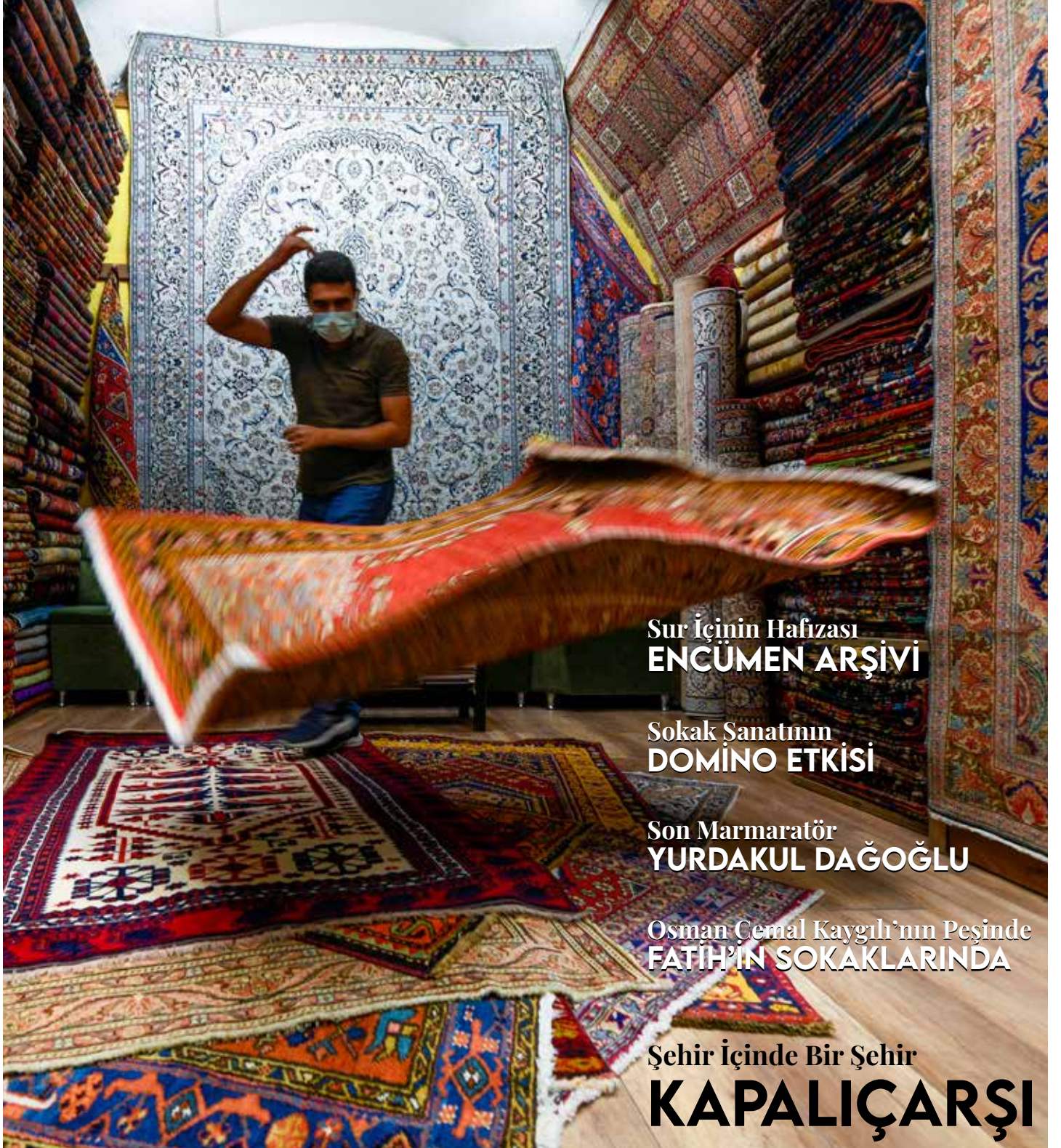

yeditepe Fatih

KÜLTÜR SANAT YAŞAM DERGİSİ

n.04

E K İ M
K A S İ M
A R A L I K
2 0 2 1

Sur İçinin Hafızası
ENCÜMEN ARŞİVİ

Sokak Sanatının
DOMİNO ETKİSİ

Son Marmaratör
YURDAKUL DAĞOĞLU

Osman Cemal Kaygılı'nın Peşinde
FATİH'İN SOKAKLARINDA

Şehir İçinde Bir Şehir
KAPALIÇARŞI

T A R İ H İ S U

KÜLTÜRÜ VE YAPILARI S E M P O Z Y U M U

09.30 - 17.00

18-19 Kasım'21

FATİH KÜLTÜR SANAT MERKEZİ

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet KALA
Prof. Dr. Mehmet Hüsrev SUBAŞI
Prof. Dr. Suphi SAATÇI
E.Öğr. Gör. Celal KOLAY
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Selim ÖKTEN
Dr. Olcay AYDEMİR

*Ki bir şehir var âlemde meşhûr
Ki dirler ana Sitanbul-ı ma'mûr
Orada vaz' idüp ol şehir-bânı
Deniz üstine bünyâd itmiş anı*

Bayezid-i Veli devrinde Memluk elçisi olarak geldiği İstanbul'a hayranlığını böyle dile getirmiş İbrahim İbn Bali. Onun gibi nicesini güzelliğine bende eden İstanbul, 5 asır boyunca İslam âleminin merkezi, insanlık tarihinin en yüksek kültür odağı olmuş, sürekli gelişme göstermiş, eskilerin deyimiyle müttekâmil, yani olgunlaşmış şehrin bir remzine dönüşmüştür.

Fatih, İstanbul'u şehir kılan bütün bu kıymetli mirasa sahip olmak bakımından şanslı, ayrıcalıklı bir konumdadır. İç İstanbul'da, her köşe başında, nakış nakış işlenmiş bir çeşme, bir mescit, türbe veya medrese, yedi tepeye oturtulmuş kurşuni taç kubbeler, sonsuza dek sürecektir ilahi bir ezginin notaları gibi ahenkle dizilmişlerdir. Bu zengin kültürün ebediliğine işaret edercesine abidelerin etrafında Türk'ün muhayyilesinde sonsuzluğun timsali olan çınar ağaçları, serviler yükselir. Elbette kültürel mirasın korunması, ancak öz kültürümüzün devam ettirilmesiyle mümkün. İftihar ettiğimiz tarihin, bu eşsiz medeniyet bakiyesinin bize büyük sorumluluklar yüklediği muhakkak.

Bu sayımızın temasını tarihinin en önemli restorasyonlarından birini geçirmekte olan Kapalıçarşı'ya ayırdık. Kapalıçarşı, sur içinin geleneksel ticaret bölgesinin tam odağında 500 küsur yıldır işlevini kesintisiz devam ettiren bir yapı. Yılda 45 milyon ziyaretçiye ağırlayan Kapalıçarşı'yı yapı olarak tanımlamak da yetersiz kalır. İç içe geçmiş yüzlerce sokağıyla, bedesten ve hanlarıyla, şehir içinde bir şehir âdeti. Zamana meydan okuyan bu önemli yapı, sadece ticaret ve

turizm açısından değil, içinde yaşatılan esnaflık kültürüyle de somut olmayan tarihî miras niteliğinde. Dergimiz vesilesiyle titizlikle yürütülen restorasyonun son aşamasında olduğumuzu müjdelemekten son derece mutluyum.

Yeri gelmişken hatırlatayım, Fatih tarihî eserlerin dağılımı bakımından İstanbul'da ilk sırada gelmekte. Eski eserleri koruma amaçlı yaklaşık yüz yıl önce oluşturulan ve bu yönde kıymetli çalışmalar yürüten Encümen sayesinde birçok yapıyla ilgili son derece mühim bilgilere erişebiliyoruz. Fatih Belediyesi olarak bu kıymetli arşivi modernize ediyor, dijitalleştiriyoruz. Böylece arşiv şehir araştırmaları ve akademik çalışmalar için daha kullanılabilir hâle gelecek.

Fuarlar, festivaller, sanat sergileriyle sonbahar aylarını da her zamanki gibi canlı, hareketli geçirdik. Dergimizin sayfaları içinde bu etkinliklere dair bilgiler bulacaksınız. Bunun yanında, ömrünü düşünce dünyamıza ruh katmış münevverlerin dizinin dibinde geçirmiş, sohbet kültürünün yaşayan büyük isimlerinden "Son Marmaratör" Yurdakul Dağoğlu beyefendiyle, Reisülhattatin Hasan Çelebi üstatla yapılmış söyleşiler de sizleri bekliyor.

Son olarak dergimizi baskıya göndermek üzereyken, çağımızın en önemli şair ve mütefekkirlerinden Sezai Karakoç'un vefat haberiyle sarsıldık. Düşünce dünyamızı fevkalade özgün katkılarıyla zenginleştiren üstadı Şehzadebaşı'ndan dualarla ebediyete uğurladık. Mekânı cennet olsun. Diriliş nesline, milletimize ve tüm İslam âlemine başsağlığı diliyorum.

Hepinizi muhabbetle selamlıyorum.

M.ERGÜN TURAN
FATİH BELEDİYE BAŞKANI

Fatih'i yaşa
Fatih'te yaşa

F A T İ H B E L E D İ Y E S İ

İÇİNDEKİLER

DOSYA: KAPALIÇARŞI

4

42

KAPALIÇARŞI'NIN
DAVETKAR KİTABELERİ

54

ÇOKLUKTAN BİRLİĞE
ULAŞAN KUŞLAR

116

ŞEHİR İÇİNDE BİR ŞEHİR
KAPALIÇARŞI

26

İSTANBUL'DAKİ
ANTİKA HAZİNELERİ

64

KAPALIÇARŞI LEZZET DURAKLARI

68

SUR İÇİNE BEREKET GETİREN KAYNAK
YENİBAHÇE (LYKOS) DERESİ

76

KİTAP VE HUZUR DOLU BİR SİĞİNAK
CERRAHPAŞA KÜTÜPHANESİ

80

İSMAİL DEDE EFENDİ

94

SOKAK SANATININ
DOMİNO ETKİSİ

100

SANATLA YAŞA

110

FATİH'İN SOKAKLARINDA

112

BULUŞMA NOKTALARIMIZ:
FUARLAR

126

KEYİFLİ OKUMALAR

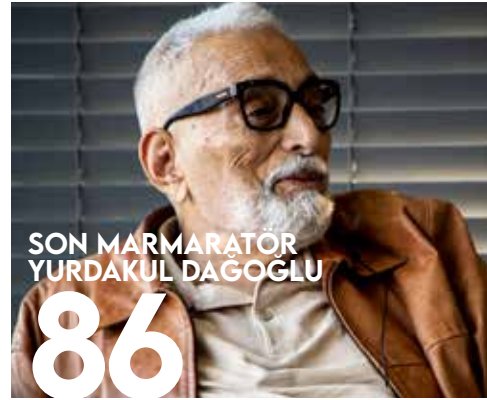
136

MEHMED BAHAEDDİN TOVEN

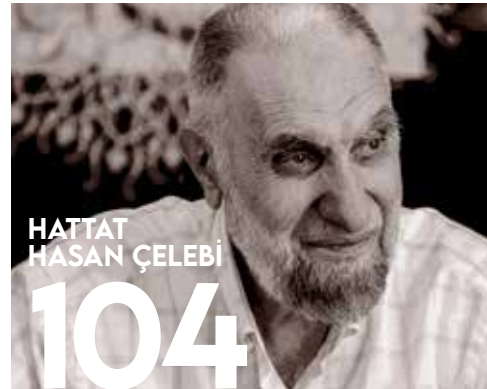
142

BU ŞEHRİN AĞAÇLARI
ULU ÇINARLAR

150

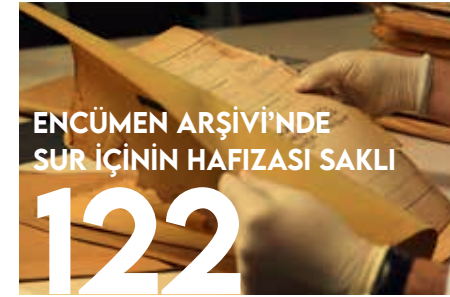
86

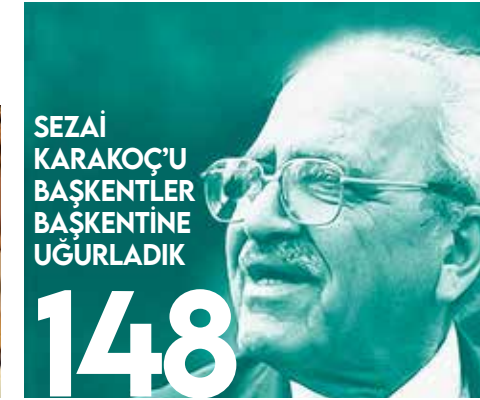
104

130

122

148

154

138

158

yeditepe
Fatih n.04

KÜLTÜR
SANAT
YAŞAM
DERGİSİ

E K İ M
K A S İ M
A R A L I K
2 0 2 1

İmtiyaz Sahibi
T.C. Fatih Belediyesi adına
M. Ergün Turan

Yayın Danışmanı
İhsan İlze

Yayın Koordinatörü
Mahmut Ekşi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdullah Kargılı

Yayın Direktörü
Pelin Avcı

Editör
Akif Kuruçay

Sanat Yönetmeni
Murat Gür

Fotoğrafçılar
İhsan İlze
Kadri Erdem

Katkıda Bulunanlar
Çise Kan
Merve Gögsu
Merve Şerbetçi
Sümeyye Koç
Sümeyye Meryem Arslan

Grafik Tasarım
Emine Kocaman

Seslendirme
İbrahim Emre

Kapak Fotoğrafı için
İhsan İlze'ye teşekkür ederiz.

Baskı
BBAS Ofset Mat. San.ve Tic.Ltd.Şti.
Cevizlik Mh. Muhasebeci Sk.
No: 21/A Bakırköy/İstanbul

Yönetim Yeri
Akşemsettin Mahallesi Adnan Menderes
Vatan Bulvarı No:54. Fatih / İstanbul
T. 0 (212) 453 1453

www.fatih.bel.tr www.yeditepefatih.com

© Her hakkı saklıdır Süreli Yayın
ISSN: 2757-7368

TİCARET, İMALAT VE TURİZM MERKEZİ KAPALIÇARŞI

◆ PROF. DR. CELALİ YILMAZ

**HALİÇ
KIYILARINDAN
KAPALIÇARŞI'YA
DOĞRU ÇIKILDIKÇA
YÜKTE HAFİF,
PAHADA AĞIR
MALLARIN
TİCARETİ BAŞLAR.
TAHTAKALE VE
MAHMUTPAŞA
HANLARINDAN
SONRA AKSIN
GÜNEY UCU OLAN
KAPALIÇARŞI, EN
DEĞERLİ
ÜRÜNLERİN
BULUNDUĞU
YERDİR.**

Kapalıçarşı, İstanbul'un fethinden itibaren yaklaşık 600 yıldır önemli bir üretim ve ticaret merkezi olarak varlığını sürdürmektedir. Kurucusu Fatih Sultan Mehmed, kuruluş yılı da eski bedestenin inşa tarihi olan 1460 kabul edilir. Ancak çarşı baştan sona tek seferde inşa edilmemiş, Bizans döneminden kalan 48 mx36 m boyutlarındaki iç bedestenin etrafından başlayarak değişik padişahlar döneminde yapılan inşaatlarla yaklaşık 250 yıl boyunca genişletilerek bugüne gelmiştir. Mimarisiyle dev bir labirenti andıran Kapalıçarşı günümüzde, 42 bin m2'lik alanda 2.486 dükkân, 62 sokak, 2 bedesten, 18 han, 22 kapı, 1 cami, 4 mescit, 1'er polis ve zabita noktasından oluşmakta, burada yaklaşık 30 bin kişi çalışmaktadır.

Geçmişine bakarak değişik dönemlerde tevsî inşaatlarıyla büyüyen, yangın ve depremlerle küçülen Kapalıçarşı'nın boyutları hakkında kesin ifadelerle konuşmak pek mümkün değildir. Hicri 1304 (1886-1887) tarihli bir belgeye göre Kapalıçarşı'da 2 bedesten, 4.399

dükkân, 2.195 oda ve hücre, 1 hamam, 497 dolap, 12 hazine odası, 1 cami, 10 mescit, 2 şadırvan, bir sebil, 16 çeşme, 8 tulumbalı kuyu, 1 türbe, 73 revak, 24 han ve 1 mektep bulunmaktaydı. Sadece birkaç yıl sonra, kubbelerin dahi yıkıldığı 1894 depreminde yapı tamamen değişikliğe uğradı. Depremden sonra tamirat için beş yıl kapalı kalan çarşının esnafıysa şehrin değişik yerlerine dağılmıştı.

Tarihçi Paul Magdalino'ya göre; Kapalıçarşı'nın hinterlandında, Haliç boyunca uzanan Sirkeci, Eminönü, Tahtakale semtlerinin ticari önemi erken Bizans dönemine kadar uzanır. Galata'nın önemi ise Bizans'ın 1261'de Pera'yı Cenevizlilere vermesinden sonra artar. İstanbul'da 17. yüzyıl sonuna kadar etkinliğini sürdüren Kapalıçarşı-Haliç limanı-Galata kulesi aksının güney ucunu Kapalıçarşı oluşturur. Haliç limanı çevresi gümrük ve toptan ticaretin yapıldığı kapanların bulunduğu bölgedir. Haliç kıyılarından Kapalıçarşı'ya doğru çıkıldıkça yükte hafif, pahada ağır malların ticareti başlar. Tahtakale ve Mahmutpaşa

Kapalıçarşı, Amadeo Preziosi, 1852

hanlarından sonra aksın güney ucu olan Kapalıçarşı, en değerli ürünlerin bulunduğu yerdir.¹

İlk inşa edilen Bedesten, “Cevahir” adıyla da bilinir ve Kapalıçarşı’nın çekirdeğidir. Erken dönemde Cevahir bedesteninin ekonomik dört temel işlevi vardı: hem depo ve perakende satış yapılan bir çarşı, hem de kervan hazırlıklarının yapıldığı yer olması bakımından uluslararası ticaret işlemlerinin sürdürüldüğü bir lojistik üs, esnaf loncalarının yönetimlerinin bulunduğu idari bir merkez ve nihayet tüccarın değerli mal-evrakının saklandığı bir banka. Eski Bedesten içinde ilk dönemde 124 sabit dükkân, dışında ise 72 dükkân olduğu tespit edilmiştir. Bu dükkân sayıları 1520’lere geldiğinde bedesten içinde 126, dışında ise 782’dir. Burası artan ticari faaliyetler karşısında yetersiz kalınca, 1520’de yanına Sandal Bedesteni inşa edilir.

Erken dönemde bütün dükkânlar genişliği aynı olacak şekilde inşa edilmişti. Her sokakta ayrı ürünün

ustaları loncalar hâlinde bulunurdu. Sefere gidenler, vezirler ve varlıklı âyân mallarını Kapalıçarşı esnafına emanet ederlerdi. Evliya Çelebi, Kapalıçarşı’nın altında yüzlerce demir kapılı mahzen olduğundan bahseder. Evliya Çelebi’nin “demir kapılı mahzen” dediği çelik kasalar, Kapalıçarşı’nın iç kaleleri olarak da adlandırılan Cevahir ve Sandal bedestenlerindeydi. O güvenli kasalarda esnafa ait para ve mücevherler, loncalara ait kayıt ve sicil belgeleri de saklanmıştı.

Şehrin başka yerlerinde hatta diğer şehirlerde imal edilen ürünler Kapalıçarşı mağazalarında satılır. Örneğin 19. yüzyılda, Feshane’de üretilen feslerin, Bakırköy fabrikasında üretilen pamuklu dokumaların ve Hereke’de üretilen halıların satışı için Kapalıçarşı’da mağazalar açılmıştır. Memleketin en usta zanaatkarları Kapalıçarşı’da yetişir, bazen yetenekli yabancı ustalar da buraya gelir. Çünkü Büyük Pazar (Çârşû-yı Kebîr) da denilen Kapalıçarşı’da her şey değerini bir şekilde bulur. Bu nedenle

Kapalıçarşı için yapılan “ilk AVM” yakıştırması yersiz değildir.

Günümüzde kuyumculuk ve değerli taş işçiliği gibi, yükte hafif pahada ağır bazı ürünlerin işlendiği atölyeler az sayıda devam etse de, geçmişte burada mesleklere ayrılan bölgelerde yer alan hemen her sokakta atölyeler olurdu ve bunların üretimleri sıkıca denetlenirdi. Her türlü değerli kumaş, mücevher, silah ve eşya, konusunda nesiller boyu uzmanlaşmış aileler tarafından, kaliteden ödün vermeksizin üretilir ve satışa sunulurdu.

Burası üretim ve ticari faaliyetlerini yüzyıllar boyunca kesintisiz sürdürmekle birlikte, üst düzey ticari ahlak ve adabın öğrenilerek tesis edildiği, nesilden nesile aktarıldığı bir yerd. Geçmişte, satıcılar arasında rekabet kesinlikle yasaktı. Hatta bir usta, tezgâhını dükkânın önüne çıkarıp kalabalığa göstererek ürün işleyemezdi. Ürünlere devletin belirlediğinden yüksek fiyat konulamazdı. Satıcının ürününü aşırı övmesi gibi, alıcının fiyat düşürme

ÇARŞIDA SATICILAR ARASINDA REKABET YASAKTI. SATICININ ÜRÜNÜNÜ AŞIRI ÖVMESİ, ALICININ FİYAT DÜŞÜRME ÜMİDİYLE ÜRÜNÜ KÖTÜLEMESİ AYIPTI. KARŞILIKLI NEZAKET VE GÜVEN ESASTI. SÖZ SENETTİ, SERVET BÜYÜKLÜĞÜNDEKİ ALIM SATIMLARDA BİR SÖZ YETERDİ.

takeip eden süreç oluşturur. Öncesinde genellikle Doğu’dan deve kervanlarıyla taşınan ürünlerin İstanbul’daki son durağı Kapalıçarşı’yıydı. Sanayi devriminden sonra Avrupa fabrikalarında üretilip deniz yoluyla gelen ucuz ürünlerin varış noktası Galata Limanı ve Pera oldu. Avrupa’dan ithal edilen lüks tüketim mallarını satan dükkân, mağaza, bar, lokanta ve tiyatro gibi yeni ticari ve kültürel mekânlar bu bölgeyi çekim merkezine dönüştürmüştü. “Batılılar gibi tüketerek medenileşme” modasının başladığı bu dönemde hâli vakti yerinde olanlar alışverişlerini

Beyoğlu’nda yapmaya başladılar, zira “Kapalıçarşı’ya gittim” demek yerine “Pera’ya çıktım” demek daha havalıydı. Kapalıçarşı’nın itibarı Batılılaşmayla birlikte epey zedelendi. Bunun yanı sıra, Avrupa fabrikalarından gelen ucuz ürünler karşısında rekabet edemeyen iş kollarında üretim azalmış, ekonomik faaliyet ticaretle sınırlanmıştı. Kapalıçarşı artık bir üretim merkezi değildi.

Kapalıçarşı, Osmanlı döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de deprem ve yangınlardan büyük zarar

Kapalıçarşı, 19.yy, François d'Orleans

¹ <https://istanbultarihi.ist/21-osmanli-istanbulunda-kentsel-mekanin-degisim-sureci?q=kapal%C4%B1%C3%A7ar%C5%9F%C4%B1>
Benzer bir sıralanmanın, aksın kuzey kısmını oluşturan Galata bölgesi için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Liman ve ona paralel Perşembe Pazarı’nda fiziki malların ticareti yapılırken, daha kuzeyde bulunan Voyvoda (Bankalar) Caddesi para ve finansal işlemlerin kümelendiği bölgedir.

gördü. Örneğin, çarşının döşemeciler ve yorgancılar kısmında çıkan ve çarşı dışına da taşan 1943 yangınından sonra, 26 Kasım 1954’de daha büyük bir yangın felaketine uğradı. 34 sokak ve 1.506 dükkân tamamen yanarken, 10 bin esnaf ve 100 bin çalışan işsiz kaldı. Cumhuriyet İstanbul’unun gördüğü en büyük felaketlerden olan bu yangın, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın ifadesiyle, “Şehre sadece iktisadi açıdan değil, tarihî, turistik, kültürel ve sosyal açılardan da büyük bir darbe” vurmuştu. Ardından çarşıda ticari hayat tamamen bitti. Çökme tehlikesine karşı Kapalıçarşı’ya kimse sokulmadı. Tamirat süreci beş yıldan fazla sürdü.

Kapalıçarşı’nın atıl kaldığı dönemde çarşı esnafı ve işçiler için şehrin değişik yerlerinde barakalar inşa edildi. Bazıları cami avlularına, örneğin mobilyacılar Şehzade Camii avlusuna taşındı. Ancak kuyumcu ve sarrafların barakalara taşınması mümkün değildi. O sırada banka genel müdürlüğü olmak üzere henüz inşa edilmiş olan Sirkeci’deki Doğubank binası Kapalıçarşı kuyumcu ve sarraflarına tahsis edildi. Doğubank, Kapalıçarşı’daki ticari faaliyetlerin kesintiye uğramasını engellemiş, bu yolla finans piyasasında da belli bir popülerlik kazanmıştı, ancak 6 kat ve 382 dükkândan ibaret bir iş hanıydı, Kapalıçarşı’nın yerini doldurması mümkün değildi.

Kapalıçarşı’nın bugünkü yapısı, 1970’lerin başından itibaren dünyada “modern finans çağı”nın başlaması ve turizm sektörünün gelişmesiyle şekillenmiştir. Kimileri tarafından “finansal terör çağı” olarak da adlandırılan modern finans çağının başlangıcı sayılan olay, 1944’ten itibaren uluslararası para sistemini düzenlemiş olan Bretton Woods Anlaşması’nın, 15 Ağustos 1971’de ABD tarafından tek taraflı feshidir.

Eminönü, Sâbah ve Joaillier, 1880’ler

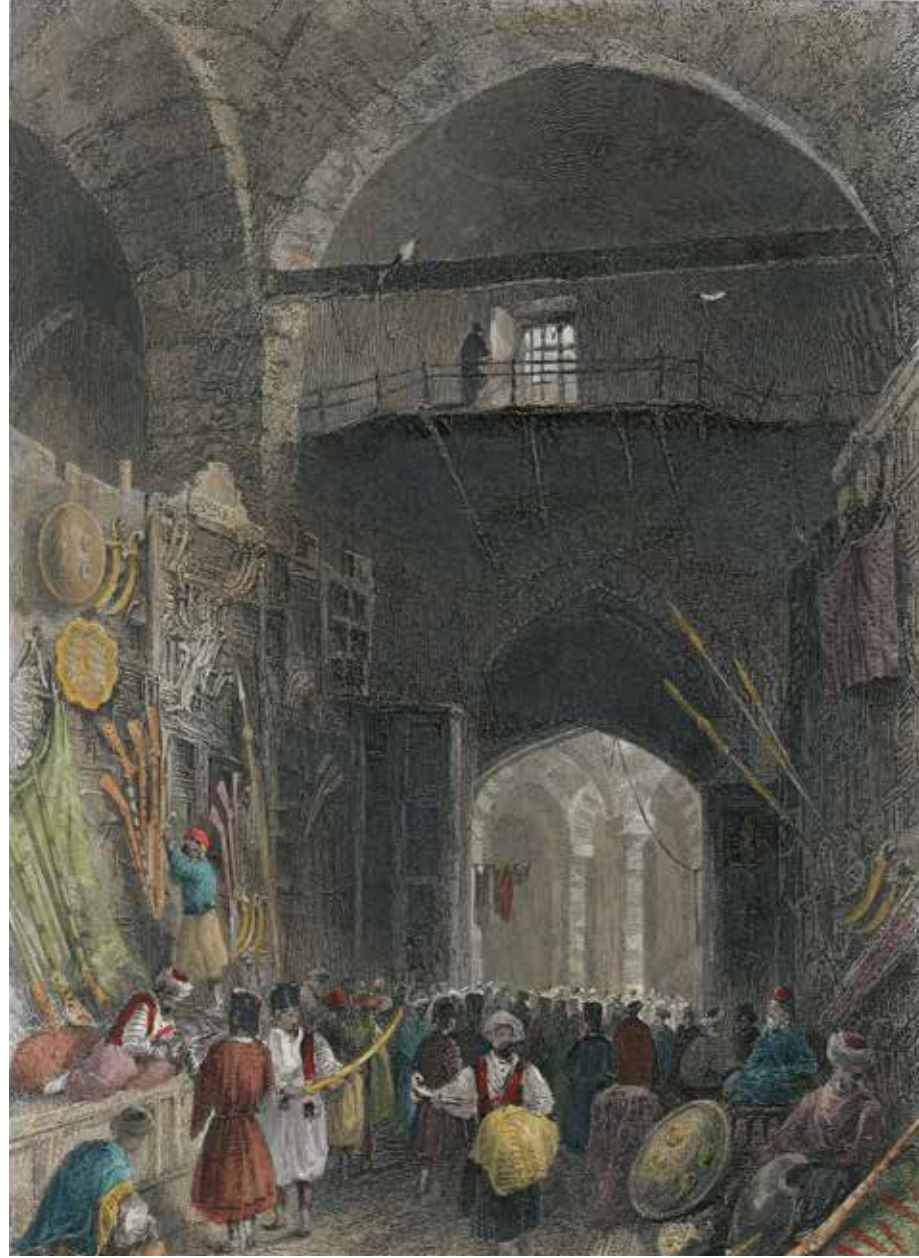
O tarihe kadar 35 dolar karşılığı bir ons altın teslim etmeyi taahhüt eden ABD, “Bundan sonra 35 dolara bir ons altın vermeyeceğini” ilan edince, altın fiyatları bütün dünyada hızla yükselişe geçti, kâğıt paraların değerleri anlık dalgalanmalara maruz kaldı. Modern finansın nimeti sayılan finansal korunma (hedging) işlemlerine ihtiyaç arttı.

Geleneksel para birimi olan altın ve gümüşün Batı’da finans sektöründe yükselişe geçmesiyle birlikte, Kapalıçarşı 1970’lerden itibaren, hem dış ticaret nedeniyle yabancı kâğıt paraların alım satımının yapıldığı hem de altın ve gümüşün işlendiği, ticaretinin yapıldığı yer olarak popülerlik kazandı. Altın ve gümüş külçeler hâlinde veya işlenmiş olarak Kapalıçarşı’dan uygun fiyatlarda temin edilebiliyordu. Çarşının turistik niteliğinin artması da bu dönemde oldu.

Kapalıçarşı her zaman önemli bir finans merkeziydi, onun bu özelliği 1970’lere kadar, reel ticaretin

gerektirdiği zorunlu ve yardımcı bir fonksiyondan ibaretti. Osmanlı zamanında Kapalıçarşı’nın muteber sarraf esnafı, bir nevi banka işlevi görürdü, ancak bu fonksiyon diğer üretim ve ticari faaliyetleri dışlayıcı boyutta değildi. Bu dışlayıcılık ve ağırlığın tamamen finansal işlemler ile turistik faaliyetlere kayması, 1970’lerden sonra oldu. Kendi isimlerini taşıyan sokaklarda tek tük faaliyet gösteren iş kolları da yerlerini kuyumcu, dövizci ve turistik işletmelere terk etmek zorunda kaldı. Kapalıçarşı’nın 1980’ler ve 1990’larda finansal fonksiyonu had safhaya ulaştı, ülkede döviz kurları burada belirleniyordu. İthalatçılar, hatta bazen bankalar döviz ihtiyaçlarını Kapalıçarşı’dan temin ediyorlardı.

Kapalıçarşı’da yüklü miktarlarda spot döviz ve altın işlemlerinin gerçekleştirildiği dar sokaklar “Ayaklı Borsa” olarak adlandırılır. Altıncılar Sokak’ta döviz işlemleri, bir üstündeki Varakçı Sokak’ta ise yüklü miktarlarda

Kapalıçarşı’da silah pazarı, William H. Bartlett, 1840’lar

altın alışverişi yapılır. Ayaklı borsada milyonlar, milyarlar seviyesinde döviz ticareti sadece “aldım” ve “sattım” denilerek ayaküstü sonuçlandırılır. Bazı dönemlerde buradaki işlemlerin döviz kurlarının artmasına neden olduğu düşüncesiyle polis eliyle borsaya müdahale edilmiştir.

Resmî kur ile piyasa kurunun farklılaştığı, döviz ticaretinin kriminal bir eylem olarak algılandığı

dönemlerin de etkisiyle, Kapalıçarşı esnafı kendine özgü bir jargon oluşturur. Ayaklı borsa esnafı arasında; “Has”: altın, “Tam”: ABD doları, “Çeyrek”: Alman Markı, “Kraliçe”: İngiliz Sterlini, “Gül”: Hollanda Florini, “Makarna”: İtalyan Lireti, “Çikolata”: İsviçre Frangı “Pejo” (Peugeot): Fransız Frangı, “Şilte”: Avusturya Şilini, “Hacı”: Suudi Arabistan Riyali, “Yumoş”: Euro, “Çuval”: Türk lirası demektir. Bu

piyasada sayılar üç sıfır atılarak ifade edilir. “Elli tam”, ayaklı borsa lisanında, 50 bin ABD doları demektir. Ayaklı borsada herkes birbirini tanır, tanınmayan biri iyi fiyat önerse bile onunla iş yapılmaz.

Ayaklı borsanın Kapalıçarşı’ya hâkimiyeti 2000’li yıllara kadar devam eder, zirve nokta 2001 ekonomik krizinde görülür. Bu dönemde bazı bankalar kısa vadeli döviz ihtiyaçlarını Kapalıçarşı’daki ayaklı borsadan karşılamaya çalışmışlardır. Zaman içinde resmî kur-piyasa kuru farkı ve döviz alım satım yasağının ortadan kalkması, teknolojinin yardımıyla elektronik işlemlerin yaygınlaşması, Kapalıçarşı’nın fiziki harekete dayanan faaliyet modeline ihtiyacı azaltmıştır. Günümüzde kurları belirleme gücünü kaybetmiş olsa da Kapalıçarşı hâlâ altın ve döviz piyasasının kalbi olarak bilinir, röportajlar oradaki esnafla yapılır.

Kapalıçarşı, tüm geleneksel yapısına rağmen bazı teknolojik yeniliklerin ilk uygulandığı yerdir. İlk kablosuz telefonları ve ilk cep telefonlarını kullananlar, ayaklı borsa esnafıdır. Keza *futures*, *opsiyon*, *forex* gibi vadeli ve türev finansal işlemlerin Türkiye’de ilk gerçekleştirildiği yer de Kapalıçarşı’dır.

Günümüzde daha çok turistik niteliğiyle öne çıkan, kuyumculuk sektörüyle özdeşleşmiş görünen Kapalıçarşı “dünyanın en fazla ziyaret edilen turistik mekânı” unvanına sahiptir. Dünyada bazı günler yarım milyon kişi tarafından gezilen, yılda 91 milyon turistin ziyaret ettiği Kapalıçarşı’nın cirosunun %80’inin turistlerden geldiği ve bu oranın artmaya devam ettiği hesaplanmaktadır. Geleneksel fonksiyonundan ve geleneksel hizmet çeşitliğinden uzaklaşsa da, kıymetli madenler ve turizm sektöründeki yeriyle ağırlığını hâlâ korumaktadır. ▲

KAPALIÇARŞI RESTORASYONU ÜZERİNE

RESTORASYON BİLİM KURULU ÜYELERİ ANLATIYOR

◆ FATMA KARACA MEŞE

GELENEKSEL TİCARET BÖLGESİNİN TAM ODAĞINDA, NURUOSMANİYE İLE BAYEZİD CAMİLERİ ARASINDAKİ ALANDA YAYILAN KAPALIÇARŞI, İSTANBUL VALİLİĞİ, FATİH BELEDİYESİ VE KAPALIÇARŞI YÖNETİMİ İŞ BİRLİĞİYLE RESTORE EDİLİYOR. ÇARŞININ TARİHİNDEKİ EN KAPSAMLI ONARIM PROJESİ; MİMAR, SANAT TARİHÇİSİ, BİZANS VE OSMANLI ARKEOLOGLARI, MALZEME VE STATİK UZMANLARINDAN OLUŞAN BİLİM KURULUNUN GÖZETİMİNDE GERÇEKLEŞTİRİLİYOR.

Kapalıçarşı... İç içe geçmiş yüzlerce sokağıyla sınırları içinde küçük, kapalı bir şehir âdeta. Kendine özgü alışveriş kuralları ve açık dükkân anlayışıyla, yılda 45 milyon ziyaretçiyi ağırlıyor. Sur içinin geleneksel ticaret bölgesinin tam odağında, Nuruosmaniye ile Bayezid camileri arasındaki geniş alanda yayılan bu abidevi yapı, İstanbul Valiliği, Fatih Belediyesi ve Kapalıçarşı yönetimi arasında imzalanan “Kapalıçarşı’nın Beden Duvarlarının ve Sokaklarının Düzenlenmesine İlişkin” protokolle restore ediliyor.

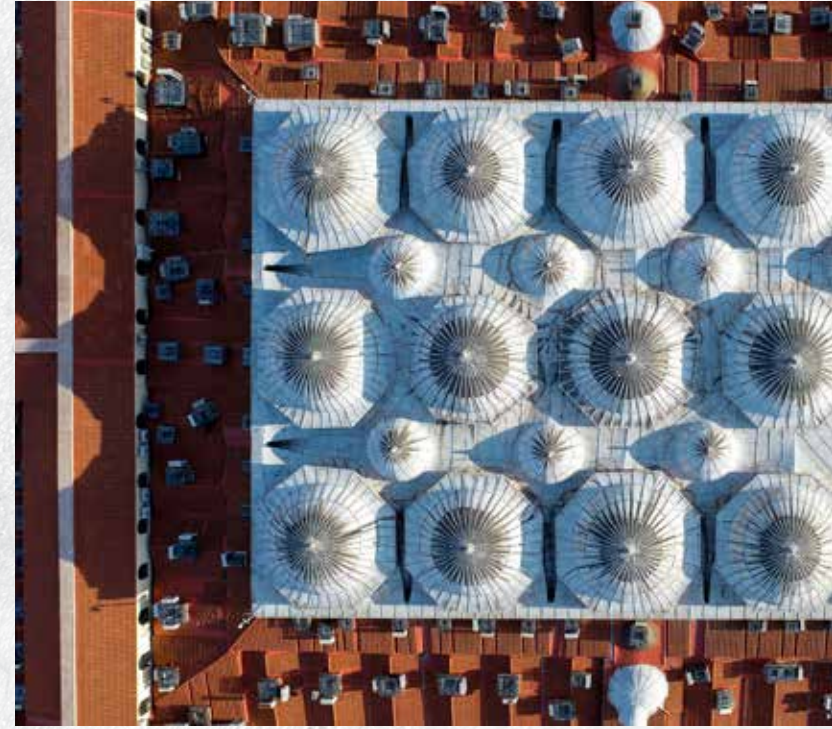
Ticari faaliyetlerin aksamaması ve ziyaretçi akışının kesintiye uğramaması için proje 5 etap hâlinde planlandı. Restorasyonun yenileme alanına ilişkin çalışma ilkeleri; projelendirme, yönetim planı, alt yapı, beden duvarları ve çatı restorasyonu olarak belirlendi. 2009 yılında başlatılan projelendirme aşaması 2014 yılında sonlandı. Ardından Kapalıçarşı içinde yer alan adalara ilişkin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri onaylandı. Çarşayı çevreleyen hanların proje onay süreci ise devam ediyor.

Kapalıçarşı'nın restorasyon aşamalarını "Kapalıçarşı Restorasyon Bilim Kurulu" üyelerine sorduk.

“PROJEDE BELİRLENEN İLKELER YOL HARİTAMIZ OLDU.”

Kapalıçarşı restorasyon çalışmalarının projelendirme süreci, projenin ilkelerini ve yol haritasını belirleyen ilk ve en önemli adım. Kapalıçarşı Projesi Danışma Kurulu üyesi Prof. Dr. Kemâl Kutgün Eyüpgiller Kapalıçarşı projesinin temel dinamiklerini belirleyen ilkelerin projenin gidişatı açısından fevkalade önem arz ettiğini, ayrıca bu prensiplerin kurul açısından da bir yol haritası değerinde olduğunu belirterek şunları söyledi:

Sur içindeki en önemli kültür miraslarımızdan Kapalıçarşı, yüzyıllara yayılmış yapılanma ve değişim süreçleriyle günümüze kadar gelmiş olup hâlen İstanbul’un en önemli turizm çekim noktalarından biridir. Tarihi Yarımada’da geleneksel ticaret bölgesinin merkezindeki Kapalıçarşı’nın tarihi değeri korunarak ve esas işlevi sürdürülerek, özgünlüğüne zarar verilmeden, çağdaş yaşam koşullarıyla uyumlu hâle getirilmesi

amacıyla hazırlanan projenin 1.etabı 2009’un Kasım ayında başlatıldı. Kapalıçarşı üst örtülü kısmın ve hanların yer aldığı bu etabın çalışmaları; Prof. Dr. Turgut Kocatürk, Prof. Dr. Hasan Heperkan, Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Doç. Dr. Mesut Şimşek, Dr. Mustafa Kemal Sevindir hocalarımızın da desteği ile restorasyon uzmanı yüksek mimar, mimar, restoratör, harita mühendisi, harita teknikeri, inşaat mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi gibi birçok disiplinden yaklaşık 40 kişilik bir ekiple yürütüldü. Proje kapsamında ilk olarak yağışlarda taşkınlar yüzünden hasar gören çatı onarıldı. Çatıda GPS (Küresel Konumlama Sistemi) ile konumlandırma, mümkün olan her alanda total station (takeometre) cihazları ile ölçümler yapıldı ve çatının rölövesi alındı. Bunu takiben cephe rölöveleri ve Kapalıçarşı içinde yer alan dükkân ve hanların 1/50 çizim tekniğine uygun olarak rölöve çizimleri tamamlandı.

“HEDEFİMİZ YIL SONUNA KADAR KAPALIÇARŞI’NIN İHALE KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLECEK TÜM İŞLEMLERİNİ TAMAMLAMAK.”

Fatih Belediyesi’nin Plan ve Proje Müdürlüğü, Kültürel Mirası Koruma Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü ve Zabıta Müdürlüğü ile ilgili diğer birim ve personelleri bu projede aktif biçimde yer alıyor. Başkan Danışmanı harita mühendisi Erhan Oflaz, restorasyonun projelendirme

aşamalarındaki ihale süreçlerini ve Kapalıçarşı'nın yönetsel sorunlarını çözüm yöntemlerini şöyle özetliyor:

2009 yılında Eminönü ve Fatih ilçelerinin birleşmesinden sonra Fatih Belediyesi olarak gerçekleştirdiğimiz ilk ve en kapsamlı restorasyon ihalelerinden biri. Kapalıçarşı restorasyonu projesinde, kanunların izin verdiği çerçevede başlangıç olarak çarşının çevresindeki hanların da içinde yer aldığı beş etaplı bir planlama yaptık. 1. etap Kapalıçarşı'nın üstü örtülü kısmının projelendirmesiydi. Diğer etaplar da çevresindeki hanların rölöve, restitüsyon ve restorasyonlarıyla ilgili projelerden oluşuyor. Bu kapsamda Kültür Varlıklarını Koruma Fonu'ndan yaklaşık 25 milyon bir ödenek temin edildi. Ödeneğin 12.5 milyonunu İstanbul Valiliği, kalan 12.5 milyonu Fatih Belediyesi kendi bütçesinden kullandı.

Projelendirme süreci belli bir aşamaya geldikten sonra çarşının yönetsel

sorunlarına eğilmemiz gerekiyordu. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yapılan kadastro çalışmalarında her hücreye bir parsel numarası verildiğinden kültür varlığı parsellerindeki tüm han ve çarşıların bir yönetim problemi var. Dolayısıyla kat mülkiyetine esas bir yapı içinde yönetilmesi mümkün değil. Biz de bununla alakalı bir kanun çalışması başlattık. Böylece 6306 sayılı Kentsel Dönüşüm Kanunu'nun 15. maddesine ilaveten 5366 sayılı Kanun'un 4. maddesine birer fıkra eklendi, resen yönetim planının tescil yetkisi alındı. Bunun üzerine dokuz esnaf ve dört daimî temsilciden oluşan yeni bir yönetim kurulu şekillendi. Daimî temsilciler; Valilik, Büyükşehir Belediyesi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Fatih Belediyesi tarafından belirleniyor.

Restorasyonda, beden duvarlarının ve sokak taşlarının, mevcut kalem işi süslemelerinin yenilenmesi, beden duvarlarının depreme karşı

Kalem işleri yeniden renklendirilirken klasik üslup dönem tonları esas alındı, yine klasik dönem göbek ve bordür desenleri tercih edildi.

Fatih Belediye Başkanı M. Ergün Turan restorasyon çalışmalarını yakından takip ediyor.

güçlendirilmesi ve aydınlatma alt yapısının kurulmasını içeren son etaba gelindi. Fakat burada şunu da hatırlamamız gerekir, Kapalıçarşı çok büyük bir anıt eser. Geçmişten bugüne, bugünden yarına bütün sorunlarının hemen halledilmesi mümkün bir yapıda değil. Ama şu noktanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. İçinde bulunduğumuz süreçte gerçekleştirilen tüm yenileme ve mevzuat değişikliği sayesinde Kapalıçarşı kimliği pekiştirildi, sürdürülebilir bir yapı olma özelliği kazandırıldı. Bu çok sevindirici.

“BU RESTORASYON SÜRECİNDE KLASİK BİR ŞANTIYE YÖNETİMİNİN ÖTESİNE GEÇİLDİ.”

Restorasyon çalışması kapsamında oluşturulan Bilim Kurulunda mimar, sanat tarihçisi, Bizans ve Osmanlı arkeologları, malzeme ve statik uzmanları bulunuyor. Bilim Kurulunun, restorasyonun her aşamasında uyumlu bir ekip hâlinde çalıştığını belirten Beden Duvarları Restorasyon Bilim

Kurulu üyesi restoratör yüksek mimar İhsan Sarı bize restorasyonla ilgili şunları söylüyor:

Kapalıçarşı'nın özgün ve tarihî kimliğini zedeleyen sorunları bertaraf etmek için Fatih Belediyesi öncülüğünde burada bir restorasyon çalışması başlattık. Bu kapsamda oluşturulan Bilim Kurulunun görüş ve tavsiyeleri doğrultusunda proje başarıyla yürütülüyor. Normalde restorasyon çalışmasına çatıdan başlanmaz, ama biz ilk olarak çatıya el attık. Kapalıçarşı'nın konumu ve özel durumu, bizi klasik bir şantiye yönetiminin ötesinde hareket etmeye zorladı, böyle bir karar aldık. 32 bin m2'lik muazzam genişlikte bir alanı kaplayan kiremitlerin tamamı değiştirildi.

Ayrıca Kapalıçarşı'da bazı mekânlarda çatı ile temel arasında ciddi sorunlar tespit edilmişti. Kanaatimce bazı hanlarda yapılan kuyum işlemleri sırasında yoğun miktarda kullanılan siyanür sebebiyle

Çatının eski hâli

altyapıda ciddi statik sıkıntılar oluşmuş, siyanür tüm altyapıyı eritmiş. Restorasyon çalışmasıyla ile bu sorunu da ortadan kaldıracak müdahalelerde bulunduk. Restorasyon kapsamında Kapalıçarşı'nın kanalizasyon ve su altyapısı da yenilendi.

“KAPALIÇARŞI’NIN KAOTİK ATMOSFERİ İNSANLARI CEZBEDİYOR.”
İhsan Sarı sözlerine şöyle devam ediyor:

Çatı ve altyapı çalışmalarını takip eden süreçte çarşının görünen yüzü olan iç mekânların döşeme ve tavanın konsolidasyonu ve restorasyonuna geçildi. Yaklaşık 15 bin m²'lik zemin döşemesinde tamamen yerli malzeme kullanıldı Vurgulanması gereken bir diğer nokta da aydınlatma altyapısıyla ilgili. Çarşının aydınlatması dünyada yeni gelişen “busbar” tekniğiyle sağlanacak. Busbar, elektrik enerjisinin dağıtım ve taşınması için tasarlanmış prefabrik ve modüler bir sistem. Kapalıçarşı uzun süreli kapatılmadığı için bu yöntem tercih edildi. Bilindiği gibi, Kapalıçarşı'nın en ayırt edici özelliği herkesi cezbeden kaotik atmosferidir. Her gün dünyanın dört bir yanından gelmiş ortalama 750 bin ila 1 milyon insan burayı ziyaret ediyor. Dolayısıyla muazzam bir hareketlilik gösteren bu mekânın restorasyonu özel teknikler ve belli bir disiplin gerektiriyor.

“UYGULAMA AŞAMALARINDA ÇARŞININ İŞLEYİŞİNDE BİR KESİNTİ YAŞANMAMASINA VE ESNAFIMIZIN HASSASİYETLERİNE ÖZEN GÖSTERİYORUZ.”

Restorasyonun Bilim Kurulu üyelerinden, statik uzmanı Doç. Dr. Mehmet Selim Öktem, Kapalıçarşı'nın güçlendirme çalışmalarıyla ilgili durumu şöyle özetliyor:

Yüz yıllık periyotlara bakıldığında, tabii ki her tarihî yapı gibi Kapalıçarşı da şiddetli depremlere maruz kalmış. Yapı pratiği açısından 1894 depremi sonrasında ciddi hasar gördüğünü elimizdeki belgelerden ve fotoğraflardan anlıyoruz. İçinde çok sayıda dükkân barındırması ve yılın her mevsimi turizme açık bir bölge olması sebebiyle burada herhangi bir çalışma yapmak hayli zor. Tüm parametreleri hesap etmek, ihtimalleri düşünmek durumundayız. Yapı pratiği açısından neler yapabileceğimize birlikte karar veriyoruz. Onarımları yapı içindeki kullanıcıları, ziyaretçi ve turistleri minimum etkileyecek şekilde, çarşının işleyişindeki hassasiyetleri göz önünde bulundurarak yapıyoruz. Halkın yoğun kullandığı güzergâhlardaki hasarları öncelikli olarak dikkate aldık, müdahalelerimizi buna göre yaptık.

Sırayla tonozlarımızı, kubbelerimizi ve sütunlarımızı güçlendiriyoruz. Özetleyecek olursam, karar alma mekanizmasında istişareye, çarşının işleyişinde kesinti yaşanmamasına ve kalıcı pratik çözümlerin uygulanmasına özen gösteriyoruz.

“UYGUNLUK VE SAĞLAMLIK BİZİM İÇİN ÖN PLANDA.”

Restorasyonun Bilim Kurulunda görev alan arkeolog Prof. Dr. Sait Başaran uygulamada kullanılacak malzemelerin temininde hassas davrandıklarını söylüyor:

Restorasyonda tercih edilen malzemede eskiyle uyumuna azami dikkat edilmelidir. Osmanlı döneminde yapılanla yeni yapılanın malzeme konusunda benzerliği ön planda olmalıdır. İkinci husus da sağlamlık elbette. Biz burada iki unsura da dikkat ettik. Bu sayede malzeme uygulamalarında çarşının çok daha uzun süre yaşamasını sağlayacak bir çalışma ortaya kondu. Böyle bir projede görev almak benim için çok önemliydi. Çalışmayı yürüten Fatih Belediyesi'ne teşekkürlerimi sunuyorum. Belediyelerin böyle güzel işler yapması takdire şayan. Bu gibi hizmetlerin devamlı olmasını diliyorum.

“TONOZ ZEMİN RENGİ SEÇİMİNDE KLASİK ÜSLUBA UYGUN SIVA TONU ESAS ALINIYOR.”

Kalem işi süslemeleri Osmanlı'da mimari yapıların tamamlayıcı unsurları arasında. Bu, restorasyonda da böyle. Kapalıçarşı restorasyonundaki kalem işi uygulamalarını, restorasyon-konservasyon uzmanı mimar Canan Akhüsük Bozkurt'a sorduk.

15. yüzyıldan günümüze dek çarşının açık formdan kapalı forma dönüşümü sırasında tasarım kurgusunda birçok önemli revizeler olmuş. Zamanla açık sokakların üstü ihtiyaca bağlı olarak özellikle 1894 depreminden sonra tonoz örtüyle kapatılmış. Çarşı 1950'lerde geçirdiği yangın sonrasında yine bir yenileme görmüş. Bu yenileme esnasında tüm tonoz ve kubbe yüzeyleri çimento esaslı sıva ile güncellenmiş. Yapmış olduğumuz araştırma raspa çalışmalarında yaklaşık olarak 15 bin m²'lik bir yüzeyde 1-2 m²'yi geçmeyen özgün sıvaya ulaşabildik ve bu yüzeylerde bir bezeme tespiti henüz yapamadık. Tüm bu özgün sıvaları koruyarak konsolide ettik. Mevcut bezemeler ise 1984-1985 aralığında, beyaz tutkal ve toz boya

Fotoğraf: Aydın Büyüktaş

karışımıyla yapılmış, yani yakın dönem uygulaması. Geriye dönük araştırmalarımızda, 1960'lı yıllara ait fotoğraflarda çarşı tonoz zemininde beyaz badana ve kemer kısımlarında taş taklitli bir kurgunun var olduğunu, tonozlarda herhangi bir bezemenin olmadığını tespit ettik. Bilim Kurulumuz, bu yakın dönem niteliksiz bezemelerin yüzeyden raspanmasına

karar verdi. Bu arada, işin ta başında Bilim Kurulumuzla yapılan uzun toplantılarda eldeki reel veriler etraflica incelenmiş, II. Abdülhamid dönemi kayıtlarında çarşıya ait bezemelerin açık renk zemin üzerine uygulanmış olduğu görülmüştü. Bu veriler özgün döneme dönüş prensibi ile esas kabul edildi ve yeni desen revizasyonu koruma bölge kuruluna onaya sunuldu.

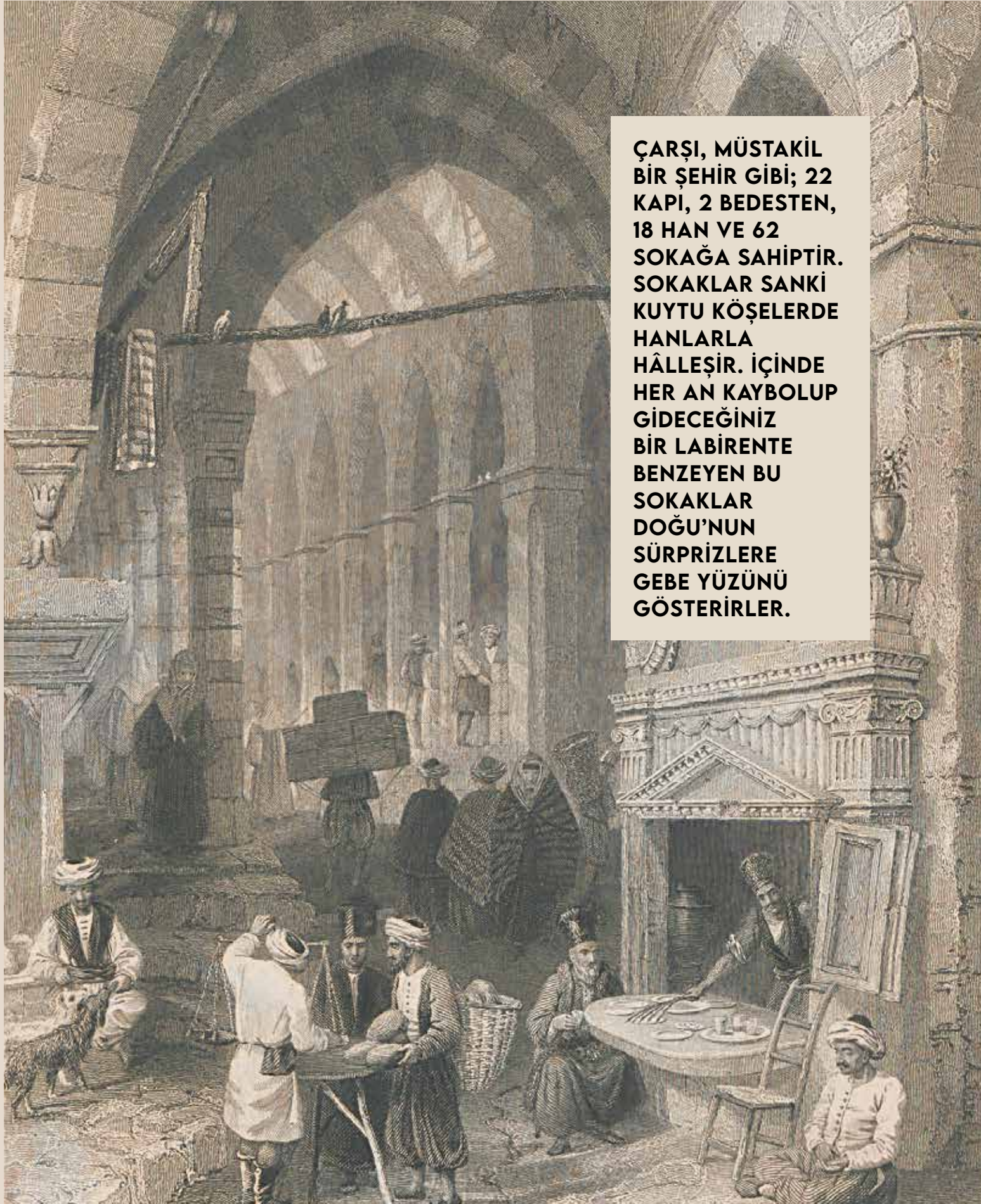

Çarşının süreç içinde maruz kaldığı müdahaleler iç mekân bezeme kurgusuna da yansımış. Özellikle 19. yüzyıla ait görsel verileri incelediğimizde o döneme ilişkin bezemelerin neoklasik üslupta tasarlandığını gözlemliyoruz. Fakat o dönem için işçilik ve desen düzeni konusunda bezemelerin iyi durumda olduğundan bahsetmek biraz zor. Ayrıca yakın dönemde yapılmış koyu tonlu desen renklerinin aslında özgün döneminde bu şekilde olmadığını kayıtlı bilgi ve belgeleriyle tespit ettik. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, Bilim Kurulumuzun da destek ve önerileriyle bezeme renk tonları ve uygulama kurgularında bazı düzenlemelere gidilerek projeler hazırlandı. Tonoz zemin rengi seçiminde belgesel verilere dayanarak klasik üsluba uygun nefaset siva tonu esas alındı. Yine klasik üslup dönem tonları dikkate alınarak desen tonları belirlendi.

“ÇARŞININ RUHUNA UYGUN BİR İÇ DÜZENLEME GELECEK İÇİN ÇOK ÖNEMLİ.”

Beden Duvarları Restorasyon Bilim Kurulu üyesi Yüksek Mimar İbrahim Hakkı Yiğit ise Kapalıçarşı

restorasyonunun mekânın sürekliliğine ve ticari fonksiyonelliğine etkisini şöyle özetliyor: Kapalıçarşı, kurulduğu zamanki işlevini devam ettiren çok mühim bir yapı. Her ne kadar bazı üretim ve ticari faaliyetlerde günümüze gelene değin birtakım değişimler yaşanmışsa da çarşı zamanının ruhunu, zengin bir kültür mirası olarak günümüze taşımayı başarıyor. Kapalıçarşı'nın, günümüzün popüler kavramlarından olan süreklilik kavramına öncülük eden devamlılığını çok önemli buluyorum. Geçmişteki üretim yapısı ve iktisadi önemine rağmen şimdilerde bazı üretim ve satış disiplinlerinin nitelikli olmaması çarşı için elbette bir eksiklik. Hep dile getirdiğimiz ‘çarşı ruhu’na uygun bir iç düzenleme Kapalıçarşı'yı geleceğe taşıyacaktır. Son olarak şu önemli hususu vurgulamak isterim: Ülkemizde ciddi restorasyonlardan sonra belirli periyotlarda ihtiyaca göre basit tamir ve onarımlar yapılmadığı için, yapılar bu uzun zaman diliminde ciddi arızalar olarak ağır bakım formasyonunda restorasyonlara tabi tutuluyor. Dolayısıyla restorasyonun takibinin yapılmasıyla ve iyileştirmelerin süreklilik hâlinde devam etmesiyle daha iyi neticeler elde edilebilir. ▲

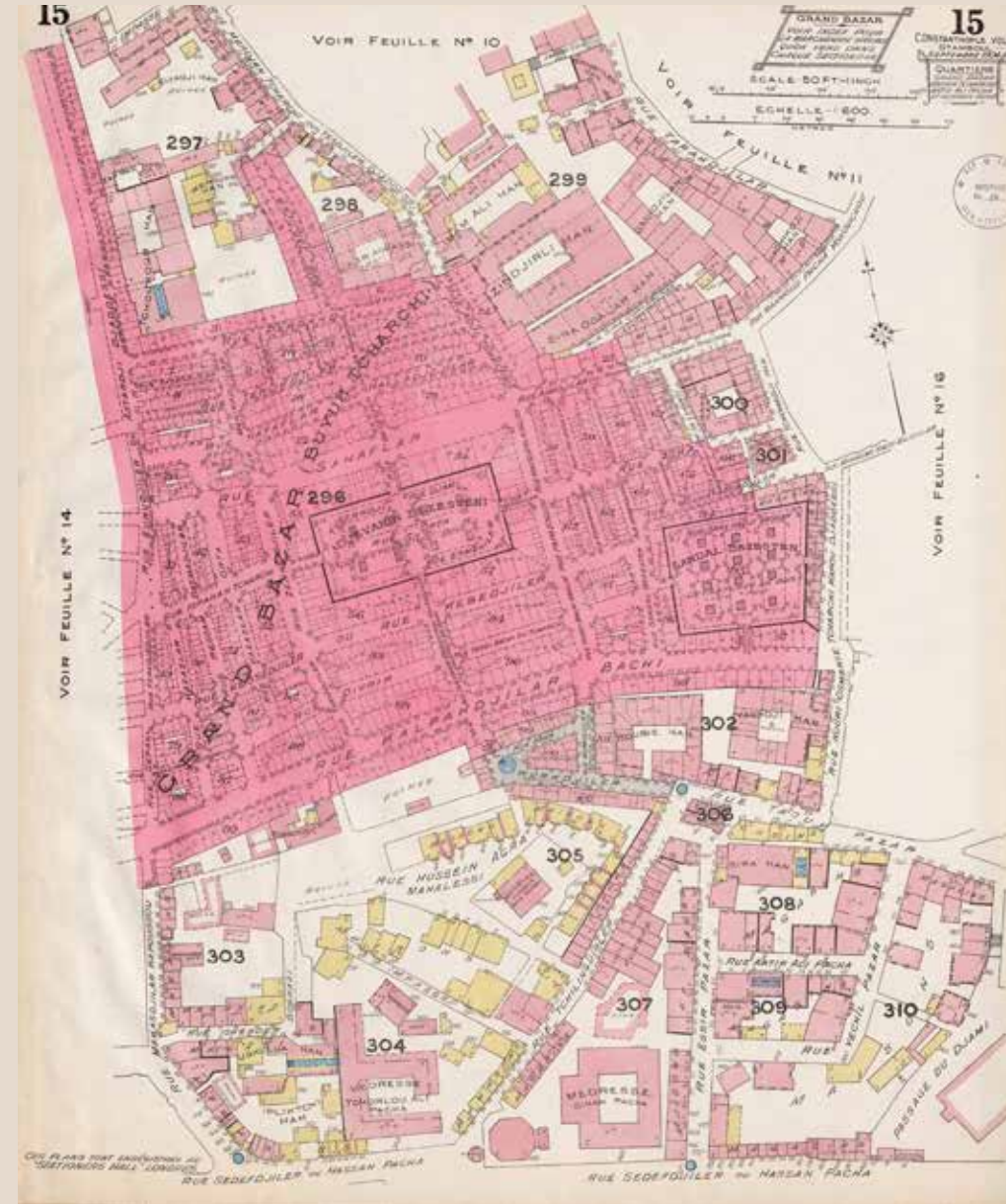
ÇARŞI, MÜSTAKİL
BİR ŞEHİR GİBİ; 22
KAPI, 2 BEDESTEN,
18 HAN VE 62
SOKAĞA SAHİPTİR.
SOKAKLAR SANKİ
KUYTU KÖŞELERDE
HANLARLA
HÂLLEŞİR. İÇİNDE
HER AN KAYBOLUP
GİDECEĞİNİZ
BİR LABİRENTE
BENZEYEN BU
SOKAKLAR
DOĞU'NUN
SÜRPRİZLERE
GEBE YÜZÜNÜ
GÖSTERİRLER.

Kapalıçarşı'dan görünüm, William H. Bartlett, George Virtue, 1875

Bir Kapalıçarşı Bilmece

BEZİRGÂN SOKAKLAR

HASAN EREN ULU

Kapalıçarşı'nın 1904 yılındaki durumunu gösteren harita, Charles E. Goad

Çelik Gülersoy Kapalıçarşı'yı “İstanbul güzelinin çeyiz sandığı olan kapalı kutu” diye tarif eder. Bu çeyiz sandığı asırlar boyu Büyük Çarşı diye bilindi, gel zaman git zaman Kapalıçarşı diye anılır oldu.

Tarih kitapları, çarşının çekirdeğinin Fatih zamanında yapılan Cevahir ve Sandal Bedestenleri olduğunu söyler. İmparatorluğun sınırları zamanla genişler, yedi iklim'e erişir; Kapalıçarşı da benzer şekilde büyüdüğü büyür, genişledikçe genişler.

Çarşı müstakil bir şehir âdeti; 22 kapı, 2 bedesten, 18 han ve 62 sokağa sahiptir. Sokaklar sanki kuytu köşelerde hanlarla hâlleşir. Bu sokaklar ayrıca Doğu'nun sürprizlere gebe yüzünü gösterir; çünkü labirenti andırırlar, kaybolup gitmeye müsaittirler.

Bir yeri tanımanın en güvenilir yolu, orada adım adım dolaşmaktır. Kapalıçarşı'nın insanı meraklandıran ve nereye varacağı kestirilemeyen sokaklarında yürümek, tarihte yol almak gibidir. Mazinin perdesini sıyrabilmek için gözleri dört açmak lazımdır; zira hangi sokakta dolaşıldığının bilinmesi gerekir. Sokak adlarının bir hikâyesi ya da en azından dayandığı bir hakikat bulunur.

Süha Arın'ın 1979'da çarşmayı anlattığı belgeselin adının *Kapalıçarşı'da 40 Bin Adım* olması da sanki buna bir işaretler.

Çarşıya Bayezid Kapısı'ndan girenler Kalpakçılar Caddesi'ne ulaşır. Kalpak, çok değil, bundan bir asır kadar önce bağımsızlığın ve özgürlüğün sembolü; hatta Kurtuluş Savaşı'nın simgelerinden biriydi. Bugün bu kelime unutulmaya yüz tuttu; fakat eskiden alışveriş yapmak ya da gezinmek için yolunu Kapalıçarşı'ya düşürenler burada kalpakların, yani kürklü şapkaların satıldığını görebilirlerdi.

Günümüzde Kalpakçılar Caddesi'nde çok sayıda kuyumcu bulunuyor; cadde, hâliyle altın rengine boyanmış. Para ve altın piyasasında tansiyon yükselince sormayın hareketliliği! Burası aynı zamanda Kapalıçarşı esnafının adam yetiştirme geleneğinin hâlâ yaşadığı bir yer. Kalpakçılar Caddesi'nde mağazası olan Corç Vert, Sevim Güldürmez ile yaptığı söyleşide; 82 yaşında olduğunu, işe de ilkökul yıllarında başladığını anlattıktan sonra yüksekokula gitmediğine ayrıca değiniyor. Corç Vert neredeyse 70 yıldır aynı mesleği yapıyor. Burada,

meslek sadakatine dair anlatılacak çok hikâye var elbette, ancak bu bile tek başına, Kapalıçarşı'da usta – çırak ilişkisiyle asırlar boyu devreden sebat ve istikrarı göstermeye kafidir.

Türkiye'de 2010'dan sonra tarihe, şehir tarihine ilgi epey arttı; hatta tarihle meşguliyet bir bakıma popüler kültüre dönüştü. Çekilen diziler ve filmlerin ardından eskiye rağbet oldu ve bitpazarına nur yağdı! Nur yağar da çarşının Bitpazarı Sokağı hatırlanmaz mı?

Çarşının kimi bölümleri annemizin, babamızın ya da dedelerimizin gündelik hayatlarını hatırlatan birçok şeye ev sahipliği yapıyor. Gençlerin pikap, taş plak, eski kitap, hat levhası, poster, dolma kalem, köstekli saat gibi ürünlere ilgi göstermesi, nostalji duygusunun yaşa bağlı işlemediğinin bir kanıtı gibi.

Antika meraklıları Kapalıçarşı'ya geldiklerinde hızlı adımlarla Cevahir Bedesteni civarına yönelirler. Yüzyıllar önce burası tabir caizse kiralık kasa şeklinde kullanılmış. Bugün de antikanın meraklılarına göz kırıp onları çağırıyor. Pahada ağır gelen

GÜNÜMÜZDE KALPAKÇILAR CADDESİ'NDE ÇOK SAYIDA KUYUMCU BULUNUYOR. PARA VE ALTIN PİYASASINDA TANSİYON YÜKSELİNCE SORMAYIN BURADAKİ HAREKETLİLİĞİ! BURASI AYNI ZAMANDA ÇEKİRDEKTEN ESNAF YETİŞTİRME GELENEĞİNİN HÂLÂ YAŞATILDIĞI BİR YER.

ANTİKA MERAKLILARI KAPALIÇARŞI'YA GELDİKLERİNDE HIZLI ADIMLARLA CEVAHİR BEDESTENİ CİVARINA YÖNELİRLER. HEMEN YAKININDAKİ HALICILAR SOKAĞI İSE DOĞU'NUN EL EMEĞİ GÖZ NURU HALI VE KİLİMLERİNİ HAYRANLIKLILA İNCELEYEN TURİSTLERİN UĞRAK NOKTASI.

antika eşyayı sessizce takip eden sadık bir kitle var. Bedestenin hemen yakınındaki Halıcılar Sokağı ve çevresi, Doğu'nun el emeği göz nuru halı ve kilimlerine vurulanların uğrak adresi. Bu halı ve kilimler içinde asırlık olanları var; üstelik bir kısmı hem yükte hem pahada ağır gelirler.

Kapalıçarşı'nın sokakları, unutulmuş meslek gruplarını hatırlatmakta da mahir. 20. yüzyıla kadar başı açık olarak sokağa çıkmak ayıp kabul edilirdi ve bu anlayış erkekler için de geçerliydi. Farklı renklerdeki sarık ve başlıklar yerini 19. yüzyılda fese bıraktı. Kapalıçarşı'nın Fesçiler Sokağı, modanın gündelik hayatla kesişimini yansıtan atmosferiyle, zihinlerdeki o eski zaman bilgilerini hareketlendiren bir yer.

Halıcılara yakın Kavaflar Sokağı bir başka âlem! Birisi adres sorup yol tarifi istediğinde ona “Kavaflar Sokağı'na girdikten sonra soluna bak” şeklinde bir cevap verilse; adres soran kişi yeri rahatça bulur; ama kavafların ne anlama geldiğini yüz kişide bir kişi ya bilir ya bilmez! Kavaf; ayakkabı, yemeni yapan kişilere deniliyor. Meslek hâlâ yaşıyor,

ancak kavafların ne anlama geldiğini bilenlerin sayısı, bilmeyenlerin sayısının yanında deveye kulak kalır.

Çarşmayı kuzeyden güneye doğru kesen Yağlıkçılar Caddesi, tıpkı Kalpakçılar Caddesi gibi uzun. Yağlık; mendil, havlu ve başörtüsü yapımında kullanılan kumaşları tarif eden bir kelime. Bir başka yerde Terziler Sokağı, Hazır Elbiseciler Sokağı güzel giyinmek isteyen misafirlerini buyur eder. Kapalıçarşı sokakları, birbirinden farklı esnaf kollarının toplandığı bir alışveriş merkezinden çok daha fazlası aslında. Bu yazıda sayılanların yanı sıra çiniden bakır işçiliği eserlere, gümüş takı ve eşyadan para, tespih koleksiyonlarına çok farklı meraklara hitap eden bir meşher!

A. Hamdi Tanpınar *Huzur* romanında “Bu çarşı şehrin hayâtından bir parçaydı” diyor. Evet, Kapalıçarşı bir alışveriş merkezinden çok daha fazlası, işte bu yüzden yolu çarşıdan geçenlerin ruhlarından oraya sinen parçaları keşfetmek üzere çarşının sokaklarında kırk bin adım atmaları gerek. ▀

KAPALIÇARŞI'NIN HAN ve BEDESTENLERİ

MURAT SAY

Gerek Anadolu gerekse Trakya'da herhangi bir şehirde, yolumuzun kent merkezinin göbeğinde yer alan ve genelde Taş Han olarak adlandırılan bir hana düşmesi an meselesidir. Burada içilen çay ve kahvenin keyfine diyecek yoktur. İstanbul'da ise belki de en güzel çaylar bu tip hanlarda demlenir, eski, ahşap bir sandalyede oturulup, masa vazifesi gören, ters çevrilmiş bir kasada çayın eşsiz tadına varılır. Asıl içecekse kahvedir. Bu, yüzlerce yıldır devam eden bir kültürdür.

Hanlar, Türk mimarisinin geliştirdiği, yapıldıkları yıllardan bu tarafa işlevini devam ettiren, bu yönüyle ön plana çıkan ticaret yapılarıdır. Diğer bir tabirle her dönemin moda

yapılarıdır. Anadolu Selçukluları döneminde ticaret yolları üzerinde belli aralıklarla inşa edilen hanlar daha çok konaklama işlevine dönük çalışırken Osmanlı döneminde kent içlerine, bir veya benzer birkaç ticari ürüne yönelik olarak inşa edilmekte ve kullanılmaktaydı. Yaptırının adıyla anılan hanlar olsa da çoğunun adı işlevlerine dönüktü: Çuhacı, Yağcı, Astarıcı gibi.

Hanlarda giriş katı depolama ve atlar için dinlenme alanları olarak düşünülürdü U veya □ planlı hanların ortası açık, avlulu olur, merkezde ise handa çalışanlar, kalanlar veya gelenler için yapılmış bir mescit ile giriş kapısı yakınında veya bazen de avluda bir çeşme bulunurdu. Alt ve üst kattaki mekânların önünü bir revak sistemi

kuşatırdı. Bedestenlerse, yine ticaret işleviyle yapılmış birimlerdi. Farklı plan şemaları olsa da dışa dönük yapılan dükkânlar genellikle beşik tonozluydu. Adı *bezzaz* kelimesinden türeyen bedestenlerde önceleri genel itibarıyla tekstil ürünleri satılırdı. Sonradan bedestenlerin işlevi genişlemiş, değerli eşyanın muhafaza edildiği, hatta borsa işlevi gören yerlere dönüşmüşlerdir.

İçinde sıra dükkânları barındıran ve çoğunlukla üzerleri beşik tonozlarla örtülü mekânlarla beraber çeşitli han ve bedestenlerden oluşan Kapalıçarşı, Nuruosmaniye-Bayezid-Mercan arasındaki alanda yayılan, büyük bir çarşıdır. Her ne kadar ilk olarak Fatih Sultan Mehmed döneminde çekirdek oluşumu ortaya çıkmışsa da aynı

CEVAHİR BEDESTENİ

SANDAL BEDESTENİ

yerdeki ilk çarşı yapılaşması, Geç Roma dönemine kadar iner. *Makros Embolos* adı verilen ve yolun iki yanında revaklı dükkânlardan oluşan bu ticaret yapısı strüktürü, özellikle arastalar vasıtasıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Kapalıçarşı'nın çekirdeğini oluşturan Uzunçarşı adı, aslında Makros Embolos'un da güzergâhını ve tanımını oluşturur. Tıpkı Osmanlı döneminde olacağı gibi bu ticaret aksı, Mese Caddesi ile Neorion Limanı'nı birbirine bağlamaktaydı. Liman, ticaretin başlangıç ve bitiş noktasıydı aynı zamanda.

KAPALIÇARŞI'NIN İLK OSMANLI YAPISI

Fatih Sultan Mehmed döneminde yalnızca taş kullanılarak inşa edilen handan yola çıkılarak, etrafında gelişen ve eklentilerle sürekli genişleyen *Büyük Çarşı* oluşumunun içinde, 1456'da Fatih Sultan Mehmed Vakfiyesi'ne bağlı olarak geliri Ayasofya'ya aktarılmak şartıyla inşa edilen Cevahir Bedesteni (Bezzazistan-ı Cedid/ Yeni Bedesten) ve 1550'de inşası tamamlanan Sandal Bedesteni (Yeni Bedesten adıyla inşâ edilmiştir. Böylece Cevahir Bedesteni de Eski Bedesten

adını almıştır) gibi mimari açıdan çok önemli iki bedesten bulunur. Cevahir Bedesteni ilk dönemlerde kumaş satışı dışında değerli eşyanın saklandığı bir kasa görevini üstlenmişti. Orta bölümü üç sıra hâlinde beşer kubbeyle örtülü ve toplam 140 kadar mekâna sahip olan Cevahir Bedesteni, dikdörtgen planlıdır ve dört kenarda da tonozlu odalar, bodrum katında ise değerli mal ve evrakın korunduğu depolar vardı.

Sandal Bedesteni, 12 fil ayağı tarafından taşınan 20 kubbeyle sahiptir. Gülhan Benli'nin yazdığına göre Sandal Bedesteni'nde, 16. yüzyılda terlikçi, terzi, çuhacı ve takkeci dükkânları bulunuyordu. Sandal adı verilen bir kumaş cinsinin burada satılıyor oluşundan dolayı Sandal Bedesteni adıyla anılmıştır. Sandal, ipek ve pamuğun bir arada kullanılmasıyla yapılan bir kumaş türüdür. 17. yüzyılda Evliya Çelebi, Sandal Bedesteni'nde çok çeşitli giyim eşyasının satıldığından bahsetmektedir. 1914 yılında zamanın belediyesi tarafından mezar salonu olarak kullanılmıştır.

SEN HANCI BEN YOLCU

Eskilerin bir tabiri vardır: Sen hancı, ben yolcu. Kapalıçarşı'daki hanlar da yüzyıllardır çok sayıda insanın gelip geçtiği mekânlar oldu. Bizans'tan Osmanlı'ya, oradan da günümüze kadar aralıksız devam eden bu akış, tüm karmaşasına, hareketliliğine karşın kendine özgü bir yer edindi, şehrin kalbinde.

Kapalıçarşı'nın hanları sayısal olarak büyük bir grubu teşkil eder. Her ne kadar Kapalıçarşı içinde 20 civarında han yapısından bahsedilse de çarşının sınırları zaman içinde sürekli değiştiğinden bu sayı da döneme göre farklılık göstermektedir. Kimi han yapısı Kapalıçarşı'nın dışında gibi görünse de girişleri çarşının içinden sağlanmaktadır. Bu hanları da göz önüne aldığımızda içlerinde, Osmanlı devrinde üretimi yapılan ürünün adını taşıyan Çuhacı, Yağcı, Safran, Astarıcı, Cebeci, Sarraf, Pastırmacı, İmameli, Halıcı, Kaşıkçı, Kebapçı, Baltacı Han gibi hanlar bulunur. Diğerleri ise adını ya kurucusundan ya da farklı bir nedenden dolayı almıştır: Ali Paşa, Ağa, Kızlarağası, Bekçi, Emek, Yolgeçen, Yıldız, Kalcı, Ekberiyi, Zincirli, İmam Ali, Rabia,

Bodrum, Yarım Taş Han, Çukur ve Çinili... Kapalıçarşı içinde aynı üretimi veya işi yapanlar bir sokakta toplanmışlar, bu sokaklar da Perdahçılar, Basmacılar, Takkeçiler gibi yapılan işin adıyla anılmışlardır.

Yukarıda adlarını saydığımız han ve bedestenlerin inşa edilmeleri, vakıf iase sistemine bağlı olarak daha ziyade 16. yüzyılda gerçekleşirken, 17. yüzyıl içinde bir duraklama yaşanmıştır.

FARKLI ETNİK GRUPLARIN BULUŞMA YERİ

Özellikle hanlarda çalışan meslek gruplarına baktığımızda pek çok millet ve cemaatten insanla karşılaşırız. Günümüze kadar devam eden bu birliktelik, İstanbul'a pek çok değer kazandırmıştır. Altın veya gümüş işleyen Ermeni vatandaşlardan, kumaş ve bez üzerine çalışan Musevi cemaatine, Türk ve Rumlardan, Ceneviz ve Venedikli tüccarlara, ticaret için yolu İstanbul'a düşen nice farklı milletten insanın buluşma noktasıdır. Kapalıçarşı, hanları ve bedestenleriyle Dersaadet'in kadim geçmişinin günümüzde yaşayan en güzel örneklerindendir.

ŞEHİR İÇİNDE BİR ŞEHİR

KAPALIÇARŞI

KAPALIÇARŞI
DEYİP GEÇME;
KAPALIÇARŞI,
KAPALI KUTU.

Orhan Veli

◆ MERVE AKBAŞ

Burası İstanbul'un kalbi, Kapalıçarşı. Bu yapı kendine has dili, kültürü, hafızasıyla; sokakları, hanları, kapılarıyla başlı başına bir şehir. Dünyanın en kıymetli halıları, renkli kandiller, ışıltılı mücevherler, paha biçilmez

antika eşya vitrinin gerisinden göz kırpar, içeri, sırlı bir geçmişin derinliklerinde kaybolup gideceğiniz bir gezintiye davet eder sizi.

İstanbul'a yolu düşen herkesin mutlaka uğradığı Kapalıçarşı'yı Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nde şöyle tarif ediyor: "İstanbul'un kalabalık ve seçme yerinde, Osmanlı'nın büyük hazinesidir ki gûya kahkaha kalesidir. Bütün sefere gidenlerin, vezirlerin ve âyânın malları buradadır ki yer altında nice yüz demir kapılı mahzenleri vardır. Doğuya açılan kuyumcular kapısı vardır ki bu kapı üzerinde kanatlarını açmış korkunç bir kuş sureti vardır. Bu sureti kapıya nakşetmekteki amaç şuydu: Kazanç denilen şey havaya uçan vahşi bir kuştur. Eğer bu kuşu nezaketle avlayabilirsen bu bezistanda kâr edebilirsin!"

Çarşı günümüzde de canlılık kelimesinin somut karşılığı. Burayı özel ve cazip kılan pek çok hikâye var. Hikâyelerin odağındakiler ise Kapalıçarşı esnafı. Biz de, çarşıda hâlâ babadan oğula, ustadan çırağa el değiştiren dükkânların, esnafın hikâyesinin peşine düştük.

DÜNYACA ÜNLÜ BİRİ MÜŞTERİ OLARAK KARŞINIZA ÇIKABİLİR
Ramazan Can – Carpet Inn
 1988’den bu yana Kapalıçarşı’da çalışıyorum. Eskiden Hereke halısı toptancılığı yapıldı. Cumartesi günleri Hereke’de pazar olurdu. Patronumuz oraya giderdi. Biz de cuma akşamından tüm temizliği yapıp hazırlanır sabah erkenden dükkânı açardık. O gün dükkânda ustamız yokken, bizim müşteriye “Buyurun” dememiz çok önemli, heyecan verici bir şeydi. Müşteriyle temasta olmak, o fırsatı yakalamak... İşte biz buna “servis atmak” deriz. Bir چراغın servis atacak duruma gelmesi önemli bir olaydır. Burada kendini gerçekten yetiştiren bir insan dünyanın neresine giderse gitsin ticaret yapabilir. Dışarıda insanlar cebindeki parası kadar iş yapar. Ama burada işler kişisel kredinizle döner. Yani kişiliğiniz

sizin iş yapabilme kapasitenizi belirler. Farklı milletler, farklı kültürlerle burası çok başka bir dünya. Normal zamanda karşılaşmamız mümkün değil diyebileceğimiz insanlarla kendinizi sohbet ederken buluyorsunuz. Bir gün mağazamıza yabancı bir kadın geldi, o esnada bir başka müşteriyle ilgileniyordum. Oturdu, biraz bekledi. Sıra ona gelince özel halılar görmek istediğini söyledi. Ben de elimdeki en nadide parçaları gösterdim. Bu arada sohbe başladık, kendisine nereli olduğunu sordum. “Dohaliyım” dedi ve daha önceden Katar’ı görüp görmediğimi sordu. Gitmemiştim, Katar’ı küçümseyen bir ifadeyle “Orası hiçbir yerin ortası.” deyiverdim. Alışveriş bitince dışarıda kadının etrafı birden kalabalıklaştı. Korumaları falan vardı. Meğer kadın Katar prensesiymiş. Burada herkes kimliğinden sıyrılarak alışveriş yapar.

BABADAN OĞULA, USTADAN ÇIRAĞA

ÇARŞININ YAZILI OLMAYAN ÂDET VE KURALLARI NESİLDEN NESİLE ÖZENLE AKTARILIR.

KENDİNE HAS KURALLARI OLAN, KENDİNİ KORUYAN BİR YAPI
Alen Tekbıçak –
Apraham Kuyumculuk
 Apraham Kuyumculuk’un ortaklarındanım. 2006’dan bu yana Varujan Somuncuyan ile birlikte bu dükkânı işletiyoruz. Burası 1882’de açılmış, o günden bu yana da hizmet veriyor. Ailenin son kuşağı emekli olduktan sonra kendi yanlarında çırak olarak çalışan ortağıma dükkânı devrettiler. Ben de ortak oldum. Burası müdavimleri olan, gelen gideni sabit tarihî bir dükkândır, Avrupa’da da iyi bilinir. Vefatlarının üzerinden hayli zaman geçmesine rağmen hâlâ gelip eski sahipleri Hrant ve Yervant beyleri arayıp soranlar oluyor. Biz de dükkânda herhangi bir düzenleme yapmadan, eski hâlini korumaya çalışıyoruz. Kapalıçarşı gibi Apraham Kuyumculuk’un da kendine has ilkeleri var. Biz bu sektörde ayar konusunda uzmanız. Türkiye’de altın üzerindeki ayar tespitini en iyi yapan firmaların başında geliyoruz. Darphaneye gelen altınları bile yetkililer Apraham Kuyumculuğa getirip ayar tespitini yaptırmış.

BU DÜKKÂN ÇARŞININ ÖZETİ
Zekeriya Şen – Değerli Saat
 Burada çıraklığa 10 yaşımıdayken başladım. Yirmi yıldır da Kapalıçarşı’nın en küçük dükkânı olan bu saatçiye işletiyorum. Buranın daimi müşterileri vardır. Çarşıya gelen rehberler turistleri buraya getirirler, böyle böyle uluslararası bir üne sahip olduk. Çarşıya kim gelse bu dükkâna selam vermeden geçmez. 50 cm2’lik bu dükkân yetiyor bana. İki kişi sığamayacağımızdan çırak almıyorum yanıma ama önceden yetiştirdiğim gençler oldu. Her yıl Amerika’dan gelen sabit bir müşterim var mesela. Saatlerini getirir, pil taktırır.

DÜNYANIN NERESİNDE NE OLUYORSA BURADAN HİSSEDİLİR
Yetvari Temin – Epoque Antika
 Burası 1865’den bu yana aynı ailenin işlettiği bir dükkân. 21 yıldır bu dükkânda çalışıyorum. Dükkânımız kurulduğu ilk gün gibi, değişmeden kalmıştır. Bu ahşap vitrinler dükkânın açıldığı dönemlerden kalma, hiç bozulmamış. Patronumuz mekânın korunması konusunda çok titiz davranır. Burada sadece eski eşya var, meraklısı da gençler değil, genelde yaşlılardır. Yurt içi ve yurt dışından gelen özel müşterilerimiz hep olur. Dışarıda, daha başka yerlerde de çalıştım, ama alışamadım. Gözünü Kapalıçarşı’da açan biri başka yerde mutlu olamaz. Burada çalışmak hem zor hem zevklidir. Maalesef eski günlerle bugün arasında çok fark var. O günlerin tüccarları da tezgâhtarları da yok artık.

KAPALIÇARŞI'DA ESNAF OLMAK AYRICALIKTIR

Fatih Kaya – Lambacı

Babam hayvancılıkla uğraşırdı. Ben çocukluk yıllarımda burada çalışan dayımın yanına gelerek işi öğrendim. 22 yıldır Kapalıçarşı'da esnafım. Hem lamba, kandil hem halı ticareti yapıyorum. Kapalıçarşı'da esnaf olmanın bir ayrıcalığı var. İşim dolayısıyla yurt dışına çok gidip geldim, dil öğreniyorum, saygı görüyorum. Eski usul çıraklıktan yetiştiğim için şanslıyım. Şimdiki gençlere bir şey öğretemiyoruz. Zor geliyor ve hemen kaçıyorlar. Mesela geçen günlerde bir yakınım 17 yaşındaki oğlunu yetiştireyim diye yanıma getirdi. On gün kaldı, sonra kaçtı gitti. Gençlerin beklentileri artık çok başka.

İSTANBUL'A GELEN KAPALIÇARŞI'DAN GEÇER

Mehmet Zorşahin – Lale Sterling

On dört yaşımdan beri, yaklaşık 40 yıldır Kapalıçarşı'da çalışıyorum. Gümüş işiyle uğraşıyoruz. Bu işi aynı zamanda ustam olan babamdan devraldım. Bulunduğumuz Cevahir Bedesteni Kapalıçarşı'nın en eski yeridir. Ben de Kapalıçarşı'nın en eskilerini bilirim. Bugüne o esnaftan kimse kalmadı tabii. İnsanları, dünyayı, yaşamı burada öğrendim. Burada insan sarrafı olursunuz. Buradan kimler geçmedi ki meşhur artistler, siyasetçiler, iş adamları... Her gelen sizde bir şey bırakır, tecrübe böyle birikir.

KAPALIÇARŞI'YI YAŞATAN MÜŞTERİSİDİR

Bekir Tezçakar – Kahveci

Tezçakar ailesinin beşinci kuşağıyım. Buraya ilk olarak 1875'de dedemin dedesi Erzincan Kemah'tan gelmiş. Kapalıçarşı 08:30'da açılır, biz ise 06:30'da burada oluruz. Esnaf gelene kadar hazırlığımızı yaparız. Yine en geç biz çıkarız, hiçbir kahveci çarşıdaki son dükkân kapısını kilitlemeden kapanmaz. Hiç unutmam 15 yaşımdayken, kahveye yaşlıca bir adam geldi ve diğer masalar boşken kasaların önündeki masaya oturdu. Biz kasalara bir şeyler koyuyoruz, kapıdan tepsilerle çıkıyoruz. Adamcağız her geçişimizde yana kaymak zorunda kalıyor. En sonunda gidip, “Beyefendi siz isterseniz başka bir masaya buyurun.” dedim. Önce cevap vermedi. Tekrar söyleyince bana dönüp, “Sen burada yenisin galiba. Ben tam 40 yıldır aynı taburede oturup çay içiyorum. Benim taburemi ve masamı değiştirecek delikanlı daha buraya gelmedi. Sen de burada fazla kalmazsın.” dedi. Bu benim için çok önemli bir dersti. Adamın ben doğmadan çeyrek asır önce o taburede çay içtiğini düşününce bir tuhaf oldum. Bir mekân 140 yıl yaşıyorsa, gerçekte bunun müsebbibi sadece orayı işletenler değil, aynı zamanda oraya sahip çıkanlar demek ki. Kapalıçarşı'yı da esnaf değil, oraya gelen müşteri koruyor esasında. Bunun bilincinde olan bir esnaf kendini geliştirir, kalitesini asla bozmaz.

AHİLİK KÜLTÜRÜ BURADA DEVAM EDİYOR

İlyas Aksu – Cashmere House

Ben 15 yaşında tesadüfen işe başladım Kapalıçarşı'da. Başlarda sudan çıkmış balığa dönmüştüm. Çünkü gezme kültürü olan insan eğitilmiş insandır ve buraya gelen turistler de öyleydi. Buraya gelen turist size bölgenin tarihini, çarşının mimarisini de soruyor. Dil öğrenmek, kendinizi geliştirmek zorundasınız. Ben de çok kitap okumaya başladım. Kendimi geliştirdim. Emeğimin karşılığını da aldım. Çıraklık yaptığımız ustamızın dükkânını devraldık. Biz şanslıydık. Çünkü ustamız bizi hep uyarır, eğitirdi. Ticaret yaparken “al-sat”ı düzgün yapın derdi. Hiç unutmadığım başka bir sözü de şudur: “Her gelen müşteri bir şey alsa parayı koyacak yer bulamayız.” Ben gençken bu sözü anlamıyordum. Şimdi anlıyorum, “müşteri alışveriş yapmadığı zaman üzülme, bugün olmazsa yarın olur.” Bu bir ahi öğüdü aslında.

DÜNYAYI KAPALIÇARŞI'DA TANIMAK MÜMKÜN

Mehmet Hanıfı Cümbüş

Cümbüş Kuyumculuk

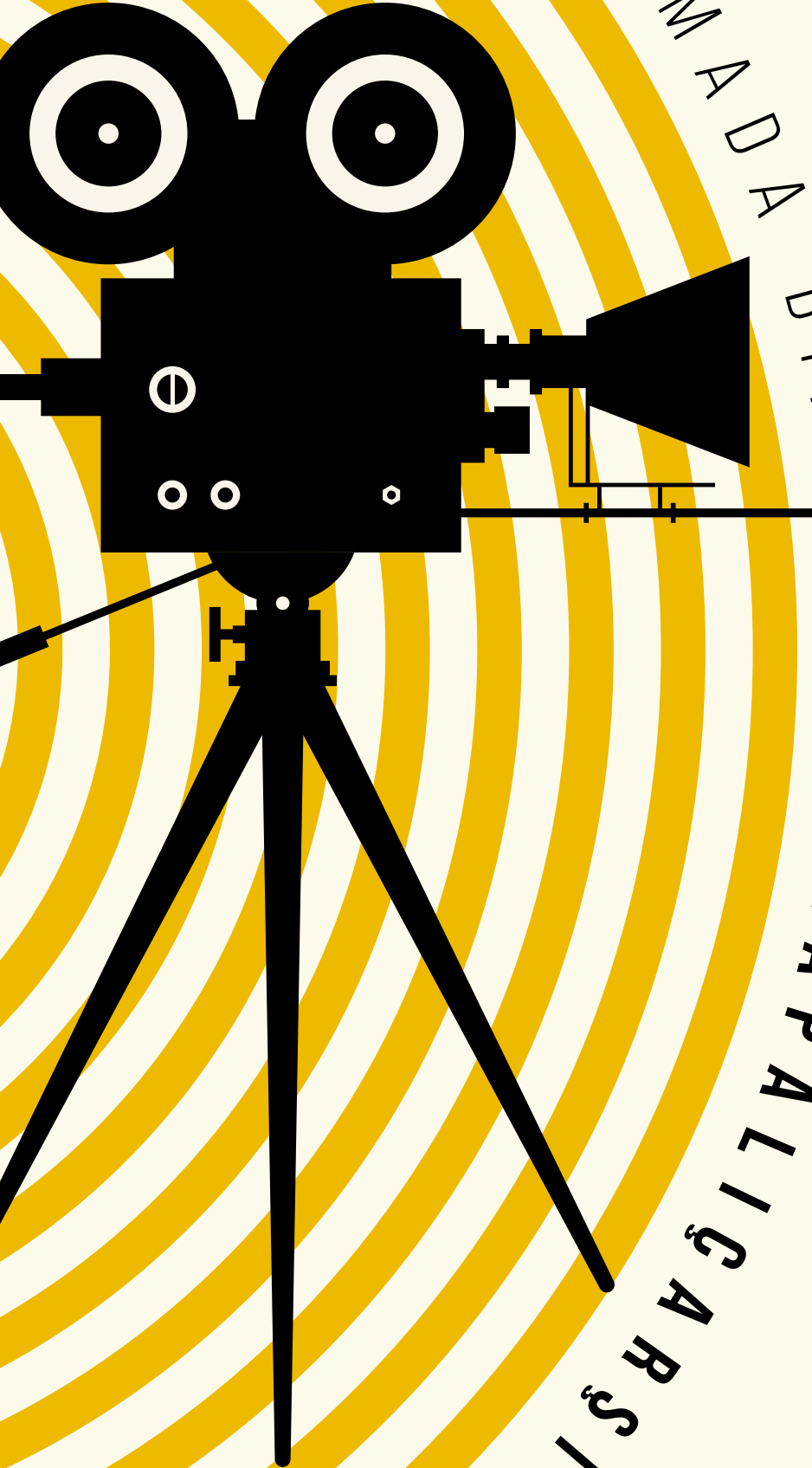
Aslen Kilisliyim. Babam kuyumcuydu, ilkin onun yanında çıraklığa başladım. Bir süre hem okudum hem çalıştım. Eczacılık okulunu bıraktığım 1968 yılından beri esnaflık yapıyorum. Ben daha çok pırlanta üzerine çalıştım. Ailemiz Türkiye'de inci ticaretiyle tanınır. Benim için Kapalıçarşı bir öğretim yuvasıdır. Kapalıçarşı'dan hiç kopmadım. Bütün ailem buradan yetişti, şimdi bu halkaya torunum da dâhil olacak. İşe başladığım 1968-1970 yılları arasında akşam okuluna da gidiyordum. Bir akşam dükkânın kapısını açık unutmuşum. Çarşıımızın bekçisi gelip kapıyı açık görünce büyüklerimize telefon açıp durumu haber vermiş. Düşünün burası bir kuyumcu. Haberi alınca hemen geri dönüp kapıyı kapattım.

ÇARŞIDA HERKES BİRBİRİNİ KOLLAR

Mehmet Selim Dağdemir –

Turistik Eşya

On yaşımdan beri Kapalıçarşı'da turistik eşya satıyorum, 55 yıldır buradayım. Eskiden enteresan adamlar, esnaf büyüklerimiz vardı çarşıda. Gençleri koruyup kollarlardı. Hiçbir şekilde usulsüz işe müsaade etmezlerdi. Onlardan çok şey öğrendim. ▲

◆ ALİ CAN SEKMEÇ

Mekân duygusunu iyi verebilen, zaman faktörünü iyi kullanabilen filmler, genelde sinemanın en başarılı örnekleri arasında anılırlar. Gerçekten de mekân bir filmin en temel öğelerindendir. Mekânın, diğer sinematografik öğelerle kurduğu ilişki bize o filmin niteliği hakkında fikir verir. Mekân kullanımı doğal olarak sinemayı başka bir sanatla, mimarlıkla buluşturur. Bu sayede sinemada bir atmosfer, mimarlıkta da bir yaşam kültürü yaratılır.

Filmlerde şehirler çoğu zaman kendi başlarına birer mekândırlar. New York, Londra ya da Paris gibi, İstanbul da doğal ve mimari mekânlarıyla sinemacılara zengin imkânlar sunmuş, özellikle şehre silüetini veren tarihî yapılar sinema filmlerinde her zaman kendisine yer bulmuştur.

1940'lı ve 50'li yıllarda yabancılar tarafından Türkiye ya da İstanbul üzerine çekilen belgesellerin çoğuna mistik hava hâkimdir. Sultanahmet Meydanı, Eminönü, Galata Köprüsü, Kız Kulesi ve Kapalıçarşı bu yapımların olmazsa olmaz mekânlarıdır. 1960'lı yıllarda bu belgeselcilere sinemacılar da eklenir,

1963'te Amerikalı yönetmen Terence Young, ünlü *James Bond* serisinin ikinci filmi *From Russia with Love/Rusya'dan Sevgilerle*'nin çekimleri için İstanbul'u seçer. Gişe rekorları kıran filmde Bond'u Sean Connery canlandırır. Çekimler Yeşilköy, Kapalıçarşı, Gülhane, Topkapı, Haliç gibi mekânlarda yapılır, filmde ünlü Orient Express'e de yer verilir.

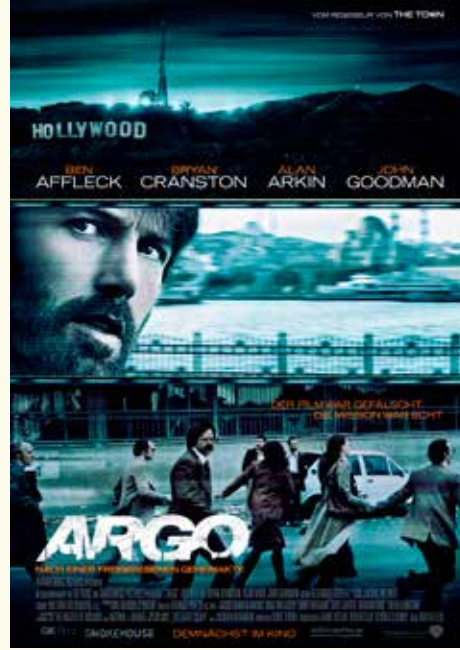
1960'LI YILLARDA İSTANBUL İTALYAN VE FRANSIZ SİNEMACILARIN UĞRAK YERİDİR. ÇEKTİKLERİ KİMİ UCUZ MACERA FİMLERİNDE ŞEHİRDEN BİRÇOK MEKÂNLA BİRLİKTE KAPALIÇARŞI DA BOY GÖSTERİR.

1960'lı yıllarda İstanbul daha çok İtalyan ve Fransız sinemacıların uğrak yeridir. Çektikleri kimi ucuz macera filmlerinde mutlaka şehirden birçok mekânı kullanmışlardır. İtalyan Oscar Brazzi'nin yönettiği *Il Sesso del Diavolo* özellikle psikolojik anlatımı ve Rossano Brazzi, Sylva Koscina, Fikret Hakan ve Güzin Özipek'in başarılı oyunculuklarıyla epey ilgi çeker. Filmde İtalyan bir cerrah ailesiyle birlikte İstanbul'a tatile gelir, boğazda bir villaya yerleşirler. Bir süre sonra villada

başlayan tuhaf olaylar psikolojik gerilime neden olur. Beyazıt, Kapalıçarşı ve Rumelihisarı gibi tarihî mekânların boy gösterdiği film, Türkiye'de de vizyona girer.

James Bond serisinin 23. filmi olan ve 2012'de çekilen *Skyfall*'da Bond'u canlandıran Daniel Craig Kapalıçarşı'da çekilen kovalamaca sahnesinde

Aksiyon sinemasının sevilen ismi Jackie Chan'ın 2001 yapımı *The Accidental Spy*'ı, Türkiye'de izleyici karşısına *Altın Yumruk İstanbul*'da adıyla çıkar. Komedi ve macerayı her zaman başarıyla harmanlayan Chan bu sefer de izleyicinin gönlünü fetheder. Özellikle Çemberlitaş Hamamı ve Kapalıçarşı sahneleri epeyce komiktir. Tom Tykwer'in 2009'da yönettiği, Naomi Watts ve Clive Owens'ın başrollerini paylaştığı *The International/ Uluslararası*, politik gerilim türünde bir filmidir. Bankacılık sistemi içinde bir suç şebekesinin çökertilmesi için verilen heyecan dolu bir mücadeleyi anlatan filmin hikâyesi Berlin, Milano, New York ve İstanbul'da geçer. Kapalıçarşı'da çekilen final sahnesinde Türk oyuncu Haluk Bilginer de yer alır. Filmin çekimlerinde ellerinde silahlarla koşturan

insanlara tepkisiz kalan Türk halkı aktör Clive Owens'ı oldukça şaşırtmıştır. Neredeyse her gün Kapalıçarşı'da farklı bir çekim seti gören esnaf için ise bu gayet olağan bir durumdur.

Ben Affleck'in birçok ödül alan 2012 yapımı yakın tarih draması *Argo* 1979'da İran'daki Amerikan konsoloslughuna yapılan baskın ve sonrasında yaşanan rehine krizini anlatır. Filmin yapımcıları, o yılların dokusuna uygun yer arayışında pek çok ülkeyi gezmiş, nihayet İstanbul'da karar kılınmışlardır. İstanbul'daki çekimler iki hafta sürer. Filmde 5 bin figüran oynar. Kapalıçarşı'da 10 sokak ve 150 dükkân kiralananak tabelaları değiştirilir, böylece mekân Tahrân'ın kapalı çarşısına benzetilir. Yönetmen daha sinematografik bir görüntü elde etmek için, Ayasofya çekimleri öncesinde mekânın 4 bin ampulünü beyaz yerine sarı ışıkla değiştirir. Böylece İstanbul'da çekilen ancak şehri hiç ilgilendirmeyen bu film, "en iyi film" dalında Oscar'ı kazanır. James Bond, 2012'de *Skyfall* ile 50 yıl sonra yeniden İstanbul'a gelir. Sam Mendes'in yönettiği filmde Judi Dench, Javier Bardem, Ralph Fiennes ve Daniel Craig başrolde. Bond, bu kez motosikletiyle Kapalıçarşı'nın çatısında boy gösterir. Ayasofya ve Sultanahmet Meydanı'nın da kullanıldığı film, İstanbul'da çekilen en tanınmış filmlerden biri olur.

Aynı yıl İstanbul'a gelen Fransız yönetmen Olivier Megaton, Liam Neeson ve Bryan Mills'in başrolde olduğu *Takip: İstanbul* adlı macera filmini çeker. Eşi İstanbul'a kaçırılan bir gizli servis ajanının başta Kapalıçarşı olmak üzere bütün İstanbul'da süren macerası, film boyunca eşsiz İstanbul görüntüleriyle süslenmiştir. Russell Crowe'nın 2014'te yönettiği *Son Umut*, I. Dünya Savaşı'ndan sonra geri dönmeyen üç oğlunu bulmak için Türkiye'ye seyahat eden Avustralyalı bir çiftçinin İstanbul'dan Gelibolu'ya uzanan hikâyesini anlatır. Olga Kurylenko, Yılmaz Erdoğan ve Cem Yılmaz'ın

başrollerini paylaştığı film, Kapalıçarşı sahneleriyle göz doldurur, ayrıca birçok ödüle layık görülür.

Dan Brown'un Robert Langdon serisinin dördüncü kitabından uyarlanan 2016 yapımı *Inferno* son yıllarda İstanbul'da çekilen yabancı filmlerin en çok ses getirenleri arasındadır. Filmin İstanbul çekimlerine Tom Hanks, Audrey Tautou ve Jean Reno gibi ünlü isimler katılır. Film sayesinde Kapalıçarşı, Beyazıt Meydanı, Ayasofya ve Sultanahmet Meydanı'na ilgi oldukça artar.

Türk sinemasında mekân seçimi ve kullanımı kimi zaman çok özenli kimi zamansa çok özensizdir, hatta kimisinde mekânın varlığı ile yokluğu anlaşılamaz bile. Zengin ve asil evler için, paşa akrabalardan kalmış yalılar ya da köşkler, sonraki zamanlarda lüks villalar seçilir. Fakir evleri ise çoğu zaman kenar mahalle kıyısındaki ahşap ve cumbalı eski bir İstanbul evi veya bakımsız bir gecekondü iş görür. Bu mekânlar ekseriyetle yaşayan yapılarıdır. Filmlerde İstanbul tüm sokak, meydan, sahil, iskele ve ya çarşılarıyla bir manzara olmaktan öteye geçemez. Batılı sinemacıların büyük ilgi gösterdiği bu şehri, Türk sinemacılar tam manasıyla fark edememişlerdir. Dolayısıyla Kapalıçarşı filmlerin içine serpiştirilmiş, bugün için belgesel özellikli görüntülerden ibaret kalır. Az da olsa filmlerin konusuna dâhil edilen Kapalıçarşı, genellikle macera filmlerinde kendisini gösterir.

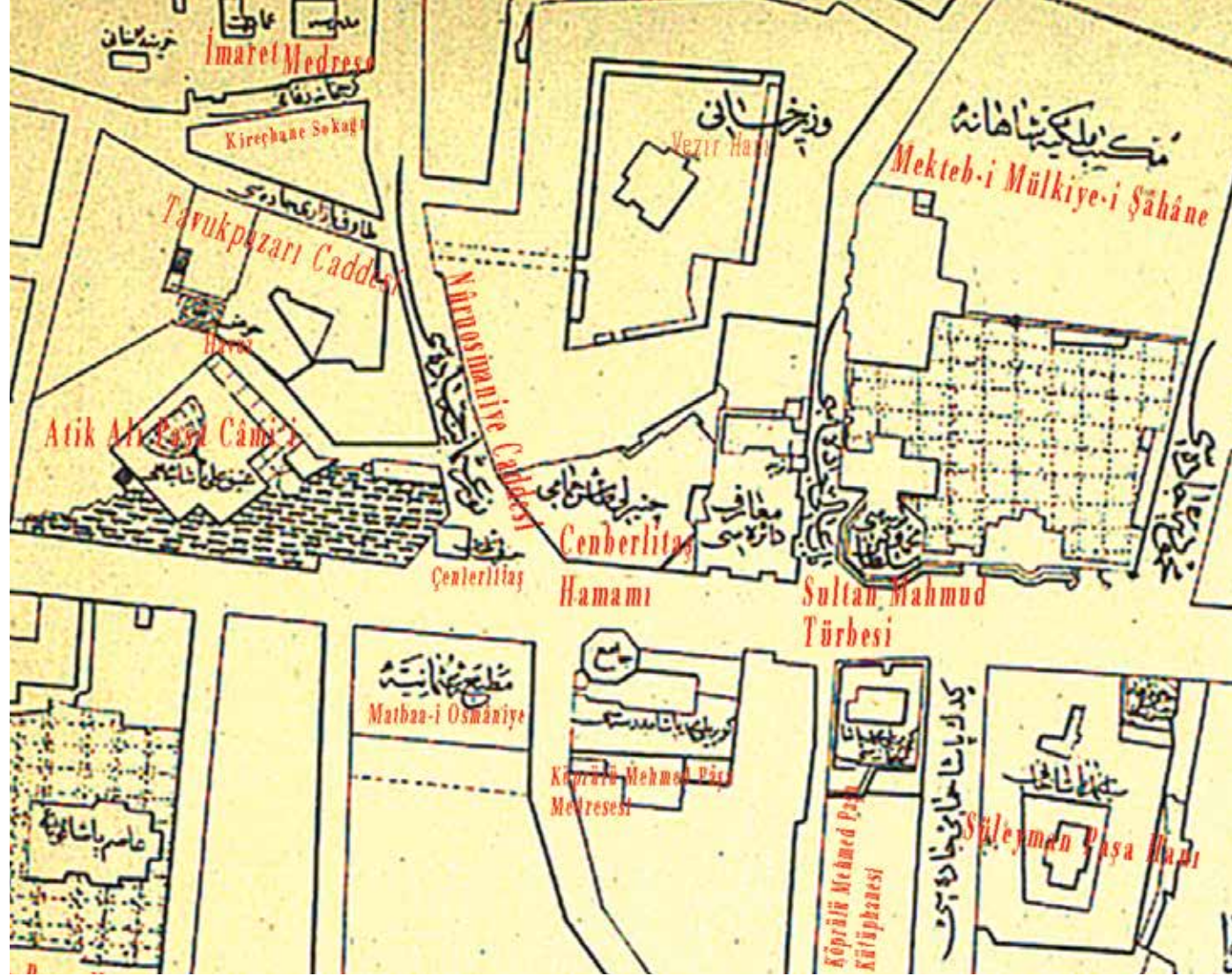
1961'de Ernest Ritter Von Theumer'in yönettiği Türk-Alman ortak yapımı *Silahlar Konuşuyor/In der Hölle ist noch Platz*, 1973'te Türker İnanoğlu'nun yönettiği *Soyguncular* ve 1976'da Işık Toraman'ın yönettiği *Su Perisi Elması* adlı macera filmlerinde senaryo gereği en az bir kuyumcu dükkânı soyulur. Filiz Akın, Ediz Hun ve Ekrem Bora'nın başrolünde oynadığı *Soyguncular*'da mesela, Kapalıçarşı'ya çatıya açılan pencereden girilir, akrobatik hareketlerle hedefe ulaşılır.

Başlıca rollerinde Olgun Şimşek, Aslı Tandoğan, Erkan Can, Engin Altan Düzyatan, Mert Fırat ve Tülin Özen'in yer aldığı *Kapalıçarşı*'da çarşı ilk kez bir dizi mekânı olarak kullanılır. 2009'da Ömür Atay'ın yönettiği 38 bölümlük dizi filmde bütün hikâye Kapalıçarşı'nın içinde geçer. Süha Arın'ın 1979'da yönettiği *Kapalı Çarşı'da 40.000 Adım* adlı belgeselde, çarşıda 50 yıldır şerbet satan İbrahim Usta'nın gözünden yaşanan değişim anlatılır. Arın, renkli çektiği belgeselinde Kapalıçarşı ruhunu etkili bir dille anlatır ve onu "İstanbul güzelinein çeyiz sandığı" olarak niteler.

Her gün içinden binlerce insanın gelip geçtiği Kapalıçarşı'nın daha birçok film ve belgesele konu olması dileğiyle... ▲

ESİR PAZARI. HANI VE MESCİDİ

❖ AHMED NEZİH GALİTEKİN

Kapalıçarşı (Çarşı-yı Kebir, Sûk-ı Sultânî)'nin güney cihetinde, Tavukpazarı denilen bölgede, Çemberlitaş Atik Ali Paşa Camii ile Nuruosmaniye-Kapalıçarşı arasındaki han, arşiv kayıtlarında Esir Hanı, Esir Pazarı, Han-ı Pazar-ı Esir, Esir Pazarı Hanı gibi isimlerle anılır.¹ İçindeki mescit de çeşitli kaynaklarda Esirci Mescidi, Esir Pazarı Mescidi, Esir Hanı Mescidi, Mescid-i Han-ı Esir, Esirhane Mescidi, Dâye Hâtun Mescidi, Gülnûş Kadın Mescidi, Gülnûş Kadın Camii, Kili Nazır Hacı Mustafa Ağa Camii² olarak zikredilir.

Öncelikle mescidin içinde bulunduğu Esir Pazarı Hanı hakkında kaynakların elverdiği ölçüde kısaca bilgi vermeye çalışalım, ardından mescit bahsine geçelim.

Bizans döneminde de esir ticaretinin aynı yerde yapılmakta olduğu biliniyor.³ Fetihten sonra köle satışları önceleri sokaklarda yapılırken rivayete göre Fatih Sultan Mehmed atıyla Atmeydanı'na gelirken yolu köleler ve esir tüccarları tarafından kesilerek etrafı sarılmış, bu durumda ürken atı bir köle anne ile çocuğunun ölümüne sebep olmuş; bunun üzerine Fatih köle satışının sokalarda yapılmasını yasaklamış⁴ ve satışlar kapalı bir mekânda yapılmaya başlanmış.

Ancak bu mekânın neresi olduğu hakkında bilgi sahibi değiliz. Konu üzerinde en ciddi çalışmalardan birini yapan Zübeyde G. Yağcı, bu binanın Cevahir Bedesteni olma ihtimalinin yüksek olduğu kanaatindedir.⁵ 1487'de Sandal Bedesteni, namıdiğer Yeni Bedesten'de köle satışları yapıldığı belgelerde görülüyor. 1489'dan sonra Sandal Bedesteni'nde köle satışı yasaklanmış⁶ ve 4 Mart 1489 tarihli emirle Süleyman Paşa Kervansarayı esir hanı olarak kullanılmaya başlanmış.⁷

Süleyman Paşa Kervansarayı, 1489-1491 yıllarına ait Ayasofya Camii Muhasebe defterlerinde “hânehâ-i Süleyman Paşa ki kârbansaray-ı o şud nezd-i Bazar-ı esb-i köhne” şeklinde ifade edilir. Anlaşıldığı üzere Süleyman Paşa, eski

(köhne) atpazarı yakınındaki evlerini kervansarayı dönüştürmüş.⁸ Bilinen atpazarları Fatih ve Üsküdar'dakilerdir. Tavukpazarı bölgesindeki eski (köhne) atpazarı işlevini kısa sürede yitirdiğinden unutulduğu anlaşıyor. Süleyman Paşa Kervansarayı'nın ne kadar süreyle esir pazarı olarak kullanıldığı bilinmiyor. 25.08.1515'te Bedesten civarından çıkarak Gedikpaşa Hamamı'na kadar bölgeyi küle çeviren yangında Esir Pazarı'nın yandığı anlaşıyor.⁹ İhya edilen han 1569'da tekrar yanmış¹⁰ ve 1583'te yeniden yapılmıştır.¹¹ Bir süre sonra 19.04.1588'de çıkan ve bir gün bir gece devam eden yangında¹² yeniden yanmıştır. 17.05.1609 tarihli bir defter kaydında hanın tamiri için gürgen tahta, çivi, kolan, üstadiye ve mimariyeye 145 akçe, kârız (lâğım, çirkef yolu) tahliyesi için 964 akçe sarfedildiği görülüyor.¹³

Bu harcamalardan üç ay sonra hanın ihyası için esnaf tarafından verilen dilekçe üzerine 26.09.1609 tarihli bir fermanla yaptırılması emrolunmuştur.¹⁴ Bu fermanın ardından hanın yapılmasıyla ilgili bir kayda rastlanmıyorsa da 19.08.1620 tarihli bir hüccette vakfın mütevellisi ile hanın kiracısı arasındaki ihtilaftan dolayı muhakeme oldukları görülüyor¹⁵ ki, bundan ihya olunduğu kabul edilebilir. Kısa bir müddet sonra 20.12.1622'de Atik Ali Paşa İmareti yakınındaki Esir Hamamı'ndan çıkan yangın Tavukpazarı'nı ve Bedesten civarını yakmıştır.¹⁶ 12.01.1637 tarihli bir hükümde yanan hanın tamir olunarak satışların burada yapılması emrediliyor.¹⁷

Hanı o sırada sadrazam bulunan Bayram Paşa (öl.1638) yenilemiştir.¹⁸ Bu defa 20.11.1652'de Esir Pazarı'ndan çıkan yangın hanı ve civarda geniş bir sahayı harap etmiştir.¹⁹ Bu yangından sonra hanın ne zaman ihya edildiğine dair bir kayda rastlayamadık. Belki ihya edilemeden 24.07.1660'ta çıkan ve üç gün devam eden büyük yangında tekrar zarar görmüş²⁰ ve 08.11.1671 tarihli bir masraf tezkiresinde görüldüğü üzere kereste, çivi ve marangozların ücreti için 4.020 akçe harcanarak tamirata yapılmıştır.²¹ III. Ahmed devrinde (1703-1730) şehzade

dayesi (sütanne) olan Gülnûş Kadın²² tarafından hanın içinde bir mescit yaptırılır. İnşa tarihi tam olarak bilinmiyor. Ayvansarâyı'nin nakline göre Gülnûş Kadın esirliği sırasında eline imkân geçtiğinde Esir Pazarı Hanı'nda bir mescit yaptırmayı adanmış ve arzusu tahakkuk edince mescidi yaptırıp vakfını kurmuş.²³ Reşad Ekrem Koçu'nun “Esir Pazarı Hanı'nda bu mescitten önce Rüstem Paşa tarafından bir mescit yaptırıldığı söylenebilir”²⁴ demesi; Tahsin Öz'ün Gülnûş Kadın'ı III. Ahmed'in annesi Gülnûş Sultan zannetmesi²⁵ doğru değildir. Hanın içinde daha önceleri de bir mescit bulunması gerektiği şeklindeki görüşü de teyit edecek bir kayıt görülmüyor. Muhtemelen mescit ihtiyacı M. Vâmık Şükrü'nün tarifi üzere Tavukpazarı’nda Fenarî Ahmed Paşa Mescidi’nde²⁶ ve hanın güneybatı cihetinde bulunan Hüseyin Ağa Mescidi’nde karşılanmıştır.

9.11.1749 tarihli ferman üzerine Esir Hanı'nın tahriri yapılmış ve burada verilen ayrıntılı bilgilere göre iki katlı handa 121 oda ve 161 esirci ile 12 erkek, 20 kadın münadi olmak üzere 193 kişi bulunuyormuş. Hanın avlusunda bulunan caminin altında 7 oda varmış.²⁷ 1766 yılında vuku

Kethüda kadın, Fenerci Mehmed Albümü, 1811

bulan büyük depremde Esir Pazarı da hasar görür.²⁸ Bu depremde mescidin hasar görüp görmediğini bilmiyoruz. Vakfın mütevellisi arzı üzerine yapılan derkenarda 31.10.1770’de Osman Efendi’nin imam olduğu belirtiliyor ki, anılan tarihte mescit faal durumdadır.

HANIN İÇİNDEKİ YAPI ÇEŞİTLİ KAYNAKLARDA; ESİRCİ MESCİDİ, ESİR PAZARI MESCİDİ, ESİR HANI MESCİDİ, MESCİD-İ HAN-I ESİR, ESİRHANE MESCİDİ, DÂYE HÂTUN MESCİDİ, GÜLNÜŞ KADIN MESCİDİ, GÜLNÜŞ KADIN CAMİİ, KİLİ NAZIR HACI MUSTAFA AĞA CAMİİ GİBİ İSİMLERLE ANILIR.

15.10.1802 tarihli bir hatt-ı hü mâ yûnda birkaç gün önce Esir Pazarı’nın yandığını, ahşap ve etraftaki dükkânlarla bitişik olması dolayısıyla yangının sirayet ettiğini; bunun önlenmesi için hanın dört tarafının

taşla çevrilmesini; diğerleriyle bitişik olmadan kirpi saçak yapılması ve sadece yangın esnasında kullanılmak üzere Atık Ali Paşa Camii tarafına bir kapı açılması istenmektedir.²⁹ Bu hatt-ı hü mâ yûndan sonra handa neler yapıldığına dair bir kayda rastlayamadık. 16.09.1822 tarihli bir hatt-ı hü mâ yûndan Ahmed Efendi isimli hayır sahibinin mescide minber koyarak camiye dönüştürdüğünü öğreniyoruz.³⁰ Ancak 25.04.1819 tarihli bir hatt-ı hü mâ yûnda hatip Süleyman Efendi’nin vefat ettiğini ve yerine Mehmed Efendi’nin getirildiği belirtildiğine göre 1819’dan önce camiye dönüştürüldüğü anlaşılr.³¹

Ocak 1834’de Bayram Paşa vakfından almak üzere Dâye Kadın Camii’ne imam, müezzin ve kayyım atamaları yapılır.³² 09.02.1834 tarihli bir vesikada eski Kili Nâzırı silâşörân-ı hassadan es-Seyyid el-Hâc Mustafa Ağa b. Hacı Feyzî verdiği arzuhâlde “Der-aliyye’de Esir Pazarı derûnunda nezâret-i hazret-i şeyhülislâmîde binasına muvaffak olduğum câmi‘-i şerif vakfının …”³³ denilmesinden birçok hayır eserleriyle tanınan Kili Nazırı Hacı Mustafa Ağa’nın Esir Pazarı için de bir cami yaptırdığı anlaşılr. ▲

Kili Nazırı Hacı Mustafa Ağa’nın Esir Pazarı içinde bir cami yaptırdığını anlatan 09.02.1834 tarihli belge.

Boğazın Güzellikleri, Julia Pardoe, 1839

1

1- BOA. A.{{DVNSMHM.d. No: 31, s. 79; No: 33, s. 10; No: 87, s. 43; TS.MA.e, No: 1974/15; 89/38; C.EV, No: 18/894; 599/30238; 329/16743; C.BLD, No: 140/6996; 36/1778; HAT, No: 125/5178; 1544/35; 1651/26; 1569/55; YB.04, No:1/106HR.TO, No: 210/28; İ.LSM, No: 29/825; MVL, No: 137/8; 131/7; AE.SMMD.IV, No: 50/5854.
2- Eminönü Camileri, İstanbul, 1987, s. 66-67; Ayvansarâyî Hafız Hüseyin, Hadîkatü'l-Cevâmi‘, Haz. A. Nezih Galitekin, s. 78; EC, s. 66-67; Tahsin Öz, İstanbul Camileri, Ankara, 2015, c. I, s. 52; Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi (KİA), İstanbul, 1971, c. 10, s. 5279; Mustafa Özdamar, İstanbul Vakıf Hayrât ve Ziyâret Rehberi, İstanbul, 2017, s. 241
3- Eremya Çelebi Kömürçüyan, İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul, Tercüme ve Taşhiye Eden: Hrand D. Andreasyon, İstanbul, 1952, s. 314; Zübeyde Güneş Yağcı, “İstanbul Esir Pazarı”, Osmanlı Devleti’nde Kölelik, Editör: Zübeyde G. Yağcı- Fırat Yaşa, İstanbul, 2017, s. 64.
4- Charles White, Three Years in Constantinople, Or, Domestic Manners of The Turks in 1844, London, 1846, s. 280'den naklen Zübeyde Güneş Yağcı, agm, s. 65
5- Osmanlı Devleti’nde Kölelik, İstanbul, 2017, s. 65-66.
6- Yaşar Baş, İstanbul Kapalıçarşısı, Erzurum, 2008, s. 26'dan naklen Zübeyde G. Yağcı, agm, s. 66.
7- Yaşar Baş, “İstanbul Esir Hanı”, 7. Uluslararası Türk Kültür Kongresi, Ankara, 2011, c. IV, s. 56.
8- Ömer Lütfi Barkan, “Ayasofya Cami’i ve Eyüp Türbesinin 1489-1491 yıllarına ait Muhasebe Bilânçoları”, Osmanlı Devleti'nin Sosyal Ve Ekonomik Tarihi Tetkikler-Makaleler, Hazırlayan: Hüseyin Özdeğer, İstanbul, 2000, c. 2, s. 1103; Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mi’marîsinde Fatih Devri IV, İstanbul, 1974, s. 579. Eski Atpazarı’nın mevkiini tasrih eden bir kayıt şöyledir: “Hücerat-ı fevkâniye 16 bâb ... der kurb-ı Bezzazistan (Bedesten) der mevzi‘-i Eski Atpazarı” (Ö. L. Barkan, E. H. Ayverdi, İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Târihli, İstanbul, 1970, s. 80.
9- Mustafa Cezar, “Osmanlı Devrinde İstanbul'da Yangınlar Ve Tabii Afetler”, Türk San‘at Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul, 1963, s. 329.
10- Yangın Selânikî, Peçevis, Künhü'l-Ahbâr ve Ravzatü'l-Ebrar gibi Osmanlı kaynaklarında farklı tarihlerde gösterilir. Hammer, Venedik elçisinin 27.09.1569 tarihli raporunda yangından

bahsetmesini dikkate alarak 1569 olarak kaydeder (Mustafa Cezar, agm, s. 332); Kenan Yıldız, “Şehir Topoğrafyasına Etkisi Bakımından Osmanlı Dönemi İstanbul Yangınları”, Büyük İstanbul Tarihi, İstanbul, 2015, c. 1, s. 488.
11- “... Ayasofya evkâfından bundan akdem ihrak olup hâlen müceddeden bina olunan Esir Hanı ...” (TS.MA.e, No: 1074/15’de kayıtlı 20 B 991/09.08.1583 tarihli vesika)
12- Mustafa Cezar, agm, s. 334.
13- BOA. MAD, No: 6864, s. 2.
14- BOA. A.{{DVNSMHM.d. 78, s. 20’de kayıtlı hükmüm şöyledir: 1) İstanbul kâdısına hükmüm ki Südde-i sa‘âdetime mektup gönderüp mahmiye-i İstanbul'da yeni bezzazistan ahalisinden Hacı Geyvan ve Hacı Ramazan ve Salih ve Hacı Ahmed 2) ve Hacı Mehmed nam kimesne meclis-i şer’e varup ve bezzazistan-ı mezbur kurbünde olan esircilerden Ali Çavuş ve Hacı Ali ve Seyfi ve Mustafa ve Hacı Haydar 3) ve sâirleri takrir-i kelâm edüp esirleri yeni Bezzazistan kurbünde Müslümanların dükkânî önünde ve kaldırım üzerinde oturkanlı tarik-i âmm 4) mu‘attal olduğundan mâ'da nice pak cariyeler bundan iyi mu‘ameleye bâis olup yeni bezzazistan kurbünde vâkı‘i iki canibî Mahmudpaşa vakfı 5) ve iki taraftan tarik-i âmm ile mahdud olup ve etrafı kârgir bina olan arz-ı hâliye üzerinde sahibi rızasıyla bir han bina edüp 6) icareye verilen mahalde sakin esirlerin bey’ ve şırası ol handa olmak için hükm-i şerif reca edüp bezzazistanın kapısı esirciler 7) esir alup satmak ile bezzazistanın yolları mesdud olup satmalarına kesr gelüp ve âyende ve revendeye mâni‘ olmalarından han-ı mezbur 8) bina olunup yollar açılmak reca ederler deyü tazzalüm eyledikleri ecilden esir bina olunacak handa bey’ ve şıra olmak için emr-i şerif 9) recasına arz etmeğın buyurdum ki göreler zıkr olunan bina olunmağla kimesnenin mülkine ve vakfına şer’an zarar gelmez ise arz olunduğu 10) üzere mahall-i mezburda sahib olan kimesnenin kendü maliyla bir han bina edüp mezbur esircilerin ol handa bey’ ve şıra 11) oluna bu bâbda şer‘-i şerife muhalifetden hazer ve ta‘arruz eylemeye.
15- BOA. YB.04, 1/106.
16- Feridun Akozan, “İstanbul’un Kapalı Çarşısı, İÜEF. Tarih Dergisi, İstanbul, 1979, sayı: 27, s. 768; Yaşar Baş, agm, s. 59.
17- Ahmet Refik tarafından da yayımlanan vesikayı hem öneminden dolayı hem de birkaç kelimeyi farklı okuması

gerekiyor diye düşündüğünden burada da naklediyoruz:
1) Mahmiye-i İstanbul kâdısına hükmüm ki: Mahmiye-i İstanbul'da bey’ olunan üsâra kadîmü'l-eyyâmdan berü mu‘ayyen bir handa bey’ ve şıra olunup 2) cânib-i mirîye âid olan pencik mazbut olup Esir Hanı'ndan gayrı yerde satılmamak cânib-i mirîye enfa’ ve evlâ olmağın mahmiye-i İstanbul'da vâkı‘i muhterik olan Esir Hanı ta'mir ve ihya olunup mirîye nef‘i olmağın esir makûlesi han-ı mezbûrda satılmak lâzım iken 3) hâlâ satılan esirleri dellâl tâifesi çarşu esirleriyle pazara getürüp herkes dilediği yerde mezar ve bey’ etmekle nice haramzâde kimesneler ve avretler hürrü'l-asl olan kızları esirdir deyü hile ile bey’ edüp ve pencik temessükü olmadıkça esir alınıp satılmak 4) hilâf-ı kânun iken nice hilekâr esirciler peyda olup uğurluk esirleri getirüp el altından satıp ve hür olanları dahi 5) cariyedir deyü hafiyeten satup pençik talep talep olunmamağla ahvalleri muhtel olup ve mirîye dahi gadr terettüb eylediğinden gayrı nice zarar 6) müşahede olunup hâlâ kadîmî mu‘ayyen olan Esir Hanı ta'mir ve termim olunmağın cümle esirler handa satlup minba’d çarşu ve pazarlarda 7) satılmamak üzere pâye-i serir-i a'lâma arz ve telhis olundukda minval-i meşrûh üzere amel olunmasın müş’ir hatt-ı hü mâ yûn-ı sa‘âdet-makrûnumla [fermân-ı] 7) âlişânım sâdir olmuşdur. Buyurdum ki bu bâbda sâdir olan hatt-ı şerifimle emrim mücebince amel edüp dahi esirleri Esir Hanı'nda satdırup 8) aslâ ve kat'a haric yerde ve çarşu ve pazarlarda satdırmayup men‘ ve def‘ eylesesün şöyle bilesün. Fî 25 Ş sene 1046 [22.01.1637] (BOA. A.{{DVNSMHM.d. 87, s. 43).
18- Evliya Çelebi, Seyahatnâme, Robert Dankof, Seyit Ali Kahrman, Yücel Dağlı, İstanbul, 2006, c. I, s. 154.
19- Mustafa Cezar, agm, s. 336; Osman Nuri, Mecelle-i Umûr-ı Belediye, İstanbul, 1922, c. I, s. 1260; Kenan Yıldız, agm, s. 495; Niyazi Ahmet Banoğlu, İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar, İstanbul, 2008, s. 23-25.
20- Mustafa Cezar, agm, s. 337-340; Kenan Yıldız, 1660 İstanbul Yangını ve Etkileri - Vakıflar, Toplum ve Ekonomi, Ankara, 2017, s.41.
21- BOA. AE.SMMD.IV, No: 50/5854.
22- Gülnûş Kadın, esirlikten saraya girmiş, III. Ahmed şehzadelerinin birine daye (sütanne) olduğu zaman nezri üzere Esir Hanı'ndaki mescidi yaptırmış. Daha sonra haremde en yüksek görev olan kethüda kadın olmuştur. Vefat ettiğinde Valide Sultan Emetullah Rabia Gülnûş Sultan Türbesi dışında defnolunmuştur (Ayvansarâyî Hafız Hüseyin, age, s. 78). Gülnûş Emetullah Valide Sultan 1715’de vefat ettiğine göre bu tarihten sonra vefat etmiştir.
23- Ayvansarâyî Hafız Hüseyin, age, s. 78. Gülnûş Kadın hanın avlusunda üst katı mescit, alt katı da 7 odadan oluşan bir bina yaptırmış. 7 odanın kira gelirleri mescidin imam, müezzin, kayyım ve vakfın kâtip ücretlerine harcanıyordu.
24- KİA, C. 10, s. 5279. Rüstem Paşa vakıfları hakkında İ. Aydın Yüksel yapılan mükemmel bir araştırmada böyle bir bilgi gözükmüyor. Bkz. (Ekrem Hakkı Ayverdi Hâtıra Kitabı, İstanbul, 1995, s. 219-281).
25- Tahsun Öz, age, C. I, s. 52.
26- Mehmed Vâmık Şükrü, Evkâf-ı Ümem Tarihi, İstanbul, 1915, c. IV, s. 175 (İÜ. Hukuku Fak. Kütüphanesi'nde yazma).
27- BOA. MAD, 10349, s. 14-17.
28- Şem’dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür’it-Tevârîh, c. II-A, Haz. M. Münir Aktepe, İstanbul, 1978, s. 85; Mehmed Hâkim Efendi, Hâkim Efendi Tarihi, Haz. Ziya Yılmazzer, İstanbul, 2017, c. 2, s. 1217’de Han’ın münhedim olduğu (yıkıldığı) belirtilir.
29- BOA. HAT, No: 125/5178.
30- BOA. HAT, No: 1560/55.
31- BOA. HAT, No: 1544/35-1, 2.
32- BOA. C.EV, No: 329/16741.
33- BOA. C.EV, No: 262/13351

KARTPOSTALLARDA KAPALIÇARŞI

DR. ZEYNEP EMEL EKİM

Kartpostal 1 Kapalıçarşı'nın iç mekânı – Zeynep Emel Ekim Arşivi

Kapalıçarşı'da her sokağın belli bir ürüne ayrılması, lonca geleneğine bağlı olarak yaşatılmış ve uygulanmıştır. Mallar, bir mağaza vitrini gibi camlar arkasından gösterilmeden, çıplak gözle görülen bir düzende, bolluk ve zenginlik içinde birbiri ardınca dizilerek alıcıya sunulurdu. Ayrıca, sergilenen eşya sadece raflarda kalmayıp kumaş gibi malzemeler demir çubuklardan aşağı doğru

sarkıtılırdı. Aşağıdaki kartpostalın sol tarafında içeriye doğru uzanan dükkânlarda şal ve peştamal satılmaktadır.

Soldaki ilk dükkânın kapısının üstünde hem Osmanlıca hem günümüzdeki rakam yazısı ile “190” yazılıdır. İki sütun arasında demir korkuluklar içinde tulumba sandığı görülür. Yangınların¹ sıklıkla çıkmasına karşın anında müdahale amaçlı

Kartpostal 2 Kapalıçarşı'nın iç mekânı – Zeynep Emel Ekim Arşivi

konulmuştur. 1826 Hocapaşa yangını sonrası her semt ve her mahalleye tulumba tedarik edilmiştir. Soldaki ilk sütunun üzerine baltalar ve tulumba hortumu asılıdır. Sütunun hemen yanında ise tezgâhına somun ekmeği koymuş bir satıcı arkasından bir başka tulumba sandığı ve nargile içen bir vatandaş görülmektedir. Sütunlar arasında ayakta dizilen vatandaşların birinin elinde gazete bulunmaktadır. Kapalıçarşı'da aydınlatma, sokakların üstünü örten tonozlardaki pencerelerden giren gün ışığı ile sınırlıdır. Kartpostalda sokakları örten tonozlardaki pencerelerin etrafı, kemerlerin iç ve dış yüzeyleri kalem işleri ile süslüdür.

Büyük bir kalabalık karşılıklı dizilmiş fotoğrafçıya bakmaktadır. Fotoğraf,

Sébah&Joaillier'e aittir.² Siyah beyaz olan kartpostalın ön yüzünde Fransızca “Intérieur du grand Bazar á Stamboul” (İstanbul, Kapalıçarşı'nın iç mekânı) yazılıdır. Kartpostalın arkasında M.J.C. monogramı yer alır. Kartpostalın editörü, Romanya vatandaşı Moise J. Israilovitch'dir.³

Aynı fotoğraf bir başka kartpostalda renklendirilmiştir. Ön yüzünde, alt kısımda, Fransızca “Constantinople, Intérieur du Grand Bazar” (İstanbul, Kapalıçarşı'nın iç mekânı) yazılıdır. Üst kısımda ise Osmanlıca “Çarşı-yı Kebir” yazılıdır. Kartpostalın arkasında yan kenarında editör Fransızca “Au Bon Marché, Péra” şeklinde belirtilmiştir. Kartpostalın seri numarası 229'tur. OPF⁴ matbaasının monogramı sol alt köşede görülür. ▲

¹Kapalıçarşı kuruluşundan günümüze kadar birçok yangın ve deprem görmüştür. 1546 yangını, ardından 1618 ve 1652 yangınlarından sonra 1660 afeti, 1695 ve 1701 yangınları Kapalıçarşı'ya büyük ölçüde zarar vermiş, geniş çaplı onarımlara neden olmuştur. Lale Devri'ndeki yangından sonra sadrazam Damat İbrahim Paşa, Sandal Bedesteni'ni tamir ettirmiştir. 1750'de Mercan'dan ortaya çıkıp yayılarak Kapalıçarşı içine de giren yangın sonrasında yeniçerilerin yağması gerçekleşmiştir. Çarşı, 1766 depreminden sonra büyük bir onarımdan geçirilir. 1791 senesinde meydana gelen yangın, 1826 Hocapaşa yangını, 1894 depremi çarşıda büyük bir yıkıma yol açmıştır.

² Sébah&Joaillier birçok kartpostal editörüne fotoğraf vermiştir. 1857 senesinden 1952 senesine kadar hizmet verir. 1934 senesinde stüdyonun ismi “Foto Sabah” olmuştur. (Gökhun Yılmaz, *Osmanlı Dönemi Kartpostal Editörleri 1895-1923 Anadolu, Trakya, İstanbul*, İstanbul, Yek Matbaacılık, 2019, s. 148-150).

³Romanya vatandaşı Moise J. (I) Srailevitch'in, kartpostalları Leipzig'deki matbaada basılmıştır (Yılmaz, 2019; 127).

⁴Osnabruecker Papierwarenfabric, Berlin (OPF), firmasının çalıştığı editörler genelde A. Zellich& Fils, F. Loeffler, Otto Keil'dir (Yılmaz, 2019; 26).

Kapalıçarşı'da kuyumcu, Harry Weber, 1960, Avusturya Ulusal Kütüphanesi Arşivi

EDEBİYATIN KAPALIÇARŞI'SI

◆ BEŞİR AYVAZOĞLU

KAPALIÇARŞI GERÇEKTEN BÜYÜLEYİCİ BİR MEKÂNDIR; BÜYÜKLÜĞÜ, LABİRENTE BENZEYEN SOKAKLARI, RENKLİ, HAREKETLİ, CIVIL CIVIL ATMOSFERİYLE ASIRLAR BOYUNCA BÜYÜK BİR MERAK KONUSU OLMUŞ VE ORYANTALİSTLERİN MUHAYYİLESİNİ SÜREKLİ TAHRİK ETMİŞTİR. İSTANBUL'A YOLU DÜŞEN YABANCI YAZAR VE RESSAMLAR, KAPALIÇARŞI İZLENİMLERİNİ KENDİ SANATLARININ DİLİYLE ANLATIP DURMUŞLARDIR. ŞAŞIRTICI OLAN, TÜRK EDEBİYATININ KAPALIÇARŞI'YA KAPALI OLUŞUDUR. EVLİYA ÇELEBİ'NİN ANLATTIKLARI OLMASA, ESKİLERİN BU ÇARŞIYA GÖZLERİNİ KAPADIKLARINI DÜŞÜNEBİLİRDİM.

Delirious
Shambles
Shops
Old Constantinople

Refik Halid Karay, *Akşam* gazetesinde 18 Mart 1945 tarihli sayısında yayımlanan “Kapalıçarşı’nın Romanı” başlıklı yazısında, bu çarşının aşağı yukarı beş asırlık tarihinde İstanbul’un giyim kuşam, süs ve zarafet hayatını belirleyip kadınına ve erkeğine dört yüz küsur yıl boyunca cazibeli elbiseler giydirdiği için önemli olduğunu ve feyizli bir kaleminden çok emek verilerek yazılmış bir “Kapalıçarşı Tarihi” yahut “Kapalıçarşı Romanı” beklediğini söylüyordu. Bu yazı yayımlandıktan tam otuz dört yıl sonra *Kapalıçarşı’nın Romanı* (1979) isimli bir kitap çıktı. Çelik Gülersoy imzasını taşıyan bu kitabın sadece ismi “roman” dı, kendisi değil. Ama galiba Kapalıçarşı’nın tarihine ve bu çarşı etrafında şekillenen kültüre ve yaşama tarzına dair derli toplu ve bol resimli ilk kitaplardan biri olması bakımından önemliydi.

Fatih’in yaptırdığı Cevahir ve Sandal Bedestenleriyle başlayıp daha sonraki yüzyıllarda eklenen çarşılarla bugünkü karmaşık yapısına kavuşan Kapalıçarşı gerçekten büyüleyici bir mekândır; büyüklüğü, labirente benzeyen sokakları, renkli, hareketli, civil civil atmosferiyle asırlar boyunca büyük bir merak konusu olmuş ve oryantalistlerin muhayyilesini sürekli tahrik etmiştir. İstanbul’a yolu düşen yabancı yazar ve ressam, Kapalıçarşı

izlenimlerini kendi sanatlarının diliyle anlatıp durmuşlardır. Şaşırtıcı olan, Türk edebiyatının Kapalıçarşı’ya kapalı oluşudur. Evliya Çelebi’nin anlattıkları olmasa, eskilerin bu çarşıya gözlerini kapadıklarını düşünebilirdim.

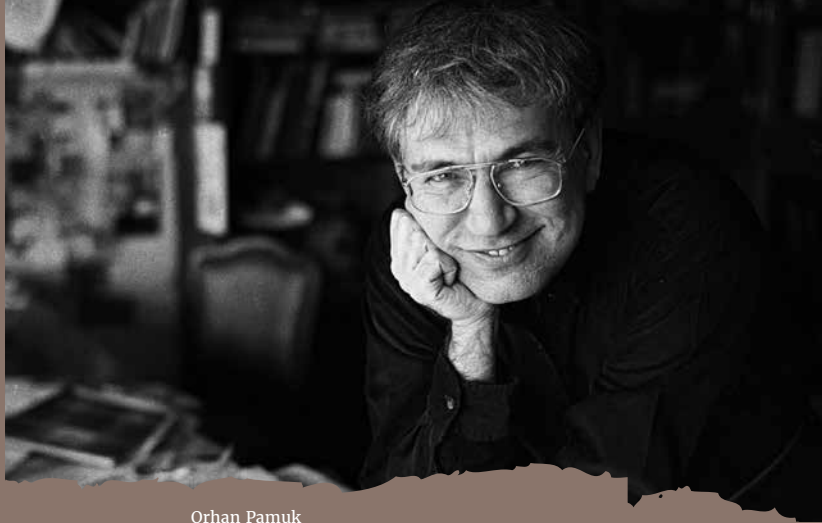
Modern edebiyatımız da Kapalıçarşı fakiridir. Ahmet Rasim’in *Fuhş-ı Atik*’te Kalpakçılar Caddesi’nin uzun uzun tasvir ettiği bölümü hatırlıyorum. Peyami Safa’nın *Matmazel Noraliya’nın Koltuğu*’nda romanın kahramanı Ferit, hayatında önemli bir kınılma noktası teşkil eden krizi Kapalıçarşı’da geçirir. Kemal Tahir’in *Yol Ayrımı*’nda ise Kapalıçarşı’ya 1930 yılında gazeteci Murat ve arkadaşı Selim’le birlikte gireriz. Bu romanda “İstanbul

Ahmet Rasim

Refik Halid Karay

Orhan Pamuk

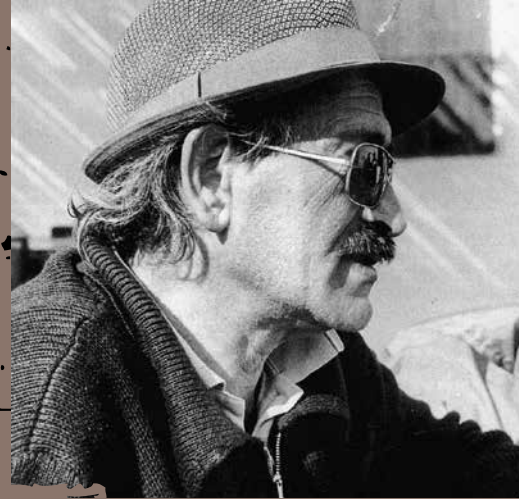
Peyami Safa

Bedesteni’nde, çok uzun zamandan beri, ele geçen her şey gelişigüzel içine atılmış bir mahzenin karışıklığı, loş görüntüsü, küflü rutubeti vardı,” cümlesiyle başlayan ve tam üç sayfa süren tasvir, edebiyatımızda Kapalıçarşı üzerine yazılmış dikkate değer metinlerden biridir.

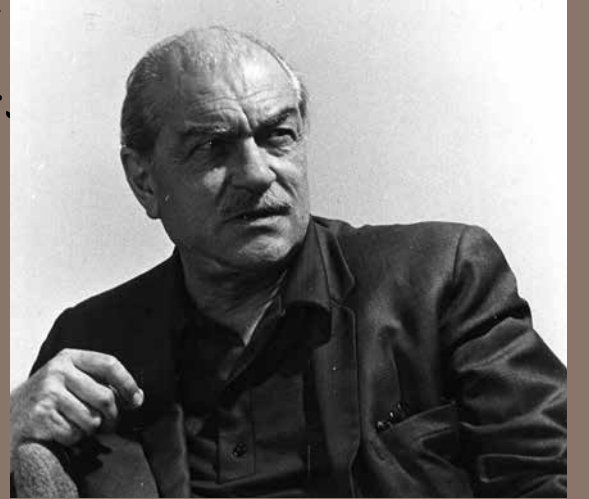
Huzur’un kahramanı Mümtaz da Kapalıçarşı’yı İkinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği günlerde dolaşır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın tasvirinde -Kemal Tahir’de olduğu gibi- birbiri ardınca yaşanan savaşların yarattığı ekonomik çöküntü açıkça hissedilmektedir. Bu, bir zamanlar imparatorluğun âdeta bütün zenginliklerini teşhir ederek şaşkın Frenk gezginlerini hayranlıktan dilsiz kılan Kapalıçarşı değil, gelinlik kızların sandık odalarını hatırlatan fakir, تنها, modernlik hevesiyle ihmal edilmiş, hatta gözden çıkarılmış, birbirinin içine girmiş loş ve rutubetli sokaklarıyla biraz da ürkütücü bir mekândır. Bununla beraber güneş gibi, batarken de muhteşem görünen bir imparatorluğun yadigârıdır ve her an gizli kapılardan birini açarak benzersiz zenginliklerini teşhir edebilir.

Kara Kitap’ın Galip’i de bir gün köşe yazarlığı yaptığı *Milliyet* gazetesinin binasından gözünde kara gözlüklerle çıkıp yazıhanesine değil, Kapalıçarşı’ya yönelir. Çok uykusuzdur. Nuruosmaniye kapısından içeri daldığı çarşıda yürürken gördüğü “deri çantalar, lületaşından pipolar ve kahve değirmenleri, insanların içinde binlerce yıldır yaşaya yaşaya kendilerine benzettikleri bir şehrin nesnelerini değil”, sanki “milyonlarca kişinin geçici olarak sürgün edildiği anlaşılmaz bir ülkenin korkutucu işaretleri”ni çağrıştırmaktadır. O sıralarda kafası Hurufilikle meşgul olduğu için her şeyde farklı bir anlam ve esrar arayan Galip, Terlikçiler Sokağı’nda bir halıcı dükkânının vitrinine bakarken düşündükleri, Orhan Pamuk’un anlatımıyla şöyledir:

“... içinden gelen bir dürtüyle, sergilenen halıları daha önceden gördüğünü, kendi çamurlu ayakkabıları ve eski terlikleriyle yıllarca onlara bastığını, kapı önünde kahvesini içerek şüpheyle kendisine bakan dikkatli dükkâncıyı iyi tanıdığını, dükkânın küçük üçkağıtçılıklar ve küçük kazıklanmalarla dolu tarihini

Ece Ayhan

Kemal Tahir

ve toz kokan hikâyesini, kendi hayatı gibi bildiğini düşündü. Aynı şeyi, kuyumcu, antikacı ve ayakkabıcı vitrinlerine bakarken de düşündü. Aceleyle iki sokak daha değiştirdikten sonra, bakır ibriklerden kefeli terazilere kadar Kapalıçarşı’da satılan bütün eşyayı bildiğini, müşteri bekleyen bütün tezgâhtarları, sokaklarda yürüyen bütün insanları tanıdığını da düşündü. Bütün İstanbul tanıdıktı.”

Bu sezginin yarattığı huzur duygusuyla sokaklarda rüyada gezinir gibi yürüyen Galip, işsiz tezgâhtarların kapı önlerinde pineklediği Kavaflar Sokağı’nı geçtikten sonra küçük bir dükkânın girişinde sergilenen parlak renkli kartpostallar görür. Bu kartlardaki “bayat ve basmakalıp” İstanbul görüntülerine bakarken şehrin kendinden gizli hiçbir esrarı olamazmış gibi bir duyguya kapılırsa da bedestenin dar sokaklarına girer girmez bu duygu kaybolur ve korkuyla “Birisi beni takip ediyor,” vehmine kapılır. Aranırsa başka romanlarda da Kapalıçarşı tasvirlerine rastlanabilir. Ama bu, modern edebiyatımızın Kapalıçarşı fukarası olduğu gerçeğini

değiştirmez. Orhan Veli, Sezai Karakoç ve Ece Ayhan’ın şiirleri sayılmazsa, Türk şiirinin de bu çarşının yolunu bildiğini söyleyemeyiz. Behçet Necatigil, muhtemelen kendi şiirinin kapalı dünyasını ifade eden bir mecaz olarak ilk şiir kitabına *Kapalı Çarşı* (1945) ismini vermişti.

Türk şiiri ve Kapalıçarşı’dan söz ederken bu çarşıda yıllarca antikacılık yapan Edip Cansever’i hatırlamamak imkânsızdır. Ece Ayhan’ın -kendisi gibi İkinci Yeni’nin önemli şairlerinden biri olan- Cansever’i orta seviyede bir şair saydığı ve şiire katkısından söz ederken ailesinin Kapalıçarşı’da bir dükkânı bulunduğunu ima ederek ondan “çarşı esnafı” diye bahsettiği bir yazısı vardır. Edip Cansever ise bir antikacı olarak otuz yıl yaşadığı Kapalıçarşı’dan sadece bir yazısında söz eder. Babasının “dolab”ında çalışarak başladığı antika eşya ticaretini zoraki yürüttüğü anlaşılan Cansever, zamanla bir parçası hâline geldiği bu çarşının sesini, rengini, kokusunu tarif edemez, başkalarının gördüklerini göremez hâle geldiği için isimlerini bilmese de yüzlerini hiç unutmayacağı

Kapalıçarşı'da berber, Harry Weber, 1960, Avusturya Ulusal Kütüphanesi Arşivi

Sadullah Bey'in Kapalıçarşı No:315'teki antikacı dükkânı, Salt Araştırma Arşivi

Kapalıçarşı müdavimlerine hayranlıkla baktığını, bunlar arasında Cihat Burak gibi tanındıklarının da bulunduğunu söyledikten sonra, “Kapalıçarşı’yı onlardan öğrenmek isterdim,” diyor, “yani dolaylı olarak kendimi.”

Edip Cansever’in ilk dükkânı, Bizans yapısı olduğunu zannettiği,¹ aslında Fatih tarafından yaptırılmış dört kapılı bir çarşı olan Cevahir Bedesteni’nin yanı başında, ikinci dükkânı ise Sandal Bedesteni’nin hemen ağzındaymış. Bu mekânlardaki kasvetli atmosferi, yalnız kendisinin görebildiği “Mutluluk yasaktır!” “Bahar giremez!” gibi sözlerin yazılı olduğu hayali tabelalarla açıklayan Cansever, sınıf ayrımının en somut olarak görülebildiği Kapalıçarşı’nın kendisi için hiçbir zaman “kapalı kutu” olmadığını söyler ve “Herhangi bir eşyaya sadece para değerini düşünerek bakan koleksiyoncuların o kendine özgü jest ve mimiklerini izlemeliydiniz,” der.

Edip Cansever, yukarıda sözünü ettiğimiz yazısının sonlarına doğru Kapalıçarşı’nın nasıl koktuğunu sorduktan sonra, kumaş kokusuyla kösele kokusu, halı kokusuyla

mobilya cilası kokusu, bakırla altın kokusu arasındaki gidip gelen kokuyla ilgilenmediğini, bu çarşıda duyulan asıl kokunun ülkelerin ve çağların kokusu olduğunu söyler. Sesine gelince... Cansever, Kemal Tahir’in *Yol Ayrımı*’nda tasvir ettiği dolaplı Kapalıçarşı’yı az da olsa tanımış ve antika meraklısı Midhat Cemal Kuntay’ın *Üç İstanbul*’unda isimleri zikredilen antikaları görmüş, çökmekte olan zengin sınıfların o güzelim ustalıkları bir bir bırakıp gittiklerine, bırakılanların da yurt dışına taşındığına şahit olmuştur.

Cansever, Kapalıçarşı’yı “Çapalı Karşı”ya dönüştüren aykırı şair Ece Ayhan tarafından “mülkiyet” tutkusuyla suçlanmaktan korktuğu için mi çarşı esnaflığını kötülüyordu, bilmiyoruz. Kapalıçarşı’nın tarihi ve kapılarının, kubbelerinin çokluğuyla hiç ilgilenmemiş, şiirinde “bu koca labirent için” tek imaj bile kuramamış olması şaşırtıcıdır. Yeri gelmişken, bizde ilk mizah gazetesi *Diyojen*’i çıkaran Teodor Kasap’ın da Kapalıçarşı’da, Astarıcılar Hanı’ndaki bir dükkânda çıraklık yaptığını, bu

Kapalıçarşı, Harry Weber, 1960, Avusturya Ulusal Kütüphanesi Arşivi

dükkânda bir yandan müşterilerle ilgilenirken bir yandan da kendi kendine Fransızca öğrendiğini, Kırım Harbi sebebiyle İstanbul’da bulunan bir Fransız levazım albayı tarafından keşfedilip Paris’e götürülerek eğitim görmesinin sağlandığını hatırlatmakla yetiniyorum. Ece Ayhan, “Çapalı Karşı” şiirinde Teodor Kasap’ın ismini belki de bu bilgiye dayanarak anmıştı:

*Kollarında eski balık dövmeleri
teodor kasap perhiz ahali içmez
ay türkçe rakı çıkmıştır kapalı
ve geniş muhlis sabahattin'den
ayşe opereti ne güzel bir hiç*

Orhan Veli’nin çarşısı da Tanpınar’ın *Huzur*’undaki gibi 1940’ların Kapalıçarşı’sıdır ve dükkânlarından birinin camekânındaki “gelinlik” Garip şairine “Hürriyette gelin olacaktı, yaşasaydı” dediği ablasının sandık odasını, telini duvağını hatırlatır. Camekândaki mankenlere giydirilmiş mavi mavi, yeşil yeşil fistanlar ve pembezar gömleklerin de kim bilir ne hikâyeleri vardır. Hâsılı, Kapalıçarşı, bakmasını bilineyenler için bir kapalı kutudur:

*Kapalı Çarşı deyip geçme;
Kapalı Çarşı,
Kapalı kutu.*

Sezai Karakoç’un “Kapalıçarşı” şiirinde Orhan Veli’nin dışarıdan bakıp kapalı gördüğü kutunun içine girip derinliklerine nüfuz etmek istediği söylenebilir. Nitekim “Kapalıçarşı içinde kapalı rüya çarşıları” mısraı birden Kapalıçarşı’nın sınırlarını sonsuzluk ölçeğinde genişleterek onu kapalı bir mekân olmaktan kurtararak kalıcı ve değişmez değerlerin sembolü yapar. Şair bu sembol etrafında, “onlar”la, yani kutsal değerleri yok sayan materyalist çevrelerle hesaplaşmıştır:

*Sen cuma gününün hürriyet kadar kutsal
Olduğunu onlara anlat
Benim aynamı küçültüp büyüten onlar
Kapalı çarşılar içinde fikre ve gerçeğe
Neler neler etti anlarsın onlar*

Bugünün kalabalık, ışıklı tabelalara boğulmuş turistik Kapalıçarşı’sına gelince, onun şiirini yazan var mı bilmiyorum, ama altını oyan oyana...²

¹ Tarihçi Hammer ve bazı yabancı yazarlar, kapısının üzerindeki kartal figüründen hareketle Cevahir Bedesteni’nin Bizans yapısı olduğunu iddia etmiş, bu yanlış bilgi bazı yerli yazarlar tarafından sorgulanmaksızın tekrar edilmiştir. Hâlbuki arşiv belgeleri bu bedestenin Fatih devri eseri olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.
² 1980’den sonra yazılan roman, şiir ve hikâyelerde Kapalıçarşı’nın nasıl ele alındığı aynı bir araştırma konusudur.

İslam Dünyasında Çarşının Gelişimi

İSTANBUL'UN MERKEZ ÇARŞISI

ÖNDER KAYA

Çarşı geleneği İslam mimarisinin en önemli unsurlarından birini teşkil eder. Mekke’de ortaya çıkan İslam dini, yayılım gösterdiği alanın ticari merkezler üzerinde konumlanmasından dolayı bir “şehir dini” hüviyeti taşır. Nitekim İslam peygamberi Hz. Muhammed de gençliğinde ticaretle iştigal etmiştir. İslam’ın yayılmasında kervan güzergâhları önemli bir rol oynar. Hemen bir asır sonra İslam Devleti’nin sınırları İspanya’dan Orta Asya içlerine kadar genişlemiştir. Bu ilerleyiş sırasında İslam egemenliği altına giren ve zamanla müslümanlaşan Mısırlılar, Aramiler, İranlılar ticari meziyetleri ile ön plana çıkan topluluklardır. Yayılım esnasında Müslümanlar bir yandan eski kültür merkezlerine egemen olmuş bir yandan da yeni merkezler kurma yoluna gitmişlerdir. Irak’ta Bağdat, Basra ve Kûfe, Mısır’da Fustat,

İran ve doğusunda Nişabur, Merv, Semerkant, Buhara gibi şehirler bu duruma örnek gösterilebilir. Saydığımız şehirlerden Bağdat hem Abbasi hilafetine başkentlik yapması, hem uygun ticaret yolları üzerinde bulunması hem de Fırat ve Dicle nehirleri arasında konumlanmasından dolayı kurulduktan yarım asır sonra 1 milyondan fazla nüfusa sahip olacaktır. Bu hâliyle Bağdat dünyanın en kalabalık şehri durumundadır.

Mustafa Demirci’nin bir çalışmasında belirttiği üzere her kültürün şehir olgusu bir zihniyet etrafında gelişir. Kapitalist toplumlar şehirlerini gökdelenler, finans, ticaret ve borsa merkezleri etrafında şekillendirirler. Bu tarz şehirler “eko-centrik” bir model taşırlar. Sosyalist toplumlardaki mimari, meydan ve anıtlar etrafında şekillenir bu sebeple “sosyo-centrik” bir durum söz konusudur. İslam şehirleri ise camiye merkeze alan “teo-centrik” bir yapılanma üzerine gelişirler. Şehrin kalbinde ulu cami vardır. Ulu cami aynı zamanda medresesi, hamamı, bedesteni ile bir külliye vasfı taşır. Yazımıza konu olan çarşı ve bedestenler genelde bu camilere yakın bir yere inşa edilmişlerdir. Hatta bazen Edirne Selimiye’de olduğu üzere cami ile çarşı arasında doğrudan bir bağlantı da bulunur. Çarşıların içinde satılan malzemeler genellikle camiye olan yakınlıklarına göre konumlanmaktadır. Güzel kokular satan buhur ve ıtır satıcıları camiye en yakın kısma yerleşirken onları sarraflar, mücevherciler, kitapçılar, ciltçiler, terziler, kumaşçılar, silahçılar takip eder, en uzak konumda ise dericiler yer alır.

Üstü örtülü çarşı ya da kapalı çarşı geleneğinin ilk olarak kuzey Afrika’da ortaya çıktığı oradan da Suriye, Irak ve el-Cezire bölgesine doğru yayıldığı bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni saydığımız bölgelerin

Kapalıçarşı, Louis Conrad Rosenberg, 1927

iklimi olsa gerek. Zira bilhassa yaz mevsiminin çok sıcak geçtiği diyarlarda insanların saatlerce ayakta durması, bunalıp sıkılmadan gezmesi için üzeri mutlak suretle örtülü ve güneşin etkisini azaltmak amacıyla da kurşunla kaplı alışveriş mekânlarına ihtiyaç duyulmuştur. Aynı zamanda bu kapalı mekâna giriş çıkışı yapılan kapılar da çarşının koridorlarında hava sirkülasyonuna neden olmakta, böylece doğal bir vantilatör fonksiyonu elde edilmektedir. Bu tür çarşıların ilk ortaya çıktığı yerleşim yerleri Tunus’taki Kayrevan, Mısır’daki İskenderiye ve Kahire, Suriye’deki Halep ve Şam, Irak’taki Musul ve Bağdat, Anadolu’daki Diyarbakır gibi şehirlerdir. Hepsinin ortak özelliği ise önemli ticaret güzergâhı üzerinde bulunuyor olmaları.

Hemen her şehrin bir çarşısı olur ancak bedestenler daha ziyade ticari merkezler ve uluslararası güzergahlar üzerinde yer alan şehirlerde inşa edilir. Bedesten farklı kaynaklarda değişik şekillerde tanımlanır. Bazı kaynaklarda değerli bezlerin satıldığı bazı kaynaklarda ise mücevher, süslü koşum takımları, pahalı kumaş ve silahların, kısaca kıymetli malzemelerin satıldığı yer olarak tanımlanır.

Evliya Çelebi gezdiği şehirleri biraz da bundan dolayı bedestenli ve bedestensiz olmak üzere ikiye ayırır. Bedestenli denince ilk akla gelen kentler Edirne, Bursa, Kayseri, Ankara, Aksaray, Trabzon, Tire, Maraş, Urfa gibi yerleşimlerdir. Bedestenlerden her şehirde bir tane olur ki bunun istisnası Osmanlı İmparatorluğu’nun başkentidir. İstanbul’da Büyük (Cevahir) ve Yeni (Sandal) olmak üzere iki bedesten mevcuttu. Bu yapılar ilerleyen yıllarda Kapalıçarşı’nın çekirdeğini oluşturacaklardır.

Çarşının çevresindeki bazı yapılara şöyle bir bakmak Kapalıçarşı’nın önemini daha iyi anlamamızı sağlar. Kapalıçarşı, selatin camilerinden biri olan Bayezid Camii’nin yakınında yer alır. Bayezid Camii’nin hemen karşısı, bugün İstanbul Üniversitesi merkez binası olarak kullanılan alan Fatih’in İstanbul’da yaptırdığı ilk sarayın namıdiğer *Eski Saray*’ın bulunduğu yerd. Yine bu alanda bir zamanlar İsmail Saib Sencer gibi hezarfenlerin müdürlüğünü yaptığı Bayezid Devlet Kütüphanesi bulunmaktadır. Kapalıçarşı’nın Bayezid kapısından girişte, bir zamanlar ülke kültürünün nabzının attığı Sahaflar Çarşısı belirir. Zaten çarşıdaki sahaflar da 20. yüzyıl başlarında Hakkaklar Çarşısı olarak tanınan bu alana büyük oranda Kapalıçarşı’dan gelerek yerleşmişlerdir. Üzerinde II. Abdülhamid’in tuğrasının bulunduğu Bayezid kapısından çarşıya girip meşhur Kalpakçılar Caddesi ya da Kapalıçarşı’nın ana caddesini takip ederek diğer kapıdan çıkıldığında karşınıza bir başka selatin camisi olan Nuruosmaniye gelecektir. Tüm bu anlattıklarım sanırım çarşının eşsiz konumunu göstermeye yeter.

ÜSTÜ ÖRTÜLÜ ÇARŞI YA DA KAPALI ÇARŞI GELENEĞİ İLK OLARAK KUZEY AFRİKA’DA ORTAYA ÇIKAR, ORADAN DA SURIYE, IRAK VE EL-CEZİRE BÖLGESİNE DOĞRU YAYILIR.

Biz yine Bayezid kapısı tarafına dönelim ve çarşıya girmeden gözlerimizi Sahaflar Çarşısı’nın tam çıkışına denk düşen Feşçiler Kapısı’nın üzerindeki hat yazıya çevirelim. Bu yazıda “el-kâsibu habîbullah” ibaresi okunur ki Kapalıçarşı’yı herhâlde en güzel anlatan ifadelerden biri budur. Anlamı şöyle, “Helalinden kazananı Allah sever.” Ticaret yaparken namuslu olmanın ön şart olduğunu satıcıya hatırlatan bu hadis lonca kültüründen yadigâr.

BEDESTENLER ÜZERİNE KURULU ÇARŞI

Kapalıçarşı’nın inşası hakkında farklı rivayetler olmakla birlikte genel kabul edilen görüş, çarşının Fatih tarafından Ayasofya’ya gelir getirmesi amacıyla yaptırıldığı yönündedir. Bu arada çarşı derken bugünkü pek çok iş hanı ile birleşen, farklı kollardan çok büyük bir alana yayılan günümüzün dev yapı kompleksi gelmesin aklımıza. Kalpakçılar Caddesi adı verilen çarşının ana caddesine Bayezid kapısından girdiğimizde sol tarafta

devirlerde bu bedesten aynı zamanda kiralık kasa işlevi de görürdü. Burada bulunan ve *dolap* adı verilen yerden biraz yüksekçe küçük muhafaza hücrelerinde sandıklar içinde bazı insanlar takı, mücevher ve altınlarını saklarlardı. Dolabına bir şey koyacak olan şahıs buranın emniyetinden sorumlu olan bölükbaşı nezaretinde dolabına gider, dolabın içindeki sandığın mührünü eli ile açar işini gördükten sonra da yine bölükbaşının nezaretinde sandığını mühürleyerek dolabına yerleştirdi. Bu aynı zamanda çarşıdaki emniyete duyulan güvenin de bir göstergesi idi. Yalnız bu güven 1750 yılında çıkan Mercan yangınında ciddi bir sarsıntıya uğrar. Yangın sırasında çarşı büyük zarar görmüş ve fırsattan istifade eden yeniçeriler çarşıyı yağmalamaktan geri kalmazlar. Günümüzde burada yıktırılan dolapların yerlerine yapılan küçük, camekânlı dükkânlar vardır.

Sandal Bedesteni’ne gelince; burası adını Bursa’da üretilen ve *sandal* adı verilen bir tür değerli kumaştan almaktaydı. Doğal olarak burada değerli kumaşların, halıların satıldığı bir ticari ortam oluşmuştu. Bedestende yer alan kumaşçı esnafı özellikle sanayi devriminden son derece olumsuz etkilenmişti. 1838’de İngilizlerle imzalanan ve sonrasında benzer hükümleri diğer Avrupa ülkelerine de tanınan Baltalimanı Ticaret Anlaşması ile Osmanlı piyasası tamamen Batılı devletlere açıldı, sonunda Batı’nın ucuz dokumaları ile rekabet edemeyen Osmanlı esnafı bir çöküş yaşadı. 19. yüzyıla gelindiğinde dokumacılıkla uğraşan meslek erbabı çarşıdaki eski önemini artık yitirmişti. Bu nedenle 1915’te İstanbul şehremini olan Cemil (Topuzlu) Paşa harap hâlde bulunan Sandal bedestenini tamir ettirerek müzayede salonuna dönüştürdü. Bedesten 1980’li yıllara kadar bu özelliğini devam ettirdi. Bedestende yoğun olarak halı müzayedeleri yapılıyor,

mücevher, mobilya, fotoğraf, tablo gibi antika değeri olan objelerin satışı gerçekleştiriliyordu. Bugün burası bir et lokantası zincirine ev sahipliği yapıyor.

KAPALIÇARŞI, HANLAR VE YOLGEÇEN HANI

Yukarıda da ifade ettiğim üzere Kapalıçarşı bir yapılar kompleksidir. Yapı topluluğunun önemli bir parçası olan hanların bir kısmı Osmanlı Devleti’nin varlıklı idareci sınıfı tarafından inşa ettirilmişti ki bu gelenek Fatih zamanına kadar uzanır. Fatih, şehri kontrol altına alınca bölgeyi şenlendirmek amacıyla önde gelen devlet adamlarına cami, medrese, imaret, hamam ve çarşı gibi yapılar yapmalarını emretmiş, bu durumdan İstanbul’un ekonomisi de nasibini almıştır. Öyle ki yakın zamana kadar bazı hanların taşıdığı isimlerde Osmanlı idareci sınıfının çarşıya yaptığı katkılar açık şekilde gözlemlenir. Mesela çarşının çevresindeki ve içindeki bazı hanlar Ali Paşa, Mercan Ağa, Kızlarağası gibi isimler taşır. Ancak han isimlerinin daha çok Osmanlı lonca teşkilatının da etkisiyle belli meslek gruplarının yoğunlaştığı mekânları dile getirir nitelikte olduğunu da hemen hatırlatalım. Yağcı, Sepetçi, Astarıcı, Baltacı, Perdahçılar, Sarraf, Kuyumcular, Tarakçılar hanları akla gelen ilk örnekler... Bir de belli özellikleri ön plana çıkarılarak isimlendirilen hanlar var: Yarımtaş, Zincirli, Camili, Sorguçlu misali. Bu hanlardan Zincirli Han gibileri büyük oranda eski mimari özelliklerini taşıırken, Çarşıkapı çıkışında yer alan Sepetçiler Hanı artık tanınmayacak bir hâldedir. Zaten burada da sepetçiler değil, dericiler var. Bir de isminin nerden geldiğini bilmediğim ancak Kapalıçarşı’nın Bayezid kapısının hemen girişinde karşınıza çıkan Yolgeçen Hanı var ki adıyla tezat oluşturcasına misafiri pek olmayan bir handır. Kimbilir belki de bir dönem

Kapalıçarşı, Sébah ve Joaillier, 1900'ler

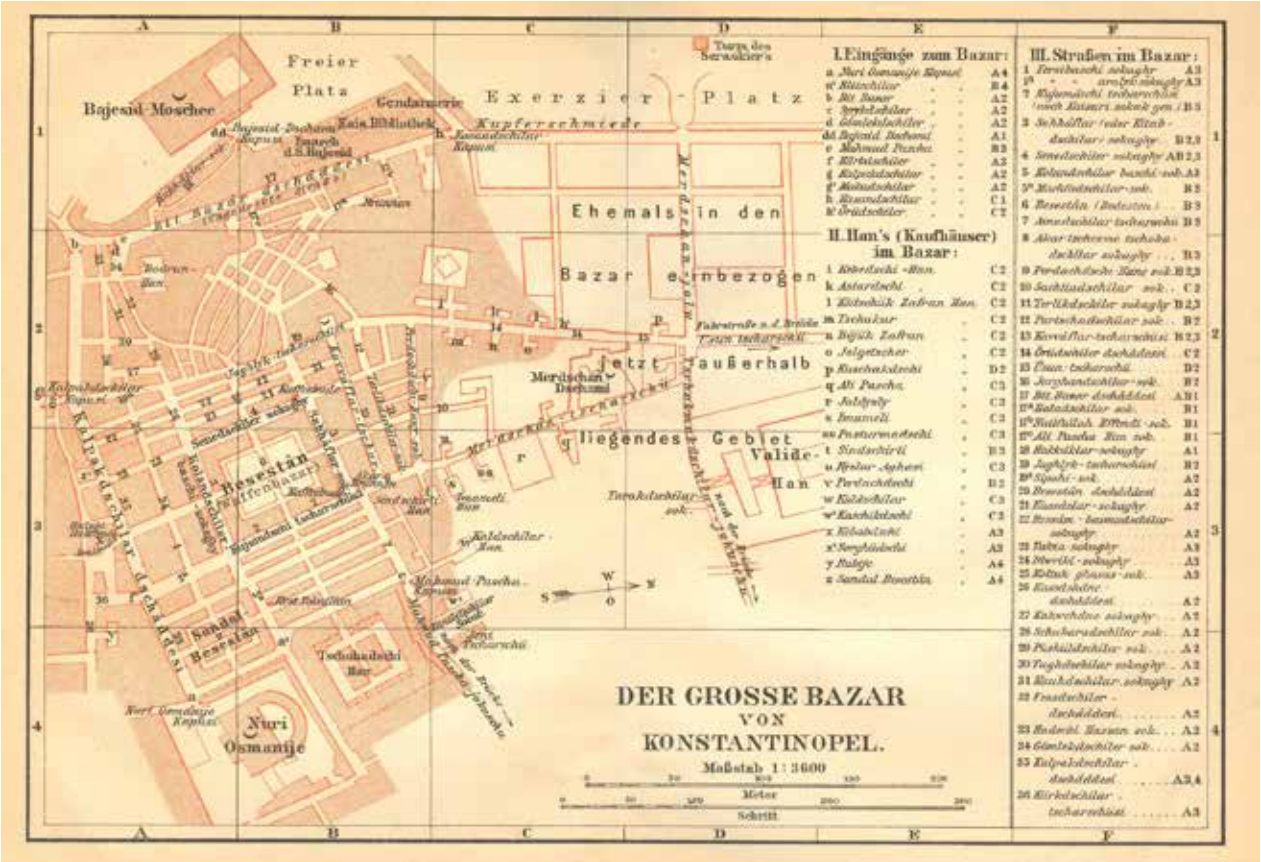
fazlasıyla işlekti ve belki de dilimize pelesenk olan *yolgeçen hanı* tabiri buradan türemiştir.

MESLEK ERBABI

Kapalıçarşı’nın esnaf profili hakkında da biraz bilgi verelim. Osmanlı İmparatorluğu’nda lonca teşkilatının etkisiyle esnaf gruplarının belli merkezlerde toplandığını ve hatta bazı hanların ya da çarşıdaki cadde isimlerinin de bu meslek erbabının adı ile anıldığını biliyoruz. Bu tarz bir uygulama hem müşterinin aradığını kolayca bulmasını, hem de esnafın rahatça kontrol edilmesini temin ediyordu. Evliya Çelebi 17. yüzyılda çarşıda varolan şu esnaf kollarına gönderme yapıyor; Çukacılar, Atlas kumaş satıcıları, Dibacılar, Kadifeciler, Yastıkçılar, İpekçiler, Peştemalcılar, Bezçiler, Halıcılar, Sofacılar, Aynacılar. Bunlara tabii ki cevher imal eden Kuyumcular ve bunları satan Mücevharatçılarla, Silahçıları da eklemek gerekir.

Beyazıt Kapısı

Kapalıçarşı’nın 1860’larda hazırlanan yerleşim haritası

Osmanlı lonca teşkilatının çökmesi ile klasik esnaf yapısı ciddi değişime uğramıştır. Çarşı esnafının önemli bir kısmını oluşturan gayrimüslim esnafın da daha çok Beyoğlu, Şişli tarafına doğru yayılması ya da çarşıdan çıkarak Sultanhamam, Yeşildirek gibi bölgelere inmesi sonrasında çarşı, tarihinin en karanlık günlerini yaşamıştır. Yine de tüm bu yaşananlara rağmen 19. yüzyıl içinde kabaca şu meslek gruplarına Kapalıçarşı’da tesadüf etmek mümkündü: kültürel faaliyet alanında birbirleri ile sıkı bağları olan hattatlar, sahhaflar, varakçılar, müzehhipler, kalemtraşlar; süsleme ve bezeme alanında faaliyet gösteren oymacılar, yaldızcılar, kabartmacılar, hakkaklar, kakmacılar, sırmacılar; silah pazarında faaliyet gösteren miğferciler, tüfenkçiler, kılıççılar. Şimdilerde bu meslek gruplarının çoğunun yaptığı işlerin adı birer kopyası vitrinleri süslüyor. Bunların dışında Kuyumcular, Altıncılar,

Antikacılar, Taklitçiler, Tesbihçiler, Kürkçüler, Yorgancılar, Şalcılar, Halıcılar diğer meslek erbabından sadece bazıları idi.

Yakın zamana kadar esnaf dört ana dala ayrılmış vaziyetteydi: deri ve mamullerini satanlar, kuyumcular ve sarraflar, halı ve kilimciler, antikacılar. Lakin Kapalıçarşı’dan geçenler bilirler, son zamanlarda İstanbul’un en önemli turistik çarşısı olmanın getirdiği bazı beklentilerden dolayı bu esnaf zümreleri ile hiç de alakaları olmayan kaset ve cd satıcıları, kot ve tişört satıcıları, marka saat ya da çanta satıcıları, baharat ile lokum satıcıları gibi dükkânlar da var. Açıkçası hemen her dönemde o devrin yükselen ekonomik değerinin yansımalarına çarşıda rastlamak mümkün. Mesela 1990’lı yılların hemen başında demirperde ülkelerinin yıkılması sonrasında İstanbul’da başlayan bavul ticareti kapsamında Kapalıçarşı’da bu beklentilere cevap verecek pek çok dükkânın açıldığını görürüz. Ancak bugün bavul ticaretinin sönümlenmesi sonrasında Kapalıçarşı’da pek çok dükkân farklı meslek erbabının eline geçmiştir. ▀

KAYNAKÇA

Harun Bıçakcı–Cuma Yıldırım; “İslam Uygarlığında Kent ve Kentleşme”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, Aralık 2018, s. 541–561
Mustafa Cezar; *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985
Mustafa Demirci; “İslam’da Şehir ve Şehrin Sosyal Dinamikleri” *İSTEM*, yıl: 1, Sayı: 2, 2003, s. 129–146
Semavi Eyice; “Bedesten”, *DİA*, cilt: 5, İstanbul 1992, s. 302–311
Önder Küçükerman–Kenan Mortan; *Kapalıçarşı*, İstanbul 2010
Friedrick Starr; *Kayıp Aydınlanma Arap Fetihlerinden Timur’a Orta Asya’nın Altın Çağı* (çev: Yusuf Selman İnanc), İstanbul 2019

Kapalıçarşı'nın DAVETKÂR KITABELERİ

KAPALIÇARŞI'NIN ANA KAPILARINDA YER ALAN YAZILAR
HAT SANATININ NADİDE ÖRNEKLERİNDEN
SAYILMAKLA BİRLİKTE ÂDETA ÇARŞININ DIŞINDA GEZİNERLERİ
İÇERİYE DAVET EDEN BİRER TELLAL GİBİDİR.

♦ PROF. DR. FATİH ÖZKAFA*

Eski dünyanın en büyük çarşısı (Grand Bazaar) sayılan Kapalıçarşı, kapalı çarşılar içinde de eskilerindendir. Eski dünya dememizin sebebi herhâlde anlaşılmıştır. Modern zamanların “iş merkezi” yahut “plaza” dedikleri gökdelenleriyle mukayese edildiğinde Kapalıçarşı'nın ne kadar da eski bir zamana ait olduğu hemen fark edilir. Tamamı zemine yayılmış olan bu devasa çarşının inşası şimdiki anlayışla yapılacak olsaydı herhâlde bu kadar büyük bir alan asla böylesine cömertçe “heba” edilmezdi ve bina, gökyüzüne doğru yükselebildiği kadar yükselirdi.

Bu büyük mekânın sadece üstü örtülü bir çarşı olduğu için Kapalıçarşı diye isimlendirildiğini düşünürsek yanılırız. Çünkü bu çarşıya giren kimse kendini bu rengârenk dünyaya öylesine kaptırır ve binbir sokağından

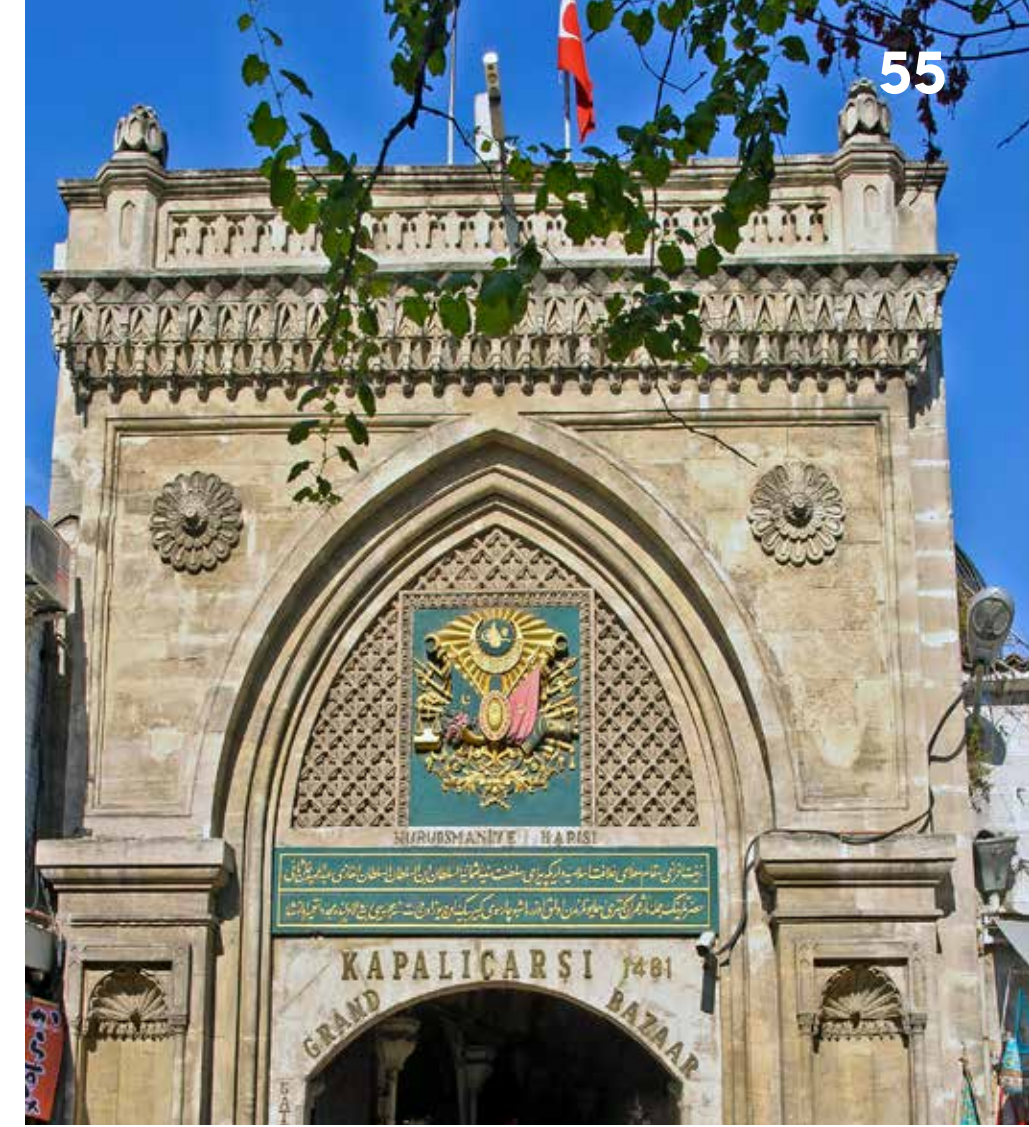
hangisine dalacağını şaşırarak öyle bir girdabın içine düşer ki, çarşının çıkışını bir türlü bulamaz yahut türlü türlü eşyanın ve yetmiş iki milletten insanın meydana getirdiği bol çeşnili atmosferden çıkmak istemez. Bununla birlikte, “klostrofobi” dedikleri kapalı alan korkusu hastalığına müptela olanların bir müddet arandıktan sonra hayli panikleyip krizlere girmesi de mâzallah ihtimal dâhilindedir.

Kapalıçarşı'nın nispeten tali sayılan kapıları haricindeki ana kapılarında yer alan yazılar ise hat sanatının nadide örneklerinden olmakla birlikte, âdeta çarşının dışında gezinenleri içeriye davet eden birer tellal gibidir. Şimdilerde bu tellalın davetine kaç kişi kulak verir bilinmez ama erbabınca bunlar birer şaheser mahiyetindedir. Ne kadar aşına olursanız olun, daha evvel kaç kere önünden

geçmiş olursanız olun, gözünüz bu yazılara kaydığında bir müddet seyretmeden geçip gidemezsiniz. Onca keşmekeşin ortasında öylece bekleyip gözünüzü kapının üstüne diktiğinizde etrafınızdan geçenlerin şaşkın bakışlarından haberiniz bile olmaz. Belki bazıları “bu adam nereye bakıyor böyle!” diye merak ederek sizin baktığınız yere başını çevirse de neye dikkat kesildiğinizi anlayamadan geçip gider.

İşte bu yazılardan biri, Kapalıçarşı'nın ana girişi sayılan Nuruosmaniye Kapısı'ndaki muhteşem kitabedir. Bu taç kapı sadece zengin tezyinatı ve uzunca kitabesiyle değil, tuğralı Osmanlı devlet armasıyla da oldukça haşmetli bir görünüşe sahiptir (Resim 1).

Osmanlı devlet armasının üst kısmında II. Abdülhamid tuğrası mevcut olup

Resim 1

*Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Hattat.

Resim 2

Resim 3

bunun altındaki hilalin içine “el-müstenid bi-tevfikati’r-Rabbâniyye Melikü’d-Devleti’l-Osmaniyye” ibaresi sülûs hattıyla yazılmıştır (Resim 2). Tuğrada ve bu yazıda yapılan restorasyonlarda harflerin estetik hüviyeti maalesef epeyce zarar görmüştür. Bu gibi tamirâtı, hat sanatının inceliklerine vâkıf olmayan nakkaşlar yaptıklarında böyle neticelerin doğması kaçınılmaz olacaktır ve buna sayısız örnek verilebilir.

Osmanlı devlet armasının altına uzunca iki satır hâlinde yazılmış olan celfî ta’lik tamir kitabesi taşa mahkûk olduğundan harf bünyelerine zarar gelmemiştir. Bu fevkalade yazının hattatı, son devir Osmanlı hat sanatkârlarının üstâd-ı a’zamı Sami Efendi (öl. 1912) olup ketebesi de mevcuttur (Resim 2). Buradaki ibare şu şekildedir:

Zînet efzâ-yı makâm-ı muallâ-yı hilâfet-i İslâmiyye ve erikepîrâ-yı saltanât-ı seniyye-i Osmâniyye es-Sultân ibni’s-Sultân ibni’s-Sultân es-Sultân el-Gâzi Abdülhamid Han-ı Sâni Hazretleri’nin

cümle-i müessir-i umrân-ı küsterî-i hümâyûnlarından olmak üzere işbu çarsû-yı kebîr bin üç yüz on dört sene-i hicriyyesi Rebiulevvelinde müceddeden ta’mîr olunmuştur.

Hat sanatında kelimeleri satıra ip gibi dizebilmek en zor işlerden biridir. Harfler ne kadar mükemmel olursa olsun, yazı satıra düzgün dizilmediyse pek akıcı ve ahenkli görünmez. Satırın uzunluğu arttıkça bu iş daha büyük ustalık gerektirir. İşte Sami Efendi, kitabeler içinde herhâlde en uzun satırlısı olan bu yazıyı öylesine üstadane dizmiştir ki; her bir harf ve kelime tam kürsüsüne oturmuştur. Böyle bir yazıyı gördükten sonra teberrüken çarşıya girip biraz adımlamak, etrafı temaşa etmek, belki bir miktar alışveriş yapmak icap eder; fakat siz böylesine safiyane hislerle hareket edip kendinizden geçerseniz, diğer kapıdan çıkarken elinizde birkaç parça alışveriş çantası olmakla beraber cebinizde metelik kalmamış da olabilir. Dolayısıyla, bu müstesna kitabelerin cazibesine kendini kaptıran hüsnühat muhibbanın,

Resim 4

NE KADAR AŞINA OLURSANIZ OLUN, GÖZÜNÜZ BU YAZILARA KAYDIĞINDA ONCA KEŞMEKEŞİN ORTASINDA DURMADAN, YAZILARI BİR MÜDDET SEYRETMEDEN GEÇİP GİDEMEZSİNİZ.

NURUOSMANİYE KAPISI’NDAKİ KİTABE SADECE ZENGİN TEZYİNATIYLA DEĞİL, TUĞRALI OSMANLI DEVLET ARMASIYLA DA OLDUKÇA HAŞMETLİ BİR GÖRÜNÜME SAHIPTIR.

Kapalıçarşı’ya zengin girip fakir çıkabilir!

Kapalıçarşı’nın bir başka davetkâr kitabesi, Beyazıt Sahaflar Çarşısı çıkışındaki Fesçiler Kapısı üzerinde yer alan, yine Sami Efendi’nin imzasını taşıyan celfî ta’lik “el-kâsibu habîbullah” hattıdır (Resim 4). İstanbul’daki ticari hayatın kalbinin attığı bu büyük çarşının kapısında “(helâl rızık için) çalışıp çabalayanı Allah sever” mealindeki ibarenin tercih edilmiş olması elbette son derece münasiptir. Kitabenin üzerinde ise yine Sami Efendi tarafından çekilmiş bir II. Abdülhamid tuğrası vardır ki; 1314 tarihli bu tuğra, gelmiş geçmiş bütün Osmanlı padişahlarının tuğraları içinde en güzeldir, dense sezadır. Tuğrada “Abdülhamid han bin Abdülmecid el-muzaffer dâima” ibaresi yazılı olup sağdaki unvan kısmında da “el-gâzi” kelimesi celfî sülûs hattıyla yer almıştır (Resim 5).

Tuğranın altındaki kitabenin yerleştirileceği alanın genişliğine kıyasla

“el-kâsibu habîbullah” ibaresinin kısa düşmesi, müşkülâtın çözümü için gayet isabetli bir tezyinat tasarlamaya sevk etmiştir. Hattatın harfleri gereksiz yere uzatarak estetikten taviz vermesi yerine, sağda ve solda kalan boşluklara, içleri rumilerle tezyin edilmiş köşebentler yapılmış; bu köşebentlerin ortasına da dairevi birer madalyon yerleştirilerek yazının yanlarındaki fazladan boşluklar hiç hissettirilmeden doldurulmuştur. Sırf bu zekice çözüm bile Osmanlı zevkinin ne kadar incelmış olduğunu göstermeye kâfidir.

Sami Efendi’nin pek zarif ve pek muhteşem olan celfî ta’lik hattı hepi topu üç kelimedenden ibaret olmasına ve hiçbir istifleme yapılmamasına rağmen öyle ahenkli bir şekilde mıstarına yerleştirilmiştir ki; bu yazıyı seyreden göz ne kadar bakarsa baksın tek bir çizgisine ve noktasına dahi dokunma ihtiyacı istemez. Çünkü son derece titiz bir hattat olan Sami Efendi’de harfler mükemmel olduğu gibi genel kompozisyon da mükâmilidir. “El-kâsib” ve “habîb” kelimelerinin

Resim 5

sonundaki “be” harflerinden sadece ikincisine keşide vermiş, böylelikle yazıya hareketlilik katmıştır. Sağ alttaki 1314 tarihi ve sol alttaki ketebe satırı da yazının alt ortasında biriken harf noktalarının yanlarında meydana gelen boşlukları doldurmuştur. Siyah zemin üzerinde altın yaldızla renklendirilmiş olan yazı, karanlığın ortasında parlayan bir nur intibai vermektedir. Aynı zamanda, yokluktan ve zulmetten kurtulmak için çalışıp çabalayarak altınlara, bolluklara erişilebileceği manasını da ima etmektedir.

Yakın zamana kadar bütün bir şehrin esnaf dükkânlarını süsleyen bu gibi manidar hüsnühat levhaları artık yavaş yavaş hayatımızdan çıkıyor ne yazık ki... Mektep medrese tahsili görmüş olmasa da kadim bir geleneğe mensup olarak köklü bir kültürü tevarüs eden, maruf hâle gelmiş ayet ve hadislerin yer aldığı hat levhalarını okuyup anlayabilen, hiç olmazsa belli başlı kelimakibara aşına olan, estetiğe kıymet veren eski ve asil esnaf zümresine mukabil şimdilerde, “elif” görse mertek zannedecek kadar kültürsüz, irfansız, ustasız, loncasız, rızkının sebebi sayılan müşterilerini yolunacak kaz gibi gören tüccarlar, memleketin her bir köşesinde giderek çoğalmaktadır. Muhatabının kılığına kıyafetine, hâl ve hareketine bakıp ona göre muamele eden, kendince muteber saymadıklarını adam hesabına katmayan bu nevi zevat için de “el-kâsibu habîbullah” sözü geçerli olur mu, orasını bilemeyiz.

Daha fazla zülfüyâre dokunmadan şimdi gelelim Kapalıçarşı’nın Fesçiler Kapısı girişinden az sonra karşılaşacağımız çeşmedeki kitabeye... Bu çeşmenin hattat imzası bulunmayan kitabesinde, yaldızlanırken kısmen bozulmuş bir yazı vardır (Resim 6-7). Üst tarafa “maşâallah” ve “bârekallah” ibâreleri sülüs ile yazılmışken bunların altındaki

Resim 6

Resim 7

paftalar celî ta'lik hattıyla yazılmıştır ve şu ibâreden teşekkül etmektedir:

*Hâfız Allah teşnelikden çeşme idüb ihtirâz
Teşne leb lüle zebânı hâlle kıldı niyâz
Suyunu ta'mîrle buldu tamâm târîhle yâz
Eyledi çeşme(i) devâ peydâ Halîfe
Cilvenâz. (1258)*

Çeşmenin üç tarafına birden asılmış olan ve üzerinde “Lütfen Çöp Atmayınız” yazan kocaman tabelalar böyle tarihî bir eseri korumak maksadıyla yapıldığı hâlde onun estetiğine hâlel getiren nahoş bir uyarı olarak dikkat çekmektedir.

Resim 8

Her ne kadar Kapalıçarşı’nın kapılarından birinde veya çarşının içerisinde olmasa da Mercan Kapısı’nın hemen yanındaki zarif bir çeşmenin (Resim 8) aynasında ise Hâşim imzalı Sultan Abdülmecid tuğrası mevcut olup kitabesinde celî ta'lik hattıyla şu ibâre yer almaktadır:

*Serây-ı Şehriyârîde Cenâb-ı Kethüdâ Kadın
Bu dîlcü çeşme(i) ihyâya kıldı himmet
(medfûr)*

*Harâb ender darâb olmuşdu yapıdı fî sebîlillah
Muvaffak oldu bu hayra ide Hakk sa'yini meşkûr*

*Gelince âb-ı sâfî söyledim târîhini Hayrî
Bu çeşme(i) Mahcûbe Kadın kıldı nevma'mûr.
(1256)*

Bu kitabenin daha altında ise rık'a hattıyla şu ibâre yer almaktadır:

*Bâni-i sâlis esbâk Medine kâdısı Çarpanlı
merhûm Mehmed Salim Efendi'nin ve cümle
mü'mininin ervâhına Fâtîha. (1341-1343)*

Bu tarihî çeşmenin de olanca zarafeti, tuğrası ve kitabeleri hiçbir şey ifade etmemiş olacak ki; insan suretindeki birtakım mahlûkat buraya çöp dökmeyi itiyat edinmişler. Bunun üzerine esnaftan birileri dayanamayıp iki A4 kâğıda bilgisayar marifetiyle “Ben Çeşmeyim; Lütfen Çöp Atmayınız” yazarak çeşmenin duvarlarına yapıştırmak ihtiyacını hissetmişler. İçtimai seviyemizin nerden nereye geldiğini görmek için ibretlik bir tablo!

Yeri gelmişken hatırlatmakta fayda olacak: Turistik mahiyetteki bütün tarihî eserlerimizde İngilizce tabelalara yer verilmiş olduğu hâlde, İstanbul’un en çok turist çeken mekânı olan Kapalıçarşı’nın bu güzelim kitabelerinin de yabancı dildeki manalarını ihtiva eden zarif levhalar münasip bir köşeye ilâştirilse hoş olmaz mı? Hadi hepsinden vazgeçelim; sadece “el-kâsibu habîbullah” sözünün ecnebicesi olsa bile bir büyük medeniyetin sınırlarını dermeyen etmeye kâfidir vesselam!

Seyyahların Gözüyle TİCARET HAYATININ KALBI KAPALIÇARŞI

◆ MESUD AKYÜZ

İSTANBUL’U ZİYARET EDEN SEYYAHLARIN NEREDEYSE TAMAMININ YOLU KAPALIÇARŞI’DAN GEÇMİŞTİR. BAZILARI ÇOK KISA ZİYARETLERDE BULUNURKEN BAZILARI İSE ÇARŞIDA ALIŞVERİŞ VE TİCARETLE EPEY VAKİT GEÇİRMİŞ, ESNAF İLE SOHBET EDEREK ÇARŞININ FİZİKİ ÖZELLİKLERİNE, BURADAKİ GÜNDELİK HAYATA DAİR ÖNEMLİ BİLGİLER DERLEMİŞLERDİR. SEYYAHLARIN KAPALIÇARŞI’YA OLAN İLGİLERİNİN DAHA SEYAHATLERİNE BAŞLAMADAN ÖNCE OLUŞTUĞU BİLİNMEKTEDİR. İSTANBUL’A GELMEDEN YAPTIKLARI ARAŞTIRMALARDA ÇARŞININ NE KADAR ÖNEMLİ BİR TİCARET MERKEZİ OLDUĞUNU ÖĞRENMİŞLER VE SEYAHATLERİNİ BURAYI DA ZİYARET EDECEK ŞEKİLDE PLANLAMISLARDIR. KAPALIÇARŞI’YI ZİYARET EDEN İKİ ALMAN SEYYAHIN KALEMİNDEN, ONLARIN GÖRDÜĞÜ İSTANBUL’U VE KAPALIÇARŞI’YI OKUMAYA ÇALIŞALIM...

İstanbul’da Kapalıçarşı, Emanuel Stöckler, 1849

“İSTANBUL’UN EN GÜZEL ÇARŞISI”

HANS DERNSCHWAM

O zamanlar Avusturya toprağı olan Bohemya bölgesinde doğan Alman seyyah, varlıklı bir aileden gelmiş, Viyana ve Leipzig Üniversitelerinde eğitim görmüştür. 1553 yılında Alman imparatoru I. Ferdinand’ın Kanuni Sultan Süleyman’a gönderdiği elçilik heyetinde yer alan Dernschwam, yaklaşık 1.5 yıl kaldığı İstanbul’la ilgili izlenimlerini *İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü* adıyla kitaplaştırmıştır.

Dernschwam’ın özellikle ekonomi ve ticaret hayatına dair gözlemleri; paralar, ağırlık ölçüleri, birçok gıda maddesinin fiyatlarına dair verdiği bilgiler, o günlere ışık tutması bakımından çok kıymetlidir. Gelelim seyyahımızın Kapalıçarşı’yı anlattığı satırlara:

Hans Dernschwam

“İki büyük çarşı var ki bunlara bedesten deniliyor. Padişah bunları taştan yaptırmış ve çatısını kemerlerle ördürmüş. Burada her mücevher ve ipek mamulleri satılır. Altın işlemeli ipekler ve diğer kumaşlar birbirleriyle birleştirilip duvarlara asılır. Bahsi geçen bu çarşıların üstleri kubbeli, iç kısımlarında dört duvar var. Ortalarında da sütunlar ve bölme

duvarları mevcut. Kare şeklinde üst üste iki tabakalı kalın sütun başlıkları var. Camilerde olduğu gibi kubbe bu sütunlara dayanıyor. Pencerele yüksekte.

Çarşı içindeki bütün yolların kenarlarında yüksek ve tahta sekiler var. Bunlar yerden 1.5 arşın yükseklikte ve öne yola doğru iki arşın genişliğinde

sekilere kadar uzanan altın işlemeli rengârenk kumaşlar asılır. Dükkânın iç zeminini teşkil eden bu tahta sekilerin üzerine halılar serilmiştir. Halıların uçları sekiden yere doğru sarkıktır. Bu halıların üzerinde de Türk usulü yüzü kadife kaplı ve altın yaldızlı işlemelerle süslenmiş minderler konmuştur. Minderlerde Rum, Yahudi, Ermeni ve diğer milletlerden olan tüccarlar

Hans Dernschwam'ın seyahat güzergâhı

konulmuş. Yollarda 6 kişi yan yana rahatlıkla yürüyebilir. Bu tahta şekillerin üzerinde duvarlara dayalı tahta dolaplar durur. Birçok gözleri var. Tüccarlar buraya ipek kumaşları kilitleyip muhafaza ediyorlar. Bu dolapların üst kısmından alttaki

otururlar. Dostça sohbet edip yerler, içerler ve kendi adetleri veçhile çalgı çalıp eğlenirler. Bu iki çarşı İstanbul'un en güzel, en lüks çarşılarıdır. Bütün memleketlerden gelen çeşitli ipek kumaşlar, her millete mensup satıcılar tarafından misafirlere sunulur.”

Kapalıçarşı, Robert Walsh ve Thomas Allom, 1836

Salomon Schweigger, 1605

“ÇOK GELİŞMİŞ BİR ALIŞVERİŞ EVİ” SALOMON SCHWEIGGER

Almanya'nın Haigerloch şehrinde 1551 yılında doğan Alman seyyah, aynı zamanda Tübingen Üniversitesi'nde Protestan teolojisi üzerine eğitim almış bir papazdır. Kur'an-ı Kerim'i Almancaya ilk tercüme eden kişi olan Mottraye, iyi eğitim görmüş, bilgili bir vaiz olarak anılmaktadır. Uzak ülkeleri görme arzusuyla aristokrat bir ailenin hizmetine giren seyyah, bu sayede II. Maximilian'ın, III. Murad'a gönderdiği heyette elçilik vaizi olarak görev almıştır.

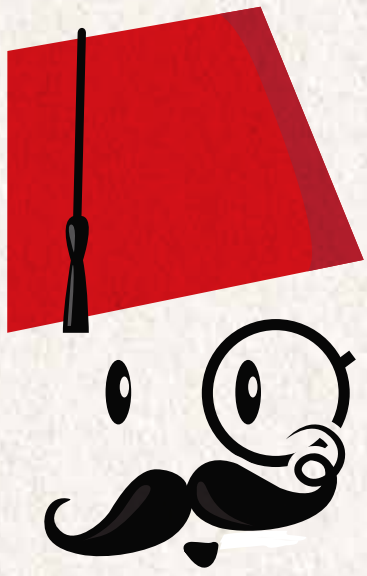
Alman seyyah, Osmanlı topraklarına yaptığı seyahat boyunca aldığı notları 1608 yılında, *Almanya'dan Konstantinopolis'e ve Kudüs'e Yapılan Bir Yolculuk Hakkında Yüz Adet Güzel ve Yeni Çizimle Donatılmış Üç Kitaptan İbarettir Yeni Bir Yolculuk Öyküsü* adıyla kitaplaştırmış, bu seyahatnamesiyle ün kazanmıştır. Türkçeye “Sultanlar Kentine Yolculuk” adıyla tercüme edilen kitapta seyyahın Kapalıçarşı ile ilgili notlarına göz atalım:

“Konstantinopolis kentinde çok gelişmiş bir alışveriş evi vardır. Burada uzak ülkelerden getirilen her çeşit değerli eşya satılmaktadır. Sırma ipliklerle dokunmuş kumaşların çoğu Konstantinopolis'te yapılır, fakat bunlar Hristiyan ülkelerindeki kumaşlardan farklıdır, çünkü renkli çiçek motifleriyle de bezenmişlerdir. Ayrıca atlas ve Şam kumaşı gibi ipekliler, kamelot, kadife gibi kumaşlar, kılıç, yay, okluk gibi silahlar, kıymetli taşlar, kürkler, samur, sansar gibi değerli astarlıklar da satılır. Deri ve köseleden yapılma eşyaların, hayvanlar için eğer ve koşum takımlarının, çizmelerin, ayakkabıların satıldığı başka iki yer daha vardır. Korduban derisinden çeşitli renklerde, çok sağlam ve güzel yapılmış olan bu gibi eşyayı birkaç bin gulden karşılığında buradan satın almak mümkündür. Türkler deri işçiliğini çok iyi bilirler ve bu konudaki becerileri bütün halklarınkinden üstündür. Kısacası, bu bedesten denilen alışveriş evinde birkaç düklüğü kaplayacağı büyüklükteki bölgeyi satın alabilecek değerde mal bulunur. Bunun

dışında burası zenginlerin paralarının ve değerli eşyalarının muhafaza ettikleri bir hazine dairesidir. Söz konusu bina büyük ve geniştir. Tıpkı manastırlarda olduğu gibi, zemin kat üzerinde birbiriyle kesişen dört ana yoldan oluşur. Bu yolların kenarlarında dükkânlar sıralanmıştır. Binanın üzeri yüksek tonozlarla örtülüdür.” Gelecek sayımızda, yeni seyyahlarla yine İstanbul'da görüşmek üzere... ➤

Schweigger'ın çizdiği İstanbul haritası, 1578

MEKKİ SAİD'İN KALEMİNDEN BİR KAPALIÇARŞI NOSTALJİSİ:

İstanbul'daki Antika Hazineleleri

**HEYKELLER, DİZİ DİZİ
SİLAHLAR, TÜRLÜ TÜRLÜ
BONCUKLAR, ŞAMDANLAR,
TUHAF AYNALAR, KAHVE
TAKIMLARI, DEĞİRMENLER,
DİBEKLER, TEPİLER, SEDEF
KAKMALI BİR SÜRÜ EŞYA,
NALINLAR, RAHLELER, İBRİKLER,
HAMAM TASLARI, FENERLER,
MANGALLAR, KEMİK, TAHTA,
GÜMÜŞ, ALTIN HER BİÇİMDE
KAŞIKLAR, TESPIHLER,
YÜZÜKLER... NELER YOK Kİ?**

MEKKİ SAİD

Bütün dünyanın tanıdığı, İstanbul'un meşhur iç bedesteni, bir zamanlar Kapalıçarşı'nın en itibarlı, en kazançlı, en uğrak yeri idi. Birçok sayılı müzeler, zenginliklerini iç bedestene borçludurlar. Dünyanın her tarafındaki antika meraklılarının koleksiyonlarına, en nadide parçaları burası yetiştirdi. Erbabı, iç bedestenin bir dolabını bir bankaya değişmezdi...

Zeminden, yüksek sedirlerin üstüne konulmuş tahta dolaplarla, bu dolapların önündeki boşluk iç bedestenin mağazalarını teşkil eder. Sedirlerin altı kasalarla doludur. Hâlâ cevahirciler, kuyumcular mücevherlerini, kıymetli taşlarını, altınlarını, yükte hafif pahada ağır mallarını buralarda saklarlar. Dolapların bir kısmı Evkaf'tan kiralanır. Bir kısmının mal sahipleri ayrıdır.

Bir zamanlar, Cevahir Bedesteni'nde bir tek dolabı olanlar bile geliriyle yaşayan bahtiyarlardan sayılırlardı. “Keşke üç hanım, bir hamamım, beş konağım, dört tarlam bulunacağına bedestende iki dolabın sahibi olsaydım!” diyenler çoktu.

**CEVAHİR BEDESTENİNDE
BİR TEK DOLABI
OLAN BİLE BAHTİYAR
SAYILIRDI. “KEŞKE ÜÇ
HANIM, BİR HAMAMIM,
BEŞ KONAĞIM, DÖRT
TARLAM BULUNACAĞINA
BEDESTENDE İKİ DOLABIN
SAHİBİ OLSAYDIM!”
DİYEN ÇOKTU.**

Han yolcusuz, hamam müşterisiz, konaklar boş, tarla yüzüstü kalabilirdi. Fakat dolabın kiracıları hazırды. Şimdi İç Bedesten'in birçok dolapları kapalı...

Eskiden şehrin sayılı zenginleri, meraklıları, ricali ve ekâbiri buralara iskemle atar, oturur, kahve, nargile içer, sohbet ederdi. Sandal Bedesteni mezatçısı iç bedesteni de dolaşır, elindeki nadide parçayı buradakilere göstermeden “Saaaat... tım!” demezdi. Şimdi eşref saatte uğrayanlar parmakla gösteriliyor. Gelenler de pek fazla kalmıyorlar: Dükânın önünde yarım asırdır çömelmiş oturan Kayserili Hacı Mustafa Efendi'ye, sağlı sollu komşularına kısa bir hatır soruyorlar: “Yeni bir şeyiniz var mı?” En dipteki meşhur Tefik'in dolapları yanında yine aynı suali tekrarlıyorlar. Silahçılara doğru kıvrılarak tespihçilerin yanına dolanarak dışarı çıkıyorlar.

Bütün Türkiye halkı içinde koleksiyonunu tamamlamak keyfini kaybetmeyen yalnız beş altı kişidir. Bu sebeptendir ki uzaktan beliren karaltının kim olduğunu bilmek keramet işi değildir.

Kim olacak? Ya Şükrü Kaya ya Doktor Mustafa Münif, ya Salâh Cimcoz, ya Salâhaddin Refik, ya Hasan Fehmi, ya Mesrur, ya bu hevese yeni yeni tutulan Kemal Salih yahut da diğer bir iki zat! Mustafa Münif Paşa'nın kalemıraş koleksiyonu zengindir, sabık Yıldız Fabrikası müdürü Mesrur'un porselen ve fayans üzerine büyük koleksiyonu vardır. Salâhaddin Refik pek nadide ve zengin fincan, cezve, kahve takımlarıyla meşhurdur, Beykoz mamulâtı da topluyor, diğerleri de muhtelif eşya üzerine nadide koleksiyonlara maliktir.

Koleksiyon sahiplerinden birinin nasıl mal aldığını okuyuculara göstermek için bir zatın peşine takılalım: İç bedestenin sağlı sollu esnafı bu zatı tanıdıkları için ismiyle çağırıyorlar: “Şöyle bir parçamız var tetkik eder misiniz?” Müşteri, kendisine uzatılan antikayı evirip çevirmeye başladı, ben de etrafı tetkik ettim: Heykeller, dizi dizi silahlar, yaylar, oklar, deve çanları, türlü türlü boncuklar, şamdanlar, tuhaf tuhaf aynalar, kahve takımları, kahve değirmenleri, dibekler, havanlar, tepsiler, siniler, sedef kakmalı bir sürü

İstanbul mebusu Salah Cimcoz Bey, Salt Araştırma Arşivi

eşya, nalınlar, rahleler, kürsüler, leğenler, ibrikler, hamam tasları, destiler, fenerler, mangallar, kemik, tahta, gümüş, altın her biçimde kaşıklar, tespihler, yüzükler, ağızlıklar, tabakalar velhasıl saymakla tükenmez neler yok ki! Birçok dolapların üstüne de deve derisi Karagözler dizilmiş. Karagöz de antika oldu desenize!

Hurdacı Osman Mehmed: “Karagöz’e çok rağbet var,” diyor, şimdi birçok salonlarda abajurların etrafını Karagözler, Hacivatlarla süslüyor. Kuytu bir köşede, tavana yakın asılmış büyük bir levha gözüme ilişti: Çok eski bir tu(ğ)ra. Bedesten esnafı: “Fatih Mehmed’in turasıdır!” diyorlar. “Bunu da satıyor musunuz?” “Bizim değil ki satalım! Evkafın malıdır, yıllardan beri sahihsiz duruyor. Artık çürümesi yakınlaştı.” Evkaf bu tu(ğ)rayı müzesine olsun kaldıramaz mı? Beraber dolaştığımız zat, tetkik ettiği parçayı beğenmedi: “Bugün keyfim yok!” Diyerek çarşıdan ayrıldı, civardaki başka bir dükkâna girdik. Parçalardan birine takıldı. O hâlde ki satıcı kırk istese elli verecek!

Kapalıçarşı, Guillaume Berggren, 1870'ler

O kadar heyecanlanmıştı ki, kendini güçlükle zaptedebildi ve malı teklif edilen fiyata aldı. Sonra biraz ileride başka bir satıcıya fiyat biçti: – 10 liraya aldınızsa aldanmış sayılmazsınız, fazla etmez! Ben bu zatın dönüp de malı aldığı adama 10 liralık şeyi kendisine 100 liraya yutturduğu için çatacağını sanıyordum. Bilakis geniş bir nefes aldı ve piyasadan ayrılırken bana şu izahatı verdi: “Biliyor musunuz? Bu parça koleksiyonumda eksikti. 200 lira istese yine verecektim. Sonra, malı 100 lira etmeseydi, bu adam 10 lira fiyat takdir eder miydi? Azizim, arkadaşlığın çok uğurlu geldi. Bu güzel parça, beni çok neşelendirdi.”

*

Şimdi bir de meraklılarına yüksek fiyatla satılan parçaların kaç tedarik edildiğini merak ederseniz, Bay Mustafa’nın şu hikâyesini dinleyin. Otuz senelik bir antika meraklısı ve satıcısı olan Mustafa, Galatasaray mezunudur, bankacılık, fabrikatörlük etmiş, çok para kaybetmiş, fakat antikacılık merakından

**MEMLEKETİMİZ ANTİKA
EŞYA İTİBARIYLA
DÜNYANIN EN ZENGİN
YERİDİR. HER TARAFTA
TOPRAĞIN ALTINDAN
HÂLÂ EN NADİDE
PARÇALAR ÇIKIYOR.**

Levy'nin (fotoğrafta sağda oturan kişi) Tarakçılar Han'daki “Maison Sadullah” adıyla anılan mağazası, Guillaume Berggren, 1870-80'ler

vazgeçmemiştir. Mustafa 27 liraya aldığı üç parça bakırı 4700 liraya nasıl sattığını şöyle anlattı: Bir tereke mezat ediliyordu. Esnaf bir sürü bakırı 12 liraya aldı. İçlerinden bir tepsi ile diğer iki parça bakır nazarı dikkatimi celbetti. Bu parçalar, bir koleksiyon kitabında gördüğüm Selçuk bakırlarına benziyordu. Esnafa: “Size, biraz kâr vereyim de içlerinden şu üç parçayı bana bırakınız, ev için alacağım!” dedim. “Ne verirsin?” dediler. “On lira,” dedim. On lirayı az buldular. Ortak aldıkları için kâr taksim edilince bir şey kalmayacaktı. Nihayet 15 lira kâra razı oldular. 27 lira verip üç parça bakırı aldım. Eve götürüp salona çıkardım. Bakırları itina ile başköşeye oturttum. Bir daha tetkik ettim. Başkalarının fikirlerini almak lazımdı. Meşhur Andranikos’u çağırdım. Onun parçalara bakarken sarardığını fark ettim. Kendisine dedim ki: “Bunları bir yerde buldum, bir başkası hesabına alıyorum, kaç tane kadar alayım?” “İki üç yüz lira kâğıt para eder,” dedi. Sonra Ayanak’a gittim: “Parçalar güzel,” dedi, “Satıcıya

harpten evvel 500 lira vermişler diyorsun. Şimdi 500 altın etmez, fakat 100 lira kâğıt paraya al.” Yarım saat sonra parçaları Benkyan’a gösterdim. Benkyan şimdi Paris’te antikacılık yapıyor.

“Ben 4500 liraya alırım. Git sahibine sor, ayrıca sana 200 lira da komisyon veririm. Yarına kadar cevap getir,” dedi. Derhal ertesi günü malı 4700 liraya kendisine sattım. Bu Selçuk bakırları şimdi Fransız müzesindedir. Fransız Müzesi bu üç parçayı Benkyan’dan 10 bin liraya satın almış.

*

Memleketimiz antika eşya itibarıyla dünyanın en zengin yeridir. Her tarafta toprağın altından hâlâ en nadide parçalar çıkıyor; fakat antika satışları durgundur, kapalı olan pazarlar açılrsa bile ilim ve ihtisas meselesi olan bu işin kâr-ı kadim dolaplarla dönmeyeceği muhakkaktır. ▀

Hafta, 9 Son Kânun 1935, s. 5, 11.

KAPALIÇARŞI LEZZET DURAKLARI

TARİHÎ ESNAF LOKANTALARI, DÜRÜMCÜLER, KEBAPÇILAR, CİĞERCİLER... HIZLA AKAN GÜNÜN ORTASINDA HEM DİNLENİP HEM EŞSİZ LEZZETLERİ TADABİLECEĞİNİZ KAPALIÇARŞI'NIN MÜDAVİMİ BOL, EN ESKİ VE EN SEVİLEN YEME İÇME MEKÂNLARINI SİZLER İÇİN DERLEDİK.

◆ **SÜMEYYE ÖZTÜRK**

BAHAR RESTAURANT

Nuruosmaniye Caddesi,
Yağcı Han, No:13.

Kapalıçarşı esnafının öğle yemeği için geldiği popüler bir esnaf lokantası olan Bahar Restaurant 35 senedir Osmanlı mutfağından lezzetler sunuyor. Sabahtan taze pişen sulu yemekler, kebablar, pilavlar yavaş yavaş tezgâhı doldurmaya başlıyor. Çorba, pilav, et, tavuk, sebze yemekleri ve tatlılardan oluşan yaklaşık 30 çeşitle 11:30 gibi servis başlıyor. Öğleyi biraz geçe en sevilen yemekler bitmiş, saat 16:00 sularında tezgâh neredeyse tamamen boşalmış oluyor.

Sakatat sevmeyenlerin bile deneyip memnun kaldığı dil, ayak paça ve işkembe çorbası; kuşbaşı tandır, çiftlik kebabı ve şehzade kebabı en beğenilen lezzetlerden.

Mekân pazar günleri kapalı. Kredi kartı geçmiyor.

HAVUZLU RESTAURANT

Gani Çelebi Sokak (PTT Yanı), No:3.

Havuzlu adını girişinde bulunan küçük fiskiyeli havuzdan alıyor. Yüksek kubbe ve kemerlerin içinde, Kapalıçarşı mimarisi ve tarihi dikkate alınarak dekore edilmiş geniş ve ferah bir mekân. 1959 yılından beri esnaf ve turistleri ağırlıyor. 2001 yılından beri Kapalıçarşı'nın deneyimli restoran işletmecileri Burhan ve İlhan Sarışen kardeşler tarafından yönetiliyor.

Yemek servisi 11:00 itibarıyla başlıyor ve 17:00'de son buluyor.

Ne yiyeceğinizi şaşıracağınız menüsünde sulu yemekler, ızgaralar, kebablar, kömürde pişen döner, tatlılar bulunuyor. Kuzu tandır, kadayıflı incik ve mutancana gibi bazı özel Osmanlı lezzetleri sadece haftanın belirli günlerinde çıkıyor.

KİLİSLİ ALİ USTA

Tacirler Sokak, No:2.

Tacirler Sokak girişindeki Kilisli Kebabçı Ali Usta, 30 yıldır Kapalıçarşı civarında. Buranın müdavimi ünlü isimlerle çektirilmiş fotoğraflar küçük mekânın tüm duvarlarını kaplamış. Nefis soğansız ezmesi, 24 saat terbiye edilen kuzu şişleri, Kilis tavası, kebabları ve künefesiyile damağına düşkün İstanbulluları kendisine bağlayan bir restoran.

DAY DAY PASTANESİ

Mollafenari, İskender Boğazı Sokak,
No:18.

Sorgucular Han'ın karşısında. Zaman zaman sokağı nefis tereyağı ve elma kokularıyla dolduran o mekân işte burası. Day Day Ermenice dayı anlamına geliyor. İlk sahibi Levon Usta 1969 yılında açtığı pastaneyi 2000 yılında şimdiki sahibi Mustafa Bey'e devretmiş. Geleneği bozmayan Day Day pastanesinde hem paskalya çöreği hem kandil simidi bulabilirsiniz. Tezgâh gün boyu börekler, poğaçalar, kurabiyeler, keklerle doluyor ve boşalıyor. Ancak Day Day'ın meşhur ikilisi tahinli çörek ve elmalı kurabiye. Tek başınıza bitirmekte zorlanacağınız büyüklükte olan tahinli çörek çifte

kavrulmuş Bozkır tahiniyle yapılıyor ve üzerine dut pekmezi sürülüyor. Tam bir lezzet şöleni. Elmalı kurabiye'nin bir damla su eklenmeden yoğurtla yoğurulan hamuru ise ağızda dağılıveriyor. Yalnızca pancar şekeri ve

gerçek tereyağının kullanıldığı pastane ürünleri her lokmada kalitesini hissettiriyor. Pastane sabah 07:00'den akşam 19:00'a kadar açık. Pazar günleri kapalı ve kredi kartı geçmiyor.

DOĞAN KEBAP

Terlikçiler Sokak, No:41.

Doğan Kebab 1984'ten beri aynı sokakta hizmet veriyor. Büyük toprak bir kapta eti tel tel ayrılana dek pişen güveci çok meşhur. Sabah 08:00 itibarıyla çorba, 11:00'den sonra da yemek servisi başlıyor. Küçük masa ve tabureleriyle aynı anda 30 kişiyi ağırlayabiliyor. Kebablar sinirsiz ve özel bir yağ oranıyla hazırlanmış. Restoranın esnaf müdavimleri olduğu gibi Kapalıçarşı'yı ziyaret eden yerli ve yabancı turistten pek çok seveni var.

AYNEN DÜRÜM

Muhafazacılar Sokak. No:29/B.

Kılıççılar kapısı girişinde, heyecanlı ve gürültülü ayaklı borsanın yanında 6 sandalyesiyle mütevazı bir dürümcü. Yanından geçip giderken ciğer kavurmanın kokusuna, ortada duran açık büfe yeşilliklere, köz biber, turşu ve baharatların dâvetkar renklerine kapılıp sipariş vermemek mümkün değil.

Mekan 08:00'da açılıyor, 11:30'da servise başlıyor. Menüsü Adana, Urfa, çöp şiş, tavuk dürüm, ciğer kavurma ve soğuk içeceklerden oluşuyor.

GÜL EBRU KANTİN

Acı Çeşme Sokak, No:4.

Kapalıçarşı'nın Mercan girişinde yer alan Gül Ebru Kantin 1969'dan beri 10 taburesiyle misafirlerini ağırlıyor. Kömür ateşinde ağır ağır pişen döneri çok seviliyor. Yarım ekmek, pide, dürüm döner ya da pilav üstü döner çeşitleriyle hızlı ve lezzetli bir öğle yemeğinden sonra Kapalıçarşı gezinize devam edebilirsiniz.

Kredi kartı geçmiyor.

ŞAHİN DÖNER

Nuruosmaniye Kılıççılar Sokak, No:9.

1969'dan beri hizmet veren Dönerci Şahin Usta'yı Nuruosmaniye'de Kılıççılar kapısının hemen yanındaki uzun kuyruktan tanıyabilirsiniz. Şahin Usta'da döner yiyecek için yarım saat kuyruktan beklemeniz gerekebilir. Eskiden sokağın bir kenarına bir elinde döneri bir elinde ayrılarıyla işlen insanlar da Şahin Döner'in yakınlarda olduğunun işaretini verirdi. Şimdi dönerinizi dükkânın yanında açtıkları sadece masalardan oluşan mini salonda da yiyebiliyorsunuz.

ÖZ KARADENİZ PİDE KEBAP SALONU

Yağlıkçılar Caddesi. Cebeci Han, No:68/2.

Cebeci Han'a çıktığınızda sağınızda kalan Öz Karadeniz Pide Kebab Salonu 1981 yılından beri Kapalıçarşı esnafı ve ziyaretçilerini ağırlıyor. Açık havada geniş bir bahçesi var. 08:30'da çorbayla başlayan servis 11:30 itibarıyla fırın lezzetleriyle devam ediyor. Çorba, kebab, pide, salata ve tatlılardan oluşan menüsüyle 17:30'a kadar hizmet veriyor.

CAFE ŞEN

Yağlıkçılar Caddesi, Cebeci Han, No:68/19.

Kapalıçarşı'da geçirdiğiniz keyifli vakitlerin sonunda bir yorgunluk kahvesi içmek için Cebeci Han'ın geniş bahçesinde yer alan Cafe Şen'e gelebilirsiniz. Menüde közde kahve, çay, sıkma portakal seçeneklerinin yanında tost ve bazen tatlı da bulunuyor. Açık alanda küçük tabureleri ve meşrubat çeşitleriyle ferah bir dinlenme alanı. ◀

SANATTA Sonbahar Esintileri

◆ FATMA KARACA MEŞE

“ŞİMDİLERDE ALTINDAN GEÇTİĞİM BÜTÜN
AĞAÇLAR YAPRAKLARINI DÖKÜYOR.
HAVADA HAZAN VAR, YÜREĞİMDE HÜZÜN”
DİYORDU CEMAL SÜREYA SONBAHAR İÇİN.
ANCAK KİMİLERİNE GÖRE HÜZNÜN DEĞİL,
YENİLENMENİN MEVSİMİ TURUNCUNUN
HÂKİMİ SONBAHAR... RESİMDE, MÜZİKTE,
EDEBİYATIN HER DALINDA SANATÇILARA
İLHAM VEREN SONBAHARIN SANATTAKİ
YANSIMALARINA BİRLİKTE
BAKMAYA NE DERSİNİZ?

**DOĞANIN KENDİNİ
YENİLEMEK İÇİN
YARATTIĞI RENK
CÜMBÜŞÜNE HANGİ
RESSAM KAYITSIZ
KALABİLİR? SARILI
TURUNCULU, KIZIL
TONLARLA SONBAHARA
BOYANMIŞ TABLOLARDAN
BİRKAÇI...**

TUVALERDE SONBAHAR

**SONBAHARDA ORMANLIK BİR YOL /
HANS ANDERSEN BRENDEKİLDE**
Eğitimine heykeltıraş olarak başlayan
ve manzara resimleriyle bilinen
Danimarkalı ressam Hans Andersen
Brendekilde bu tablosunu 1902 yılında
Danimarka’nın Odense yakınlarındaki
bir köyde tamamlamış. Etkileyici renk
aralıkları ve resim tekniği ile dikkat
çeken tabloda ağaç ve yaprakların
arasındaki etkileşimin oluşturduğu
lekeler izleyende bir derinlik duygusu
uyandırıyor.

STÜDYO BOT 2 / CLAUDE MONET
İzlenimcilik akımının öncü
isimlerinden Claude Monet,
Paris yakınlarında Seine nehri
kıyısındaki Argenteuil kasabasına
yerleşir ve burada altı yıl yaşar.
Monet nehrin kıyılarını daha
rahat resmedebilmek için özel
bir stüdyo–tekne dizayn ettirir.
Sonra, yaptığı dörtlü resim serisine
teknenin adını verir. Serinin ikinci
resmi, sonbaharın Seine nehri
üzerindeki yansımaları betimler.

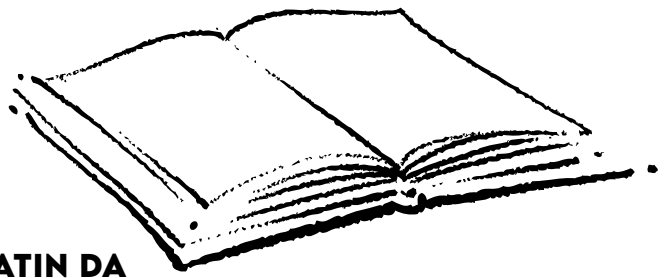
**HUDSON NEHRİNDE SONBAHAR /
JASPER FRANCIS CROUSEY**
Sonbahar sahneleri genelde
hüzünle ilişkilendirilir. Amerikalı
sanatçı Jasper Francis Cropsey pek
böyle düşünmüyor. Cropsey’nin
1860’da yaptığı “Hudson Nehrinde
Sonbahar” tablosu bunun bir kanıtı.
Söylenene göre, resim İngiltere’de ilk
sergilendiğinde hiç bu kadar renkli bir
sonbahar panoraması görmemiş birçok
İngiliz tarafından eleştiri yağmuruna
tutulmuş.

EMİRGAN / İBRAHİM ÇALLI
Türk izlenimcilerinden,
İbrahim Çallı da sonbahar
temasını sevenlerden. Ressamın
“Emirgan” tablosu, aynı adı
taşıyan semtin bu mevsimdeki
en güzel tasvirlerinden sayılır.

EDEBİYATTA SONBAHAR ZAMANI

SONBAHAR ŞÜPHESİZ EDEBİYATIN DA VAZGEÇİLMEZ MOTİFLERİNDEN. KİMİNDE AŞK KİMİNDE HÜZÜN KİMİNDE ÖLÜM... ŞİİRDEN ROMANA HEMEN HER ALANDA KLASİKLEŞMİŞ BİR SONBAHAR ANLATISINA MUHAKKAK RASTLARIZ. HAYDİ BU GÜZEL MEVSİMİ BİRAZ DA OKUYARAK YAŞAYALIM!

YAPRAK DÖKÜMÜ

İlk baskısı 1930'da yapılan Reşat Nuri Güntekin imzalı roman o günden bu zamana etkisini hiç kaybetmedi. Eser, Ali Rıza bey ve ailesinin İstanbul'a yerleşmelerinin ardından yaşadıkları çözülme konusunu alıyor. Türk toplumundaki sosyal değişimin sebep olduğu yıkım ve değişen ahlaki değerlerin, Ali Rıza beyin ailesindeki yansımaları çarpıcı bir dille anlatılıyor. Yazar, ailenin tüm fertlerinin kendine ayrı bir yol çizmesi ve aralarındaki aile bağının zedelenerek dağılmasını tıpkı sonbahardaki yaprak dökümüne benzetiyor.

GÜZ SANCISI

Yılmaz Karakoyunlu'nun kaleme aldığı bu tarihî roman, okuyucuyu 1955 yılının sonbaharına götürüyor. Anlatılan hikâyede 6-7 Eylül'de yaşanan şiddet olayları, farklı etnik kökenden kişilerin bakış açılarıyla yansıtılıyor. Kitap, söz konusu dönemin sosyal ve politik yapısını bütün çıplaklığıyla yansıtmayı büyük oranda başarıyor.

EYLÜL

Mehmed Rauf'un kaleme aldığı Eylül'ün Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı olduğunu duymayan yoktur. Roman Boğaziçi'nde yaşanan platonik bir yasak aşkın kahramanları Necib ile Suad'ın tutkularını, çalkantılı iç dünyalarını anlatır. Aynılıkla neticelenen bu hikâyenin bir İstanbul eylülünde yaşanması tesadüf olmasa gerek.

ŞİİRLERDE HAZAN...

ADIM SONBAHAR

Nasıl iş bu
Her yanına çiçek yağmış
Erik ağacının
Işık içinde yüzüyor
Neresinden baksan
Gözlerin kamaşır
Oysa ben akşam olmuşum
Yapraklarım dökülüyor
Usul usul
Adım sonbahar

Atilla İlhan

SONBAHAR, HALK EDEBİYATINDA DA DİVAN EDEBİYATINDA DA GENELLİKLE HÜZNÜ VE AYRILIĞI SEMBOLİZE EDER.

*Hazân ile geçti gülşeni bustan
Eyler dertli bülbül zâr garip garip
Haraba yüz tuttu bezmi gülistan
Ağla şimden geru var garip garip.*
Halk şairi Erzurumlu Emrah bu dizeleriyle gençliğin hazan (sonbahar) gibi geçtiğini ve mecazi olarak ömrün yavaşça biteceğini söyler.

Divan şairi Fuzuli,
*Kat' edip fasl-ı hazân âb-ı revân şîrâzesin
Nûsha-i gül-zârın evrakin perişan eylemiş,*
dizeleriyle hazan mevsiminin yağmurlarının gül bahçelerini dağıttığını söyleyerek bu mevsime dair suçlayıcı bir bakış açısı geliştirir.

Divan şairi Nâbî de,
*Bâğ-ı dehrin hem hazânın
hem baharın görmüşüz,
Biz neşâtın da gamın da
rüzgârın görmüşüz,*
dizeleriyle dünya bağının hem hazanını hem baharını görmüşüz, biz sevincin de kederin de zamanını görmüşüz diyerek sonbahara hüznü bir anlam yüklüyor.

SONBAHAR

Durgun havuzları işlesin bırak
Yaprakların güneş ve ölüm rengi,
Sen kalbini dinle, ufkuna bak.
Düşünme mevsimi inleten rengi
Elemdir mest etsin ruhunu
Eser rüzgarların durgun ahengi.
Yan yana sessizce mevsimle keder
Hicrana aldanmış kalbimde gezin
Esen rüzgarlara sen kendini ver.

Ahmet Hamdi Tanpınar

EYLÜL SABAHININ SERİNLİĞİ

Eylül sabahının serinliğini
Yaprakların serinliğini
Ciğerlerime dolduruyorum
Sessizlik ve serinlik
Birleşiyor
Yıkanmış güvercinler
Ve çok uzakta bir tren sesi
Her zaman yeniden başlamak duygusu
Doğuyor içimde
Her uyanışında
Düşmanlarımı bağışlıyorum
Daha çok seviyorum dostlarımı
Her uyanışında
Eylül sabahının serinliğini
Yaprakların serinliğini
Yüreğime dolduruyorum

Ataol Behramoğlu

SONBAHAR EZGİLERİ

BU GÜZEL MEVSİM KİMİ ZAMAN ILIK VE GÜNEŞLİ KİMİ ZAMAN PUSLU VE YAĞMURLU GEÇEN VAKİTLERİYLE RUH HÂLİMİZİ DE DEĞİŞKEN KILAR. İŞTE HER DURUMA VE RUH HÂLİNE UYGUN ŞARKILARDAN OLUŞMUŞ BİR SONBAHAR PLAYLIST'İ!

İstanbul'da Sonbahar / Teoman
Sonbahar / Halil Sezai
Yaprağın Kaderi / Yaşar
Sonbahardan Çizgiler / Yeni Türkü
Sonbahar / Sezen Aksu
Eylül Akşamı / Bülent Ortaçgil
Sonbahar / Mor ve Ötesi
Eylül/ Pinhani

Son Yaprığıydı Güzün / Feridun Düzağaç
Eylül Akşamı / Pili Bebek
Ajda Pekkan- Sonbahar Rüzgarları
November Rain/ Guns N'Roses
Dört Mevsim Konçertoları Sonbahar / Antonio Vivaldi

Theodosios Limanı ve Lykos Deresi, Cristoforo Buondelmonti, 15. yüzyıl

Sur İçine Bereket Getiren Kaynak YENİBAHÇE (LYKOS) DERESİ

AKIN KURTOĞLU

Nefs-i İstanbul'un, kadim sur içinin tarihî boyunca tek akarsuyu olarak kayıtlara geçen ve doğumu Neolitik çağa kadar uzanan Lycos veya Yenibahçe (Bayrampaşa adıyla da bilinir) deresi 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde tamamen yok oldu. İlk adını Yunan mitolojisinden aşına Poseidon'un oğlu Likus'tan almıştı, Yunancada "kurt" anlamına gelen bu ad Osmanlı döneminde değiştirildi ve şehrin batı duvarlarının içiyle kaleboyunun hemen dışındaki gayrinizâmi yapıları istimlak ettikten sonra surları tamir ettirip boyatan Lâdikli Bayram Paşa'nın ismiyle anılmaya başladı. Ancak tarihî haritalara önceleri Lykos, ardından da Bayrampaşa olarak işlenen dere, halk arasında genellikle Yenibahçe suyu

veya deresi şeklinde söylenegeldi, hatta şehrin eskilerince zaman zaman Kurtderesi ismiyle kabul gördü. Dere şehrin surlar içindeki meskun mahallerini Aksaray'a dek neredeyse tam ortasından ikiye ayırmaktaydı: kuzeyinde Edirnekapi, Ayvansaray, Balat, Karagümrük, Çarşamba, Malta, Fatih, Kıztaşı, Horhor ve güneyinde de Topkapı, Şehremini, Çapa, Silivrikapi, Yedikule, Samatya, Gureba, Fındızkade, Haseki, Langa... Topkapı Maltepesi'nin yüksek kesimlerinden ve Rami Kışlası'nın üzerinde bulunduğu tepelikten doğan küçük damarlarla beslenerek oluşan kolların, yol boyunca birbirlerine eklenmesiyle yüzeyi giderek genişleyen dere, günümüzde Ulubatlı yolu başından itibaren Mihrimah tepesine doğru yükselerek devam

Lykos'un Theodosios Limanı'nından (Yenikapi) Marmara'ya dökülüşünü gösteren çizim, Hartmann Schedel, 1493

**TARİHİ
HARİTALARA
ÖNCELERİ LYKOS,
ARDINDAN
BAYRAMPAŞA
OLARAK
KAYDEDİLEN
DERE, HALK
ARASINDA
GENELLİKLE
YENİBAHÇE SUYU
VEYA KURTDERESİ
ADIYLA BİLİNİRDİ.**

Lykos'un sur içine giriş yaptığı nokta, bugün burası Sulukule adıyla biliniyor.

20. yüzyılın başlarında Lykos Deresi

Bir zamanlar Lykos-Yenibahçe üzerindeki taş köprüünün yanında yer alan Halil Attar Çeşmesi ve Mescidi

Lykos Deresi, bugün Vatan Caddesi'nin bulunduğu yerden akıyordu. Şiddetli yağmur yağışından sonra derenin kendini hatırlattığı bir an, Aksaray, 1950'li yıllar.

eden sur perdesinin üzerindeki baştan ikinci burcun hemen altından şehre girmektedir.

Dereyi şehirle buluşturan kule, suyun emin ve güvenli bir şekilde içeriye girmesini denetlemek amacıyla, gözcüler tarafından sürekli kontrol altında tutulurdu. Burcun altındaki gedik, demir ızgaralarla örülüydü. Bu sayede zemininden yalnızca su akışı sağlandığı için, halk tarafından o meşhur ismiyle ünlendi: Sulu Kule.

YENİBAHÇE DERESİ

Akarsu o yıllarda, İstanbul'un meşhur yedi tepesinden ikisinin arasındaki vadiden, yani 6. yükselti olan 72 m rakımlı Mihrimah/Edirnekapi tepesi ile Topkapı Kaleiçi'ndeki 65 m'lik 7'ncisi arasından şehre giriş yapardı. Sulukule'de 39-40 m'lik yükselti bandından surun içine süzülen su, yamaçların yönlendirmesiyle kuzeybatı-güneydoğu aksını izler şekilde ve genellikle homojen yapılı arazilerde rastlanan, olabildiğince kavissiz düz bir yatağa oturacak tarzda

yumuşak bir meyille ve vasat bir debiyle akardı. Sur içinin ortalarında 16 m'lik yükseltiye kadar indikten sonra, söz konusu düzlükte yer alan Molla Fenari İsa Camii'nin (eski Lips Manastırı'nın) hemen önünde yerin altına girerek yoluna devam ederdi.

Yusufpaşa semtinin berisine denk düşen ve şimdiki Aksaray semtinin bulunduğu meydandaki 10 m yükseltili geniş alanı kaplayan Bous Forumu'nun (Forum Bovis) tam altından 5-6 m rakımla geçtikten sonra yaklaşık 45 derecelik bir dirsek yaparak güneye doğru yönelen akarsu, yine yerin altındaki oluğu izleyerek Langa'da (Vlanga/Ulanga) denize ulaşır ve Theodosius Limanı'ndan Marmara'ya dökülürdü. Sur içinde katettiği yatak uzunluğu (yerin altındaki yolculuğu da dâhil olmak üzere) toplam 3.5 kilometreydi.

DEREYİ ŞEHİRLE BULUŞTURAN KULE SUYUN EMNİYETLİ ŞEKİLDE İÇERİYE GİRMESİNİ DENETLEYEN GÖZCÜLER TARAFINDAN SÜREKLİ KONTROL EDİLİRDİ.

DERENİN BESLEDİĞİ BOSTANLARDA, YÜZYILLAR BOYUNCA LAHANA, İSPANAK, YER ELMASI, KABAK, DOMATES, DEREOTU, SALATALIK, MARUL, SOĞAN, BİBER, HAVUÇ, ÖZELLİKLE DE ENGİNAR TARIMI YAPILDI.

THEODOSİUS LİMANI VE LANGA Neolitik çağda sözkonusu alan bir bataklıkta, deniz seviyesindeki yükselmelerden dolayı zaman içinde su altında kalarak uzun bir zaman içinde bu noktada doğal bir liman oluştu. Theodosius adı verilen koy, MS 3. yüzyıldan itibaren liman olarak kullanılmaya başlanmış, ancak Lykos deresinin beraberinde taşıdığı alüvyonlarla biteviye dolduğu için 12. yüzyıldan itibaren artık işlevini tamamen yitirmişti. Günümüzde Langa olarak bilinen, Bizans dönemindeyse Vlanga (Ulanga) olarak isimlendirilen bu havzada, kentin en verimli tarım alanlarından biri meydana geldi.

Langa'da izlenen tarımsal verimliliğin bir benzeri de, derenin sur içinde katettiği yatağın her iki cephesi boyunca izlenmiş ve suyun geçtiği 3 küsur kilometrelik çizgisel yolun bilhassa batı bölümünde, yani Sulukule ile Molla Fenâri İsa arasında kalan yaklaşık 2 bin m2'lik

kesiminde fevkalade verimli bir tarım arazisi bandı ortaya çıkmıştı. Hem Bizans hem de Osmanlı döneminde bu avantajdan faydalanma yoluna gidildi, derenin her iki yanı bağlar, bahçeler ve küçük ölçekli bostanlarla çevrilerek arazinin izin verdiği ölçüde tarımsal bir kazanım sağlandı.

MEŞHUR YENİBAHÇE ENGİNARI

Bilhassa sebze yetiştirilmesine pek elverişli olan bu verimli topraklarda, yüzyıllar boyunca lahana, ıspanak, yer elması, kabak, domates, dereotu, salatalık, marul, soğan, biber, havuç gibi ürünler yanında, özellikle enginar tarımı öne çıkmıştır. Nasıl ki Çengelköy salatalığı, Arnavutköy çileği, Alibeyköy mısırı, Kavaklar inciri ile âdetâ markalaşmışlarsa, günümüzde artık pek fazla bilinmiyor olsa da Yenibahçe'nin de enginarı meşhurdu (Bayrampaşa enginarı olarak ünlenmiştir). Çünkü Lykos suyu ve yanı başındaki araziler, burada İstanbul'un en lezzetli enginarlarının yetişmesine imkân vermekteydi.

50'li yılların ortasına dek cılız bir şekilde akmaya devam eden dere, Menderes dönemi imar hareketleriyle birlikte kapalı sistem kanallar içine hapsedilerek deşarj yönü değiştirildi, böylece fiziki varlığı sona erdi. Lykos deresi, sur içinde ilerlemekte olan akarsuyun ana gövdesine, vadinin her iki yanındaki yükselterden doğan zayıf yeraltı suları da belli noktalarda ilave olmakta, böylece hacmine bir miktar daha katkıda bulunmaktaydı. Özellikle Karagümrük, Malta ve Kıztaşı gibi semtlerin altından geçen ve kısmen yeryüzünden kısmen de yeraltından yoluna devam eden çelimsiz kollar, muhtelif yerlerde Yenibahçe deresine katılmakta, hatta raptoldukları noktalarda yer yer küçük ölçekli minik çağlayanlar ve göletler meydana getirmekteydi. 1955-58 istimlakleri sırasında inşa olunan Vatan Caddesi'nin yükselen kotunun da etkisiyle, bu eklenti kollar ve izledikleri yataklar tamamen ortadan kalktı. ▲

Lykos Deresi, William Purser, 19. yüzyıl

Kitap ve huzur dolu bir sığınak

CERRAHPAŞA KÜTÜPHANESİ

AYŞE ESRA GÜL

“BÜYÜK BİR KÜTÜPHANEDEN BAŞKA NERESİ SANA SİĞINAK OLABİLİR?” DİYE SORAR İTALYAN YAZAR ITALO CALVINO. HAKSIZ DA DEĞİLDİR. KÜTÜPHANELER OKUMAK, ÇALIŞMAK, DİNLENMEK, SOLUKLANMAK AMA EN ÇOK DA HAYAL KURMAK İÇİN BİREBİRDİR. İNSANI DÜNYANIN GÜRÜLTÜSÜNDEN ÇEKİP KURTARAN BÜYÜLÜ BİR GİRDAP GİBİ, BAMBAŞKA BİR ÂLEME TAŞIR. GÜNLÜK HAYATIN YIPRATICI TEMPOSUNDAN AZICIK UZAKLAŞIP SAKİNLEŞMEYİ KİM İSTEMEZ? İYİ BİR KÜTÜPHANE İŞTE BİZE BU DİNGİNLİĞİ VADEDER.

ÖĞRENCİLERİN MEKÂNI

Fatih Belediyesi'nin arka arkaya hizmete açtığı kütüphaneler belki de bu ihtiyaç nedeniyle Fatihliler tarafından hızlıca benimsendi. Atıl bir otoparkın yerine inşa edilen Cerrahpaşa Kütüphanesi bunların sonuncusu. İbrahim Paşa Medresesi'nin yanı başındaki bu yapı, civardaki tarihî yapılarla çevrelenmiş durumda. Hemen yan tarafında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi kampüsü yer alıyor. Kütüphane binasında kullanılan malzemelerin seçimi de, binanın tasarımı da dikkati çekiyor. Bölgenin tarihî yapısıyla uyumluluk arz eden binanın mimari tasarımını Piray Mimarlık adına Mimar Nida Örs yapmış. Kütüphanenin mimarisi üzerine yaptığımız sohbette Örs, proje önlerine geldiği andan itibaren, ortaya çıkacak yapının zihinlerinde ilişkili olabileceği tüm bağlam, işlev ve çevresel verilerle bütünlük içinde kurgulandığının altını çiziyor.

Cerrahpaşa Kütüphanesi'nin içinde bulunduğu külliye'nin ilk yapısının esasen bir Bizans kilisesi olduğunu hatırlatan Örs şunları anlatıyor: “Yapı 1560 yılı civarında Mimar

Sinan tarafından önce bir mescide, ardından eklenen medrese ile külliye'ye dönüştürülmüştür. Külliye, bu anlamda Bizans ve Osmanlı mimarisini Mimar Sinan'ın ustalığı sayesinde kaynaştırmıştır. Mimari yapıların kimlik sahibi olmalarındaki en büyük etkenin içinde bulundukları yerle kurdukları ilişki ile doğru orantılı olarak arttığını söylemek mümkün. Biz de böylesine değerli bir alanda çalışırken, tarihî verilerin barındırdığı bütün biçimsel, estetik, kültürel ve maddi mesajları derinlemesine irdeledik. Bu gibi durumlarda tarihî birikimi, yeni bir işlev, malzeme ve estetik tavırla sentezlemek oldukça önemlidir. Yer'in hafızasını yok saymadan, bütün tarihi birikimi ileriye doğru aktarma, onu ihya etme çabası içinde hareket etmeye çalıştık.”

İHTİYACA GÖRE BİÇİMLENDİ

Yapı konturunun mümkün olduğunca külliye'den uzak, sırtını Cerrahpaşa Fakültesi'nin yerleşkesine dayanmış olarak, ihtiyaçlar nispetinde biçimlendirdiklerine dikkat çeken Örs, “Proje alanı, yapı içinde çözümlenmiş fonksiyonların dışında, peyzaj tasarımıyla da külliye'ye hizmet eden ikinci bir avlu oluşturma amacı güdülerek şekillendirildi.” diyor. Yapıyı mümkün olduğu kadar, açık alanlarla etkileşim kuracak biçimde, peyzaj

alanına dâhil etmeye çalıştıklarını da belirten Örs, tarihi ile yeni olanın senteziyle ortaya koydukları tasarımda biçim-fonksiyon-malzeme uyumuna dikkat ettiklerini, bu bakımdan geleneksel mimarimizin vazgeçilmez malzemesi ahşabı öne çıkardıklarını vurguluyor.

İÇTE VE DIŞTA SICAK AHŞAP DOKU

Dış mekânın tarihî yapılarla uyumunu sağlayan ahşap doku içeride de devam ediyor. Geniş camlar yüksek tavanlı mekânın ferahlığını iyice açığa çıkarıyor. Günün büyük bölümünde doğal

aydınlatmayla çalışmanın ziyaretçileri olumlu etkilediği muhakkak. Bütün masalar dolu, ortama huzurlu ve derin bir sessizlik hâkim. Raflar, bir kütüphanenin olmazsa olmazı önemli kaynaklardan güncel yayınlara kadar birçok önemli kitapla dolu. Bu kitapların önemli bir kısmı öğrencilerin akademik alanlarına yönelik.

Öğrenciler demişken... Fatih Belediyesi'yle Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin ortak proje protokolü kapsamında bu mekândan en çok tıp öğrencileri faydalıyor. Kütüphanenin iç mekânları tıp öğrencilerinin ve TUS çalışmalarını sürdürenlerin rahat çalışabilecekleri şekilde tasarlanmış. Üniversitenin hâlihazırda devam eden inşaatı tamamlandığında kütüphaneyle kampüs bahçesi tamamen birleşecek. Şu anda da iki bahçe arasındaki ulaşım bir hayli kolay.

KÜTÜPHANENİN ASIL MÜDAVİMLERİ CERRAHPAŞA TIP ÖĞRENCİLERİ. BURASI, ÖZELLİKLE TIPTA UZMANLIK SINAVI DÖNEMLERİNDE EN RAHAT DERS ÇALIŞILACAK MEKÂNLARIN BAŞINDA GELİYOR.

KÜTÜPHANENİN SAĞLADIĞI İMKÂNLAR SAYESİNDE ÖĞRENCİLER HİÇ DIŞARI ÇIKMA İHTİYACI DUYMADAN DERS ÇALIŞABİLİYOR. AYRICA KÜTÜPHANENİN DOLULUK ORANI İNTERNET ÜZERİNDEN ONLINE İZLENEBİLİYOR.

Bireysel alanlarının rahatlığı kadar, ortak kullanılan alanların da ziyaretçiler üzerinde sıcak bir duygu yarattığını gözlemliyoruz. Tabii bunda Fatih Belediyesi'nin diğer tüm kütüphanelerinde olduğu gibi, öğrencilere sunduğu ikramların da katkısı var. Çay ve kahvenin yanı sıra öğrencilere günde iki kere çorba ikram ediliyor.

Bu sayede bir öğrenci, hiç dışarı çıkma ihtiyacı duymadan saatlerce dersine, okumalarına odaklanabiliyor. Online sistem üzerinden kütüphanedeki yoğunluk kontrol edilebiliyor. Bu da yer bulmak adına oldukça kolaylaştırıcı bir adım.

KALABALIKTAN UZAK, SESSİZ, SAKİN
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğrencisi olan Deniz Akpınar bu kütüphanenin ziyaretçilerinden biri. Kütüphaneye girmek üzereyken sohbet ettiğimiz Akpınar şunları anlatıyor: “Birkaç haftadır kütüphanede çalışmaya başladım. Okula yakın olduğu için tercih ediyorum. Buradaki çalışma ortamı güzel. Diğer kütüphanelerde kalabalık da söz konusu oluyor. Burası sessiz ve sakinçe çalışabileceğimiz bir yer.”

Yine Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde öğrenci olan ve bu civarda ikamet eden Diyar Bakıroğlu da kütüphaneyi görüp çok beğendiğini, daha sonrada ders çalışmak

için gelmeye başladığını söylüyor. Bakıroğlu, “Okul kütüphanesinde daha ziyade intörler oluyor. Aynı dönemden arkadaşlarla çalışmak, molalarda dersler üzerine konuşabilmek önemli. Bu açıdan burası güzel bir ortam sunuyor. Üstelik rahat yer bulabiliyoruz” diyor.

EVDE ÇALIŞMAK KOLAY DEĞİL
Kütüphanede çalışan lise öğrencileri de var. İkiz kardeş olan Yağız ve Yiğit Topal da onlardan. Üniversite sınavlarına hazırlanan kardeşler kütüphanenin açıldığı günden bu yana ders çalışmak için buraya geliyorlar. Burada okul kütüphanesinden çok daha iyi bir ortam bulduklarını söyleyen Yağız Topal, “Evde çalışmak her zaman mümkün olmuyor. Odaya birileri girip çıkıyor, bu yüzden derse odaklanmak çok zor.” diyor. Yiğit Topal ise şunları söylüyor: “Okul çıkışında arkadaşlarımızla ders çalışmak için buraya geliyoruz. Cerrahpaşa, hepimize bir arada çalışabilme imkânı sağlıyor.”

KÜTÜPHANENİN MİMARİ TASARIMI BÖLGENİN DİĞER TARİHÎ YAPILARIYLA UYUMLULUK ARZ EDİYOR. GELENEKSEL MİMARİMİZİN VAZGEÇİLMEZ MALZEMESİ AHŞABA AĞIRLIKLI VERİLMİŞ. GENİŞ CAMLAR VE YÜKSEK TAVAN MEKÂNI SON DERECE AYDINLIK VE FERAH KILIYOR.

Aynen ünlü yazar Calvino'dan naklettiğimiz sözdeki gibi, kütüphaneler kitaplarla, bilimle, ilimle haşır neşir olan herkes için bir sığınak... İstanbullu okur yazarlar, öğrenciler, akademisyenler, hayalperestler, Cerrahpaşa'yla birlikte harika bir mevzi daha kazanmış oldular. ◀

S O N M A R M A R A T Ö R YURDAKUL DAĞOĞLU

1950'LERDEN İTİBAREN İSTANBUL'DA ENTELEKTÜEL VE SİYASİ MAHFİLLERİN VAZGEÇİLMEZ SİMLERİNDEN YURDAKUL DAĞOĞLU HUKUK MEZUNU BİR SANAYİCİ. MEŞHUR KÜLLÜK'TEN MARMARA KIRAATHANESİ'NE RİNDAN'DAN OZANLAR'A BÜTÜN SOHBET HALKALARINDA YERİNİ ALMIŞ, FİKİR VE SANAT DÜNYAMIZIN ÖNEMLİ SİMLERİYLE DOSTLUKLAR KURMUŞ ULU BİR ÇINAR. KENDİSİYLE SUR İÇİNİN YAKIN TARİHE DAMGASINI VURMUŞ ÖNEMLİ ŞAHSİYETLERİNİ VE MEKÂNLARINI KONUŞTUK.

AKİF KURUÇAY

Sizi biraz tanıyalım...

1935 yılı Kasım ayında Kars'ın Ortakapı mahallesinde dünyaya gelmişim. Kars benim doğum memleketim. Kars'a karşı heyecanım hâlâ sönmedi. Çocukluğum orada geçti. Bana göre orası Doğu'nun New York'u gibi, muhtelif milletlerin, kültürlerin birbirlerine fazla karışmadan bir arada yaşadığı bir yerdi. Sovyetlerden kaçıp gelen Azeriler, kendilerini yerli nüfus olarak tanımlayan Türkler ve Kürtler, bu ikisi arasında üçüncü bir topluluk olarak Terekemeler... Bunlar kendi köylerinde hayatlarını çok iyi organize

ederlerdi. Herkesin kendine ait bir düzeni, bir sosyal yaşantısı vardı. Türkiye'nin şartları içerisinde Kars iyi bir deneyimdi. 1953'e kadar farklılıklar içeren böyle bir atmosferin içinde yaşadık. Babam ağırlığı manifatura işi olmak üzere ticaretle meşguldü. Kars'ta işlerini büyütemeyeceğini anlayınca İstanbul'a taşınma kararı aldı, böylece İstanbul'a geldik.

İstanbul'da nereye yerleştiniz?

Evimiz Laleli'deydi. Daha sonra Çemberlitaş civarındaki Dizdariye'de oturduk. Babamın iş yeri Eminönü'nde, Sultanhamam'ı

“FELSEFEYİ İLK KADIN FELSEFECİLERİMİZDEN SORBONNE MEZUNU KEYİSE İDALI HANİMEFENDİDEN OKUDUM. SON DERECE DİSİPLİNLİ, CİDDİ BİR KADINDI. CEMİL MERİÇ’E DE HOCALIK ETMİŞ. BİR DİĞER HOCAMIZ CEMİL SENA ONGUN DA DERSİ İBADET EDERCESİNE, VECD İÇİNDE SALLANARAK ANLATIRDI.”

semtindeydi. Öyle bir yer ki altında Tahtakale, üstünde Çağaloğlu... Orası bir nevi İstanbul’un ticari merkezi, aynı zamanda kültür değerleri açısından oldukça zengin bir yerdi. İstanbul’un, dolayısıyla Türkiye’nin ekonomi politığını bu bahsettiğim bölgeler tayin ederdi. Marpuççular hırdavatçılığı, Sultanhamamacılar kumaşı, tekstili, konfeksiyonu, Çağaloğlu tarafı da entelektüel ve siyasi hayatı, gazeteciliği... Babam, amcam çok çalışkandılar. Ekonomik faaliyetlerini kısa zamanda büyüttüler.

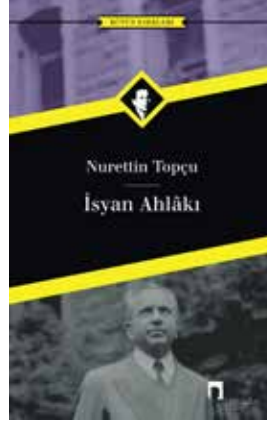
Siz ne yapıyordunuz o yıllarda? İstanbul’a geldiğimiz zaman ben de İstanbul Erkek Lisesi’ne girdim. Aslında 4 senelik bir okuldu, ancak benim dönemimde lise eğitimi enteresan bir şekilde 5 seneye uzadı. İstanbul Erkek Lisesi’nde okumamın benim için bir nasip ve hayırlı bir ikbal olduğunu düşünüyorum.

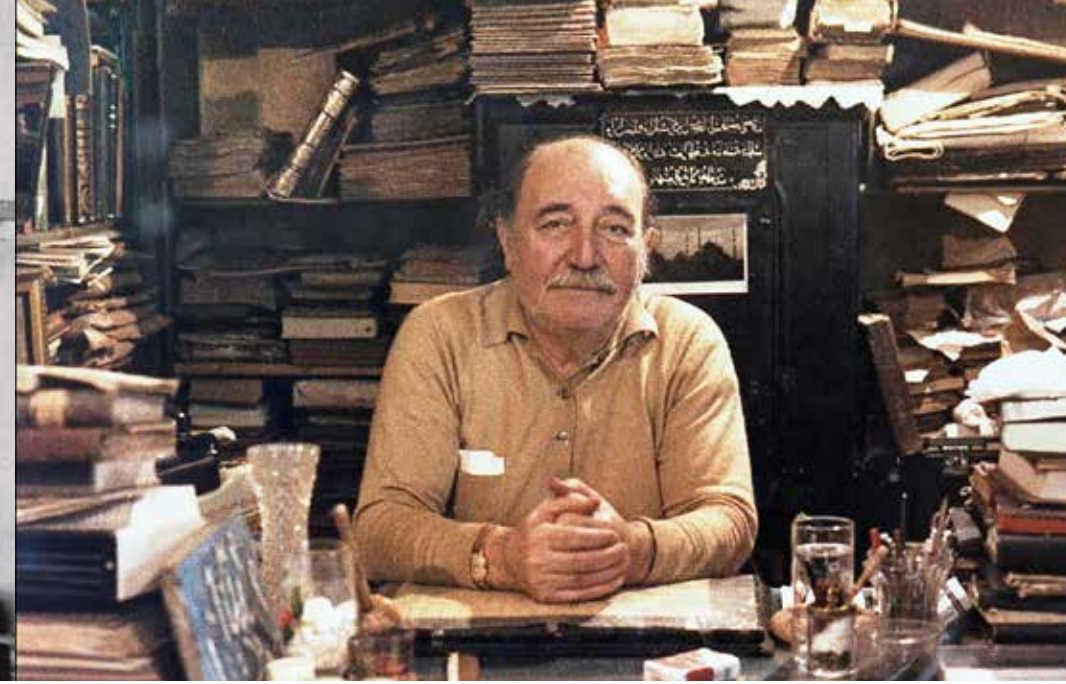
Nurettin Topçu

Lise yıllarından hatırladıklarınızı sorsam... Orada muhteşem hocalarım oldu, muhteşem bilgiler öğrendim. Rıfkı Melûl Meriç, Hakkı Süha Gezgin, Salim Rıza Kırkpınar, Nurettin Topçu gibi büyük isimleri orada tanıdım. Mesela Hakkı Süha Gezgin divan edebiyatının hayranı bir insandı, kendi de şairdi. Felsefeyi ilk kadın felsefecilerimizden Sorbonne mezunu Keyise İdalı hanımefendiden okudum. Son derece disiplinli, ciddi bir kadındı. Cemil Meriç’e de hocalık etmiş. Aynı şekilde Cemil Sena Ongun da felsefe hocamızdı. Dersini ibadet edercesine, vecd içinde sallanarak anlatırdı. Bunlar hatırlayabildiklerim. Okulumuz Türkiye’de en üst seviyede eğitim veren kurumların başında geliyordu. Başarılı isimler çıktı oradan, mesela aklıma hemen geldi diye söylüyorum, ömrü uzun olsun Doğan Hızlan sınıf arkadaşımdı. İyi bir münekkittir. Elbette bu isimlerin içinde merhum Nurettin Topçu’nun yeri bende başkadır.

Nurettin Topçu’ya sonra tekrar geleceğiz, buradan üniversite yıllarınıza geçmek istiyorum. İstanbul Hukuk’tan mezun oldunuz. Bu tercihinizde kimin etkisi oldu? Evet. Babamın ticari bir hayatı içinde danıştığı, fikir alışverişinde bulunduğu hukukçu arkadaşları vardı. Hukuk ticari faaliyetlerin önemli bir ayağını oluşturuyordu. Kendimi bu alanda yetiştirmem gerektiğini düşündüm,

“PAKDİL SAYESİNDE NECİP FAZIL’IN BÜYÜK DOĞU’SUYLA TANIŞTIM. MARMARA KIRAATHANESİ’NE DE BENİ İLK O GÖTÜRDÜ. BURADA DA SEZAI KARAKOÇ VE DİĞER DEĞERLİ İSİMLERLE TANIŞTIM. KANAATİMCE MERHUM PAKDİL’İN BATI DÜŞÜNCESİNE VUKUFİYETİ NEREDEYSE NECİP FAZIL BEY’DEN DAHA İLERİ SEVİYEDEYDİ.”

Muzaffer Ozak

babam da bu alana yönelmemde beni teşvik etti. İstanbul Hukuk Fakültesi’nin sınavını kazandım ve derslere başladım. Ancak oradaki ilk günümde öyle bir olay yaşadım ki hiç unutamam: İlk dersimiz oldukça büyük bir amfideydi. Amfinin ön sıralarında İstanbul’un en elit ailelerine mensup oldukları hâllerinden anlaşılan kıslı erkekli bir grup oturuyordu. İçimde heyecanla karışık tuhaf bir duygu vardı, çünkü alışık olmadığım, bana çok farklı gelen bir ortamdaydım. Evvela ön tarafta, bu grubun arasında bir yere oturmaya niyetlendim. Hepsi birden bana şöyle bir baktılar, enimi boyumu süzdüler. Anadolu’dan gelmiş kaba saba bir çocuğum tabii. “Burası meşgul, oturamazsın.” dediler. Ben de kısa bir duraksama yaşadım. İşte o anda amfinin arka kısımlarından gür bir ses yükseldi: “Hey dost!” Başımı kaldırıp sesin geldiği yere, yukarı doğru bakınca, kısa boylu, dolgun çehreli birini gördüm. “gelin, sizin yeriniz burası!” dedi bana.

Kimdi o genç? Nuri Pakdil’di. Bu hadise, hayatımın en önemli dönüm noktalarından biri oldu. Ön sıraya otursam nasıl bir hayat yaşardım, kestiremiyorum. Ancak arka sıralardan yükselen o çağrıya icabet etmemle birlikte yörüngem tamamen değişmişti. Yanlış hatırlamıyorsam, 1962’de mezun olana kadar Nuri Bey’le devamlı birlikteydik. Onun dostluğundan aldığım tadı hiçbir şey veremedi bana. Daha sonra bürokrasideki yıllarında da

“KÜLLÜK OSMANLI’NIN SON YILLARIYLA CUMHURİYET’İN İLK YILLARINDA YETİŞMİŞ MÜNEVVER, SANATÇI TAKIMININ 1950’LERE KADAR UĞRAK MEKÂNIYDI. ÜNİVERSİTENİN YANI SIRA PERTEVNİYAL, VEFA, İSTANBUL LİSELERİNİN HOCALARI, TALEBELERİ, BABIALİ’NİN GAZETE, YAYINEVİ, MATBAA ÇALIŞANLARI BURAYA UĞRARLARDI. KÜLLÜK’TE HER TÜRDEN İNSAN OLURDU, ŞİMDİKİ MANADA İDEOLOJİK BİR AYRIM YOKTU.”

münasebetimiz sürdü. Onun sayesinde Necip Fazıl’ın Büyük Doğu’suyla tanıştım. Marmara Kırathanesi’ne de beni ilk o götürdü. Burada da Sezai Karakoç ve diğer değerli isimlerle tanıştım. Kanaatimce merhum Pakdil’in Batı düşüncesine vukufiyeti neredeyse Necip Fazıl Bey’den daha ileri seviyedeydi. Kendisi Maraş’ta doğup büyümesine rağmen ana dili gibi Fransızcaya hâkimdi. Müthiş çeviriler yapardı. Bana tebriklerinde antikapalist, antikomünist, antiempyralist, işe ne kadar anti varsa teker teker sayar, “bu hissiyatla seni selamlıyorum” derdi.

Nihayet söz Marmara Kırathanesi’ne geldi... Burası, 50’lerin ortalarına doğru Beyazıt Meydanı’nda meşhur müdavimleriyle İstanbul’un en önemli kültür ve sohbet mekânı olarak işleyen Küllük Kırathanesi’nin kapanmasıyla

kuruluyor değil mi? Önce Küllük’ü sorsam size?

Evet, Küllük’ü de gördüm. Ancak burada fazla vakit geçirmek nasip olmadı. Üniversitenin karşısında, Beyazıt Camii’nin yanında, Emin Efendi Lokantası’nın önünde, deniz cihetine bakan bir yerdeydi. Önünde tramvay durağı vardı. Emin Efendi Lokantası tipik bir Osmanlı mutfağıydı, Yahya Kemal’i, Ahmet Hamdi Tanpınar’ı burada yemek yerken görebilirdiniz. Hacı Muzaffer Ozak merhumdan nakleyim: sahibi Emin Bey, kendi zararına da olsa lokantanın kalitesini, itibarını korumaya çalışır, yemek yemeye gelen bütün üniversite profesörlerine, hocalarına şevkle hizmet edermiş. Yakın dostlarımdan Reşat Şen de talebeyken 1954-55’lerde komi olarak burada çalıştı. Küllük kısaca Osmanlı’nın son yıllarıyla Cumhuriyet’in ilk yıllarında yetişmiş münevver, sanatçı takımının 1950’lere kadar uğrak mekânıydı. Üniversitenin yanı sıra Pertevniyal, Vefa, İstanbul liselerinin hocaları, talebeleri, Babıali’nin gazete, yayınevi, matbaa çalışanları buraya uğrarlardı. Küllük’te her türden insan olurdu, şimdiki manada ideolojik bir ayrım yoktu. Gittiğinizde mesela İbnülemin’i, Nazım Hikmet’i, Necip Fazıl’ı, Yahya Kemal’i, Nurullah Ataç’ı, Peyami Safa’yı, Hilmi Ziya Ülken’i, Abdülbaki Gölpınarlı’yı daha pek çok ismi burada görebilirdiniz. 1960’lardan sonra İstanbul’un kültürel muhitlerinde ayrışmalar, gruplaşmalar belirginleşti. Bu manada Marmara Kiraathanesi tam olarak öyle olmasa da daha çok sağ görüşlü gruplara yakıştırılan bir mekândır. Buna paralel Beyoğlu’nda mesela sol muhit kendine özgü bir çevre oluşturmuştur.

Marmara Kiraathanesi’ne hâkim havadan biraz söz edebilir misiniz? Marmara benim için bir medrese mi yoksa bir tekke miydi? Layıkıyla nasıl ifade edebilirim, bilmiyorum. Ancak burasının hepimizin hayatında derin izler bıraktığından eminim. Evvela Marmara, her şeyden önce üniversite

profesörlerinden talebelerine, şairinden, yazarından emeklisine, istisnasız bütün aykırı fikirlerin, müdekkik ve münekkitlerin bulunduğu bir yerd. Burada her vakit bir anlatan ve onu dinleyen birileri muhakkak bulunurdu.

Marmara’nın caddeye bakan bir ön kısmı vardı. Tavlacılar, damacılar yukarı katta otururdu. Orta kısımda da bilardo masaları vardı. Biz ön kısımda camın kenarına yaklaşık 50 kişi dip dibe bir sohbet cemaati hâlinde otururduk. Kalorifer bazen kesilirdi. En çok çayı, üşümesinler diye cama yakın oturanlar içerdi. Çaycı Hulusi Efendi, Marmaratörlerin içtiği çayı farklı bir demlikte yapardı. Ocaktan çıkan çayı evvela kendisi dener, rengini, tadını beğendiyse bardağını tepside yarım bırakıp çayları dağıtmaya başlardı. Hangi köşeye ne vereceğini çok iyi bilirdi. Ziya Nur Bey Hulusi Efendi’nin getirdiği çaya hiç itiraz etmezdi.

Marmaratörler kimlerdi?

Esasen Marmaratörleri üçe ayırmak lazımdır. Biri emekliler grubuydu ki onlar öğleden sonra saat 2’de gelirler, akşam 6’ya kadar orada oturur sohbet ederlerdi. Akşam 6’dan 9’a kadar olan bir grup daha vardı ki onlar daha ziyade üniversite hocaları, asistanları, yazarlar,

“MARMARA BENİM İÇİN BİR MEDRESE Mİ YOKSA BİR TEKKE MİYDİ? LAYIKIYLA NASIL İFADE EDEBİLİRİM, BİLMİYORUM. ANCAK BURASININ HEPİMİZİN HAYATINDA DERİN İZLER BIRAKTIĞINDAN EMİNİM. EVVELA MARMARA, HER ŞEYDEN ÖNCE ÜNİVERSİTE PROFESÖRLERİNDEN TALEBELERİNE, ŞAİRİNDEN, YAZARINDAN EMEKLİSİNE, İSTİSNASIZ BÜTÜN AYKIRI FİKİRLERİN, MÜDEKKİK VE MÜNEKKİTLERİN BULUŞTUĞU BİR YERDİ.”

“MARMARATÖRLERİ ÜÇE AYIRMAK LAZIMDIR. BİRİ EMEKLİLER GRUBUYDU Kİ ONLAR ÖĞLEDEN SONRA SAAT 2’DE GELİRLER, AKŞAM 6’YA KADAR ORADA OTURUR SOHBET EDERLERDİ. AKŞAM 6’DAN 9’A KADAR OLAN BİR GRUP DAHA VARDI Kİ ONLAR DAHA ZİYADE ÜNİVERSİTE HOCALARI, ASİSTANLARI, YAZARLAR, EDEBİYATÇILAR, SİYASETÇİLER OLURDU.”

Karagümrük'teki Nureddin Cerrahi Tekkesi

edebiyatçılar, siyasetçiler olurdu, Erol Güngör, Mehmet Genç, Ali İhsan Yurt, Dündar Taşer, Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu, M. Şevket Eygi, Sedat Umran, Osman Akkuşak gibi isimler bu gruba dâhildiler. Arada bir uğrayan Necip Fazıl’ı, Sezai Karakoç’u da burada anabiliriz. Sezai Bey’in, Allah ömrünü artırsın*, ayrı bir masası ayrı bir grubu vardı. Kendi meşrebinde gençlerle oturur, diriliş düşüncesini onlara anlatırdı. Bunun dışında meselelerle meşgul olmazdı. Necip Fazıl gibi bazen uğrayan önemli isimler arasında Osman

Yüksel Serdengeçti, Galip Erdem Fethi Gemuhluoğlu ilk aklıma gelenler. Bir de Dr. İzzeddin Şadan gelirdi, kendisi Freud’un asistanlığını yapmış, psikanaliz yöntemini Türkiye’de ilk o kullanmıştı. Üçüncüler ise kahvenin coşkusu, neşesini temsil eden gruptu ve akşam 9’dan sonra gelirlerdi. Umumiyetle onlar Beyazıt Camii’nin müdavimlerinden, burasının fikriyatını ve düşüncesini temsil eden huffaz, mevlithan grubundan kimselerdi. Bu grubun başını Hacı Muzaffer Ozak çekerti. İçlerinde çok renkli, enteresan adamlar vardı. Nusret Yeşilçay, Aziz Bahriyeliler, Mustafa Taşkesen...

Siz tam olarak hangi gruba mensuptunuz?

Tabir caizse avare kasnak gibi, bütün grupları dolaşırdım. Bazen Ziya Nur Aksun beyin tarih sohbetlerine, Nuri Karahöyük’ünün tahlil ve tenkitlerine katılır, bazen de Necip Fazıl Bey’den iktibas edilen bazı konuları bizlere tekrar eden Hilmi Oflaz beyin füyûzatından istifade ederdim. Necip Fazıl beye muhabbeti yabancı ifrat boyutundaydı. Onun gibi bıyığını düzelttirir, ses tonunu onun ses tonuna benzetmeye çalışırdı. Necip Fazıl beyden bahsederken sanki namaza duracak bir imamın kıyafetini değiştirmesi gibi, bütün hâl ve hareketini değiştirir, bambaşka bir surete bürünürdü. Her davranışı ile Necip Fazıl’ın temsilciliğini ve müvezziliğini yerine getirme sorumluluğunu ve heyecanı yaşırdı. Tahsili olmayan bu zatın, üstattan aldığı müsaadeyle anlı şanlı profesörlerin, münekkitlerin, münevverlerin önünde hayli edibane nutuklar atmasını, hayranlıkla izler, hayrete düşerdim. Hayatımda gördüğüm en enteresan adamlardandı. Bir kahraman diyebilirim onun için, yüreğinde Don Kişotvari bir şövalyelik taşırdı. İlginç tahlillerle, müthiş bir inançla, geleceğin müjdesini verirdi.

Hilmi Oflaz’ı anmak güzel oldu.

Bir keresinde hiç unutmuyorum Necip

Fazıl Bey kendisini takdim etmesi için Aydınlar Ocağı’nın açılışında Hilmi Oflaz’a söz vermiş, o her biri alanında devleşmiş profesörler, Ayhan Songar, Süleyman Yalçın ve Sabahattin Zaim gibi isimlerin karşısında kendinden emin tavırlarla müthiş bir takdim yapmıştı. Bütün bir gün hazırlanmış, bıyığını Necip Fazıl gibi düzeltmiş, gömlek giymiş, kravat takmış. Hepsı üstada güzel gözükmek için.

Çoğu zaman gece ikilere kadar süren sohbetlere Hilmi Oflaz da kalırdı. Kahve kapanıp herkes dağılınca benim görevim, günün olaylarını bir Osmanlı divanı kültürü içerisinde tahlil ve tertip ederek sohbeti bağlayan Ziya Nur Bey'i gece 2 vapuruna yetiştirmek, Hilmi Bey'i de Boğaziçi Köprüsü’nün oraya kadar getirip bırakmaktı. Hilmi Bey, oradan bir kayık, sandal ne varsa bulur, karşıya, Kandilli’ye geçerdi. Vefatından sonra da üstadını terk etmedi, Necip Fazıl’ın mezarının hemen alt tarafına defnettik onu.

Nurettin Topçu’ya yeniden dönersek... Nurettin Topçu Marmara’ya hiç gelmezdi, uğramazdı bile. Onun kurucusu olduğu Hareket dergisi etrafında şekillenen ayrı bir grubu vardı. Fransa’da eğitim görmüş, Sorbonne Üniversitesi’nde felsefe doktorasını yapmış ilk Türk bilim insanıydı. Orada hareket felsefesinin kurucusu Maurice Blondel’i tanımış, tabir caizse fikren ona intisap etmiş, onunla çalışmış. Ben onun hayat öyküsünü, özgün tavrını, o zaman Aydın Yalçın ve Nilüfer Yalçın’ın çıkarttığı Forum mecmuası vardı, orada Üniversitelerimiz adlı bir makaleden ayrıntılı olarak öğrenmiştim. Paris’te mezuniyet töreninde okul birincisi olarak kürsüye davet ettiklerinde Türk bayrağının asılması ve İstiklal Marşı’nın okunmasını istemiş. Orada kalıp ilmî çalışmalarına devam etmesini çok istemişler, ancak kabul etmeyip Türkiye’ye dönüyor ve Galatasaray’da hocalığa başlıyor. Burada bir süre sonra da Gümüşhaneli Tekkesi şeyhlerinden

Abdülaziz Bekkine Efendi’nin feyzine kapılıyor. Bu zat ile beraber hemhal oluyor.

Nurettin Topçu’nun özel sohbetlerine katılır mıydınız? Evet; evindeki sohbetlerine giderdim. Kadırga tarafında oturdular. Validesi muhterem bir kadındı, bize çay hizmetinde bulunurdu. Her defasında sayımızı nasıl tutturuyor diye şaşırırdım. Sonra fark ettim, meğer kapının önündeki ayakkabılarımızı düzeltir, güzelce silermiş. Ayakkabı sayısından anlarımış kaç kişi olduğumuzu. Nurettin Bey, İsyen Ahlakı’nı yazmıştı ama ondan bahsetmekten çekinirdi. Çünkü memlekette sıkıntılı birçok sosyal hadisenin şahidi olmuştu, temkinli bir insandı. Kendisini tanımaktan şeref duydum, sohbetlerinden istifade ettim.

Bu Marmara’nın dışında başka uğradığınız, devam ettiğiniz muhitler oldu mu? Ben de Topçu’nun izinden Gümüşhaneli Tekkesi’ne gittim. Abdülaziz Bekkine Efendi’yi görmek nasip olmadı ama Mehmed Zahit Kotku Efendi’yi tanıdım. Bazı arkadaşlarım kendisini “yaşayan üniversite” diye tanımlıyorlardı, ancak

Necip Fazıl Kısakürek

“HİLMİ OFLAZ’IN, ÜSTATTAN ALDIĞI MÜSAADEYLE ANLI ŞANLI PROFESÖRLERİN, MÜNEKKİTLERİN, MÜNEVVERLERİN ÖNÜNDE HAYLİ EDİBANE NUTUKLAR ATMASINI, HAYRANLIKLA İZLER, HAYRETE DÜŞERDİM. HAYATIMDA GÖRDÜĞÜM EN ENTERESAN ADAMLARDANDI. BİR KAHRAMAN DİYEBİLİRİM ONUN İÇİN, YÜREĞİNDE DON KİŞOTVARI BİR ŞÖVALYELİK TAŞIRDI.”

“MARMARATÖRLERİN ÇOĞU, HİLMİ OFLAZ, MEHMED NİYAZİ BEY GİBİ İSİMLER, ÇORLULU ALİ PAŞA MEDRESESİ İÇİNDEKİ ERENLER’E, İLESAM’A, TÜRK OCAĞI’NA DEVAM ETTİLER. DAHA SONRA BU MUHİTLERE YAZARLAR BİRLİĞİ VE SÜLEYMANİYE EKLENDİ. MARMARA GELENEĞİNİ YAŞATACAK KÜLTÜR DEĞERLERİNİ YENİ MEKÂNLARA MAALESEF LAYIKIYLA TAŞIYAMADIĞIMIZI DÜŞÜNÜYORUM.”

ben onu koyu bir tasavvuf fikriyatının temsilcisi olarak görüyordum. Orada en çok namazlardan sonra oluşturulan zikir halkasının içinde bulunmanın zevkini, heyecanını yaşırdım. Ondan sonra, Hacı Muzaffer Ozak’ın Karagümrük’teki Nureddin Cerrahi Tekkesi’nde türbedar ve postnişin olarak vazifelendirilmesi esnasında yanında bulundum. Tekkeyi kendi şahsına münhasır bir ilim ve irfan meclisine dönüştürme mücadelesinin ve muhabbetinin tanığı oldum. Önceki şeyh Fahreddin Efendi, ufak tefek, enteresan bir zattı. Onu tanıdığımda 80 küsur yaşındaydı. Hanımıyla birlikte küçük kulübemsi bir evde oturuyor, türbedarlık yapıyordu. Fahreddin Efendi, çok iyi bir rüya tabircisiydi. O civarda bütün eşhas onun bu vasfını bilirdi. İstanbul’un tanınmış isimleri, sayılı zenginleri bizzat gelir, ondan rüya tabiri isterlermiş. Muzaffer Ozak tekkeyi ondan devralınca, tamirini yaptırdı, canla başla ihya etmeye çalıştı. Cemaatini artırmak için davetkâr bir tavır benimsedi. Otoriter davranmazdı, hoşgörülü bir insandı. Aynı zamanda sahaftı, Sahafılar Çarşısı’nın canlanmasında emekleri büyüktür.

Marmara Kiraathanesi’ne de devam ediyor bu arada değil mi? Aslında 67’den sonra orayı terk etti. Çünkü tekkeyle birlikte kendine mahsus bir ortam oluşturmuştu. Ziya Nur Aksun Bey ile birlikte, “Hadi bir de hazreti ziyaret edelim” der, çıkar Karagümrük’e giderdik. Hacı Muzaffer Bey’in sohbeti yalnızca dinî konularda olmazdı, dogmatik biri de değildi. Hayatın içinde hemen her meseleyi taklitleriyle, esprileriyle anlatabilir, dinleyenleri kendisine bağlamasını bilirdi.

Marmara’nın bitişi nasıl oldu? Oranın sahibi Abdülkerim Bey vefat

edince tenkis davası açıldı. Orada milliyetçi fikirli Marmaratörlerden bir kısım genç sohbet geleneğini devam ettirmek amacıyla ucuz bir bedelle orayı aldılar. 90’lı yıllara gelmeden de tamamen kapandı. Daha sonra Marmaratörlerin çoğu, Hilmi Oflaz, Mehmed Niyazi Özdemir gibi isimler, Çorlulu Ali Paşa Medresesi içindeki Erenler’e, İLESAM’a, Türk Ocağı’na devam ettiler. Daha sonra bu muhitlere yazarlar Birliği ve Süleymaniye eklendi. Marmara geleneğini yaşatacak kültür değerlerini yeni mekânlara maalesef layıkıyla taşıyamadığımızı düşünüyorum. Hoş, Ziya Nur, Mehmed Niyazi, Hilmi Oflaz, Filozof Cemal beyler, Nuri Karahöyükülü gibi ahbablar, değerli zatlar hayatımızdan bir bir çekilince sohbetlerin eski tadı kalmadı. Bu insanların yeri nasıl dolacak? Mekânların kıymeti içindeki insanlarla ölçülür sözü boşa değildi.

Şu an devam ettiğiniz bir meclis var mı? Ben arada bir Horhor’da, Marmaratörlerden kalan küçük bir grubun müdavimleri arasında olduğu Ozanlar’a gider otururum. Bir de Marmara’nın sonlarına yetişmiş bir Rindan ekibi var, yakın zamana kadar Süleymaniye’de toplanırlardı, onlarla hasbihal ederim. Fatih Belediye Başkanı M. Ergün Turan Bey’in, bu tip ilim irfan meclislerine, kültürel mekânlara çok değer verdiğini, bu havayı yaşatmak, ihya etmek istediğini biliyorum. Kendisini kutluyorum. Fatih’te sohbet geleneği asla kesilmez.

Teşekkür ederiz, çok kıymetli vaktinizi bize ayırdınız. Ben teşekkür ederim. 🗡

*Bu söyleşi Sezai Karakoç'un vefatından önceki bir tarihte yapılmıştır.

FATİHLİ BESTEKÂRLAR – III

♦ **HARUN KORKMAZ**
MUSİKİ VE KÜLTÜR TARİHÇİSİ- MÜZİSYEN

**KARİYERİNE ŞARKI
BESTELEYEREK
BAŞLAYAN İSMAİL DEDE
EFENDİ’NİN ESERLERİ,
TÜRK MUSİKİ TARİHİNDE
HİÇBİR BESTEKÂRIN
ESER DAĞARINDA
GÖRÜLMİYEN BİR
TÜR ÇEŞİTLİLİĞİNE
SAHIPTİR. DEDE,
MEVLEVÎ ÂYİN-İ ŞERÎFİ,
DURAK, SAVT, CAMÎ VE
TEKKE İLÂHÎLERİ GİBİ
BİRBİRİNDEN FARKLI
TEKNİK VE İŞLEVE SAHİP
BESTE TÜRLERİNDE
MÜKEMMEL ESERLER
VERMİŞTİR.**

İSMAİL DEDE EFENDİ

Dede Efendi 3. Selim’in huzurunda

Türk musiki tarihinin büyük bestekârlarının başında gelen ve Dede Efendi olarak nam salan Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi, 9 Ocak 1778’de Şehzadebaşı civarında bir evde dünyaya geldi. Babası Süleyman Ağa, Sayda valisi Bosnalı Cezzar Ahmed Paşa’nın mühürdarlığında bulunmuş ise de Rauf Yektâ’nın *Esâtîz-i Elhân*’da aktardığına göre, Paşa’nın gaddar ve kan dökücü bir kimse olmasından dolayı hizmetinden istifa edip İstanbul’a gelmiş ve Şehzadebaşı’ndaki Acemoğlu Hamamı’nı satın alarak hamamcılıkla geçinmeye başlamıştı. Süleyman Ağa İstanbul’a geldikten bir müddet sonra Rukiye isminde bir hanımla evlenmiş ve bu izdivaçtan dünyaya gelen oğullarına, Kurban Bayramı’nın birinci günü doğduğu için ‘İsmail’ adını vermişlerdir.

İsmail 3-4 yaşlarında iken babası Acemoğlu Hamamı’nı satmış ve bugün Kocamustafapaşa’daki Çevre Tiyatrosu’ndan Odabaşı’na doğru giden caddeye ismini vermiş olan Altımermer mevkiinde, Ramazan Efendi Camii ile Hekimoğlu Ali Paşa Camii arasında kalan bir sokakta ismi yaşayan ‘Kurusebil’ Mahallesi’ndeki Çavuş Hamamı’nı satın almış ve ailesiyle birlikte o civardaki bir eve nakletmiştir. İsmail sekiz yaşına gelince Hekimoğlu Ali Paşa Camii’nin bitişiğindeki Çamaşırcı Mektebi’ne başlamış ve ilk öğrenimini orada tamamlamıştır. Mektepte sesinin güzelliği ve ‘ilâhîcibâslık’taki başarısıyla dikkat çekmekteydi. O civarda konağı bulunan dönemin musiki üstatlarından Uncuzâde Seyyid Mehmed Emin Efendi, çocuklarından birinin Çamaşırcı Mektebi’ne başlaması sebebiyle İsmail’i tanımış ve sahip olduğu üstün musiki kabiliyetini fark edip, bu seçkin talebesine kadim üstatların birçok güzide eserini meşk etmiştir. Mehmed Emin Efendi, İsmail’e evlat gözüyle baktığından musiki terbiyesine dikkat ettiği kadar istikbalinin teminini de düşünmüş ve on dört yaşına gelmiş olan İsmail’in Başmuhasebe Kalemi’ne çırak olmasına yardımcı olmuştur. İsmail, yedi sene kadar hem bu kaleme hem Uncuzâde’nin derslerine devam etmekle beraber pazartesi ve perşembe günleri de Yenikapı Mevlevihanesi’ne gitmiş ve o tarihlerde dergâhın postnişîni olan Ali Nutkî Dede Efendi’den musikinin inceliklerini öğrenmeye başlamıştır. İlk iş olarak musiki öğrenimi

sebebiyle dergâha devam, sonraları Mevlevîlerin haftalık merasimleri demek olan “mukabeleler”e iştirak etmeye başlayan İsmail, Mevlevîliğe ilgi duymaktaydı. Mevlevîliğe olan sevgisi günden güne kuvvetlenince nihayet bu isteğine karşı duramadı ve Ali Nutkî Dede’ye bağlandı, Yenikapı Mevlevîhânesi’nde, 1001 gün sürecek olan Mevlevî çilesine girdi.

Dede Efendi çileye girdiğinin ikinci senesinde en nefis eserlerinden biri olan “Zülfündedir benim baht-ı siyâhım” mısraı ile başlayan meşhur Bûselik şarkısını besteler. Kısa zamanda tutulan ve kulaktan kulağa yayılan şarkının şöhreti gittikçe artar ve kendisi de bestekâr olan, musikişinasların büyük hâmîsi III. Selim’in huzurunda okunur. Şarkı padişahın pek hoşuna gittiğinden bestekârının saraya çağrılmasını arzu eder. Bunun üzerine padişahın yakınındaki musiki üstatlarından Vardakosta Ahmed Ağa –kendisi de Mevlevîdir–, dergâha gelir ve padişah buyruğunu iletip müsaade isteyince Şeyh Efendi, “*Emirleri baş üstüne ancak, kendileri çilededir, çilesi de iki seneye erişti, tarîkimizin usûlüne göre gece dışarıda kalamaz, rica ederim herhâlde akşam ezanından evvel dergâha dönsün...*” der ve Derviş İsmail’i Ahmed Ağa’ya teslim ederek padişaha gönderir. Üçüncü Selim, İsmail’i derhal huzuruna kabul eder, takdir ve iltifatlardan sonra Bûselik şarkısını okutur. Şarkı padişahın çok hoşuna gider, bir defa daha okumasını ister, sonra üçüncü defa okutur. O kadar hoşlanır ki, Derviş İsmail’i ihsana gark eder ve vaktinde dergâha geri gönderir.

Derviş İsmail 6 Mart 1801’de çile süresini tamamlayarak Dede unvanını aldı ve dergâhın kendisine ayrılan bir ‘hücre’sinde yaşamaya başladı. Yenikapı Mevlevîhanesi’nde hücrede oturanlar zümresine dâhil olduktan sonra, bilhassa mukabele günlerinde odası ondan yararlanmak için

gelen musiki heveskârlarıyla dolup taşmaya başlamıştı. Dede Efendi bu yıllarda birçok eşsiz eserler meydana getiriyor ve bu eserler dergâha gelen öğrencileri vasıtasıyla İstanbul’un musiki toplantısı yapılan muhtelif mahallerinde yayıldıkça, namının büyük bir şöhret kazanmasına sebep oluyordu. Sultan III. Selim, Dede’yi tekrar huzuruna kabul etmiş ve yakınında bulunan marifet sahibi kimselere verilen ‘müsâhib-i şehriyârî’ unvanı ile taltif etmiş ve çok geçmeden Dede’yi Hünkâr Başmüezziniği’ne getirmiştir.

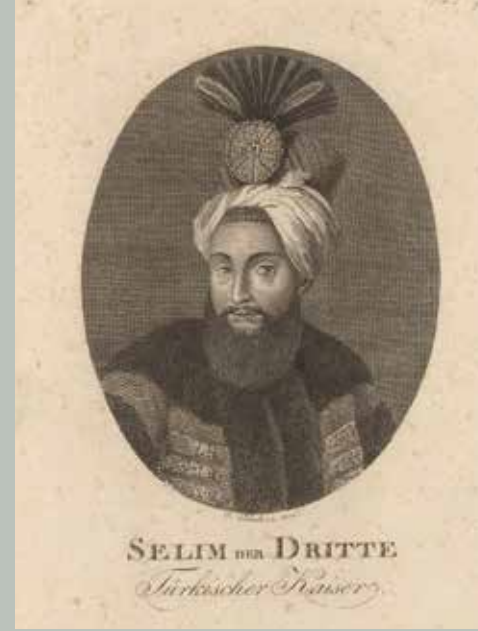
Dede Efendi, 1802’nin Nisan’ında, saraylı Nazlıfer Hanımefendi’yle evlenmiştir. Dede evlenince dergâhtaki hücresinin terk ederek Akbıyık mahallesinde kiraladığı bir evde oturmaya başlamıştı. Mukabele günleri olan pazartesi ve perşembeleri düzenli olarak dergâha devam ediyor, gündüzleri kendine mahsus hücrede öğrencilerinin musiki öğrenimiyle meşgûl oluyor, akşam ise mukabelede âyîn-i şerîf ve na’t okuyordu.

Ağustos 1804’ta Dede Efendi’nin çok sevdiği şeyhi Ali Nutkî Dede Efendi ahirete irtihal eder. Nutkî Dede’nin irtihalini takip eden yıllar Dede’nin hayatının en buhranlı çağlarıdır. 1805’te, 3 yaşına yeni ayak basmış olan oğlu Salih’i kaybeder. 3 sene sonra annesi Rukiye Hanım vefat eder. 1810’da ise 6 yaşındaki evlâdı Mustafa’yı toprağa verir. 28 Temmuz 1808’de, 1807’de tahttan indirilen 3. Selim şehid edilir. Hem ailesindeki acılar hem de memleketin hâl-i pür-melâli, Dede Efendi gibi hassas tabiatlı, özel bir insanı derinden etkilemiştir. Bu dönemde bestelediği eserleri incelerken, duygu durumundaki bu tablo göz ardı edilmemelidir. Nitekim, oğlu Salih’in vefatı üzerine 1805’te bestelediği Beyâtî makamındaki “Bir gonçe-femin yâresi vardır ciğerimde” mısraı ile başlayan murabba bestesi, musikinin en yüksek burcuna daha pek

DEDE EFENDİ ÇİLEYE GİRDİĞİNİN İKİNCİ SENESİNDE “ZÜLFÜNDEDİR BENİM BAHT-I SİYÂHIM” MISRAI İLE BAŞLAYAN VE EN NEFİS ESERLERİNDEN SAYILAN MEŞHUR BÛSELİK ŞARKISINI BESTELER.

Yenikapı Mevlevihanesi

Sultan III. Selim, Christian Schule, 1806 Rijks Müzesi

Dede Efendi

genç bir çağında adım atmış olan bu büyük sanatkârın hüznünün, ses ve melodi unsurlarıyla örülmüş asil bir terennümüdür.

Devlet-i Aliyye 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın kapatılması ile netameli günlerini bir nebze olsun geride bırakınca, padişah II. Mahmud da nisbeten huzura kavuşan bu ortamda, 1826’nın temmuzunda, bir perşembe günü Yenikapı Mevlevîhânesi’ndeki mutat mukabele merasimine iştirak eder. Mevlevîhânedeki karşılaştığı ve şehzadelik yıllarından tanıdığı İsmail Dede’yi hatırlar ve kendisine müsahiplik teklif ederek yanına alır. Dede, II. Mahmud’un vefatına kadar onun en yakın çevresinde bulunmuş, musiki icra etmiş, talebe yetiştirmiştir. Gördüğü yüksek iltifatın da tesiriyle pek çok âyîn-i şerîf, klasik takım, şarkı, türkû, ilâhî gibi nev’lerde oldukça zengin bir repertuvar yaratmıştır. Sultan Mahmud 1839’da vefat edince oğlu Sultan Abdülmecid tahta geçmiş, Dede Efendi onun devrinde de müezzinbaşılık vazifesine devam etmiş ve haftanın belli günlerinde icra edilen fasılları idare etmiştir.

Dede Efendi 1846 yılında, talebeleri Dellâlzâde İsmail, Mutfazâde Ahmed Efendiler ve saraydaki musikişinas arkadaşlarından saz eserleri bestekârı Tanburî Zeki Mehmed Ağa’yla birlikte hacca gitti. Hac ibadetini tamamlamasının hemen akabinde, hicrî takvime göre 10 Zilhicce 1262’ye tekabül eden 29 Kasım 1846’da, şiddetli bir salgına dönüşerek ortalığı kasıp kavuran Tifo hastalığına yakalananmış, akşam ezanı sıralarında fenalaşmış ve nihayet aynı gece sabaha karşı ruhunu teslim etti. Zeki Mehmed Ağa da yine aynı günlerde hastalanarak vefat etti. Mekke’de Hazret-i Hatice’nin ayaklarının dibine defnedilen Zeki Mehmed Ağa ve İsmail Dede Efendi’nin kabri, büyük Vehhâbî kıyımına kurban gittiği için bugün maalesef kayıptır.

Dede Efendi’nin Bestekârlığı
İsmail Dede Efendi’nin eserleri, Türk musiki tarihinde hiçbir bestekârın eser dağarında görülmeyen bir tür çeşitliliğine sahiptir. Bilebildiğimiz kadarıyla bestekârlık kariyerine şarkı besteleyerek başlayan Dede, ömrü boyunca şarkı bestelemeye devam edecektir. Üslûp ve usûl çeşitliliği

bakımından hayli zengin bir görünüm arz eden 100 civarında şarkısının notası elimizdedir.

Avrupa Klasik Müziği’nin II. Mahmud’un reformlarıyla Osmanlı kültür dünyasında tanınmaya başladığı evrelerde bestelediği, “Kâr-ı Nev”i ile “Yine bir gülnihâl”, “Yüzündür cihânı münevver eden” gibi vals ritmindeki şarkıları onun güncel sanat ortamına rahatça uyum sağlayabildiğinin renkli örnekleridir. Bugün bile sıkça icra edilen Hicaz makamındaki Semâî şarkısı “Ey büt-i nev-edâ” ise, Dede’nin çağları aşan popülerliğinin açık bir numunesidir.

Dede Efendi 20’li yaşlarından itibaren, kâr, nakış, beste ve semâî gibi klasik beste türlerinin muhtelif formlarında külliyetli miktarda eser bestelemiştir. Bestelediği eserler, ait oldukları makam ve usûl dünyasının belkemiği hâline

gelmiş, repertuarın kıymetli hazineleri olarak varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir.

Dede Efendi’nin bestekârlığının bir diğer kuvvetli cephesi, dinî eser bestekârlığıdır. Dede, Mevlvî âyîn-i şerîfi, durak, savt, cami ve tekke ilâhîleri gibi birbirinden oldukça farklı teknik ve işleve sahip olan beste türlerinde mükemmel eserler vermiştir. Dede Efendi’ye aidiyetini onun devrinde kaleme alınmış ilâhî mecmuaları başta olmak üzere sair kaynakları kullanarak tesbit edebildiğimiz 40 kadar ilâhî, bugün notasıyla elimizdedir. Bunların içinde fevkalâde saltanatlı, mutantan camii ilâhîleri ve mevlid tevşihlerinin yanında, muhtelif tarikatlerin âyîn ve merasimlerinde okunan, farklı zikir türlerine eşlik edebilecek mahiyette ilâhîler bulunmaktadır.

Dede Efendi’nin Mevlvî âyîn-i şerîfi

Dervişlerin Dansı, J.S. Mayer, 1855

Dede Efendi'nin Sabâ Âyîn-i Şerîfi'nin güftesi

Dede Efendi'nin Bestenigâr eserlerinin güfteleri

bestekârlığı ise apayrı bir inceleme konusudur. Tarz bakımından ilâhîlerden ve diğer dinî musiki türlerinden çok klasik beste türlerine benzeyen âyîn-i şerîf bestekârları arasında, Nâyî Osman Dede, İtrî, Zekâî Dede gibi klasik musikinin en büyük bestekârları bulunur. Dede Efendi Osmanlı tarihi boyunca en çok âyîn-i şerîf besteleyen kişi olarak, bestelediği 7 âyîn-i şerîfle âyîn-i şerîf bestekârlarının en önde gelenlerindendir. Âyîn-i şerîflerinden bazılarında daha önce kullanılmamış usûller denemiş, bazı kısımlarının güftelerini bizzat yazmış, makam geçkisi ve usûl kullanımı bakımından yeni yöntemler denemiştir.

Dede Efendi, bestelediği eserlerin yanı sıra yetiştirdiği talebelerle de musiki dünyasına yön vermiştir. Eski üstatlardan intikal eden eserler ile kendi eserleri, talebeleri vasıtasıyla nota dönemine aktarılmıştır. Çağdaşı olan musiki üstatlarının da

yetiştirdikleri talebeler ve onlardan gelen meşk silsileleri mevcuttu. Ancak 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Dede’nin talebeleri, klasik musiki repertuarının kuvvet merkezi olmuşlardır. Bir şekilde, Dede’nin çırağı olarak yetişen Dellâlzâde Hacı İsmail Efendi, Mutafzâde Ahmed Efendi, Yağlıkçızâde Ahmed Efendi, Üsküdarlı Dümtek Vâhib Efendi gibi üstatlara çıkan nota versiyonları, eserin en parlak, en zevkli notaları olarak temayüz ederler. Bir başka talebesi olan Eyyubî Mehmed Bey ve onun talebesi Zekâî Dede silsilesinden gelen musikişinaslar ise 20. yüzyıl klasik musiki ortamını belirlemişlerdir. Dede Efendi’nin diğer önde gelen talebeleri, Haşım Bey, Hamparsum Limonciyan, Nikoğos Ağa, İsmet Ağa, Suyolcuazâde Salih Efendi, Üsküdarlı Dümtek Vâhib Efendi, Hüseyin Azmî Dede Efendi, Çilingirzâde Ahmed Ağa, Yeniköylü Hasan Sırrî Efendi ve torunu Sermüezzîn Rifat Bey’dir. ▲

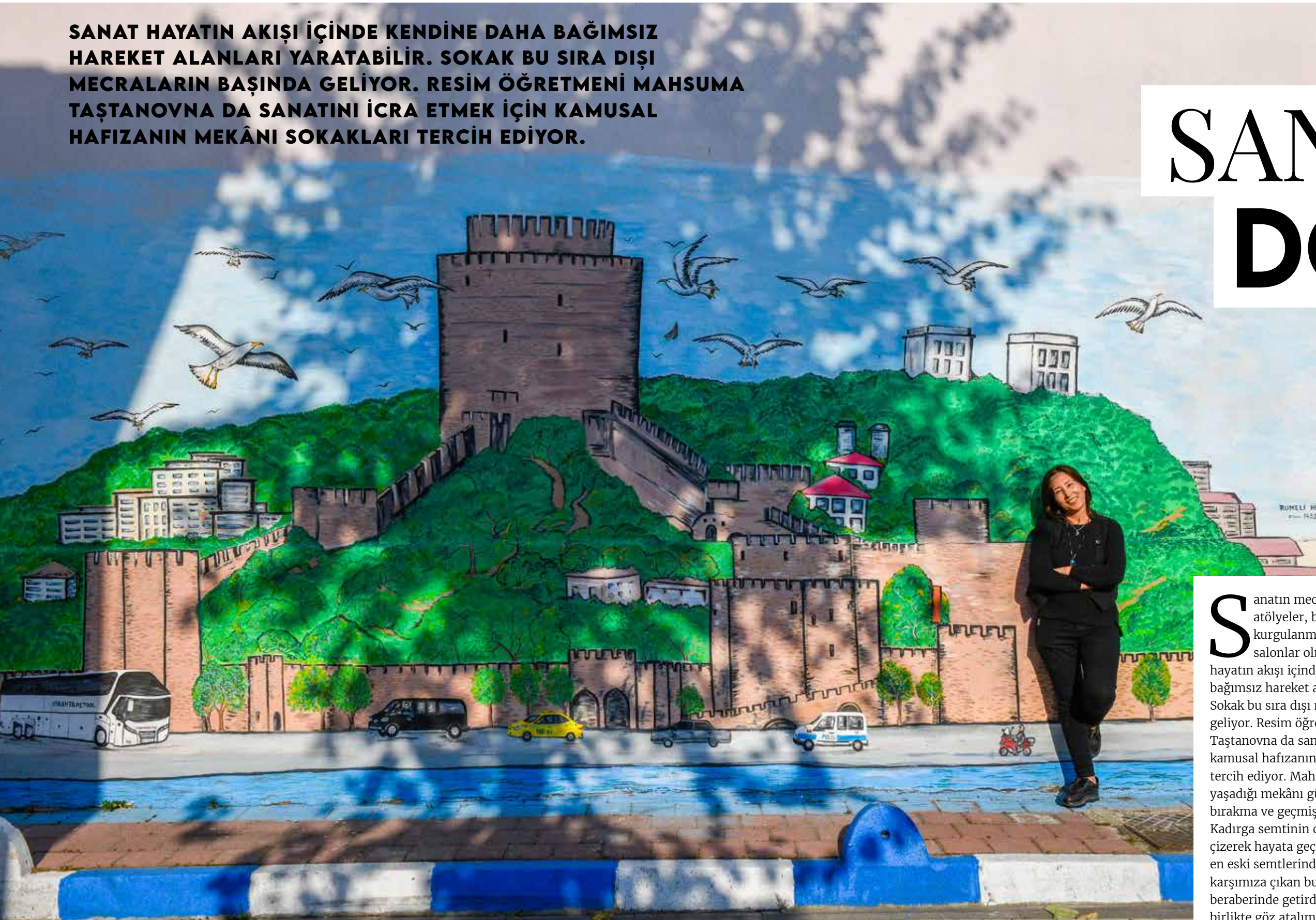

Dede Efendi'nin Şehnâz makamında ve Muhammes usûlündeki besesini (Ne dehendir ü ne kâküldür bu) Üstâd Kâni Karaca seslendiriyor. Eseri takdim eden Mesud Cemil'dir.

SANAT HAYATIN AKIŞI İÇİNDE KENDİNE DAHA BAĞIMSIZ HAREKET ALANLARI YARATABİLİR. SOKAK BU SIRA DIŞI MECRALARIN BAŞINDA GELİYOR. RESİM ÖĞRETMENİ MAHSUMA TAŞTANOVNA DA SANATINI İCRA ETMEK İÇİN KAMUSAL HAFIZANIN MEKÂNI SOKAKLARI TERCİH EDİYOR.

SOKAK SANATININ DOMİNO ETKİSİ

◆ DİLARA OBenİK

Sanatın mecrası her zaman atölyeler, bu iş için kurgulanmış sahne, galeri veya salonlar olmayabilir. Sanat, hayatın akışı içinde kendine daha bağımsız hareket alanları yaratabilir. Sokak bu sıra dışı mecraların başında geliyor. Resim öğretmeni Mahsuma Taştanovna da sanatını icra etmek için kamusal hafızanın mekânı sokakları tercih ediyor. Mahsuma Taştanovna, yaşadığı mekânı güzelleştirme, iz bırakma ve geçmişi hatırlatma isteğini Kadırga semtinin duvarlarına resimler çizerek hayata geçiriyor. İstanbul'un en eski semtlerinden birinde ansızın karşımıza çıkan bu duvar resimlerinin beraberinde getirdiği yeniliklere gelin birlikte göz atalım.

SOKAK SANATI, SOKAK SANATÇISI
Sokak ve sanat denilince ilk olarak akıllara grafitti gelse de aslında sokakta icra edilen birçok aktivite mevcut ve bunlar pekala sokak sanatı kapsamında tanımlanabilir. Pantomimden poi'ye, illüzyondan karikatüre, duvar resminden müziğe... yaratıcı ve özgün tüm etkinlikler bu kavramın bir parçası. Sokağı bir gelir kapısı olarak görenler gibi, herhangi bir karşılık beklemeden, kimi zaman anlaşılmamak pahasına sokakları güzelleştirmeye çalışanlar da var. Mahsuma Taştanovna böyle bir sanatçı. Aslında o, Özbekistan'da memleketi Taşkent'te birçok okulun duvarlarını renklendirmiş, kendisine ilham veren hikâyelerle donatmış bir resim öğretmeni.

ÇALIKUŞU'NU İZLEDİKTEN SONRA BAŞLAYAN İSTANBUL AŞKI GÜN GEÇTİKÇE BÜYÜDÜ VE SANATIN COŞKUSUYLA BİRLİKTE KADIRGA SOKAKLARINDA ZİRVEYE TIRMANDI.

Küçüklüğünde izlediği *Çalikuşu* filminden sonra hep İstanbul'u görme hayaliyle yaşamış. 2012 yılında İstanbul'a gelebilmiş. Şimdi Kadırga semtinde, yaşadığı mahallenin duvarlarını İstanbul manzaralarıyla süslüyor. Bir zamanlar hayalini kurduğu şehrin duvarlarına; Ayasofya, Kız Kulesi, Rumeli Hisarı, Sultanahmet Camii gibi etkisinde kaldığı tarihî yapıların, bazen de gittiği başka şehirlerdeki sevdiği yerlerin resimlerini çiziyor.

SANATLA GÜÇLENEN DUVARLAR

Eğer sokak söz konusuysa, herkes hiç beklemediği bir anda sanatın bir parçası, öznesi olabilir. Gerçekten de sokaklar, sanatın halkla buluşmasında oldukça verimli alanlardır. Sokak performansları için genelde işlek noktalar tercih edilir. Kadırga'da ise durum biraz farklı. Şehsuvarbey Mahallesi'nin sahile çıkan sokakları تنها ve daha çok araçların kullandığı bir güzergâh.

Mahsuma Hanım, yayalar tarafından pek kullanılmayan bu bölgeyi nasıl canlandırabileceğine kafa yormuş. Yaşadığı bölgeyi yaşanabilir, canlı ve daha güvenilir bir alana dönüştürme fikrinden hareketle önce buradaki kaldırımları, sonra duvarları renklendirmeye başlamış. O bölgede otel işleten Cuma Bey'in, muhtar Murat Hakverdi'nin kendisini desteklemesi, diğer esnaf ve mahallelinin de bu fikri benimsemesiyle birlikte mahalledeki bütün duvarları güzelleştirmeye karar vermiş.

Mahsuma hanıma duyulan güven, sokak sanatına dair bir meseleyi tartışmamıza imkân sağlıyor. Türkiye'de sokak sanatının, özellikle duvar resminin tek boyutlu anlaşılması önemli bir sorun. Duvar sanatına yönelik önyargılı düşünceler, kimi zaman haksızca tepkilerin doğmasına sebebiyet verebiliyor. Aslında bu düşüncenin temelinde sanatçısı bilinmeyen, sert siyasi mesajlar ve altkültürel motifler

içeren duvar resimleri var. Kimi zaman tepkilerin şiddeti artabiliyor. Oysa anlamak için biraz daha yakından bakmak gerekir o resimlere. Öyle veya böyle hepsi insanca bir duyguyu yansıtırlar. Sokak duvarları da insanların umutlarını, hayallerini, beklentilerini özgürce yansıttıkları yerler neden olmasın? Sonuçta bu sokaklar hepimizin. Kadırga'daki duvar resimleriyle Mahsuma hanım bize sokakta yaşanan iletişim

ve etkileşimin neleri başarabileceğini gösteriyor. Göçmen bir kadının, çevrenin desteğini arkasına alarak şehre ait bir mekânı sanatıyla yeniden anlamlandırması gerçekten büyük iş.

Bir mahalleli: “Mahsuma Hanımı mahalleimizi güzelleştirmeye başladığından beri tanıyorum. Çok iyi bir insan. Burayı daha güzel ve iç açıcı bir mahalleye dönüştürdü. Sanki bir masalın içinde gibi hissediyoruz kendimizi. Bu manzaraları görmek burada yaşayan herkesi olumlu etkiliyor.”

Cuma Bey (Işıl Hotel – İşletmecisi): “Kaldırım boyası ile başladı her şey. Güzel görünür diye renk renk olsun istemiştik. Başta ne yapacağımızı bilmiyorduk. Çizim konusunda renk konusunda fikir verenler oldu. Resimleri yaptıktan sonra buraya olan ilgi birden arttı. Turistler normalde bu sokaklara girmeye çekinirlerdi. Şimdi sırf burayı görmek ve gezmek için geliyorlar. Mahalle muhtarımız da sağ olsun, iyi yapılan işlere her zaman destek veriyor.”

SOKAK VE KÜLTÜR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sokaklar sadece kapladığı alanın somut ölçülerinden ibaret değildirler, aynı zamanda geçmişle şimdi arasındaki ilişkiyi en açık gösteren mecralardır. A. Murat Kırık *Sokaktan Ekrana, Sanaldan Gerçeğe* kitabında bunu şöyle tanımlıyor: “Sokak ve kültür arasında yakın bir bağ vardır. Her toplumun sokak kültürü ve sokak sanatı o toplumun yapısı hakkında ipuçlarını gösterir.”

MAHSUMA HANIM'IN YAPTIĞI DUVAR RESİMLERİNİN ÖNÜNDE FOTOĞRAF KUYRUKLARI OLUŞTUKÇA KADIRGA'NIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ DE ARTIYOR.

Sur içinin sokakları bu ipuçlarını cömertçe gösteriyor. Ancak sanatsal bir dokunuş muhakkak ki görünür olanı daha belirgin, cazip bir hâle getirir. Mahsuma hanımın 29 Mayıs, 19 Mayıs, 18 Mart, 15 Temmuz resimleriyle süslediği duvarlar Şehsuvarbey Mahallesi'ni açık bir galeriye çevirmiş. Önemli olayların resimlerini kamusal hafızanın mekânı olan kent sokaklarına işlemesi, kent belleğinin yenilenmesine katkı sağlamış.

Duvar resimlerinin önünde fotoğraf çektiren kişi sayısı arttıkça Kadırga semtinin görünürlüğü de artıyor. Mahsuma hanımı haber bültenlerinde görüp yurt içinden, hatta yurt dışından kendisini ziyarete gelenler var. Hatta bir haber sayesinde Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nden bir ekip Taştanovna'nın belgeselini çekmek için Ankara'dan İstanbul'a geldi.

Değer Tuncel – SGDD | Kurumsal İletişim Sorumlusu: “Sığınmacılar ve

göçmenlerin geçim ve sağlık hizmetleri gibi yaşamsal öneme sahip kaynaklara ulaşabilmeleri için Migrent TV'de 6 dilde yayın yapıyoruz. Bir amacımız da sosyal uyumu güçlendirmek. Mahsuma hanımın hikâyesinde bir sanat var. Güzelleştirme var. Göç bağlamında sosyal uyum ve adaptasyon var. Burada yerel halkın bir göçmenle huzur ve barış içinde nasıl yaşayabileceğini görüyoruz. Sanatın birleştirici gücünün etkisini bu örnekte çok net hissedebiliyoruz. Bu sebeple Mahsuma hanımın belgeselini çekmek istedik.”

HERKES KAPISININ ÖNÜNÜ SÜPÜRSE, HER SEMT TEMİZ OLUR

“Herkes kapısının önünü süpürse, her semt temiz olur.” diyor Goethe. Kadırga semtinde yaşanan durum en güzel bu sözle izah edilebilir. Biz bireyler olarak kendi üzerimize düşeni yaparsak, bir sorunun çözümü için gereken ilk adımı atmış veya süreci tamamlayan son hareketi yapmış olabiliriz. Mahsuma hanımın yaptığı da

tam olarak bu. İnsanların yürümekten çekindiği sokaklarda şimdi onun sayesinde fotoğraf çekinmek için sıra bekleyen turistler var.

Sık sık Kadırga sokaklarında gezerek semt sakinleriyle hasbihal eden Fatih Belediye Başkanı M. Ergün Turan da Mahsuma hanımın çalışmalarını ilgiyle takip edenlerden. Hatta son ziyaretinde Taştanovna'dan işaret ettiği boş bir duvarı kendisi için özel olarak renklendirmesini rica etti. Bütün bunlar sanatın sosyal hayatımızda bir domino tablosu gibi açılan iyileştirici rolünü daha fazla önemsememiz gerektiğini gösteriyor. Birlikte yaşamanın güzelliğini yansıtan domino tablosunun o son taşı neden biz olmalıym? ▲

GEÇMİŞTEN BUGÜNE GÜZELİN PEŞİNDE HASAN ÇELEBİ

ŞEYH HAMDULLAH İLE BAŞLAYAN OSMANLI HÜSNÜHAT GELENEĞİNİN YAŞAYAN
ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİNDEN HASAN ÇELEBİ.
ELLİ YILI AŞKIN SÜREDİR ÜRETKENLİĞİNDEN TAVİZ VERMEDEN
SANATINI SABIRLA VE BİTMİYEN BİR AŞKLA İCRA ETTİ.
BU SANATA İLGİ DUYAN YÜZLERCE İNSANIN ELİNDEN TUTTU, YOLUNU AYDINLATTI.
YAZILARIYLA BİRÇOK CAMİNİN KUBBE VE MİHRAPLARINI, KUŞAKLARINI
AYET VE HADİSLERLE BEZEYEN ÇELEBİ’NİN
GÜZELİN PEŞİNDEKİ YOLCULUĞUNU KENDİSİNDEN DİNLEDİK.

🔑 PELİN AVCI

Biliyoruz ki ömrünüzü hat sanatının gelişimi ve gelecek nesillere aktarımı için çalışarak; bu meseleyi dert edinerek geçirdiniz. Bize biraz bahseder misiniz?

Hat sanatı benim derdim oldu. Doğru. Tabii hat, bugün için ilk bakışta popüler bir sanat olarak görülebilir. Şöhreti var, kabul ediliyor. Ama hat sanatını kendime iş edindiğim zaman bu denli üstümde kalacağını kestiremiyordum. İşin boyutlarını ilk başlarda layıkıyla kavrayamamıştım. Köklü bir kültürün uzantısı olduğundan tam manasıyla haberdar değildim. O günlerde bana, “Niye bununla uğraşıyorsun, bırak bu işi.” diyen çoktu. O yıllarda bizim gibi insanlar için

her şey çok zordu gerçekten. Dersten çıktıktan sonra vapurda gelip giderken notlara bakmak için defterimi yarım açardım. Her türlü şikâyet olurdu. Yasaktı ve bugünkü imkânlar yoktu.

Ne ile uğraştığımın farkında değildim, hocam Hamit Aytaç vefat edince anladım. Vefat ettiği günden itibaren üç ay sırtımda bütün dünyanın ağırlığını taşıdığımı hissederek yaşadım. Bu işin bir kültür meselesi olduğunu o zaman anladım. Bu millete ait bir mesele ile baş başa kalmıştım. Çünkü hoca son halkalardan biriydi. Osmanlı’dan yetişen son isimdi. Onunla birlikte bilgileri de, sırları da gitti. Zaten kendisi derslerde fazla

**“BU MİLLETİN
KÜLTÜRÜNE AİT
ÇOK ÖNEMLİ
BİR MESELENİN
ÜZERİME
VAZİFE OLARAK
KALDIĞINI
HOCAM
HAMİD AYTAÇ
VEFAT EDİNCE
ANLADIM.”**

“KADIRGA SANAT GALERİLERİNDEKİ SERGİMDE 1970’Lİ YILLARDA YAPILAN ESERLERİ DE GÖRECEKSİNİZ. ONLARI SON DÖNEM ESERLERİMLE KIYASLAYABİLİRSENİZ ÖĞRENME SÜRECİMİ DE GÖRMÜŞ OLURSUNUZ.”

Kelimeîşahadet, Cefî Sülüs, hattat Hasan Çelebi, müzehhibe Rikkat Kunt, Albayrak Koleksiyonu

konuşmazdı. Dersi çıkarır bana verirdi. Ben de yanlışlarımı düzeltmeye çalışırdım. Hocam gidince yazdığım yazılar oldu mu, olmadı mı, kimseye soramadım. Tasdik ettireceğim kimse yoktu.

Hat sanatının Osmanlı dönemi onunla kapandı. Bizimle yeni bir dönem başladı. Hüsnühattı şahsi bir meselem olarak görmedim hiç. Milletimize, kültürümüze ait bu sanatı devam ettirebilmekti derdim. O zaman hocanın bir iki talebesi ile ilgileniyordum, sonra canıgönülünden gayret ettik, talebemiz çoğaldı. Bugünkü kadar kütüphane, müze, sergi salonları yoktu o zamanlar. Eski eserleri görebilme şansım da çok azdı. Bir insan doğruyu nasıl öğrenir? Yanlış görerek, ikisi arasındaki farkı idrak ederek öğrenir. Bu karşılaştırmayı yapacağımız kaynaklar kısıtlı olunca her şey zorlaşıyordu. Şimdi Kadirga Sanat Galerilerindeki

sergimde 1970’li yıllarda yapılan eserleri de göreceksiniz. Onları son dönem eserlerimle kıyaslayabilerseniz öğrenme sürecimi de görmüş olursunuz.

Hocanızın size verdiği öğütlerden birkaçını bizimle de paylaşır mısınız?

İnsanlıkla ilgili öğüdü vardı. Ye, yedir. Giy, giydir. Sev, sevdır. Ders çıkarılabilir. İyi bir insan olmanın sırrı bu kadarcık şeyde saklı işte. Hocamın dışında İmam Şafii’nin ilim öğrenme ile ilgili nasihatlerini kendime sürekli hatırlatırım.

*Kardeşim! İlme şu yollarla varırsın ancak:
Evvela sende zekâvet ve dahi hırs olacak,
Sonra çok gayret olup olmayacak başka keder,
Bir de üstat gerek... Amma yine yıllar ister!*

Yani önce zekâ, ikinci sırada hırs, azim gelir. Ondan sonra da çok çalışmak, gayret etmek gerekir. Sonra hocayla sürekli

Bakara Suresi / 255, Sülüs, hattat Hasan Çelebi, müzehhip Muhammed Mağ, Mustafa Baloğlu Koleksiyonu

irtibat hâlinde olup ilmî müzakerede bulunmak ve en nihayet de bütün bu şartları uzun müddet sabırla sürdürmek lazım.

"İÇİMDE BİR MUHABBET VARDI YAZIYA KARŞI. AMA KİMSE ELİMDEN TUTUP DA BİR SANATKÂRA GÖTÜRMEDİ BENİ. O YILLARDA BU SANATLARA İLGİSİZLİK HAD SAFHADAYDI."

Hat sanatı ile ilgilenmeye başladığımda 25 yaşındaydım. Ondan evvel 1954 yılında İstanbul’a gelmiş, burada 10 sene kalmıştım. İçimde bir muhabbet, ilgi vardı yazıya karşı. Ama kimse elimden tutup da bir sanatkâra götürmedi beni ki o dönemlerde bu sanatlara ilgisizlik had safhadaydı. Sanat dendiği zaman resimden başka bir şey akla gelmezdi. Yazıya dair bilgiye ulaşabileceğim hiçbir kanal yoktu. Televizyonda ya da radyoda Anadolu türküleri bile çalmıyordu. 1950’den sonra biraz gevşedi. Böyle zamanlarda ilim öğrenmek için yukarıdaki nasihatleri tatbik etmem benim için şarttı. Öyle de yaptım.

Bir dönem terzilik mesleğiyle de meşgul olmuşsunuz...

Terzilik mesleğini ihtiyaçtan öğrendim. Çünkü aldığım maaş kifayet etmiyordu. 4 kişilik bir aileyi geçindirmek için o zamanlar terzilik yapmıştım. Bir ustanın yanında 1 hafta çalıştım, sonra pantolon kesmeyi ve dikmeyi öğrendim. Bir makine aldım. O ustanın yanında dikiş dikmeye başladım. Ceket dikimine girmemişim. Çok vakit alıyordu. Diğer işlerime de yetişebilmek için sadece pantolon dikiyordum. Kendime de çok pantolon diktim. Şu an üstümdeki bu pantolon onlardan biri.

Çok dostunuz var mıdır?

Dost için bir tarif vardır: Dost hadi gidiyoruz dediğin zaman, nereye diye sormayandır. Dost odur. Teslimiyet, bağlılık, sadakat dostluğun alametifarikalarıdır. Her durumda;

iyilikte, kötülükte, sevinçte, hüzünde her yerde yanında olabilen sana dosttur. Tabii böyle dostlarım var. Geçen sabah namazdan sonra masanın çekmecesini çektim. Orada bir kutu vardı. Kiminle görüştüysen onların kartlarını saklamışım. Kartvizitlerini orada muhafaza etmişim. Herhalde 1000'e yakın kişinin iletişim bilgileri vardı. Bir ara düşündüm atsam mı diye. Sonra dursun dedim. Bu kadar kartın bana verilmesinin sebebi elbette görüşmek, muhabbet etmek. Bir kısmı resmî sıfatları, unvanları olan kimseler. Onlarla her zaman görüşemezsin. Bir kısmı tüccar, işleri güçleri var. Gördüğün zaman bir merhaba dersin, o kadar. Dost söz konusu olduğunda bunları düşünmezsin. Dost dediğinde bütün perdeler aradan kalkar. Gerçi eskisi gibi değil, benim etkinliklerim de biraz azaldı. Pandemi hepimizi eve hapsedti.

Dışarıya çıkıp da dostlarla hasbihal edemiyoruz ne zamandır. Ancak telefonla görüşme imkânımız oluyor, o da yüz yüze yapılan sohbetin yerini doldurmaz. İşte, birbirimizin sesini duyuyor, karşılıklı duada, iyi temennilerde bulunuyoruz.

“Dost odur ki sana doğrusun diyen, Dost değildir sana doğrusun diyen.” Bu, hattatların yazmayı sevdikleri bir beyittir. Latin harfleri ile yazdığınız zaman anlaşılması pek mümkün değil. Birinci cümledeki “doğrusun”da son harf “nun”la yazılmıştır, “doğrusunu” demektir. İkinci “doğrusun”da son harf ke’le yazılmıştır ama “n” sesiyle okuruz onu. Bu sözün anlatmak istediği gibi, Dost yanlış yaptığını söyleyen, uyarandır. Ona celallenenek cevap vermek doğru olmaz. Senin hayrın için konuşuyor olabilir. Doğru yanlış ayırmadan her söylediğini tasdik ediyorsa bu kimse de sana dost değildir.

"DOSTLUĞUN EN GÜZEL TARİFİNİ DE HOCAMDAN ÖĞRENDİM. YEDİĞİNİ YEDİR, GİYDİĞİNİ GİYDİR, SEN SEV, KENDİNİ DE SEVDİR DERDİ."

Pandemi sizin için nasıl geçti?

Pandemide mümkün olduğunca dışarı çıkmadım. Pandemi ilahi bir afettir. “İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçır.” mealinde bir ayet vardır Kur’an’da. Pandemide hep hatırladım. Hastalığın bulaşıcılığından dolayı kimse kimseye yaklaşmak istemiyor. Kimse yakınına zarar vermek ya da hakkına girmek istemiyor.

Bu aralar yağlı güreş müsabakalarını izlemeyi seviyorum. Bugüne kadar okumaktan başka bir faaliyete vakit ayıramamıştım. Kur’an ile uğraşan, biraz dinî meseleler ile meşgul olan kimseler, düşüne falan gidemezdi. Köy yerinde ayıp görülürdü. Televizyon almıştık ama hiç izlemezdim. Şimdi spor müsabakalarını izleyince dalıyorum, eşim kızıyor. Ona kusura bakma ben bu zamana kadar izlemedim, o yüzden şimdi ilgimi çekiyor diyorum.

Bir eserin orijinaline sahip olabilseydiniz hangisini isterdiniz?

Hat sanatını bizlere öğreten bugüne kadar getiren önemli kişiler var. Osmanlı’dan itibaren düşünürsem Mustafa Râkım Efendi, Şeyh Hamdullah, Hafız Osman sonra 19. yüzyıldan 5-6 tane önemli isim... Her biri çok kıymetli. Yine de içlerinden Râkım Efendi’nin bir eserini tercih ederim. Fevkalade yetenekli, 12 yaşında icazet almış bir dâhi. Bu sanatta bir çığır açmıştır.

Celî Sülüs, hattat Hasan Çelebi, Mustafa Baloğlu Koleksiyonu

Bakara Suresi / 201, Celî Sülüs, hattat Hasan Çelebi, müzehhipler Selim Sağlam, Nilüfer Kurufeyz, Cemile Topçu Koleksiyonu

“Hasan Çelebi Retrospektif” sergisini ziyaret edenlere neler söylemek istersiniz?

Hat sanatını bu günlere getirirken zor dönemlerden geçtik. Geriden gelen neslin bu değerlere sahip çıkması gerekir. Şunu bilsinler ki hat sanatı Türk milletinin kültür değerlerinin önemli bir parçası. Avrupalının yazısı ile kıyaslanamaz. Picasso’ya soruyorlar, “Yapmak isteyip de yapamadığın bir şey var mı?” O da “Var tabii,” diyor, hattatları kastederek “İslam sanatçıları ulaşmak istediğim noktaya 500 yıl önce varmışlar.” diyor. Bu bakımdan gençlerin değerlerine sahip çıkmalarını çok isterim. ▲

SANATLA YAŞA

GÜLSİN ONAY RESİTAL

UNESCO İyi Niyet Elçisi, dünya sanatçılarının eserler ithaf ettiği, müzik otoritelerinin olağanüstü, harika olarak nitelendirdiği devlet sanatçımız Gülsin Onay, 15 Kasım saat 20:30'da ENKA Oditoryumu'nda sahne aldı.

Usta sanatçı bu resitalinde, dünya çapında en güçlü yorumcusu olarak tanındığı, Türk klasik müziğinin öncü bestecilerinden aynı zamanda öğretmeni olan Ahmed Adnan Saygun eserlerini dinleyicileriyle buluştururken yorumları sayesinde Polonya Hükümeti tarafından Polonya Devlet Nişanı ile onurlandırıldığı Frédéric Chopin'den de eserler seslendirecek. Onay'ın harika parmaklarıyla müzik ziyafeti sunduğu gecede Joseph Haydn ve Felix Mendelssohn-Bartholdy eserleri de yer alacak.

MARK ELİYAHU

Müziğin simyacısı, yetenekli besteci ve kamança ustası Mark Eliyahu, 19 Kasım'da Zorlu PSM Turkcell Sahnesi'nde Türkiye'deki müzikseverlerle buluşacak.

150 yıllık kamançasıyla sergileyeceği bu özel performansında Mark Eliyahu'ya, seçkin müzisyen, besteci, müzikolog ve tar üstadı Piris Eliyahu, perküsyonda Rony Iwryn, klavyede Haim Weiss, gitar ve klavyede ise Adi Rotem eşlik edecek. Müziğe dört yaşında kemanla başlayan Mark Eliyahu, lise yıllarında eğitim için gittiği Yunanistan'da kamança ile tanışıp hayran kalmış ve Azerbaycan'a giderek Adalet Vezirov'dan dersler almış. Müzisyen olan babası Piris Eliyahu'nun izinden giden ve ona birçok çalışmasında eşlik eden sanatçı, dünyanın en seçkin sahnelerinde verdiği konserler sayesinde büyük bir izleyici kitlesine sahip.

İŞİTİN EY YÂRENLER Yunus Emre

Cemal Reşit Rey Konser Salonu 21 Aralık saat 20:00'da "İŞİTİN EY YÂRENLER Yunus Emre" konserine ev sahipliği yapıyor. Türk tasavvuf düşüncesinin öncülerinden, Anadolu irfanının sembol şahsiyetlerinden Yunus Emre'nin hakka yürüyüşünün 700. yılı vesilesiyle Yunus'un sözlerinden bestelenmiş olan bir repertuar dinleyicilerle buluşuyor.

Koro ve Türk müziği çalgılarından oluşan bir topluluğun geleneksel icrasıyla başlayan konser, senfonik orkestra ve karma koronun katılımıyla devam edecek. Tek bölümlü konserin ilk yarısında Dede Efendi, Şeyh Mesud Efendi, Amir Ateş, Kutbi Dede, Hüseyin Sebilci, Cüneyt Kosal gibi bestecilerin tasavvuf ve tekke kültürü anlayışında besteledikleri eserler seslendirilirken, ikinci yarısında ise Yalçın Tura, Ruhi Ayangil ve İhsan Özer'in orkestra ve karma koro için yazdığı eserler sunulacak.

DÜN BUGÜN İSTANBUL (3 EYLÜL - 28 KASIM)

3 Eylül'de Sakıp Sabancı Müzesi'nde sanatseverlere kapılarını açan Dün Bugün İstanbul sergisi 28 Kasım'a kadar sürecek. Sergi, fotoğraf sanatçısı Murat Germen'in çağrısıyla bir araya gelen 22 sanatçının eserlerinden oluşuyor. İstanbul'a dair bir durum tespit raporu niteliğinde çalışmalar bunlar. Sergiye katkıda bulunan isimlerin ortak özelliği, Sabancı Üniversitesi Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı programından geçmiş olmaları. Murat Germen aynı zamanda bu bölümde öğretim görevlisi olarak çalışıyor.

Yağlıboya resim, çizim, enstalasyon, fotoğraf, video ve serigrafi baskı eserlerden oluşan sergi seçkisi; çevre, hayvan popülasyonu, kentsel dönüşüm, toplumsal yaşam, tarihî yerler, su kaynakları, ulaşım ve ütopya / distopya gibi kavramların çerçevesinde, kent dinamiklerini, farklı bakış açılarıyla sorgulatarak yorumlatmayı amaçlıyor.

Sergide şu sanatçıların eserleri yer alıyor: Ahu Akgün, Aslı Narin, Begüm Yamanlar, Beril Ece Güler, Burak Dikilitaş, Canan Erbil, Cemre Yeşil Gönenli, Deniz Ezgi Sürek, Didem Erbaş, Ege Kanar, Eren Sulamacı, Eser Epözdemir, Korhan Karaoyul, Mekânda Adalet Derneği, Neslihan Koyuncu Bali, Nora Bryne, Onur Özen, Örsan Karakuş, Serkan Taycan, Sıla Ünlü İntepe, Sinan Tuncay, Zeynep Kaynar.

25. İSTANBUL TİYATRO FESTİVALİ

İKSV tarafından düzenlenen, 22 Ekim'de başlayan 25. İstanbul Tiyatro Festivali, 20 Kasım'a kadar yurt dışından ve Türkiye'den toplam 25 tiyatro, performans ve dans gösterisini izleyicilerle buluşturacak.

"Bu Zamanda Tiyatro" sloganıyla gerçekleşen festival, fiziki yapımlardan çevrimiçi gösterimlere, kukla tiyatrosundan çocuk oyunlarına, beyazperde gösteriminden ücretsiz takip edilebilecek panel, söyleşi ve okuma tiyatrolarına zengin bir içerikte hazırlandı. Yapımların bir kısmı çevrimiçi gösterimlerle tüm Türkiye'den izlenebilirken, bir bölümüyse Alan Kadıköy, Atlas 1948 Sineması, Profilo Kültür Merkezi Batı Ana Sahne, Duru Ataşehir, Moda Sahnesi, Caddebostan Kültür Merkezi, Müze Gazhane, Yapı Kredi Bomontiada ve Zorlu PSM sahnelerinde Covid-19 önlemleri altında izleyicileriyle buluşacak. Çevrimiçi gösterimlere festival boyunca passostudio.com adresinden ulaşılabilir.

CANDEĞER FURTUN (16 EYLÜL 2021 17 NİSAN 2022)

1960'lardan bu yana forma ve malzemeye dair özgün bir yaklaşımla, yaşamsal, felsefi, tarihsel, toplumsal ve siyasi sorunsallardan beslenerek seramik eserler üretiyor Candegher Furtun. Üç yıllık bir hazırlık sürecinin ardından sanatçının ilk retrospektif sergisi, 17 Nisan 2022'ye kadar Arter'de sanatseverlerle olacak. Selen Ansen küratörlüğünde açılan sergi, Candegher Furtun'un zengin form ve doku dünyasını yansıtan yüzden fazla yapıtını bir araya getiriyor. Araştırma ve üretim süreçlerine yakından tanıklık eden arşiv malzemeleri de sergideki yerini alıyor. Usta sanatçının üretiminde sıklıkla referans verdiği kavramlardan olan "kabuk" teması etrafında kurgulanan sergi, Furtun'un biçimsel ve düşünsel bir önem atfettiği doğa ve beden ilişkisini odağına alıyor.

Sergi, Arter'in giriş ve -1. kat galerilerinde kronolojik bir akışla düzenlenmiş. İzleyiciyi sanatçının altmış yıla yayılan üretimini formların uğradığı evrim ve renk merceğinden deneyimlemeye çağıran sergi, ekolojik ve toplumsal felaketler hakkında bir farkındalık yaratmayı da amaçlıyor. ▲

OSMAN CEMAL KAYGILI

TAHSİN YILDIRIM

SOKAK FAKİRLİĞİNİN

Cumhuriyet öncesi ve sonrası kültür, edebiyat hayatımızda önemli bir yer tutan, İstanbul'un semtlerini, hayatını, çarşı ve pazarını, semt ve mahallelerin maruf tiplerini gayet canlı, gayet renkli bir suretle anlatan; şehrin çok kültürlülüğünü, folklorik öğelerini, eğlence kültürünü, mimari estetiğini, etnik yapı ve dinî inanışlardaki kozmopolit yapıyı işlemeyi seven bir İstanbul yazarıdır Osman Cemal Kaygılı [1890-1945].

Osman Cemal Kaygılı'nın kurmaca metinlerinde önemli yer tutan Fatih, nesirlerine de yansımıştır. Onun dünyasında, Sirkeci lokantaları ve eğlence mekânlarıyla hareketliliğin merkezi, matbuatın kalbidir. Çemberlitaş kahvehaneleriyle, Beyazıt lokantaları, kulesi, bitpazarıyla, Langa bahçe ve bostanlarıyla, Edirnekapı curcunalı tramvayıyla, Çukurbostan stadı ile anılır, Karagümrük ise gezinti yeridir. Osman Cemal'e göre yaşadığı dönemin Fatih'i, eskisine nispetle İstanbul'un çok daha medeni, temiz, ziyadar yerlerinden biridir. Şimdi onun değerlendirmeleriyle sur içinde bir yolculuğa çıkalım:

ÇEMBERLİTAŞ

Fatih'in yazın en hoş yeri setli ve çifte havuzlu kahve, civarında pek çeşme olmadığından su sorunu bulunan Çemberlitaş'tır. Burada Nuruosmaniye'den tramvay yoluna kadar olan kısa mesafede birçok aşçı dükkânı vardır. Bunlardan en ilginç hanların arkasında kurulan çevredeki fakir halkın akşam yemeklerini satın aldığı bir Bayat pazarıdır.

BEYAZIT

Beyazıt'ın eski imaret önü denilen ve dişçi mektebinin karşısındaki ağaçlıklı küçük meydanı herkesçe bilinse de buranın müdavimi olan meşhur ayrıncı Ali Ağa'yı, kahveci Eğinli Ömer Efendi'yi, köşede kuskusculuk eden tahta sakal ve bir gözü âmâ rahmetli Ali Baba'yı, rahmetli Pazarola Hasan Bey'i kimse tanımaz. Kışın cinlerin top oynadığı bu gölgeli meydana yazın iğne atsanız yere düşmediği ağaçların altı insanla dolup taşar. Beyazıt Yangın Kulesi ve kuledaki memurların eski İstanbul yangınlarına dair anlattıkları tarihî hadiseler oldukça ilginçtir.

ŞEHZADEBAŞI

Açık mekânları geceleri تنها olsa da kapalı mekânları her akşam dolu olan Şehzadebaşı'nda insanlar Raşit ve Naşit'in tiyatrolarına ellerinde kuruyemiş ve meyvelerle giderler. Boza içilip sohbet edilen Galip Bey'in Yıldız Kiraathanesi'nin müdavimleri arasında güreş heyetine mensup İsmail Hakkı, Hakem Cemal, Kadri Bey, Kemal ve Ahmet Beylere kulak verildiğinde işitilecek bütün sözlerin hemen hemen hepsi güreşe aittir.

SULTANHAMAM

Mahmutpaşa'nın alt tarafındaki Sultanhamam'da İstanbul'un en meşhur ağızlıkçı ve tespihçiler yerlerini zamanla aşureci, zerdeci, muhallebeci ve turşuculara bırakmıştır. Spor faaliyetleri ve kulüpleri ile dikkat çeken Sultanhamam'da “*Altınhılal*”, Draman Caddesi'nde “*Fener Yılmaz İdman Yurdu*”, Fenerbahçe'nin yerini tutacak “*Fener Yılmaz*” gibi spor kulüpleri bulunmaktadır. Dönemin meşhur seyyar ve fahri komiği Sultanhamamlı merhum Muharrem burada yaşamıştır.

LALELİ

İnsanın canının hiç sıkılmayacağı, İstanbul'da yeni görülen yüksek katlı binalarıyla, kapıcıları ve bekçileri olan apartmanlarıyla sıcak yaz günlerinde serin ve gölgeli bir mahalledir.

ŞEHZADEBAŞI'NDA İNSANLAR RAŞİT VE NAŞİT'İN TİYATROLARINA ELLERİNDE KURUYEMİŞ VE MEYVELERLE GİDERLER.

AKSARAY

Eski İstanbul'un timsali Aksaray; kalem efendilerinin, tarikat erbabının, mümeyyizlerin, memleketin birçok tanınmış karagözcülerinin, orta oyuncularının, sazcuların, camekânları deve derisi karagözlerle, çıkartma resimlerle, elvan ve meşk kâğıtlarıyla dolu olan eski aktarların göze çarptığı yerdir. İstanbul'un o zamanlar On İkkiler denilen maruf kabadayılarının reisi Arap Abdullah Paşa ve takipçileri Aksaray'da yaşarlar. Yusufpaşa kahvelerinin çok şöhretli tulumbacıları tekmiil yangınlarda sadece yangını değil yürekleri de söndürmek üzere yangın mahalline koşarlar.

SULUKULE

Burada oturanlara mutlaka ayrı bir isim vermek lazımsa onlara Çingan, bohem denebilir fakat bizde manası fena olan Çingene denmemelidir. İçlerinde birçok sanat sahibi, okuryazarı, efendileri, hanımları olan Sulukulelilerle Loncalıları kırlarda göçebe hâlinde dolaşan sabık ayıcılarla falcılarla birbirlerine karıştırılmamalıdır. Sulukule’de çalgıcılık ve hanendelekle geçinen bu insanların en önemli özelliklerinden biri de kendi incir çekirdeğini doldurmayacak sebeplerden yaptıkları kavgalardır.

EDİRNEKAPI

İstanbul’un eski, büyük ve parlak bir gezi mahalli olan Edirnekapı, Osmanlı’nın son yıllarında oldukça ıssız, sessiz, münzevi ve harap bir hayat geçirdikten sonra tekrar şenlenmeye başlar. Yazın tatil günlerinde İstanbullular buraya akın edip tarihî kahvelerin geniş bahçeleriyle Topkapı tarafındaki Beylerbeyi Çeşmesi’nin küçük korusuna doluşurlar. Bir kısım insan da Eğrikapı cihetinde Mısırtarlası denilen ve öteden beri İstanbul’un en külüstür mesiresi sayılan ağaçsız, gölgesiz, çırpıplak Musevi Mezarlığı’na gidip yayılırlar.

KARAGÜMGÜK

Semt, iç ve dış Karagümrük diye ikiye ayrılır. Dış Karagümrük; Fatih Edirnekapı tramvayı yapılmadan önce İstanbul’un en kötü yerlerinden biriyken sonraları birinci sınıf bir piyasa, gezip tozma yeri olmuştur. İç Karagümrük’te pazartesi günleri kurulan, her yerde satıcı ve müşterilerin olduğu, sütçülerin bir kısmının da merkezi olan çarşıda süt ve süt ürünlerinin yanında diğer yiyecekler oldukça ucuzdur. Çarşıdaki kahvelere mahalle ahalisi olan küçük memurlar, mütekaitletler, bazı esnaf, bir araya toplaşıp hesap kitap gören sütçüler giderler. Cumhuriyet’in ilk yıllarında kimlik inşası için spor ve buna dayalı mekânlar çok önemsenmiştir. Bunlardan biri de Edirnekapı Çukurbostan’daki halkın kendi imkanları ile yaptırdığı “Halk Stadı” adı verilen stadyumdur.

EDİRNEKAPI, OSMANLI’NIN SON YILLARINDA OLDUKÇA ISSIZ, SESSİZ, MÜNZEVİ VE HARAP BİR HAYAT GEÇİRDİKTEN SONRA TEKRAR ŞENLENMEYE BAŞLAR.

FETHİYE

Şehrin bütün manzarasına hâkim olan Fethiye Meydanı yaz akşamları insanların evlerinden getirdikleri ile vakit geçirdikleri, Kesmekaya Bostanı’nda yaz akşamları eğlenceler düzenlendikleri, mektep gezintileri yaptıkları bir yerdir. Ali Efendi’nin kahvesinde deniz hikâyeleri ve uzun gemi seferlerine ait maceraları anlatan Kaptan Sadettin Bey, Hokkabaz Salim Efendi, Monoloğ Tahsin, Aksaraylı İrfan, Karagözcü Saffet Efendi Fethiye’nin meşhur simalarındandır.

ATPAZARI

Meydanın dört tarafındaki parke döşeli sokakların içinde yüzlerce at, eşek, öküz, inek, dana, deve, deve yavrusu, koyun, kuzu, keçi, horoz, tavuk, kuş hep birden satılmak için pazara çıkarılır. İstanbul’da ne kadar tavuk, horoz meraklısı, horoz dövüştürücüsü, bunların madrabazı varsa çarşamba günleri hepsi Atpazarı’ndadır.

HALIÇ SAHİLİ

Haliç’in en eğlenceli sahili ve en meşhur yeri olan Fener İskelesi ile Balat Çarşısı arasında Türk, Rum, Yahudi, Ermeni, delikanlı ve genç kızlar akşamları aşağı yukarı mekik dokurlar. Yaz günleri o kadar kalabalık, o kadar parlak, o kadar neşeli, o kadar cümbüşlüdür ki özellikle cuma günleri Beyoğlu’ndan buraya takım takım insanlar akın ederler. Fener’deki meşhur “Çınarlı” sıra kahveleriyle, bilardo mahalleriyle Haliç’in en işlek, en eğlenceli yeridir. Bilhassa yazın mehtaplı gecelerindeki piyasası çok maruf ve pek dillerde destandır. Buranın en hoş zamanı baharda Kâğıthane dönüşleri başlayıp da zurnalı, naralı sandalların gazinoya rampa ederek geçtikleri akşamın alaca karanlık zamanıdır.

BALAT

İstanbul’un en ucuz yeridir. Balat’ta çoluk çocuğundan delikanlısına, orta yaşlısından esnafına kadar herkes alaycılığı hayat anlayışı hâline getirmiştir. Semt, iç ve dış diye ikiye ayrılır. Yaz kış eğlenceli, görülmeye değer bir yer olan, geceleri pırıl pırıl yanan, genç kızlar ve delikanlıların geniş caddede yürüyüp piyasa yaptıkları, düzenli ve temiz İç Balat’ta daha çok kahveler, gazinolar, sinema, tiyatro, muhallebici gibi eğlenti yerleri vardır. Karanlık, pis, yolları yürünmez hâlde olan ve daha çok fakir Musevi ailelerinin oturduğu Karabaş Mahallesi de denilen Dış Balat’ta ise geceleri gezmek mümkün olmaz, bu nedenle gençler hep İç Balat’a giderler. Oksijen dolum tesisi, Süreyya Paşa Mensucat Fabrikası, Musevi Hastanesi, bir konserve fabrikası, taş kireç ocağı, cam fabrikası gibi fabrika ve iş yerleri ile bilinen, her gün kadın erkek yüzlerce kişiye ekmek kapısı olan Dış Balat’ta sosyal hayat hareketli değildir.

NE KADAR TAVUK, HOROZ MERAKLISI, HOROZ DÖVÜŞTÜRCÜSÜ, BUNLARIN MADRABAZI VARSA ÇARŞAMBA GÜNLERİ HEPSİ ATPAZARI’NDADIR.

AYVANSARAY

İşçilerin yoğun olarak yaşadığı, neredeyse bekâr yatağı olarak görülen Ayvansaray’da kahveler ve aşçı dükkânları gece gündüz kalabalıktır. Ancak Ayvansaray’ın en meşhur kahvesi Attar Vehbi Efendi’nin karşısındaki kahveye bekârlar ve işçiler değil, evli olanlar da gelirler.

KADIRGA

Yaz mevsiminde hoş giden havasıyla dikkat çeken Kadırga, meydanındaki bahçeli kahveleriyle, türlü yemeklerin yenebileceği, özellikle “*oracıktaki Fırıncı Hafız Tahir Efendi’nin fırınından halka, çörek, galeta ve bu sene yeni çıkma son moda uzun nohut ekmeklerinden alıp çaya batırır, safra bastır*”ılacak lezzet durağıdır.

GEDİKPAŞA

Yaz akşamları hoş olan Gedikpaşa’da oturanların hemen yüzde doksanı Kapalıçarşı, Mahmutpaşa, Çakmakçılar esnafıyla buralardaki dükkânlarda, mağazalarda çalışan kadınlar ve kızlardan oluşmaktadır. Bunlar da her sabah erkenden belirli saatte kafiye hâlinde yola düzülüp güle, oynaya işlerine gidip, akşamları geç vakit gene böyle beşer onar kişilik kafiyele hâlinde evlerine dönerler.

ÇAPA/ŞEHREMİNİ

İstanbul’un diğer semtlerine göre nispeten ucuzdur Çapa ve Şehremini. Kocalarını gezmek için Sarıyer’e götürmek isteyen kadınlara karşı para sıkıntısı çeken kocalar çok ucuz ve en eğlenceli sayfiye yerleri olarak tercih ederler buraları.

Osman Cemal, Fatih hakkında çalışacak yazarlarla, folklorculara ve tarihçilere hazine değerinde birçok yazı bırakmıştır. Umulur ki bunlar değerlendirilsin.

KUMKAPI

Kışın dört balıkçıdan başka kimsenin olmadığı ancak karpuz kabuğu suya düştükten sonra İstanbul’un her köşesinde ne kadar çoluk çocuk, delikanlı varsa hepsinin dökülüp geldiği, yıkık kale diplerinde soyunup, denize dalıp açıklara kadar yüzdükleri, suda yaşayan çıplaklar diyarını andıran, insandan sahilin görünmediği Kumkapı’nın o yıllardaki bir başka ismi de “fıkara plajı”dır.

DENİZ KENARINDA OLAN NARLIKAPI’DA GECE HAYATI GÜNDÜZDEN DAHA ŞATAFATLIDIR. ÇOCUKLAR, ARAP KUYUSU DENİLEN MEYDANDA HER CUMA VE PAZAR MAÇ YAPARLAR.

YEDİKULE

Kuyuda buz olmuş, hararet söndüren halis Keçe Suyu ile meşhur Yedikule’de uzaktan pırıl pırıl yanan Adalar görülmeye değer bir manzara oluşturur. Yaz günlerinin kalabalık ve eğlenceli bir mesire yeridir. Denizden sekiz on metre yüksekliktedir. Tam deniz kenarında olan Narlıkapı’da gece hayatı gündüzden daha şatafatlıdır. Çocuklar, “Arap Kuyusu” denen meydanda her cuma ve pazar maç yaparlar. Bir tarafta gazino, bir tarafta sinema diğer yanda radyo, varyete ve sandalla piyasa edenlerin çok olduğu yerdir.

TOPKAPI

Bakkalları ile meşhur Topkapı’ya yazları Gedikpaşa ve Kumkapı’dan gelenlerin birçoğu Ermeni ailelerdir. Pek güzel bir yer olan Şeyhülislam bahçesinde cuma ve pazar günleri meşhur Kemani Memduh Bey ile kardeşi udi Hasan Bey diğer arkadaşlarıyla beraber insanları eğlendirirler. ▲

ÇOKLUKTAN BİRLİĞE ULAŞAN KUŞLAR

JAKE MICHAEL SINGER, FOTOĞRAF VE KÂĞIT SANATIYLA İLGİLENİYOR. YETENEĞİNİ EN ÜST DÜZEYDE GÖSTERDİĞİ ALAN İSE HEYKEL. MULTİDİSİPLİNER BİR SANATÇI OLARAK TANIMLANMAYI TERCİH EDİYOR. SINGER BUGÜNE KADAR DÜNYA ÇAPINDA BİRÇOK SANAT FUARINA KATILDI VE AVRUPA, AMERİKA VE AFRIKA'DA KİŞİSEL SERGİLER DÜZENLEDİ. CİBALİ, KÜÇÜKMUSTAFAPAŞA HAMAMI'NDA SERGİLENEN ENSTALASYONU "BENNU STASIS" ONUN SON PROJESİ. SINGER'IN BİNLERCE ÇELİK ÇUBUKTAN ZITLARIN BÜTÜNLÜĞÜNE VURGU YAPAN METAFORLARLA BİÇİMLENDİRDİĞİ KUŞ HEYKELLERİ ALGIMIZDA YENİ KAPILAR ARALİYOR.

Öncelikle tebrik ediyorum. Sayenizde harika bir sergiyi bu güzel bir mekânda ağırlıyoruz. Bennu Stasis ile başlayacak olursak...

Sergim, Antik Mısır mitolojisindeki bir kuştan alıyor ismini, Bennu'dan. Efsanede, bu kuş, evrenin başlangıcını belirleyen, sonunu da belirleyecek olan tanrı Atum'la ve yeniden doğuşun tanrısı Osiris'le ilişkilendirilir. Ama daha çok Atum'un bir simgesidir. Atum'dan çıkan, ona ait bir ruh. Atum ise Mısır kozmogonisinde ilksel su olarak tanımlanan Nun'dan çıkmış. Bennu o sebeple bir balıkçıl figürüyle betimlenir genellikle. Kelime itibarıyla, parlaklık içinde yükselmek, parlamak anlamlarına gelir; daha çok doğuşu ifade eder. Bennu'ya hem tarihin hem de ölümden sonraki yaşamın başlangıcı diyebiliriz. Burada yaşam ve ölüm zıtlığı var. Ama ondan da önce kaostan düzene geçiş... Süreklilik gösteren bir yeniden biçimleniş. Sergim tüm bu süreçlere temas ediyor, katarsisle tamamlanıyor. Enstalasyonu bir hamam yapısı içinde gerçekleştirmek de ayrıca anlamlı. Mekânla birlikte, daha öncesinde kurgulamadığım, tüm bu söylediklerimle uygunluk gösteren bir bağlam oluştu. Bildiğim kadarıyla hamam durulanma ve temizlenme yeri, manevi anlamda da insana bir arınma, yenilenme imkânı sağlıyor.

Güzel bağlantı gerçekten, işin o kısmına birazdan geleceğiz zaten. Kuşların ortaya çıkış sürecinden biraz bahsedebilir misiniz?

Aslında burada bana fikir veren, murmuration (mırıltılar) dediğimiz doğada rastlanan bir hadise. Sığırcık kuşlarını bilirsiniz. Onlar şekil değiştiren bulut kümeleri hâlinde, gökyüzünde döne döne bir koreografi sergilerler, bir nevi sığırcıkların dansıdır murmuration. Tam da geceyle gündüzün keşiştiği, alaca karanlık dediğimiz vakitten hemen önce yaşanır. Güneş doğmak üzereyken veya batma aşamasında,

hava aydınlanmaya veya kararmaya yüz tutmuş bir vakitte gökyüzünde bir sığırcık kümesi belirir, büyüdükçe büyür ve inanılmaz güzellikte bir görsel şölen başlar. Kuşların uyum içinde belli bir koreografiyle uçmaları çok etkileyicidir. Binlercesi tek bir beyin varmışçasına, en ufak bir aksama olmadan hareket eder. Bu manzara, çokluktan birliğe ulaşmadır aslında. Çünkü onları organize eden merkezi bir güç yoktur, görünmez. Benzer bir tablo, denizdeki bazı balık ve uzaydaki yıldız kümelerinde de görülebilir. Bu bakımdan kendi kuşlarımız bireyle kolektifin bir araya gelmesinden doğan sinerjinin bir ürünü olarak tanımlıyorum.

Aynı zamanda sizden doğan bir fıkryn katkılarla birlikte nasıl görkemli bir anlatıya dönüştüğünü görüyoruz burada.

Evet, dediğiniz doğru. Bennu Stasis fikir olarak benden doğdu, ancak birçok insanın fikriyle son şeklini aldı, sanatseverlerin beğenisine emek birliğiyle sunuldu. Bu kolektifin içinde Zimbabwe'den Johannesburg'a gelerek bana yardımcı olan iki arkadaşımı özellikle zikretmeliyim. Oradan da hep birlikte İstanbul'a geldik. Gerçekten de hikâyemiz sayıları sürekli artan kuşların göçüne benziyor. Burada Muse Contemporary Art Gallery'nin kurucucu, aynı zamanda sergimin de

proje koordinatörü Ayşe Pınar Akalın ve küratörümüz Sinan Polvan'la çalıştık, bu aşamada da ekibimize Türk ustalar da dâhil oldu. Heykellerimin hepsini burada yaptık. Üç aylık bir zaman diliminde.

Gelelim zıtlıklar bahsine. Bir izleyici olarak çok net görüyor, algılıyorum. Birlerce çelik çubuktan oluşan kuşlar zihnimde bir ikilik yaratmayı başarıyorlar.

Bu biraz da simyacının dünyayı hiç umulmadık biçimde değiştirmesine benziyor. Tıpkı bir simyacı gibi, maddelerin veya olguların birbirleriyle iletişime, birbirlerini değiştirmelerine

dikkat çekmeyi seviyorum. Amacım, insanların beklemediği, ummadığı şeyleri gösterebilmek. Zıtlık olarak tarif ettiğimiz ikilikler arasında hep bir diyalog var. Tek-çok, boş-dolu, hafif-ağır, yumuşak-sert, iyi-kötü, siyah-beyaz, kaos-düzen arasındaki ilişkiyi, hâlden hâle geçişliliği çözümleyen, bu diyalogu izleyicinin kulağına fısıldayan, bir bakıma ifşa eden bir sihirciye sanatçı. Bennu Stasis'in fikirsel alt yapısı, senaryosu, benim kişisel menkıbemle de birlikte, zıtların birliğine yapılacak bir vurgu için gayet elverişliydi. Kuşları yaparken kullandığım malzemenin özel bir anlamı var. Çelik teller, Güney

Afrika'da yakın bir tarihe kadar yaşanan sert ırkçılığın ayrıştırıcı bir alametiydi. Bir zamanlar siyahlar ve beyazlar arasına gerilmiş bu çelik çitler artık kullanılmıyor. Bir simyacı dokunduğu formu her zaman bir ileri, üstün bir aşamaya getirmek ister, ben de bir sanatçı olarak ırklar arasındaki ayrımcılığın sembolüne dönüşen çitleri korkunç geçmişinden arındırmak istedim. Onu yeni, masum bir formla temize çekmek gerektiğini düşündüm.

Burasının tarihî yapı olduğunu biliyorsunuz. Derin kubbelerin sağladığı boşlukta asılı heykeller anlatımınıza daha büyüleyici bir

hava katmış. Deyim yerindeyse kuşlar tam olarak yerini bulmuş. Daha önceden böyle bir mekânda bulunmuş muydunuz?

Öncelikle şunu söylemeliyim, arkadaşlarımla birlikte iki yıldır bu günün hayaliyle yaşıyorduk. Buraya gelene kadar epey mekân gezdik. Burayı görünce de artık doğru yeri bulduğumuza kanaat getirdik. Bu konuda Fatih Belediyesi’ne de çok teşekkür ediyorum. Güney Afrika ile Türkiye arasında çok farklılıklar var. İstanbul’da sur içinde farklı bir tarihi, değişik kültürleri deneyimlemek benim açımdan heyecan vericiydi. Dokunduğum her şeyde bambaşka bir dünyanın içinde olduğumu yeniden idrak ediyordum. Topkapı Sarayı’nı ilk ziyaret ettiğimde, bize rehberlik edenlerin naklettikleri hikâyelerden çok etkilendim. Çünkü bana hiç benzemeyen insanların ideallerine,

dünyayı nasıl algıladıklarına dair pek çok ayrıntıyı görebiliyordum. Orada bir zamanlar yaşamış insanların ruhlarıyla aynı gökyüzünde buluşmuş gibiydim. Buradaki atmosfer bana o günkü hislerimi bu defa başka bir bağlamda yaşattı, yani geçmişteki insanların gelecekle ilgili hayallerinden birine dokunuyor olduğumu düşündüm. Garip bir deneyim... Buraya gelince zaten ilk işim çevreye göz atmak oldu. Cibali’yi gezdim, burada oturan insanlarla selamlaştık.

Madem öyle, sizi artık Fatihli bir sanatçı olarak tanımlayabiliriz. Sadece burası değil, sur içinde çağdaş sanatın iyi örnekleriyle buluşmayı bekleyen birçok tarihî mekân mevcut. Yakın gelecekte sizi bu mekânlardan birinde yeniden görmek mümkün olacak mı? Yeni bir projeniz var mı?

“BİR SİMYACI DOKUNDUĞU FORMU ÜSTÜN BİR AŞAMAYA TAŞIMAK İSTER. BEN DE BİR SANATÇI OLARAK IRKLAR ARASINDAKİ AYRIMCILIĞIN SEMBOLÜNE DÖNÜŞEN ÇİTLERİ DOKUNUŞUMLA KORKUNÇ GEÇMİŞİNDEN ARINDIRMAYI ARZULADIM.”

Böyle düşünmeniz bana onur verir. Fatih için elbette yeni bir fikrim var. Bu düşünceyi yakın denilebilecek bir zamanda, İstanbul Bienali paralelinde hayata geçirmeyi planlıyoruz. Çok detaylandırmayayım ama Yedikule Hisarı’nı gezip oradaki zindanları gördüğümde aynı mekânda multimedya kullanacağım bir enstalasyon için kolları sıvadım. Bir yılı aşkın süredir daha yenilikçi, radikal ve ses getirecek bu proje üzerinde çalışıyorum.

Fatih’teki yeni serginizi merakla beklediğimizi belirtiyor, bize zaman ayırdığınız için teşekkür ediyorum.

Ben de sergimin İstanbullu sanatseverlerle buluşmasına imkân sağlayan herkese minnettarım. Sizin vesilenizle de Fatih Belediyesi’ne çok teşekkür ederim. ▲

ENCÜMEN ARŞİVİ'NDE

SUR İÇİNİN HAFIZASI SAKLI

◆ SAMET İLCİ

**1930'LARIN
SUR İÇİ
İSTANBUL'UNDA
KAYIT ALTINA
ALINMIŞ
637 ANITSAL
ESER VAR.
PEK ÇOK
ARAŞTIRMACI
VE YAZARIN
BAŞVURU
KAYNAĞI OLAN
ENCÜMEN
ARŞİVİ DİJİTALE
AKTARILIYOR.**

Tarihi oluşturan hafızayı ortaya çıkarmanın bir yolu da, tarihî varlıkları korumak, onları günümüz koşulları içinde muhafaza edebilmektir. Eski Eserler Koruma Kurulu-Osmanlıca adıyla Muhâfaza-i Âsâr-ı Atıka Encümen-i Dâimîsi'nin temelleri, 21 Mayıs 1917'de müze dışındaki eski eserleri ve anıtları korumaya yönelik çalışmalar yapmak üzere padişah V. Mehmed dönemi sadrazamı Talat Paşa'nın tezkiresi ile İstanbul'da atıldı. Bu kurulun asıl amacı taşınmaz eserlerin tescilini sağlamaktı.

Kurulun tarihine kısaca göz atacak olursak Eski Eserler Tüzüğü'nün temelini Âsâr-ı Atıka (1869, 1874, 1884, 1906) ve Muhâfaza-i Âbidât (1914) nizamnameleri oluşturur. Osman Hamdi Bey'in hazırladığı 1906 nizamnamesi öncekilerinden farklı olarak İslami dönem eserlerini de bu yasa kapsamına dâhil etmiştir. Fakat söz konusu metnin

taşınır veya taşınmaz bir eserin eski eser olup olmadığı konusunda netlik içermediği anlaşılr. Bunun üzerine Muhâfaza-i Âbidât Nizamnâmesi hazırlanır. Eski Eserler Koruma Kurulu'nun esas görevi İstanbul'da ve İstanbul iline bağlı bulunan eski eserleri ve anıtları belgelemek ve bu yapılarla ilgili yayınları hazırlamaktı.

ÖMÜR BOYU SÜREN BİR MESLEK

Bu kurum aynı zamanda eski eserlerin onarımı, taşınması ve yıkılmasından sorumluydu. Kadrosunda ise bir vekil (bakan), dört üye, bir yazman ve Âsâr-ı Atıka müzeleri mimarı bulunuyordu. Osmanlı döneminde kurul üyeliği muvakkat (geçici) değildi, üyeler kaydıhayat (ömür boyu) şartıyla görevliydi. Ancak kendi istifaları ile görevden ayrılmaları mümkündü. Bu sebeple üye seçimine, üyelerin nitelikli insanlar olmalarına azami özen gösterilirdi. Encümen'in bir diğer görevi ise bu üyeleri liyakate göre seçmekti.

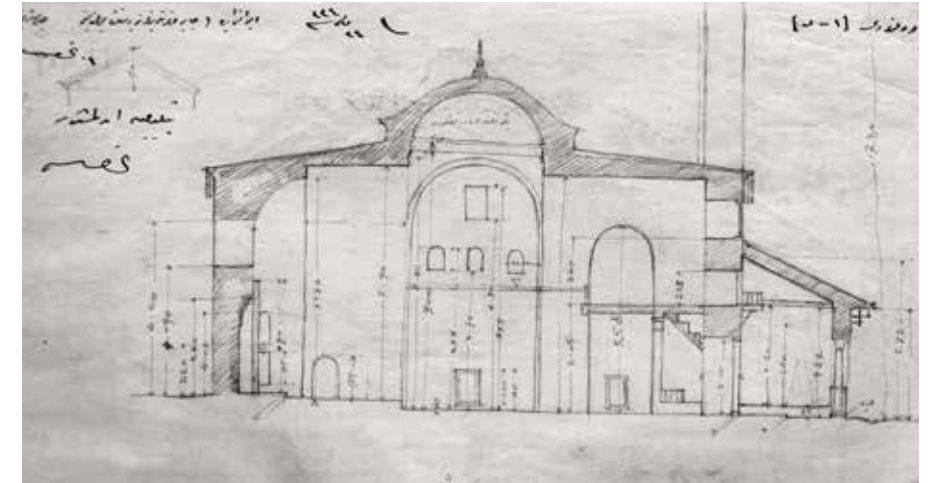
Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra Eski Eserler çeşitli kanunlarla değişik kurumlara bırakıldı. 1924 yılında halifeliğin kaldırılmasını öngören kanunda tüm saraylar, kasırlar ve bunlarla ilgili taşınmazlar ve değer içeren eserler millete ait sayıldı. Bunun bir sonucu olarak mülkiyetleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geçti. Ancak diğer eserlerin farklı kurumlara devredilmesi beraberinde birtakım olumsuzlukları da getirdi.

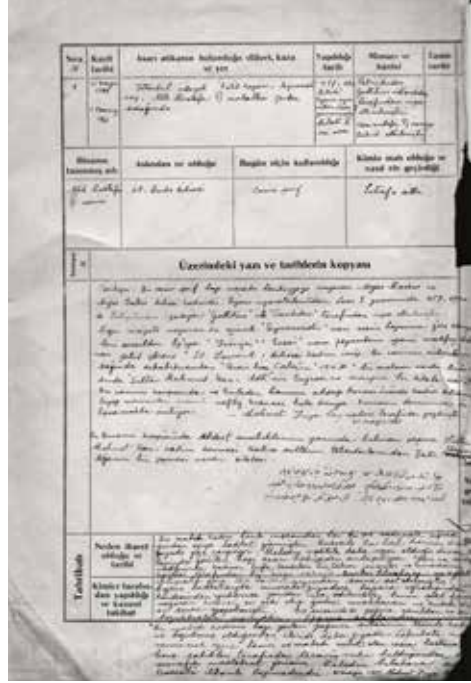
İLK ANIT FİŞİ

ATİK MUSTAFA PAŞA CAMİİ İÇİN

Eski Eserler Koruma Kurulu, İstanbul başta olmak üzere ülke sınırlarındaki tüm taşınır/taşınmaz kültür varlıklarının fotoğraflarını çekerek bir bilgi fişine plan özelliklerini ve yapı hakkındaki görülen ve bilinen tüm bilgileri kaydeder. Böylece her yapı hakkında âdeta bir kimlik oluşturulur, sonra da bu kayıtlar içeriğine göre tasnif edilerek listelenir.

Bunu yapmaktaki asıl amaç, dönem şartları içinde özellikle taşrada bulunan eski eserlerin çok fazla tahribata uğramasından kaynaklı günümüze gelememe ihtimalinden hareketle en azından kayıt altına alınmalarını sağlamaktı. İlk anıt fişi oluşturulan yapı Fatih ilçesi Ayvansaray Mahallesi sınırlarında bulunan Atik Mustafa Paşa Camii'dir.

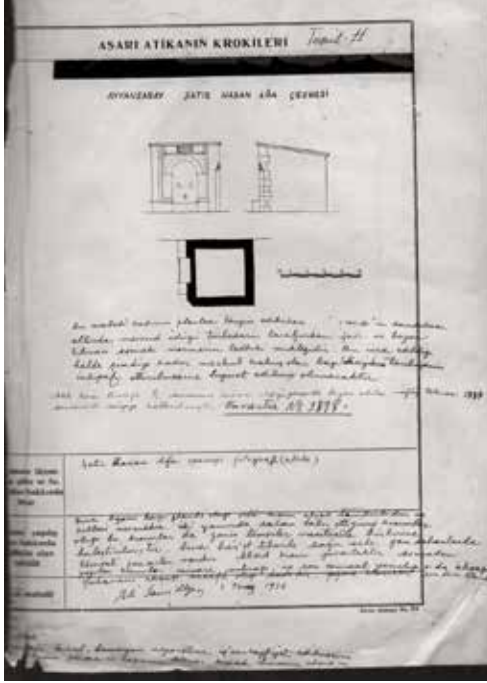

ESERLER DİJİTAL ORTAMA TAŞINIYOR
Fatih Belediyesi ise eski eserleri koruma konusunda; Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ile iş birliği hâlinde. Belediye, Müdürlüğün elinde bulunan ve herhangi bir kopyası, herhangi bir dijital kaydı olmayan ve zaman içerisinde bozulmalara uğrayan bu nadir eserlerin tasnifini sağlayıp dijital ortama aktararak

1545 yılında Mimar Sinan tarafından yaptırılan Hüseyin Paşa Türbesi, Akşemsittin Mahallesi

gelecek nesillere ulaşmasını hedefliyor. Çalışmanın tamamlanmasına müteakip, basılı ve dijital yayın konusu ayrıca değerlendirilecek, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile konu hakkında çalışmalar devam ettirilecektir.

EN FAZLA ESER FATİH SINIRLARI İÇİNDE

1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Eski Eserler Koruma Kurulu'nun devamı niteliğinde çalışmalar yaptı ve bugüne dek geçirdiği yapısal değişikliklerle görevini sürdürdü.

Şehrin hafızasını tutan, araştırmacı ve yazarlar için çok değerli bir kaynak olan Encümen Arşivi'nin tasnifi ile başlayan süreç tarama çalışmalarıyla devam ediyor. Çalışma tamamlandıktan sonra bu kıymetli eser dijitalle aktarılmış olup bu kıymetli hazine kamuoyunun istifadesine sunulacak. Encümen Arşivi'nde yapılan tasnif çalışmaları sonucunda Türkiye genelinde 1128 adet anıt fişine ulaşıldı. Bunlardan 637'si Fatih ilçesi sınırlarındaki eserlere ait.

**FATİH BELEDİYESİ,
HERHANGİ BİR
KOPYASI OLMAYAN
VE ZAMAN
İÇİNDE BAZI
BOZULMALARA
MARUZ KALMIŞ BU
KIYMETLİ ARŞİVİ
DİJİTAL ORTAMA
AKTARIYOR.**

**FATİH İLÇE SINIRLARI
İÇİNDE BİLGİSİNE
ULAŞILAN 637 ADET
ESERİN 173'Ü CAMİ,
45'İ MESCİT, 164'Ü
ÇEŞME, 6'SI KİLİSE,
32'Sİ HAMAM,
51'İ TÜRBE.**

1749 yılında yaptırılan Safiye Sultan Çeşmesi, Molla Gürani Mahallesi

Fatih ilçe sınırları içinde bilgisine ulaşılan 637 adet eserin; 173'ü cami, 45'i mescit, 164'ü çeşme, 6'sı kilise, 32'si hamam, 51'i türbe... Bunun dışında arşivde ilçeye ait çeşitli sayılarda medrese, kütüphane, han, sarnıç ve muhtelif yapıların bilgileri de yer alıyor. Çalışma tamamlandığında dönem şartlarındaki yapı adedi ve türleriyle alakalı kapsamlı bilgilere ulaşmış olacağız.

Fatih, günümüzde olduğu gibi yaklaşık 100 yıl önceki İstanbul'da da tarihî

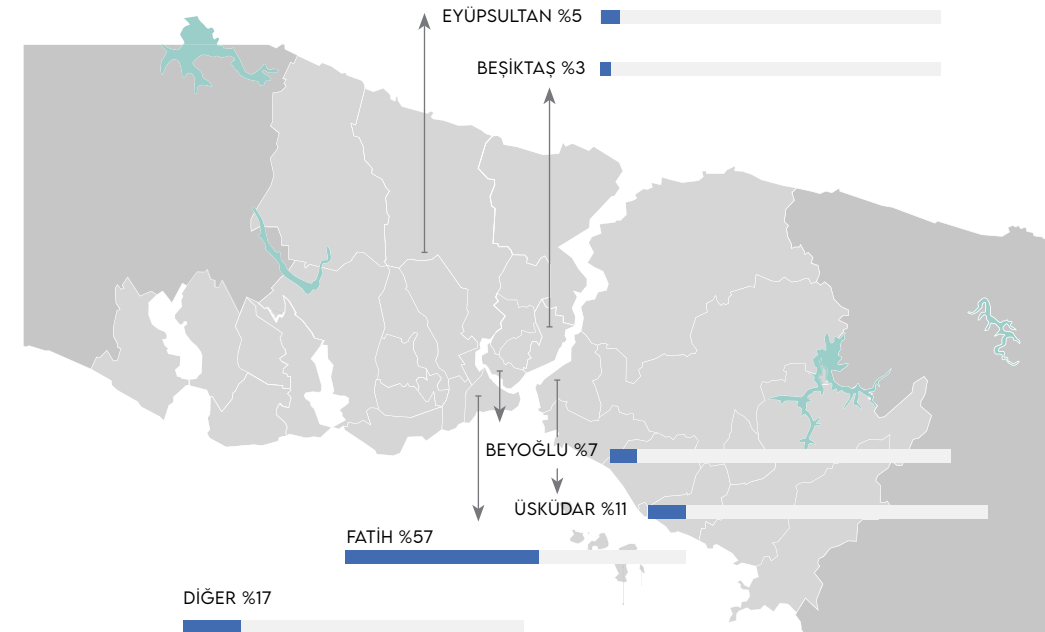

1954 yılında yıktırılan Ebülfazl Mahmud Efendi Medresesi, Kemalpaşa Mahallesi

eserlerin dağılımı bakımından en fazla sayıda esere sahip ilçedir. Fatih'in ardından 123 eserle Üsküdar, 78 eserle Beyoğlu, 60 eserle Eyüpsultan ve 36 eserle Beşiktaş gelmektedir. Geriye kalan anıt fişleri ise diğer ilçelere ve diğer şehirlerimize aittir.

Encümen arşivinin dijitalleştirilmesi Türkiye genelinde birçok araştırmacının çalışmalarına ışık tutacak, web üzerinden yapılacak yayın ile bulundukları illerden verilere kolaylıkla ulaşabileceklerdir. ▲

**ANIT
FİŞLERİ
DAĞILIMI**

Buluşma Noktalarımız: FUARLAR

TÜRKİYE'DE FUARCILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK KALKINMAYA DESTEK VERECEK BOYUTTA GELİŞTİĞİNİ, YIL İÇİNDE DÜZENLENEN FUAR SAYISINDAN VE SEKTÖREL FUARLARIN GİDEREK GENİŞLEMESİNDEN ANLAYABİLİYORUZ. BU GELİŞİME DESTEK VEREN ŞEHİRLERİN BAŞINDA İSTANBUL GELİYOR. KÜLTÜR SANAT SEZONU AÇILIŞI İLE BİRLİKTE GEÇTİĞİMİZ HAFTALARDA SUR İÇİNDE ART ARDA BİRÇOK FUAR ORGANİZASYONU GERÇEKLEŞTİRİLDİ. FUARLAR AYNI ZAMANDA KURUMLAR İÇİN ÖNEMLİ BİR TANITIM İMKÂNI SAĞLIYOR. FATİH BELEDİYESİ DE, BU FUARLAR ARACILIĞIYLA BİLİMDEN KÜLTÜRE, EDEBİYATTAN SANATA BİRÇOK FARKLI ALANDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ HİZMETLERİNİ ZİYARETÇİLERE DAHA YAKINDAN ANLATMA, TANITMA FIRSATINI YAKALADI. İŞTE STANDLARDAN RENKLİ KARELER!

11. YAPEX FUARI DOLU DOLU GEÇTİ
Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) iş birliği ve Tarihî Kentler Birliği desteği ile YAPEX Restorasyon ve Kültür Mirasını Koruma Fuarı'nın 11'ncisi bu yıl "Kentsel ve Kırsal Miras" temasıyla 22-24 Eylül tarihlerinde İstanbul Yenikapı Dr. Mimar Kadir Topbaş Gösteri ve Sanat Merkezi'nde gerçekleştirildi.

Türkiye'de bu alanda düzenlenen tek fuar olma özelliğine sahip YAPEX Fuarı Tarihî Kentler Birliği Üyesi ve üye olmayı hedefleyen yerel yönetimlerin temsilcilerini, çeşitli sivil toplum kuruluşlarını, üniversiteleri, yatırımcıları, üreticileri bir araya getirdi. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden stantların yer aldığı fuarda, katılımcıların kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik yapılan proje, uygulama, yeniden işlevlendirme çalışmaları sergilendi.

Fatih Belediyesi, içinde bulundurduğu kadim tarihin emanetlerini, kültürel değerleri ve mirası "İstanbul'un Kültürel Mirasına Sahip Çıkıyoruz" sloganıyla gerçekleştirdiği çalışmalarla

fuarda yerini aldı. Ziyaretçiler ve katılımcılar tarafından büyük ilgi gören Fatih Belediyesi standında, Fatih ilçesindeki kültür varlıklarına yönelik yapılan koruma, restorasyon ve basit bakım onarım çalışmaları sergilendi. Yedikule Hisarı ve Kapalıçarşı restorasyonları, Kültür Envanteri çalışması, Sivil Mimarlık Örneklerini projelendirme ve basit bakım onarım çalışmaları, çeşme

ve hazirelerin restorasyon ve basit bakım onarımları alanında uzman belediye personellerince, panolarla ve video anlatımlarıyla desteklenerek ziyaretçilere aktarıldı. Belediye bünyesinde kurulan Zeyrek Akademi, basımı gerçekleştirilen yayınlar hakkında da bilgiler verildi.

FATİH BELEDİYESİ ÖDÜLE LAYIK GÖRÜLDÜ

Tarihî Kentler Birliği tarafından 20'ncisi düzenlenen ve Metin Sözen Özel Ödülü, Jüri Özel Ödülü, Proje, Uygulama, Süreklilik ve Başarı olmak üzere 6 kategoride ödül verilen Tarihî ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması'na 33 belediye, 61 proje ile

başvuruda bulundu. Fatih Belediyesi “Metruk Durumdaki Sivil Mimarlık Örneği Yapıların Rölöve Projeleri” ve “3 Adet Açık Sarnıç (Aspar Sarnıcı, Makios Sarnıcı, Aeitas Sarnıcı) Duvarlarının Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri” ile proje kategorisinde ödüle layık görüldü.

CRAFTİSTANBUL 2. EL SANATLARI FUARI İLE SANATA DAHA YAKIN

Dr. Mimar Kadir Topbaş Gösteri ve Sanat Merkezi'nde ikincisi gerçekleştirilen Craftİstanbul El Sanatları Fuarı bünyesinde düzenlenen etkinlikler sanatseverlerin sanatla

buluşmasına imkân sağladı. Kültürel ve estetik değerlerimizi yansıtan, yoğun emek isteyen, ekonomik anlamda da önemli getirileri olabilecek el sanatlarımıza yönelik farkındalığın oluşması için 14 ülkeden 130 katılımcı, 400'ün üzerinde el sanatçısı Craftİstanbul fuarına katıldı. Öncelikli olarak dünya ülkelerinin geleneksel ve çağdaş el sanatlarını tanıtmayı, üreticilerine yeni pazar kanalları kazandırmayı amaçlan fuarı yaklaşık 12 bin kişi ziyaret etti.

FATİH BELEDİYESİ BEŞ GELENEKSEL SANAT DALI İLE FUARDAYDI

Fatih Belediyesi standında görüşlerine başvurduğumuz çini ve seramik sanatçısı Tuğba Güven, çok farklı sanat dallarının kullanılan malzemelerinden aletlerine, şekillendirme ve tasarım aşamalarındaki ustalığa kadar bütün süreçlerin canlı olarak izlenebilmesinin en başta sanatçılara büyük katkı sağladığını söyledi. Ayrıca, Fatih Belediye Başkanı M. Ergün Turan'ın kültür ve sanata ilgisinin fuardaki çalışmalara olan alaka ve desteklerinin özellikle genç sanatkârlarda memnuniyet oluşturduğunu sözlerine ekledi.

TEKNOFEST

Türkiye Teknoloji Takımı Vakfı ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ortaklaşa düzenlenen, TEKNOFEST Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali, Türkiye'nin millî teknoloji geliştirmesi konusunda iddialı bir söylem ortaya koyarak ülkemizin geleceği adına kritik başarılarla imza atıyor. Bilim ve mühendislik alanlarında yetmişmiş insan kaynağımızı artırmayı hedefleyen festival bu yıl Atatürk Havalimanı'nda gerçekleşti. Binlerce genç 35 farklı kategoride kıyasıya yarıştı. Hürkuş, Akıncı, Bayraktar TB2 ve Gökbeş uçuşları sayesinde gökyüzünde görsel bir şölen yaşandı.

BİLİM FATİH

Türkiye Teknoloji Takımı ve Fatih Belediyesi iş birliği ile kurulan Bilim Fatih, bu yıl ilk defa Teknofest'e katılmanın heyecanını yaşadı. Bilim Fatih öğrencileri yaratıcılık, inovasyon, eleştirel düşünme, problem çözme, iş birlikli öğrenme gibi atölyelere katılarak becerilerini geliştirdiler.

ULUSLARARASI DERGİ GÜNLERİ

Dünya Dergiler Birliği (DERGİBİR), Fatih Belediyesi, TİKA, YTB ve Albayrak Medya destekleri ile düzenlenen Uluslararası Dergi Günleri'nin 12'ncisi Sirkeci Garı'nda gerçekleşti. Bu yıl ki dergi günleri, gazeteci, eğitimci ve yazar Asım Gültekin anısına düzenlendi. Fuarda, edebiyat, gençlik, okul dergileri ve fanzinler ile yurt dışında yayımlanan dergiler okurların beğenisine sunuldu. Fuar vesilesiyle tarihî gar; şiir dinletileri, sergiler, konserler, atölye çalışmalarının yanı sıra genç ve usta yazarların söyleşilerine de ev sahipliği yaptı.

YEDİTEPE FATİH'İN

İLK FUAR HEYECANI

Uluslararası Dergi Günleri'nde Fatih Belediyesi'nin süreli yayını Yeditepe Fatih Dergisi de ilk üç sayısıyla yerini aldı. İlk kez bir dergi fuarına katılan Yeditepe Fatih, standı ziyaret eden pek çok yazar, akademisyen, edebiyatçı, eğitimci, öğrenci ve dergi tutkununa hediye edildi. Ziyaretçiler aynı zamanda sesli dergi, dijital dergicilik ve dijital abonelik imkânları hakkında da bilgilendirildi. ▲

KANATSIZ MELEK
ENGELSİZ ŞAMPİYON

SEVİLAY ÖZTÜRK

◆ EMRAH ALTUNKAYA

2020 TOKYO PARALİMPİK OYUNLARI'NDA YÜZMEDE 50 METRE SIRTÜSTÜ S5 KATEGORİSİNDE BRONZ MADALYA ALARAK BU BRANŞTA TÜRKİYE'YE TARİHİNİN İLK MADALYASINI KAZANDIRAN 18 YAŞINDAKİ SEVİLAY ÖZTÜRK, GÖSTERDİĞİ AZİM VE KARARLILIKLA AYAKTA ALKIŞLANACAK BİR BAŞARIYA İMZA ATTI. MADALYALARINA YENİLERİNİ EKLEMELİK İSTEYEN MİLLÎ SPORCUMUZUN SIRADAKİ HEDEFİ DÜNYA ŞAMPİYONASINDA ALTINA ULAŞMAK.

Sizi biraz tanıyalım. Yüzmeye nasıl başladınız?

2003 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya geldim. 2 kardeşiz. Henüz 6 yaşında iken annemi epilepsi hastalığından ötürü hastaneye götürmüştük. O esnada tamamen tesadüf olarak millî sporcu Beytullah Eroğlu ve babası Mustafa Eroğlu ile karşılaştık. İki kolumun olmadığını gören Eroğlu ailesi yüzme ile ilgilenmem konusunda beni ve ailemi teşvik ettiler. Güzel bir karşılaşma ve güzel bir başlangıç oldu benim adıma. Ailem çok destek oldu. Özellikle babam yanımdan hiç ayrılmaz ve bana hep “kanatsız meleğim” derdi. Dolayısıyla iyi ki yüzmeye başlamışım diyorum.

Spor hayatınızda neleri değiştirdi?

Birçok şeyi değiştirdiğini söyleyebilirim. Hayata ve insanlara bakış açımı değiştirdi en başta. O dönem maddi imkânsızlıklardan dolayı özel eğitim veren okullara gidememiştim. Maalesef ülkemizde o dönemde özel insanlara, engeli bulunanlara karşı bakış günümüzdeki gibi değildi. İnsanlar size eksik gözüyle bakarlardı. Arkadaşlarımın arasında alay konusu olduğum bir anı hiç unutamam. Bu nedenle dışarı çıkmaya çekinir, kendimi yalnız hissedirdim. Ancak yüzme sporuyla ilgilenmeye başladığımda ciddi manada birçok şeyin değiştiğini gördüm. Ciddi manada bana moral oldu. Azmim arttı. Şu an mesela elde ettiğim derecelerden dolayı insanlar bir yerde karşılaştıklarında şaşırıyorlar, “bizim kızımız”, “gururumuz” diyorlar.

“BİR ENGELLİ OLARAK YAŞAMAK ZOR. ANCAK ENGELİ OLMAYAN İNSANLAR DA BİRÇOK ZORLUKLA BOĞUŞUYOR. MÜCADELEYİ BIRAKMADAN YAŞAMA SEVİNCİMİZİ, MORALİMİZİ YÜKSEK TUTMAYI BECEREBİLİRSEK HER ZORLUĞUN ÜSTESİNDEN GELEBİLİRİZ.”

Başardıklarınızı gördükçe “zor” kelimesinin sınırlarını aştığınızı hissediyoruz. Zorluklara karşı mücadele gücünüzü neye borçlusunuz?

Evet, bir engelli olarak yaşamak zor. Ayaklarımı kullanarak bir iki istisna dışında tüm işlerimi halledebiliyorum, ancak engele rağmen bir sporla ilgileniyorsanız, işiniz daha da zorlaşıyor. Sabır, metanet gerektiriyor. Elbette hayatın her alanı zor. Engeli olmayan insanlar da birçok zorlukla mücadele ediyor. Mücadeleyi bırakmadan yaşama sevincinizi, moralinizi yüksek tutmayı becerebiliyorsanız zorlukların üstesinden geliyorsunuz.

Bırakmayı hiç düşündünüz mü?

Bırakmayı kesinlikle düşünmedim. Çok zorlandığım dönemler oldu. Ancak azim ve kararlılığım hep devam etti. Ailem ciddi manada destekçim oldu, hocalarım da öyle. Sporun hayatıma olumlu etkilerini gördükten sonra bırakmayı asla düşünmezdim.

Daha önce “Güzel bir derece alacak ve bayrağımızı dalgalandıracağız.” dediniz ve sözünüzü tuttunuz. Türkiye’ye paralimpik yüzmede tarihinin ilk madalyasını kazandırdınız. Bunun konuda ne söylemek istersiniz?

İyi bir derece elde ettim. 30 Ağustos’un yıldönümünde Tokyo’da bayrağımızı göndere çektiirmek harika bir duygu. Ülkeme döndüğümde başta ailem olmak üzere herkes beni sevgiyle, coşkuyla karşıladı. Benimle gurur duyduklarını ifade ettiler. Memleketim Kahramanmaraş’a geçtiğimde davul zurnalarla karşılandım. Hatta resmimim olduğu kocaman bir afiş üzerine “Gururumuzsun” yazmışlardı. Gerçekten hissettiklerimi tarif etmem imkânsız. Bu gururu Türkiye’ye yaşattığım için çok mutluyum.

Bu güne kadar elde ettiğiniz

derecelerden bahsedelim biraz da.

2014-2015 yıllarında yapılan Bedensel Engelliler Türkiye Yüzme Şampiyonaları’nda S6 kategorisinde Türkiye Şampiyonu oldum. 12 yaşında iken Rio 2016 Yaz Paralimpik Oyunları’nda yer alarak paralimpik olimpiyatlarda yarışan en genç oyuncu unvanını elde ettim. Finallere kadar ilerledim. 8. oldum ve bu bana gelecek turnuvalar adına umut verdi. 2017 Avrupa Paralimpik Gençlik Oyunları’nda 50 m sırtüstü S1-5 kategorisinde altın madalya kazandım.

Bu sene İtalya 2021 Paralimpik Yüzme Dünya Serisi’nde bir üçüncülük, üç ikincilik ve bir birincilik olmak üzere toplamda 5 madalya kazandım. Yine bu sene geçtiğimiz mayıs ayında Maderia adasında düzenlenen Paralimpik Yüzme Avrupa Şampiyonası’nda, 50 m serbest stil

ALLEBEN YÜZME HAVUZU'NDA HAFTADA 15 SAAT BEDENSEL ENGELLİLER YÜZME FEDERASYON TEKNİK KURUL BAŞKANI MEHMET ALİ ALBAS VE TEKNİK KURUL ÜYESİ ANTRENÖR ELNAZ KHALİL POUR MALEKİ NEZARETİNDE 2020 TOKYO PARALİMPİK OYUNLARI HAZIRLIKLARINI GERÇEKLEŞTİREN SEVİLAY ÖZTÜRK’ÜN LAKABI “BALIK KIZ”.

yüzmede ikinci oldum. Ve tabi son olarak geçtiğimiz Ağustos ayından düzenlenen Tokyo Paralimpik Oyunları’nda yüzmede 50 m sırtüstü S5 kategorisinde bronz madalya kazandım.

Engelli olup spora başlamak isteyenlere neler söylemek istersiniz?

Hiçbir engel, insana engel olamaz. İnsan kendini asla kısıtlamamalı. Ben yapamam, ben edemem cümlelerini asla kurmamalı. Çünkü hayat herkese zor, hepimiz kendi hayatımızda sorunlarla mücadele etmek durumundayız. Spor, benim gibi kimselerin hayatlarına kesinlikle anlam katacaktır. Spora başlamalarını şiddetle öneririm. Engeli bulunan profesyonel sporculara ise çok çalışmalarını ve sabretmelerini önerebilirim. Başarıya ulaşmanın yolu bu ikisinden geçiyor.

Gelecek hedeflerinizden bahseder misiniz?

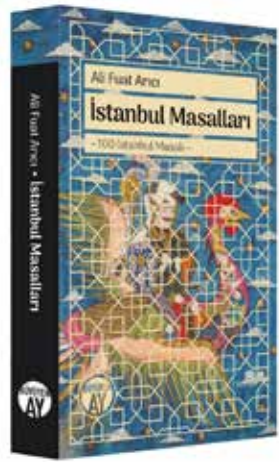
Önümüzde Dünya Şampiyonası var. Sıkı bir şekilde hazırlanıyorum. Sporda başarı sarhoşluğu yoktur. Profesyonel olarak sporla ilgilenenler ne demek isteğimi anlayacaklardır. Bir başarının ardından başka bir zafer için hemen hazırlanmanız gerekir. Dolayısıyla ben de her geçen gün daha iyisi olmak için uğraşıyorum. İnşallah önümüzdeki dünya şampiyonasında birincilik madalyasıyla döneceğim, ailemi ve milletimi yine gururlandıracağım.

Bu hayatta seni en çok motive eden cümle nedir?

İnsan isterse her şeyi başarır. Engel yoktur, insanın kendine ördüğü duvarlar vardır. Asıl başarı o duvarı yıkmaktır. Sonrası çok çalışmak ve sabır işidir. 🐟

KEYİFLİ OKUMALAR

YUNUS EMRE TOZAL

İSTANBUL MASALLARI 100 İSTANBUL MASALI

Ali Fuat Arıcı / Büyüyenay Yayınları

Masallar, küçüklüğümüzden beridir bizleri çok etkileyen, gelişimimizi sağlayan, hayatımızdaki gücünü hep korusa da biz büyüdükçe etkisini yitirdiğini zannettiğimiz anlatılar. Aslında masallar, hikâyeler, rüyalar, menkıbeler ve diğer anlatı türleri gibi, insanlığın kültür ve medeniyet dairesinde büyümesini ve gelişimini içinde bulabileceğimiz hazineler. Diğer bir deyişle zamanlar ötesine yolculuk yaparak şimdiki konumdan ve mekândan binlerce fersah öte tarafa geçebilmenin de köprüleri... Konu İstanbul olunca elbette insan daha da heyecanlanıyor. Motifleri, biçimleri, mimarisi, şerbetleri, bahçeleri, erguvanları, camileri, medreseleri, kütüphaneleri ve daha sayamadığımız nice güzellikleriyle İstanbul başlı başına masalların çıkışına ilham veren bir şehir. İmparatorluklara başkentlik etmiş İstanbul'un edebiyat dünyasındaki yeri de müstesna. Şair, bestekâr ve sanatçıların esinlendiği İstanbul'da özellikle masallar kültür hayatının gelişimine zemin hazırlamış ve uzun yıllar boyunca yalılarda ve konaklarda masal geceleri düzenlenmiş; Ramazan aylarının ve kış mevsimlerinin vazgeçilmez bir unsuru olarak şehrin hafızasıyla bütünleşmiştir. Bu çalışmanın farkı, İstanbul hakkında derlenen masalları bir araya getirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kitabı hazırlayan yayınevinin muradıysa, kendi tabirleriyle, mübarek ve kadim şehrimiz İstanbul'un bu güzel masallarını okuyanların, anlatanların ve dinleyenlerin hüznlerini, kederlerini ve mutluluklarını paylaşması ve tıpkı masallarda olduğu gibi ebediyete kadar masal tadında büyülü ve sıcak bir hayat sürmeleri.

TÜRKİYE İÇİN SIRADA NE VAR?

David Brewer Eddy

Çeviri: Osman Nuriler / Mahya Yayıncılık

Üzerinde yaşadığımız topraklar boş yere dünyanın gözdesi değil? Tarih öncesi çağlardan MÖ 7. yüzyıl Megara şehir devletine, Bizanslılardan Selçuklulara, Osmanlılardan günümüze dünyanın en kıymetli, en kudemli, medeniyetlerini buluşturuyor, efsunlu güzelliklerini bütün cazibesıyla ifşa ediyor. Burası tarih boyunca diğer halkların ve ulusların yaşamak istediği bir medeniyet coğrafyası olarak jeopolitik önemini hep korudu. 1913'te yayımlanan kitabında, David Brewer Eddy, Türkiye'deki gözlemlerinden yola çıkarak Hristiyan misyonerlik faaliyetlerini bir rapor titizliğiyle açık seçik anlatıyor. Balkan savaşlarından sonra kiliselerin, dikkatlerini Osmanlı İmparatorluğunun coğrafyasına ve Avrupa'nın özgür vilayetlerinde çıkan yeni fırsatlara çevirdiğini, kiliselerin hedef ve yöntemler belirterek nasıl misyonerlik faaliyetlerinde bulunduklarını ifade ediyor. Bu satırların olduğu gibi Türk okuyucusuna ulaştırılmasını öncelikle ahlaki bir çaba olarak değerlendirmek gerek. Anadolu'da aktif görev almış misyonerlerin gönderdikleri raporlardan yola çıkarak hazırlanmış eser, misyonerlerin amacını da ortaya koyuyor. Türkiye'yi en önemli görev alanı olarak gören misyonerlerin yaptıklarını anlatan yazar, yer yer kendi çıkarımlarını da ortaya koymaktan çekinmemiş. Jön Türk Devrimi'ne olan muhabbeti, II. Abdülhamid hakkında hezeyana varan ifadeleri, Ermeni sorunu henüz rüşeym hâlindeyken yaptığı cesur ve subjektif yorumları, Türkiye'deki dinî hayatın İslami süreçleri hakkında Müslümanları töhmet altında bırakan suçlayıcı ifadeleri bir yana, söz

konusu eser misyoner müfredatının nasıl kurgulandığını ve sahada nasıl işlendiğini görmek açısından çok kıymetli bilgiler sunuyor.

KIRK ŞEHİR

Editör: M. Tefvik Göksu / Muhit Kitap

“Şehir, bütün uzuvları mükemmel çalışan bir beden gibidir” der Farabi. İnsan kadar hızlı, insan kadar tevazu sahibi, alçakgönüllü, insan kadar mutlu ve yine insan kadar hüznü sahibi... Şehirlerimiz, hayatla kurduğumuz bağları birleştiren, biçim ve silüetiyle iç dünyamızı, düşünce ve felsefemizi, kâinata bakışımızı yansıtan, toplumların oluşmasını sağlayan, bizi bir arada tutan, bir arada yaşamamıza ortam sağlayan mekânsal alanlardır. Şehirler, çağın şartlarını geçmişin birikimleriyle oluşturur, aynı zamanda yaşanacak değişimlerin de öncülük olurlar. Bir şehrin gelişimi, toplumunun gelişimine bağlıdır. Şehrin olumsuz yönde değişimi ve değerlerinden uzaklaşması yine toplumun yaşadığı değer kaybıyla ilintilidir. Farabi'nin tanımından yola çıkarak söyleyecek olursak, insanın bozulmuş, şehrin de bozulmuş demektir. Kırk Şehir; Ahmet Emre Bilgili'den Sibel Eraslan'a, Cihan Aktaş'tan Nurullah Genç'e, Sadık Yalsızuçanlar'dan Arif Ay'a, pek çok yazar, şair ve fikir insanına aynı soruyu yöneltiyor: “Nasıl bir şehirde yaşamak isterdiniz?” Her geçen gün büyüyen bir şehrin sınırları çizilebilir mi? Bugün artık şehre dair düşünen insanlar olarak bu toprakların kültür ve medeniyet haritasını çıkarmak mecburiyetindeyiz. Kırk Şehir, yazarların hayallerindeki şehri ortaya koyuyor. İhmal ettiğimiz hayal gücümüzü yeniden canlandırmanın yanında bize Müslüman şehrinin güzel ve unuttuğumuz hasletlerini hatırlatıyor.

HERKES EVİNE DÖNMELİ İSTER

Tuba Karacan / Profil Kitap

Geleneksel bir tabirle evler “rahim” gibidir, sığınan ve huzur bulunan mekâna işaret ederler. Ailenin yaşadığı ev, dilimizde; hane, beyt, dâr, menzil, dam ve mesken gibi kelimelerle de ifade edilir. Turgut Cansever, mekânla kurduğumuz bu ilişkiyi, “İnsanın asıl vazifesi dünyayı güzelleştirmektir” diyerek tanımlıyor. İnsan, barınma ihtiyacını karşılarken çevresini, yaşadığı yeri kısacası dünyayı güzelleştirmeli, kaosa sürüklememelidir. İnsan, barınma ihtiyacını karşılarken kâinattaki düzene uymalı, çevresindeki canlılarla ve bitkilerle bütünleşmelidir. Herkes Evine Dönmek İster psikoterapist Tuba Karacan'ın bir kurgu ve metafor olarak kullandığı, içinde psikoterapik yaklaşımların yer aldığı bir kitap. Karacan'a göre eve dönmekten kastedilen anlam, bir yönüyle insanın kalbine dönmesi demektir. Yazarın tabiriyle ev derken etiyile kemiğiyle bir evden ama aynı zamanda da içimizi dolduran bir mekândan bahsederiz. Tuba Karacan, insanın ilk yurdunun anne kucağı olduğunu, orada tutunamamış bir insanın başka hiçbir yerde, hiç kimseye tutunamayacağını belirtiyor: “Bu yüzden bazılarının bir yeri olsa da yurdu hiç olmaz. Hayatı boyunca evim diyeceği bir yer arar durur. Ne yaşamış olursa olsun iyileşmek için döneceği yer yine anne kucağı, baba ocağı olacaktır. Çünkü yara nerede açılmışsa iyileşme de oradadır ve ne kadar uzağa gitmiş olursa olsun, günün sonunda herkes evine dönmek ister.”

ŞEHİRİN HALLERİ

Celaledin Çelik / Ketebe Yayınevi

Sait Faik'in Alemdağ'da bahsettiği yılanlar şehri terk edeli çok oldu. Çünkü yaşadığımız şehir tabiattan uzaklaştı, bitkilerden ve ağaçlardan ırak düştü. Bahar mevsiminin başlangıcında şehirlerimizin semalarında dolanan cemre yeşil alan bulamadığı için artık düşemiyor. Artık baharın gelişini, yaşadığımız şehirden 2-3 saatlik mesafe ile uzaklaşarak anlayabiliyoruz. Bir yerde hata yapıyoruz ama nerede? Aşkın olan ile irtibatımızda sanki sorun var. Müzik ve mimari alanında yaptığı çalışmalarıyla bilinen Celaledin Çelik, insanın anlam arayışının mekâna dönüşen izdüşümünü araştırıyor. Ona göre, şehirler, insanın aşkın olanla ilişkisini kuvvetlendirmesinin bir tezahürü olarak meydana geliyor. Şehirlerin alelade güdüler ekseninde, yalnızca barınma ya da maişet temini amacıyla kurulmadığını ifade eden Çelik, mimariyi sanatla birlikte okumaya çalışırken, bir medeniyet okuması yapıyor: “İnsan, zamanla ve mekânla kurduğu ulvî bağlarla şehirlere yüksek kimlikler vermiş; bu kimlikleri de çeşitli sanat dallarıyla ve düşünce sistemleriyle şekillendirerek medeniyetler inşa etmiştir.” Şehrin Halleri, yazarın deyimiyle bir medeniyet estetiğinin imkânı olan şehirlerin ruhunu; zamansal ve mekânsal bağlarıyla, metafizik, müzik ve musiki ekolleriyle, sinema, edebiyat, fıkıh ve tasavvuf ekseninde bütüncül bir incelemeye tabi tutuyor. Kitap, insanın şehirle ilişkisindeki tarihsel ve sosyolojik nirengi noktalarına ana hatlarıyla temas ederken özelde Müslüman şehirlerinin üzerine kurulduğu düsturlar ile bunların modern toplumdaki ikamesini konu alıyor.

İSTANBUL AÇIK ŞEHİR

İpek Türel / Metis Yayınları

McGill Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. İpek Türel bu çalışmada, İstanbulluların şehirlerini tartışırken, hayal ederken, inşa ederken ve tüketirken kendilerini nasıl tanımladıklarına eğiliyor. Bu bakımdan İstanbul Açık Şehir'den kültürel yaratıcılığı vurgulamayı amaçlayan bir yönelimin ürünü olarak bahsedebiliriz. Yazılı basına ve fotoğraflara, filmlere, mimari miras sergilerine ve tema parklarına odaklanan kitap ortak temsil pratikleri aracılığıyla bu popüler tasvirler arasındaki bağlantıları araştırıyor. Özgün bir eser ortaya koyan Türel, İstanbul'a dair düşünmenin önemi-ne dikkat çekiyor. Türel kentsel modernliğe farklı bir bakış açısı öneren kitabı hakkında şunu söylüyor: “Şehrin geçmişinin çağırıştırılması yoluyla geleceğinin tanımlanması ve tartışılması hakkındadır bu kitap: Geçmişe ait hayal ve imgeler de, geleceğe dair tahayyüller de, esasen bugüne ait yorumlardır, bugünün endişelerine istinaden üretilirler ve bugünü anlamak için kullanılabilirler. Bu varsayımdan hareketle, bu çalışma ‘İstanbul’un hangi geçmiş(ler) i nasıl dolaşıma giriyor ve yorumlanıyor?’ sorusunu kentin görsel temsilleri üzerinden incelemeyi amaçlıyor.” İstanbul Açık Şehir, kent araştırmacılarının ve tarihçilerinin, kültür araştırmacılarının, sanat tarihçileri ve antropologların yanı sıra planlamacıların, mimarların ve sanatçıların ilgisini çekecek pasajlar içeriyor.

Mütevazı Bir Lezzet

SİMİT

◆ EDA SELİMOĞLU

“

Ayasofya'dan al çörek
Lazımdır baklava börek
Hocapaşa'nın simidi
İftarda bulunmak gerek.

Her şehrin “yemeden olmaz” diyebileceğimiz kendine mahsus bir tadı, yiyeceği illaki vardır. Öyle yiyecekler de vardır ki her şehirde farklı bir tatla karşımıza çıkarlar. İşte bunların en meşhuru: *Simit*. İzmir’in Gevreği, Rize’nin Kerkelisi, Nevşehir’in Beksimeti... Türkiye’nin dört bir yanından mis gibi envaiçeşit simit kokuları gelir. Zevkleri yarıştırmak doğru olur mu, bilemem ama benim damak tercihimde birincilik ipini göğüsleyen pekmezleme farkıyla İstanbul simididir.

Tıpkı dil gibi, yemek kültürü de bir toplumu tanımakta, tanımlamakta önemli bir araç. Yemek, yaşantımızın ayrılmaz parçası. Aslında ne yediğimiz, nasıl yaşadığımızla yakından ilişkili ve bunu da en pratik

Fırıncı esnafı, Surname-i Hümayun, 1582

şekilde sokak lezzetleri üzerinden gözlemlemek mümkün. Doğudan batıya kuzeyden güneye, ülkemizin her yerinde tanınan, zengin fakir demeden herkesin severek yediği bir

yiyecek simit. Lezzetiyle, ulaşılabilir olmasıyla günlük yaşantımızın tam ortasında. Simit kimileri içinse ekmek teknesi, ticarete atılan ilk adım. Hepimiz, çocukken simit sattığından iftiharla bahseden zengin bir iş adamı tanırız. Simit, oradan oraya koşturmaca içinde geçen şehir hayatında bir köşe başında aniden bir “can simidi” gibi karşımıza çıkar, bizi soluklanmaya, güç depolamaya davet eder.

Simit bir nimet olarak övgülerin en güzelini hak ediyor kuşkusuz, ama bundan önce tarihine kısaca göz atalım...

SİMİDİN KALİTESİ
22 AYAR OSMANLI ALTINIYLA
KARŞILAŞTIRILARAK ÖLÇÜLÜRDÜ
Tespit edebildiğimiz kadarıyla

SİMİT BİRÇOK DEĞİŞİK ŞEKİLDE ÜRETİLİYOR. TÜRKİYE’NİN ÇEŞİTLİ İLLERİNDE SICAK PEKMEZLEME YÖNTEMİ TERCİH EDİLİYOR. İSTANBUL’DA DURUM FARKLI. İSTANBULLULAR SOĞUK PEKMEZLEME USULÜ SİMİDİ DAHA ÇOK SEVİYOR.

Ekmek Satıcısı, Aleksei Mikhailovich Korin (1865-1923)

İstanbul’da simitçi, 1890

simit, beş yüz seneyi aşkın süredir hayatımızda var. Tarihî kaynaklara göre simit kelimesi önceleri “semid” olarak kullanılmış. Semid ya da samid, ince bulgur, ırmık anlamına gelen Arapça kökenli bir kelime. Aynı sözcüğün, Akadcada “öğütmek” fiilinden türeyen “samidu” kelimesinden geliyor.

Osmanlı döneminde simit, simid-i halka, susamlı kebab veya gevrek olarak da adlandırılmış. Osmanlı’da misafirlere ikram edilen "has simit" o dönemde hatırlı kişilere ikram edilen has undan yapılan bir ekmek niteliğinde. Hayli meşakkat isteyen ve özenle yapılan bu ekmek için Topkapı Sarayı'na gelen unun, "dakik-i has", yani en kaliteli un olması gerekiyordu. Bu unların temininden ekmekçi başı, dağıtımından ise simitçi başı sorumluydu. Saraya gönderilmeden Bursa ve çevresinden edinilen has buğday değirmenlerde öğütülüp İstanbul’a gönderiliyordu. İşlemler sonunda pişen has simidin rengi 22 ayar Osmanlı altınıyla karşılaştırılıyor, kalitesi bu şekilde anlaşıyordu. Günümüzde de geleneksel simit ustaları aynı ölçütü kullanıyor.

Simit padişahların merasim günlerinde yollarda saf tutan askerlere iftar yemeğinin yanında hediye olarak da veriliyordu. Osmanlı’nın son döneminde ise artık halkın bildiği, pazarlarda ve fırınlarda satılan bir yiyeceğe dönüştü.

İSTANBUL SİMİDİNİN SIRRİ SOĞUK PEKMEZLEMEDİR

Simit üretimi birçok değişik teknikle yapılıyor. Türkiye’nin çeşitli illerinde sıcak pekmezleme yöntemi tercih ediliyor. İstanbul’daysa durum farklı. İstanbul, simidini soğuk pekmezleme yöntemiyle üretiyor. İstanbul âdetinde fırıncılar günde bir iki kez taze simit çıkarır. Simitçi, kendi mutfakındaki fırından simitlerini alır, gümüş tepsisine özenle dizer,

ilk ışıklarıyla günün mesaisine başlar. Sokaklar, “Simiiiiit, simiiiiitçiii, taze taze simitleriiiiim vaaaar!” sesleriyle dolar. O an, birileri belki de vapuru kaçırmak pahasına mutlaka durup simitçiden sıcak bir simit alarak bu sese icabet eder. Şimdilerde sanayi tipi simit fırınları ve kafe-pastane gibi işleyen "simit sarayları" revaçta. Artık günün her saatinde simit bulunabiliyor.

ÇAYLA MI, AYRANLA MI?

Hemen her sokağının köşesinde seyyar tabla ve tezgâhlarda, pastane ve kantinlerde satılan simit, her yaştan İstanbulluyu doyuruyor. Kahvaltıda çay ve peynirle, özellikle vapurda, akşamüzeri

atıştırmalığı olarak yenilen simitlerin lezzetine doyum olmuyor. Simidin çay ve peynirle uyumuna diyecek yok, evet ama onun tadını ayrına yakıştıranların sayısı da hayli fazla.

Vapurda boğazın püfür püfür serinliğinde martılarla paylaşarak yenen veya yılanmış bir İstanbul kahvesinde ince belli bardakta içilen çay eşliğinde tadılan mis kokulu simidin verdiği hazzı başka ne verebilir dünyada? Kimi zaman sade kimi zaman katıkla bazen telaşeli, alelacele yenir, lezzetinden hiç eksilmez simidin. Kimisi simidinden dökülen kırıntı ve susam tanelerini sofranın en lezzetli lokması olarak sona saklar benim gibi. Buram buram kokusuyla neşe, kırıntısıyla bile mutluluk veren böyle bir nimete kolayca ulaşabildiğimiz için ne kadar şanslıyız. ▽

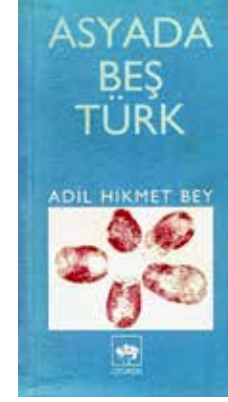
BEETHOVEN
HAYRANI,
BİR
TÜRKÇE
ÂŞIĞI

Mehmed Bahaeddin Toven

**ASKER, MAARİFÇİ, MECMUA NAŞİRİ, GRAMERCİ,
LUGATÇİ, MÜELLİF, MÜTERCİM, TAKVİMCİ,
SON DEVRİN DİKKATE DEĞER MEŞÂHİR-İ
MEÇHÛLESİNDEN MEHMED BAHAEDDİN VEYA
TANINDIĞI İMZASIYLA B. TOVEN...**

❖ **ALİ ÖMER YURDDAŞ**

Adil Hikmet Bey

Tarihte öyle kimseler vardır ki döneminde önemli işler başarmış, çevresinde sevilmiş, alanında kıymetli eserler vermiştir. Ancak kaderin cilvesi olsa gerek, vefatlarından sonra tarihin tozlu sayfalarına gömülüp gitmişlerdir. Onları sadece meraklı olanlar keşfedebilir, hayat hikâyelerinden ve eserlerinden istifade edebilirler. Baha Bey de bu kimselerden biri. Yazıma başlamadan evvel bizlere Bahaeddin Toven hakkında bilgi veren, çocuklarıyla görüşmeler yapan, arşivlerden belge çıkartan, Türkiye'nin en önemli biyografi yazarlarından, Türk Tarih Kurumu'nun eski başkanı Prof. Dr. Ali Birinci hocaya teşekkürlerimi sunmak isterim. Sayesinde eskilerin tabiriyle meşâhîr-i meçhûleden Baha Toven'i tanımış olduk.

HAYATI

Mehmed Bahaeddin, bundan tam 140 yıl evvel bugün Yunanistan sınırları içerisinde kalan Mora Yenişehiri'nde 28

Mart 1881 yılında dünyaya gelir. Pederi Menzîlcizâde İbrahim Edhem, validesi Saniye hanımdır. Maişetini memuriyetle kazanan bu ailenin ilk göz ağrısıdır Mehmed Bahaeddin. Kendisinden sonra iki kardeşi daha olacaktır.

Aile, Mehmed Bahaeddin henüz 6 yaşındayken Bursa'ya göç eder. Böylece 1887 yılında Bursa Numune İdadisi'nde eğitim hayatına başlar Mehmed Bahaeddin. Daha sonra Bursa Askerî Rüştiyesi'ne gider, son olarak 17 yaşında Pangaltı Harbiyesi'nden mezun olur.

İlk görev yeri olan İşkodra'ya üsteğmen olarak atanır. 1899 senesinde mezun olduğu okula, yani Bursa Askerî İdadisi'ne geri döner ancak bu sefer okulun dâhiliye zabıta olmuştur. Baha Bey'in eğitim ve öğretim kariyeri başlarken, bu görevinde beşinci rütbeden Mecidiye nişanı ile ödüllendirilecektir.

İyi eğitilmiş ve dünyayı takip eden bir Osmanlı subayı olarak kendisini

devamlı geliştirir. Takvimler 1907 senesini gösterdiğinde yüzbaşılığa yükselir. Beyrut'a, Askerî Rüştiye'ye Fransızca öğretmen olarak tayin olunur. Daha sonrasında ise İstanbul'a kurmay subayların yetiştiği Mekteb-i Erkân-ı Harbiye'de siyaset tarihi dersini veren Dirak Kelekyan'ın yanında muallim muavinliğine başlar. Meşrutiyet heyecanı devam ederken, kapıdaki savaştan hemen önce 1911 yılında binbaşı olarak Yemen'e, San'a Askerî Rüştiyesi müdürü olarak atanır. Bursa'dan Yemen'e 1913 senesinde hayırlı bir haber gelir. Kardeşlerinden Subhiye hanım Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Cumhuriyet tarihimizde de askerî alanda önemli hizmetlerde bulunmuş *Asya'da Beş Türk* isimli kitabıyla meşhur Adil Hikmet Bey'le evlenir.

Baha Bey 1. Dünya Savaşı'nı Yemen'de geçirir, farklı mevkilerde vazifelenir. Fransızca öğretmenliğine, San'a Sultanisi ve Yemen eğitim müdürlüklerine devam

Larissa'dan (Yenişehir) Olimpos Dağı, Edward Lear 1850–85

eder ta ki Yemen’in elimizden çıkmasında dek... Elem verici bir hadise olarak Yemen’i terk eden son Osmanlılardan biri olacaktır Baha Bey.

Mondros mütarekesinden sonra İstanbul’a döner. İstanbul dönemlerinden bildiği Bâb–1 Alî çevresine dâhil olur. Bir müddet *Vakit* gazetesinde çalışır. Sonrasında ise *Tanin* gazetesinde 5 yıl yazı işleri müdürü olarak görev yapar. Ancak 16 Nisan 1925’te yayımlanan bir yazı sebebiyle gazete kapatılır, gazetenin sahibi, Baha Bey'in de kadim dostu Hüseyin Cahid ve diğer mesuller tutuklanarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü’ne getirilir. Böylece Baha Bey ve gazetenin mesullerinin de içinde bulunduğu heyet Ankara’da, İstiklal Mahkemelerinde yargılanmak üzere Haydarpaşa’dan trene bindirilirler. Bu esnada acı bir haber daha ulaşır Baha Bey'e: babası İbrahim Edhem Efendi vefat etmiş, Eyüp Sultan kabristanına defnedilmiştir. Felekle arası bozuk olan Baha Bey, ne iyi günde ne de kötü günde ailesinin yanında olabilmiştir.

“SON DERECE İLGİNÇ BİR KİŞİLİĞİ VARDI... CIVIL CIVIL, SORGULAYICI BİR ZEKÂYA SAHİPTİ. ACI ÇEKMiŞ BİR ADAMDİ. KIZINI KAYBETMiŞTİ. RIZA TEVFİK’İN ‘SELMA SEN DE UNUT YAVRUM’ DİYE BAŞLAYAN AĞITINI EZBERİNDEN OKUR, AĞLARDI.”

Mahkemenin sonunda Baha Bey beraat edip İstanbul’a döner. 1925–1933 yılları arasında Gedikpaşa Amerikan Mektebi’nde, 1925–1951 yılları arasında Robert Kolej ve Arnavutköy Kız Koleji’nde Türkçe öğretmenliği yapar. Robert Kolej’de 1944–47 yılları arasında öğrencisi olan Talat Sait Halman, *Aklın Yolu Bindir* adlı nehir söyleşi kitabında onun hakkında şunları anlatır:

...Son derece ilginç bir kişiliği vardı. Fakat civil civil, sorgulayıcı bir zekâya sahipti. Acı çekmiş bir adamdı. Kızını kaybetmişti. Rıza Tevfik’in “Selma sen de unut yavrum” diye başlayan bir ağıtı vardı. Kızı için yazılmış bir şiir. Bazen onu okurdu ezbere, ağlardı... Baha Toven’in “yeşil yılan” diye küçücük bir değneği vardı. Pek acıtmazdı ama onu bir ceza ve mükâfat aracı olarak kullanırdı. Biri kötü bir şey yaparsa, ya da çalışmamışsa “Hadi yeşil yılan” derdi. Ama iyi bir şey yapınca sağ eline hafifçe vururdu. “Çünkü, başarı için bile bir ceza, küçük bir ceza söz konusudur” derdi. Başlangıçta çok şaşırmıştım buna. Sonra anladık sembolik anlamda ne olduğunu...

Halman, hocaları arasında kendisini en etkileyen kişinin Baha bey olduğunu söyledikten sonra, Millî Eğitim’in kitaplarını okutmayıp kendi kitaplarını aldırıldığından ve onun eserlerinden çok istifade ettiğinden bahseder:

Bana bir diğer öğrettiği şey, dersleri canlı vermenin ne kadar önemli olduğudur... Hem ses tonu bakımından hem bilgileri şiirle süslemek hem de her konuya eğlenceli unsur katabilmek... Baha Toven’le derslerimiz oyun gibi geçirdi. Örneğin Sir James Jeans diye çok önemli bir uzay bilimcisinin uzay hakkında bir kitabı vardı. Onu okurduk, Baha Toven değişik derslerde değişik arkadaşlara uzay gemisinde görevler verirdi Biri kaptan olur, birisi rotayı izlerdi. Ama hep kitaba göre. Hem uzayı öğrenirdik hem de dramatik bir şekilde oynayarak, canlandırarak ders yapardık. Hepimiz için çok eğlenceli olurdu. Benim Türkçe gramer bakımından en fazla yararlandığım kaynak Baha Toven’di. Noktalama diye küçük bir kitabı vardı. El kadar bir kitap. Orada noktalamanın bütün inceliklerini bulurdunuz. Dili düzgün kullanmamız için bizi bilinçlendirmesi, bütün hayatım boyunca gramer duyarlılığına sahip olmama yol açtı...

Hiç şüphesiz acılarla yüzleşmiş, farklı cephelerde savaşmış, İmparatorluğun

Yeni Türkçe Lügat, müellif Mehmed Bahâeddin Toven, Hicrî 1346 Milâdî 1927, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul

Arapça Kıraat, Bahâeddin, Dersaadet, Tanin Matbaası

yıkılışına şahit olmuş biriydi Baha Toven. Cumhuriyet’in kurulmasında verilen eğitim mücadelesinde de önemli bir görev üstlenmişti. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra tek partili Türkiye’nin zorlu şartları altında bir hayat mücadelesi verdiği de su götürmez bir gerçektir. Talat Bey şu sözlerle devam ediyor:

2. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de büyük bir kâğıt sıkıntısı yaşanıyordu. *Hele iyi kâğıt bulmak çok zor. Ama Baha Toven ısrar ederdi, “Bütün kompozisyonlarınız şu tür kâğıda yazılacak” diye. Herkes bu duruma çok kızılıyordu. Biz ise merak ederdik “Niye bu kâğıtta ısrar ediyor?” diye. Ama hoşumuza giderdi. “Özen göstermek önemli” diye düşünürdük. Fakat bir gün çok ilginç bir olay oldu. Sınıf arkadaşlarımdan Arman Manukyan’ın babası Sirkeci’den tramvaya binmeden evvel bir balıkçıdan balık almış, Aaa bir bakmış, paketin üzerinde oğlunun ismi yazılı? Arman Manukyan’ın Baha Toven’e verdiği bir kompozisyon ödevi! Anlaşılan o iyi kağıtları Baha Toven okuduktan, notu verdikten sonra balıkçıya satıyormuş. Hem gülmüş, hem de çok üzölmüştük O zaman. Minnettarım ona. Özgür düşünceyi öğrendik ondan. Hepimizle tartışırdı. Soru sorardı. Baha Toven bize ufuklar açtı ve her şeyi sorgulardı. Çocuklar için renkli, bir nevi seminer gibiydi onun dersleri...*

Baha Bey'in bir zamanlar ikamet ettiği Fatih Kadınlar Pazarı içindeki apartman

KLASİK BATI MÜZİĞİNE DUYDUĞU İLGİ 1934 YILINDA YÜRÜRLÜĞE GİREN SOYADI KANUNU İLE BERABER ONU TOVEN SOYADINI ALMAYA SEVK EDER. ARTIK İMZASINI B.TOVEN ŞEKLİNDE ATACAKTIR.

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Baha Toven Fatih'te İtfaiye Caddesi, 43/7 numaralı dairesinde sözlük çalışmalarına devam etti. O günlerinde 12 yıllık çalışması olan Fransızcadan Türkçeye lüğatinin basılması için Başvekil Adnan Menderes'e bir mektup yazdı. Zira parası olmadığı için bu eserini bastıramıyordu. Çalışması çok beğenilmesine rağmen, bütçe olmadığı için Maarif Vekaleti'nden (bakanlık) ret cevabı gelmişti. Mektubunda “Bu lüğatin müsveddelerini alsınlar Maarif’e versinler, gene basmazlarsa Maarif binasının önünde yaksınlar. Beni de artık, merhameten, bu dertten kurtarsınlar” diyerek feryat ediyordu. Ancak yine de istediği olmadı. 1956 senesinde bir motosiklet kazası geçirdi. Hastane günlerinde kolon kanseri teşhisi konuldu. Ailevi sebeplerle Ankara Bahçelievler’e taşındı. 6 Ocak 1959 günü vefatına kadar burada kaldı. Kabri Cebeci Asri Mezarlığı’ndadır.

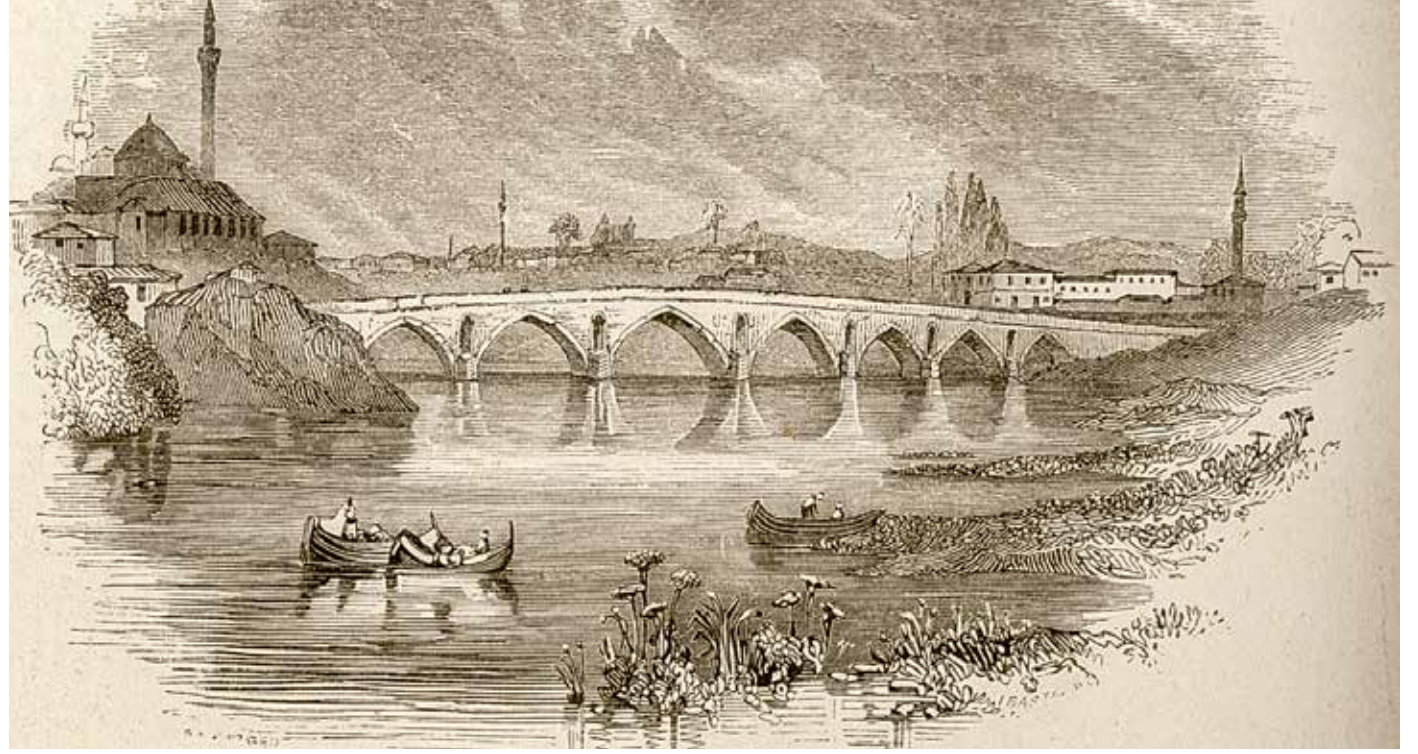
ESERLERİ

Baha Toven birçok alanda eserler vermiş, çeviriler yapmıştır. Dönemin moda konularından biri olan spiritüalizmle alakalı olarak *İspritizma* adlı aylık dergiyi 1910-1911 yılları arasında 12+3 sayı çıkarmıştır. *İspritizma* alanında çıkarılan ilk dergi olması sebebiyle yayın dünyasında önemli bir yer tutar.

İlk tercümesini Sir William Crookes'ın *La Force Psychique* isimli eserinden yapar, *Kuvve-i Ruhiye* adıyla 1910 yılında yayımlar. Ardından Sir James Jeans’ın *The Stars in Their Courses* isimli kitabını çevirir, *Gökyüzü* adıyla 1939’da neşreder.

Gençlik yıllarından beri dile ve dil öğrenmeye büyük merakı olan Baha Bey’in bu alanda çıkardığı eserlerse şöyledir: *Arapça Sarf ve Nahv* (1909), *Küçük Gramer ve Yeni Türkçe Gramer* (1931), *Noktalama* (1946), *Türkçe Lugat* (1914), *Yeni Türkçe Lugat* (1924). Bu çalışması çok beğenilir, *Lugat-ı Baha* adıyla bilinir. *B. Toven Lugati-Fransızca’dan Türkçe* son eseridir, maalesef basılamamıştır.

Baha Bey ayrıca Velid Ebuzziya Bey’le birlikte 1943-44-45 senelerinin takvimlerini yayımlarlar. Ortağı Velid Bey’in vefatından sonra 1946 yılında kendi adını taşıyan *B. Toven Takvimi*’ni hazırlar, ancak takvimin bir yerinde geçen Rus meselesinin dönemin siyasi karışıklığı içinde yanlış anlaşılmasından çekinilerek takvim Ziyad Bey tarafından toplatılır.

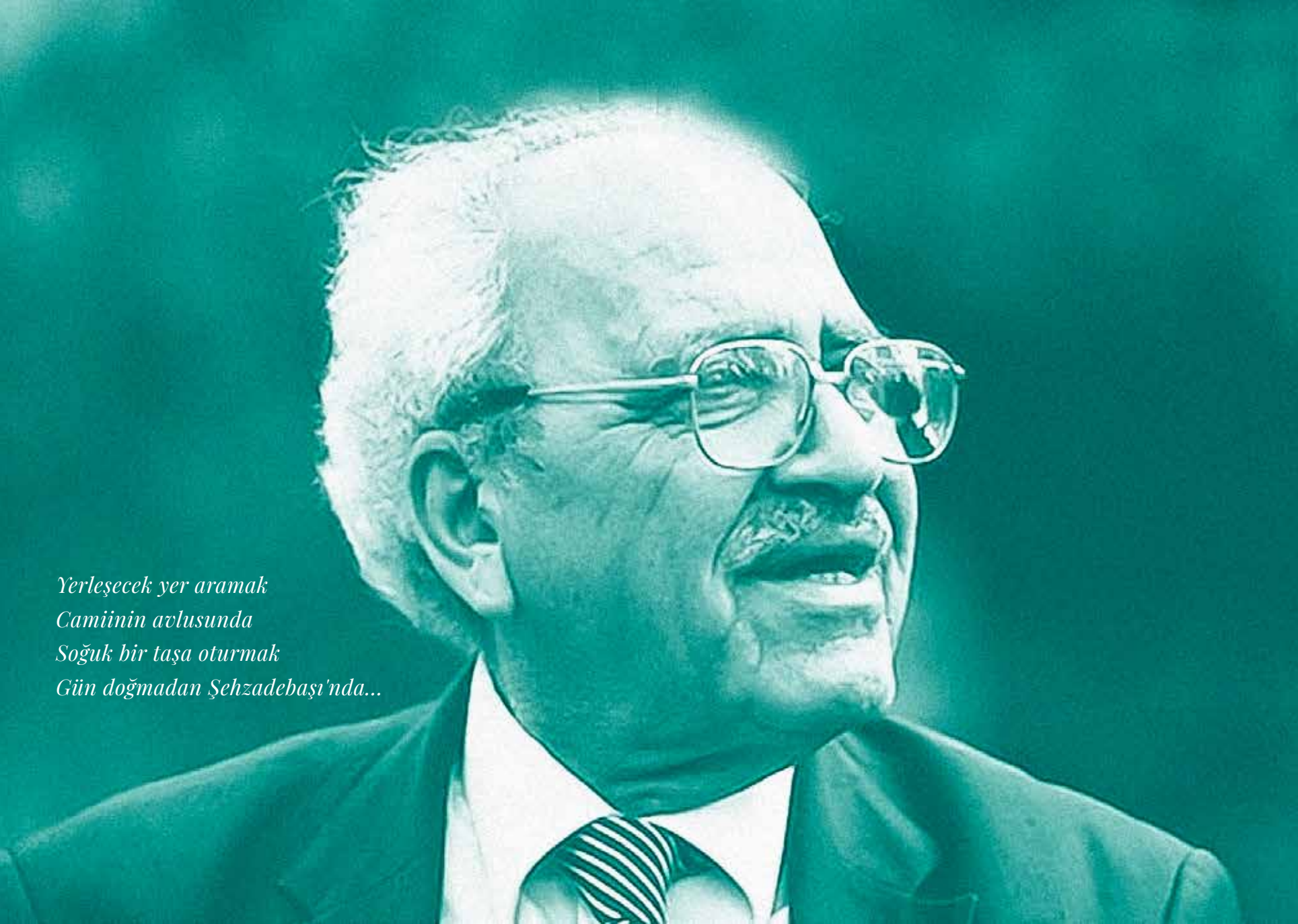
Larissa (Yenisehir) Köprüsü, Christopher Wordsworth, 1882

Baha Toven özgün karakteriyle çevresinde sevilen bir insandır. İlim dünyamıza değerli eserler kazandırmış, özellikle Türk dilinin gelişimi için büyük gayret göstermiştir. Gece gündüz çalışır yürümeyi çok sevmiş. Robert Kolej’de çalıştığı günlerde Fatih Kadınlar Pazarı’nda kendi ismini taşıyan B. Toven apartmanından çıkar Eminönü’ne kadar yürüyüp Bebek tramvayının en tenha köşesine çekilir, yol boyunca notlar almış. Her zaman iyi giyinir ve yediğine içtiğine çok dikkat eder, evinde devamlı aşçı bulundurmuş. Klasik Batı müziğinin yanı sıra Doğu’nun Yıldızı, Mısırlı şarkıcı Ümmü Gülsüm’ü de pek sevmiş.

Klasik Batı müziğine duyduğu ilgi ve derin muhabbet, 1934 yılında yürürlüğe giren Soyadı Kanunu ile beraber onu Toven soyadını almaya sevk eder. Bu tarihten itibaren imzasını Beethoven’i çağrıştırır bir kısaltmayla, “B. Toven” şeklinde

atar. Derslerinde çocuklara muhakkak Beethoven’dan eserler dinletir. Bu sevgi o kadar şiddetlidir ki Beethoven’in sevdiği kadınlardan olan Bettina’nın ismini kızına vermiştir. Hatta vasiyeti üzerine vefatından sonra evinde ve defnedilirken mezarı başında Beethoven’in 7. Senfonisi’nin 2. movementi çalınmıştır.

Hezarfen bir şahsiyet olan Baha Toven 78 yıllık hayatına birçok şey sığdırmış, şüphesiz ilim tarihimizde önemli bir yer edinmiştir. Ancak yaşadığı dönemde dilimize yapılan üstenci müdahalelere, öz Türkçeleştirme hareketine karşı durduğu için yeterli ilgi ve alakayı görmemiştir. TDK’nin *Türk Dili* dergisinde haberinin bile yapılmaması bunun en büyük göstergesidir. Onu tanıyanlar olarak bizler, kendisini şükran, minnet ve vefa borcuyla her zaman anacak, Beethoven’ın melodilerinde hep onu hatırlayacağız. ▲

*Yerleşecek yer aramak
Camiinin avlusunda
Soğuk bir taşa oturmak
Gün doğmadan Şehzadebaşı'nda...*

DIRİLİŞ NESLİNİN MİMARİ SEZAI KARAKOÇ’U BAŞKENTLER BAŞKENTİNE UĞURLADIK

ZEYNEP KARACA

-SON GÖRÜŞMEDEN NOTLAR-

Diriliş davasının öncüsü, edebiyat ve düşünce hayatımızın büyük ve değerli ismi üstat Sezai Karakoç’u 16 Kasım 2021 tarihinde kaybettik. Aziz na’sını 17 Kasım Çarşamba günü ikindi namazını müteakip Şehzadebaşı Külliyesi haziresindeki ebedî istirahatgâhına defnettik. Ülkemizin, tüm İslam âleminin başı sağ olsun. Sezai Karakoç’un hepimizde anlamlı bir karşılığı vardır. Kimi şiirini sever kimi hayata karşı takındığı tavra hayrandır. Kimine göre ise mütefekkir, çağımıza damgasını vurmuş bir medeniyet ideoloğudur.

Ben burada, Sezai Karakoç ile son görüşmemden söz edeceğim. Kendisini 12 Kasım Cuma günü Fındıkzade’de bulunan Diriliş Yayınları’nda ziyaret ettim. Yemek saatine denk gelmiştim. Beni sofrasına buyur etti, “Siz de yiyin!” dedi. Aç olmadığımı söyleyip kendisine teşekkür ettim. Yayınevinde yemekler genelde dışarıdan getirilirdi, vakit bulduklarında içeride yemek yapıldığı da olurdu.

Lokmalarını ağır ağır çiğnerken arada bir öksürüyordu. “Geçmiş olsun.” deyince, “Üşüttüm.” dedi, “Pencereyi açık bırakmışım, ondan oldu.” Öksürüğünün kesilmesi için kendisine bal zencefil önerdim. O tarz ek gıdaları sürekli almaya çalıştığını söyledi. Bu konu üzerinde birkaç kelam ettikten sonra sözü yeğenin rahatsızlığına getirdi. Telefonla aramış, konuşmuş onunla. Mahzun duruşunda, bu hadisenin tesiri de vardı. Daha sonra çaylar geldi, bir süre suskun kaldık. Ziyaretlerimiz

esnasında Sezai bey, sanıldığının aksine diyalogu, konuşmayı severdi, insanları, özellikle gençleri konuştururdu. Bazen de suskunluğu ağır basardı, hâl diliyle hasbihal ederdi.

Sonra tekrar sohbete başladık. O gün İstanbul’da yapılmış olan Türk Devletleri Teşkilatı zirvesinden, Türkmenistan’ın bu birliğe katılımın anlam ve öneminden bahsetti. Meselenin basında yeteri kadar önemsenmediğinden yakınarak bu oluşumun tüm boyutları ile tartışılması gerektiğine vurgu yaptı. Hatta bu konuda bir yazı yazmak istediğini söyledi. “İyileştikten sonra.” diye de ekledi.

Üstadın daha fazla yorulmasına gönlüm razı değildi, iznini istedim. Vedalaştık. Görüşmemiz yaklaşık bir saat sürmüştü, bunun bir son görüşme olduğunu bilmeden ayrılmıştım yanından.

İki gün sonra acı haber ulaşınca kelimeler boğazımda düğüm düğüm oldu. Ne diyeceğimi bilemedim. Sadece bir şairi değil, Türk dilinin altın çağını kaybetmiştik. Hüzünlü hislerle sele dönüp Şehzadebaşı’nda buluşan, birleşen on binlerle, Müslüman birliği için çırpınan büyük İslam münevverini başkentler başkentine uğurladık.

Sezai Karakoç, 88 yıllık ömründen geriye dev bir külliyyatla, haysiyetli bir hayat hikâyesi bıraktı. Diriliş neslinin yolunu, artık birebir gerçekleşen sohbetleriyle değil, nurlu mirasıyla aydınlatacak. ▲

İSTANBUL PEYZAJININ VAZGEÇİLMEZ UNSURU ÇINARLAR... ÇOK ESKİ DEVİRLERDEN BERİ GÖRENLERDE HAYRANLIK UYANDIRMIŞ BU ULU AĞAÇLAR, SUR İÇİNİN PEK ÇOK YERİNDE TARİHİN DÖNÜM NOKTASINDAN DUYULMADIK HABERLER TAŞIRCASINA HÂLÂ AYAKTADIR. KİMİ ZAMAN ŞİİRİN MISRALARINDAN SESLENİR KİMİ ZAMAN BİR RESSAMIN FIRÇASINDA CİSİMLENİR, BİR FİLM SAHNESİNDE VEYA BİR FOTOĞRAF KARESİNDE ÖLÜMSÜZLEŞİRLER. TAM DA LAMARTINE'İN İŞTE MÜSLÜMAN TÜRK'ÜN HAYATI DİYEREK BETİMLEDİĞİ GİBİ, HARİKULADE BİR UFKUN KARŞISINDA, BAŞININ ÜSTÜNDE DALLARIYLA BİR AĞAÇ, İLLA Kİ ÇINAR OLMALIDIR, YANINDA BİR ÇEŞME, GÖZÜNÜN ÖNÜNDE DENİZ, ORADA OTURMAK, BELİRSİZ DALGIN BİR SEYİRLE SAATLER GEÇİRMEK... BİR ÇINAR SERİNLİĞİNDE DEMLENEN, TABİAT SEVGİSİYLE HERCÜMERÇ BİR SUR İÇİ MANZARASIDIR BU.

Fark etmesek de, hepimizin bir çınarı vardır İstanbul'da. Sur içinin meydanlarında, cami, mescit, türbe avlularında, çeşme başlarında, cadde boylarında veya mahallemizin bir köşesinde, küçük bir parkın girişinde güçlü gövdeleri, uzun dalları, el el yapraklarıyla bu güzel şehre divan dururlar. Bizden de bir selam beklerler.

TARİHİN TANIKLARI

Yaş ve çap özellikleriyle göze çarpan ihtişamlı anıt ağaçlar, tarihimizin canlı temsilcileridirler. Sur içi çınarlarının bu grupta özel bir yeri vardır. Çoğu fiziksel nitelikleri yanında gerçek veya hayal ürünü, mistik veya folklorik bir öykünün içinde yaşarlar. Bulundukları semte, bölgeye adını verecek kadar mekânla özdeşleşmiş olanları vardır. Türklerin eski inanç sisteminin bir uzantısı olarak günümüzde yaşatmaya devam ettikleri “ağaç kültü”nün bunda bir payı var elbette. Bu kültün özünü “Hayat Ağacı” düşüncesi oluşturur. Çınar doğumun temsilcisidir; yapraklarını geç dökerse kışın geç geleceğine, erken dökerse sert geçeceğine inanılır.

Manas Destanı'nda; “ulu çınar” ata yurdunu temsil eder, konaklama ve sığınma yeri kabul edilir. Çınarla devlet arasında olduğu gibi çınarla çocuk arasında da bir bağ kurulur, çocukların uzun ömürlü olması için çocuk doğunca onlar adına çınar dikilir. Türk kültüründe çınarlar “ulu ağaç” ve “gaba ağaç” gibi unvanlarla anılır, Tanrı'nın ve aydınlığın sembolleri olarak kabul edilir.

Osmanlı'da çınar, âdeta devlet gücünün ve sonsuzluğun simgesi olarak algılanırdı. Nitekim devlet erkânına ait türbe ve hazirelerde, ünlü cami avlularında devasa bir çınara muhakkak rastlarız. Bütün başkentlerin; Bursa, Edirne ve İstanbul'un tarihi ve kutsal mekânlarını süsleyen ulu çınarlar, bu düşüncenin somut kanıtlarıdır.

Rivayete göre devletin kurucusu Osman Gazi bir gece rüyasında Şeyh Edebalı'nın kendisine misafir olduğunu görür. Şeyhin göğsünden doğan bir ay kendi göğsüne iner. Daha sonra kendi göbeğinden bir ağaç dallanıp budaklanır ve bütün dünyayı kaplar. Osman Gazi'nin rüyası Anadolu'da ve Balkanlarda kurulacak Türk hâkimiyetinin habercisi niteliğindedir. Rüyadaki ağacın çınar olduğuna dair görüşler vardır. Gerçekten de Osmanlı, nereye giderse gitsin çınarı bir alametifarıkası olarak yanında götürmüştür.

SUR İÇİNDEN ÇINAR HİKÂYELERİ

Şecere-i Vakvak

4-6 Mart 1656 tarihleri arasında yaşanmış bir askeri ayaklamanın neticesinde yaşanan hadise, “Vak'a-i Vakvakiye” ya da “Çınar Vakası” olarak da bilinir. IV. Sultan Mehmet'e başkaldıran yeniçeri ve kapıkulu süvarileri 15 yaşındaki genç padişahı, saray entrikalarına karışan harem ağalarının idam edilmelerini isterler. Padişah olayın daha da büyümesini istemez, istenilen kişilerin öldürülmesini emreder, sonra da cesetler isyancılara

BU ŞEHRİN AĞAÇLARI ULU ÇINARILAR

1378 yaşında bir çınar, Cerrahpaşa Üniversitesi Orman Fakültesi Yerleşkesi

teslim edilir. Yeniçeriler cesetleri ayaklarına bağladıkları ipler ile At Meydanı'na kadar sürükleyerek getirir ve oradaki ulu bir çınarın dallarına anadan üryan hâlde asarlar. Otuz ceset beş gün boyunca çınarın dallarında asılı kalır.

O tarihlerde meddahların şehirde sıkça anlattıkları bir mesel halkın fazlaca ilgisini çekmektedir. Anlatılana göre Çin Denizi'ndeki adalardan birinde, yaprakları incir ağacınıninkine benzer bir ağaç varmış. Nisan ayının başında çiçek açan bu ağacın meyveleri haziran ayının sonuna doğru olgunlaşmış. Bu esnada meyvenin üst tarafında önce bir çift ayak çıkar, en sonunda çiçekten saçından tırnağına kadar tam bir insan şeklini almış. Meyve iyice olgunlaştığında ağaçtan düşer, bu sırada “vak vak” diye bir ses çıkartmış. Bu meselin de etkisiyle dallarına asılan insanlardan ötürü bu ulu çınara halk içinde “Şecere-i Vakvak” ya da

Anıt çınarlarından biri daha, Şehzade Camii'nin bahçesi, Caner Cangül Arşivi

“Vakvak Çınarı” denilmiştir. Kimi belgelerde de “Kanlı çınar” olarak anılır. Ağaç 18. yüzyılda kesildiği için günümüze ulaşamamıştır.

Yeniçeri Çınarı

Vakvak Çınarı gibi, Yeniçeri Çınarı da bugün artık yok. Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda bulunan ve 1928 yılında kurduğu için kesilen bu ağacın bin yıldan fazla yaşadığı tahmin ediliyor.

Rivayete göre, Fatih Sultan Mehmed yaptıracığı yeni saray için yer ararken

Anıt çınarlardan biri, Topkapı Sarayı'nda 2. avlunun girişi

görkemli bir çınar ağacına rastlar ve bir süre onu hayran şekilde izler. Sarayın buraya yapılmasına karar verir ve ağacın sarayın bahçesinde kalacak şekilde inşa edilmesini emreder. Nihayet yapı bitince saray tamamen buraya taşınır. Padişahın arada çıkıp gezindiği bahçedeki çınarın güzelliği haremdeki cariyelerden birinin dikkatini çeker. Merakı gün geçtikçe artan genç kadın daha fazla dayanamaz, haremden dışarı çıkması yasak olmasına rağmen ağacın yanına kadar gider. Gece olunca bir saray görevlisi genç kadını fark eder, başına bir şey gelmesin diye onu çınarın bir oda genişliğindeki kovuğuna gizleyerek durumu harem ağalarından birisine haber verir.

Haber padişahın kulağına kadar gelir. Fatih kızı saklayan görevliyi huzuruna çağırır ve yaptığı hizmet karşılığı kendisinden bir dilekte bulunmasını ister. Saray görevlisi, bu devasa çınarın yanında bir ocak kurulmasını ve bu ocağın başına da kendisinin getirilmesini talep eder. Böylece “Kız Bekçileri” adı verilen ocak kurulur. Daha sonra kadrosu artırılarak burası saray karakoluna dönüştürülür. Sultanların has bahçe gezintilerinde kahve molası verdiği bu mekânda yeniçeriler padişah ile konuşabilme imkânına sahiptiler, bu nedenle zaman içinde

Kanlı Çınar, Sultanahmet Meydanı'nda Alman Çeşmesi'nin yanında

ağaç “Yeniçeri Çınarı” adıyla akıllarda yer etti. Saray çevresinden etrafa doğru tarihsel öneme sahip çınar ağacı çoktur. Sultanahmet Camii'nin avlusunda bulunan çınar ağaçları yaklaşık 300 yılı aşkın bir tarihe tanıklık ederken, Şehzadebaşı Camii avlusundaki çınarların 1542'de dikildiği biliniyor. Kocamustafapaşa semtinde, Sümbül Efendi Camii'nin avlusunda bulunan çınar ağacının yaklaşık 2 bin yıldır ayakta olduğu biliniyor.

SOHBET ORTAMI ÇINARALTI

Çınar ağaçlarının altları, insanların bir araya gelerek çay kahve eşliğinde keyifli sohbetler yaptıkları bir toplanma, buluşma yeri aynı zamanda. Sur içinin en meşhur ağaç altı mekânı Beyazıt Camii'nin yanında, Sahaflar Çarşısı'nın girişindeki meydandadır. Bir zamanlar “Çınaraltı” adıyla meşhur bu yerde devasa çınar ağacının dallarıyla gölgelenen bir çay bahçesi vardı, burası şehrin entelektüel kesiminin; üniversite öğrencilerinin, yazarların, şairlerin, sanatçıların buluşma adresiydi. Bazı günlerde çınarın altı antika-eski eşya satan insanlar ve müşterileriyle dolup taşardı. Bugün burada bahsedilen anlamda bir hareketlilik yok belki ama gidilip şehrin tarihinde önemli yer tutan bu muhteşem çınara hâlâ selam verilebilir. ▲

Yapay Zekâ ve Geleceğin Meslekleri YAPAY ZEKÂ (AI)

SAİD ERCAN

**PANDEMİNİN DE
ETKİSİYLE SON 1
YILDA 500 MİLYON
YENİ SOSYAL MEDYA
KULLANICISI DİJİTAL
AĞA KATILDI. HER
KULLANICI YENİ BİR
VERİ DEMEK. DATA
MADENCİLİĞİ DE
ARTIK CİDDİ BİR
MESLEK. DATA NE
KADAR ÇOKSA YAPAY
ZEKÂ ÇALIŞMALARI
DA O HIZDA
İLERLEMekte.**

Yapay zekâ (Artificial intelligence/AI) teknolojileri hayatımızı çepeçevre sarmış durumda, gün geçmiyor ki yeni bir yapay zekâ haberi duymayalım. Yapay zekâ tarafından yazılan senaryolar, yapılan resimler, ameliyatlar, hologram yapay zekâ sanatçıları, metin yazarları yaygınlaşıyor, hatta Japonya'nın Tama şehrinde ilk yapay zekâ belediye başkan adayı bile çıktı.

Transhümanizm çalışmaları ile robotlara insansı özellikler aktarılmaya başlandı. Böylece smart (akıllı) robotlar cobot (communicatin - iletişim kuran robot)'a dönüşüyor. Gelecekte yapay zekânın insan zekâsının ötesine geçerek, medeniyeti ve insan doğasını radikal bir biçimde değiştireceğine dair bir hipotez oluştu: tekilselleşme (singularity) yani teknolojik tekillik. Bu şu demek aslında, iş yapış modeli bütünüyle değişecek.

Yapay zekâ hayatımıza hızlı bir giriş yaparken özellikle gençleri kariyer ve iş noktasında bir telaş sardı. Milyonlarca insan yapay zekâ sebebiyle ya iş bulamayacak ya da işsiz kalacak. Endüstri 4.0 Çin'in ucuz iş gücüne karşı, Almanya başta olmak üzere Batılı gelişmiş ülkelerin buldukları otomasyon bazlı bir çözüm. İyi tarafı kas gücünün değil, kafanın, zekânın kullanacağı meslekler yükselişe geçecek. Ancak burada insanları işlerinden edecek yapay zekâ robotlar devreye giriyor. Peki, bu işsiz ordusuna katılmamak için ne yapmak gerekiyor?

Kendini geliştirmek, teknolojiyi takip etmek, zamanın gerisinde kalmamak, dünyada yükselen sorunlar hakkında çözüm önerileri sunmak, network ağını genişletmek, sosyal medyayı mesleki anlamda doğru kullanmak, orijinal benzersiz içerikler üretmek ve tabi yaşadığı topluma değer katmak ...

Ben robotları taklit eden kişi ve işlerin maalesef hüsrana uğrayacağını düşünüyorum, daha fazla robotlaşmak

Ai-Da, dünyanın ilk insansı robot sanatçısı

değil, insanlaşmak iş olarak geri dönecek, yani dünyada daha fazla robota değil insana ihtiyaç olacak. Yapay zekâ robotlar bizim düşünerek yaptığımız her şeyi yapabilecek belki ama ya düşünmeden, duygusal olarak yaptığımız şeyler, onları nasıl gerçekleştirecek?

Yapay zekânın karmaşık planlama, kavram oluşturma, yüz mimik koordinasyonu, duygusal analiz gerektiren işleri yapamayacağı ortada. Diğer taraftan insanla iletişim kurması ve “sohbet” etmesi mümkün görünüyor ama empati yapması, hatta paradigma oluşturmaları da mümkün değil. Bisiklet sürmek gibi bazı yetenek ve yaşam becerisi gerektiren düşünmeden yaptığımız işleri de yapamıyor. Tabii bunlar 1. nesil yapay zekâ teknolojisi için söylediğimiz şeyler. 1. nesil dijital

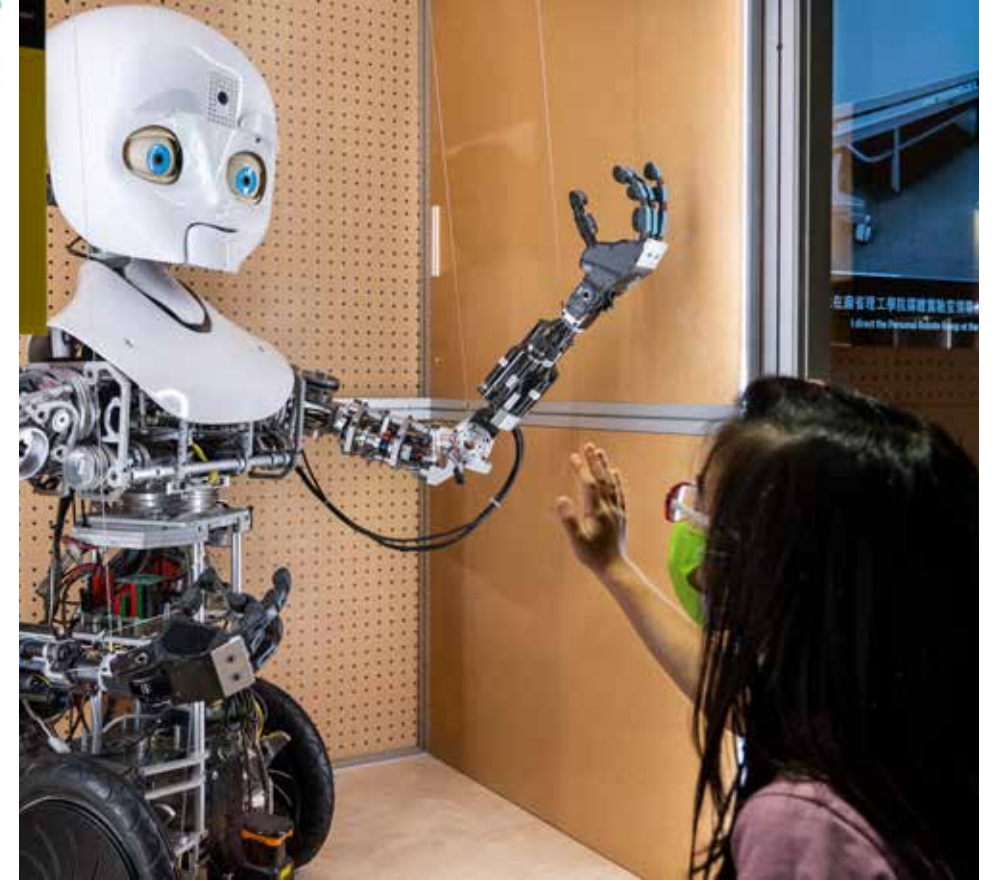
mimariyi insan inşa edecek. 2. nesli ise bir başka yapay zekâ sistemi kuracak. Onun sınırları ne olur, yetenekleri neyi kapsar, bugünden tahmin etmek zor.

BİG DATA YAPAY ZEKÂNIN OLMAZSA OLMAZI

Yaşanan teknolojik değişim pandeminin de etkisiyle son 2 yılda tarihte hiç olmadığı kadar arttı. Dünya genelinde son 1 yılda 500 milyon yeni sosyal medya kullanıcısı dijital ağa katıldı. Her kullanıcı yeni veri demek. Data madenciliği ciddi bir meslek artık ve yapay zekâ çalışmaları için data (veri) ne kadar çok olursa o kadar iyi. Sosyal ağlarda inanılmaz bir data aktarımı var, google, facebook gibi büyük şirketler bu bilgileri bir şekilde kullanıyorlar. Ülke vatandaşlık datalarının korunması için Avrupa’da General Data Protection

**YAPAY ZEKÂNIN
ÇOĞUNLUKLA
ELE GEÇİRECEĞİ
MESLEKLER;
MAVİ YAKA İŞÇİLİKLER,
TAKSİCİLİK-ŞOFÖRLÜK,
NOTER VE AVUKAT
HİZMETLERİ,
ACENTACILIK,
POSTACILIK, HOSTESLİK,
MALİ MÜŞAVİRLİK,
YATIRIM UZMANLARI,
LABORATUVAR
UZMANLIĞI,
SİGORTACILIK,
EMLAKÇILIK, GÜVENLİK
SEKTÖRÜ, GARSONLUK,
KASİYERLİK,
TERCÜMANLIK, BİR
KISIM DOKTORLUK,
HAKEMLİK,
REKLAMCILIK,
BANKA MEMURLUĞU,
ÖĞRETMENLİK,
KURYELİK.**

Hong Kong Bilim Müzesi’ndeki Robotlar sergisinde ziyaretçilerin ilgi odağı Nexi

Regulation (Genel Veri Koruma Yönetmeliği), Türkiye’de ise Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yürürlüğe girdi.

GELECEĞİN MESLEĞİ: YAPAY ZEKÂ MÜHENDİSLİĞİ

Yapay zekâ, yazılım ve bilgisayar mühendisliği içinde sadece bir kodlama dili aslında. Gelecekte en fazla ihtiyaç duyulan alanlardan biri. Gerçi günümüzün en önemli meslekleri arasında yapay zekâ mühendisliği de sayılıyor, fakat bu alan yeterli seviyede değil. Örnek olarak deepfake ile üretilmiş bir videoyu doğrulama yapabilecek bir sistem henüz yok.

Gelecekte önce 5G’nin, 2030 yılına kadar da 6G’nin kullanıma sunulması bekleniyor. Bunlarla birlikte IoT, yani “nesnelerin interneti” tam olarak hayata geçecek. IoT ile cansız tüm nesneler birbirlerine, hatta insanlara

da bağlanacaklar. Bugüne kadar birçok nesneyi kontrol edebilen insanoğlu nesnelerin tahakkümünden kurtulamayacak. Fijital (fiziksel+dijital) evren tamamen dijitale dönecek. Kısaca, on yıl içinde Jetgiller çizgi filminde izlediklerimiz büyük oranda gerçekleşecek. Bunun yanında küresel ısınma ve iklim krizi konularını ve yapay zekânın bu problemlerin önüne geçilmesindeki rolünü epey konuşacağız.

YAPAY ZEKÂNIN ELE GEÇİRECEĞİ MESLEKLER

Mavi yaka işçilikler, taksicilik-şoförlük, noter ve avukat hizmetleri, acentacılık, postacılık, hosteslik, mali müşavirlik, yatırım uzmanları, laboratuvar uzmanlığı, sigortacılık, emlakçılık, güvenlik sektörü, garsonluk, kasiyerlik, tercümanlık, bir kısım doktorluk, hakemlik, reklamcılık, banka memurluğu, öğretmenlik, kuryelik. ▀

LİMONLU SU ZAYIFLATIR MI?

Diyet üzerine insanların en merak ettiği konuların başında gelir, limonlu su gerçekten yağ yakar mı? Yağ yakması için ılık mı olmalı soğuk mu? Aç karna mı içelim tok karna mı? Hadi cevaplamaya başlayalım.

Limonlu su yağları eritmede direkt etki etmez. Yapılan çalışmalar diyetle C vitaminini arttırmanın ve egzersiz sırasında alınan C vitamininin yağ yakımını desteklediğini göstermiş. Her ne kadar C vitamini yağ yakımını desteklese de yedikten sonra veya önce içilecek bir limonlu suyun tüm besinleri yok etme, yağları eritme gibi mucizevi bir sonucu yoktur. Tüm dünya obezite ile mücadele ederken, insanlar mide ameliyatına varıncaya kadar birçok külfetli çözüm yolunu denemek zorundayken konu keşke limonla çözülecek kadar basit olsa. Doğru yollarla yağ yakmak ve sağlıklı kilo kaybı ancak uzman eşliğinde uygulanan diyet programıyla gerçekleşir.

Limondan bahsetmişken faydalarına kısaca değinmeden olmaz tabii. Limondaki flavonoidler vücutta iltihaba karşı koruyucu etkiler gösterebilir, flavonoidlerin kan basıncı, kolesterol ve kan şekeri düzeyleri üzerinde de bazı olumlu etkileri olabilir. Aynı zamanda limonun kalorisi de düşük bir besindir. 2 limon bir porsiyon meyve yerine geçer. Asitli içecekler tüketmek yerine maden suyunuzu limonla aromalandırıp tüketebilirsiniz.

EV YAPIMI LİMONATA

MALZEMELER

4 limon
1 portakal
1 litre su
8-10 dal nane
4 tatlı kaşığı bal

YAPILIŞI

Limon ve portakalları küçük parçalara bölüp blenderdan geçirin. Üzerine 1 litre su ekleyip tel süzgeç yardımı ile süzün. Daha sonra üzerine 4 tatlı kaşığı bal ve naneleri ekleyin. Dolapta soğuduktan sonra servis yapabilirsiniz.

Afiyet olsun. ▲

BAĞIŞIKLIĞI ARTIRAN C VİTAMİNİ KAYNAĞI LİMON ÇAYI

MALZEMELER

1 limon,
zencefil,
bal, sıcak su

YAPILIŞI

1 bardak sıcak suya ceviz büyüklüğünde rendelenmiş zencefil ve kabuklarıyla doğranmış limonu ekliyoruz. 8-10 dakika demlendirdikten sonra süzüp 1 tatlı kaşığı bal ilave edip sıcakken içiyoruz. Afiyet olsun.

KARASURLARI

Millet Bahçesi ile

Şehre Yeni Bir Nefes Geliyor

M. ERGÜN TURAN
FATİH BELEDİYE BAŞKANI

Fatih'i yaşa
Fatih'te yaşa

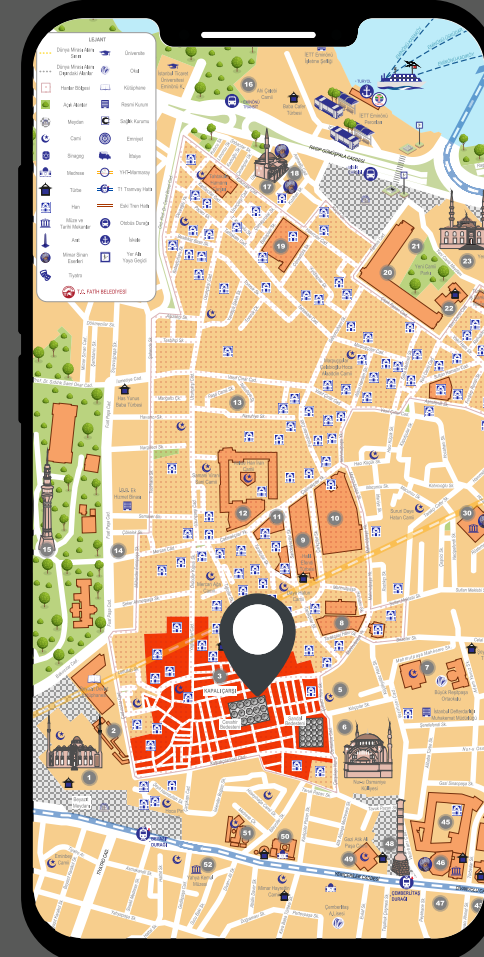

FATİH BELEDİYESİ

“
**Fatih Belediyemizin
hazırladığı harita ile
Kapalıçarşı ve Hanlar bölgesini
keşfedin.**

HARİTA CEBİNİZDE

tasarım ve
üretim
akademisi

Sanat Eğitimleri Başladı

Kayıt ve Bilgi İçin
0212 453 1453

Branşlar İçin
fatih.bel.tr

Fatih'i yaşa
Fatih'te yaşa

Fatih Sanat
Akademisi

Tasarım ve Üretim Akademisi
Stüdyo Fatih
Kinetik Sinema
Modist
Sulukule Müzik Akademisi

FATİH BELEDİYESİ